

Sigrid Undset

Madame Dorthea

Roman

bokselskap.no
Oslo 2024

bokselskap.no, Oslo 2024

Sigrid Undset: *Madame Dorthea*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 21. tusen, [1939] 1940 (Oslo/Aschehoug).

Digitaliseringen er basert på fil fra Nasjonalbiblioteket (nb.no).

ISBN: 978-82-8319-771-6 (bokselskap.no),

978-82-8319-772-3 (epub), 978-82-8319-773-0 (mobi)

Filen er lastet ned fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no

1.

Da madame Dorthea gløttet på ytterdøren presset vinden på, så pråsen som hun hadde satt fra sig på gangbordet blev nesten blåst ut.

Hun lukket døren igjen. Med hånden på klinken blev hun stående og lyttet til vindens buldren om huset. Den spede lysflammen tok sig op igjen og kastet sitt flaggreskinn bortover tømmerveggene et stykke. Hun fælte medett, der hun stod. Trekkvinden drog stønnende op gjennom trappene til annet stokkverk, og det var en blek lysning deroppe, – månen skinnet inn gjennom gangvinduet. Hun visste jo godt at de svarte klumpene inne i mørkekrokene var bare kleskistene og tøy som hang på veggene. Men hun kunde ikke komme over den urimelige forskrekkelsen som var fart i henne isted, da hun lukket op døren til huslærerens værelse og fannt det tomt og mørkt og kaldt. Skjønt hun hadde jo visst det forut – ikke herr Dabbelsteen heller var kommet hjem.

– Og forresten hadde det da vært verre om han hadde vært inne. Nu kunde hun vel iallfall gå ut fra at drengene var i følge med ham. Selv om herr Dabbelsteen ikke i og for sig var det mest betryggende selskap, – slett ikke på en dag som idag, det hadde vært så stor trafikk i veiene av førselsbønder. I øieblikket hadde det beroliget henne da Lars kom tilbake med [8] den beskjed at i Lerviken hadde ingen sett Dabbelsteen siden tidlig i eftermiddags. Og han hadde bare såvitt vært innom hos Else Dragon, – og børnene hadde ikke engang vært med ham der; de hadde rennt kjelkebakke i veien utenfor imens. Hadde Else sagt –.

Ute silte vannet fra alle tak. Vindstøtene bruste gjennom de gamle asketrær. Da blev det vel slutt på føret som Thestrup hadde vært så glad for, tenkte madame Dorthea medfølende. Lindveiret hadde satt inn så voldsomt. Det klappret rundt om huset av vinduslemmer som blæsten rusket i.

Hun fornam den dempede surr av stemmer ute på kjøkkenet. De måtte få nyte sin matro. Hvis ikke børnene var kommet hjem før folkene hadde spist ferdig måtte jo alle karene ut for å lete. Lars fikk ta sleden og kjøre til Fenstad. Hvis han hadde havnet hos kapteinen, så var nu Dabbelsteen neppe kapabel til å gå hjem på sine ben.

Det hadde han nu allikevel aldrig gjort før – absentert sig på den måten, når guttene var med ham. Madame Dorthea hadde holdt sin hånd over ham, skjønt hun måtte gi Thestrup rett i det som han sa – at selv om Dabbelsteen utvilsomt var et vel begavet ungt menneske, så var han en høist upålitelig mentor. Ganske visst var det sånn at hun nærret en viss moderlig godhet for den beklagelsesverdige yngling. Men først og fremst hadde hun dog holdt på at de skulde engagere ham ett år til, fordi hun kviet sig for å sende Vilhelm og Claus hjemmefra allerede ifjor. – Og sende dem til Christence.

– Naturligvis kunde hun la Håkon eller en av pikene gå ned til Scharlachs. Men hun vilde likevel heller selv –. Igrunnen var hun viss på at de ikke var hos Scharlach. Men det vilde iallfall gjøre henne godt å få tale med den gamle tysker. Alle på verket søkte til forblæseren, når det var noe som stod på. Og hun *var* virkelig engstelig nu, endda hun forsøkte å si til [9] sig selv – sent var det jo nok. Men det hadde da hendt før at guttene glemte bort eftasverden og kom forsent til kveldsgrøten, når de hadde noe særskilt fore.

– Og hvis de for eksempel var blitt påkjørt eller hadde akt inn mellem sledene, så vilde hun jo ha fått høre det for lenge siden.

Madame Dorthea kledde på sig hettekåpen sin, spyttet på fingrene og kløp ut pråsen.

Idet hun lukket op rev et vindstøt døren ut av hånden hennes, presset den innover med et brak og hadde nær veltet henne; det ramlet bak henne av noe som blåste om kuld i gangen. Svett av forskrekkelse fikk hun tak i klinken, fikk trukket døren til efter sig. Og ved det første steg hun tok på trappestenen gled hun, så hun nær hadde fallt, – takdryppet hadde avsatt en isrand på dørhellen. Hjertet sank i livet på henne, – hu for en natt! Hvor kunde drengene ha gjort av sig –!

Det fløitet og pep i luften, bruste gjennom de gamle trekroner. Månen, nesten full, så ut som den stupte fra svelg til svelg i de drivende skyer, blev omfloret, men seg unda igjen. Tvers over dalen, i den snauhugde hvite og svarte åsen, glinset det som kråkesølv fra overisede klippevegger.

Et øieblikk stod Dorthea og betenkte sig. Så drog hun hetten bedre frem over hodet, skjørtet op og dukket sig mot vinden som stenket iskolde dråper i ansiktet på henne.

De opmåkede snevoller langs veiene i tunet var sunket meget bare siden imorges, kunde hun se, og det var vått og glatt å gå. Uthusene sov med kullsvarte skygger

foran sig, og stenk av måneglans i taksteinene, – nesten all sneen var seget av. Her inne i ly av husene gikk det endda an. Men da hun kom til grinden møtte et vindkast så hun måtte stanse.

Månen kom ut under en sky i det samme, og det [10] glinset på isen i bakken, der kornstubben stakk op – så meget hadde sneen alt rennt av jordene. Igjen tenkte Dorthea på sin mann, – han kunde så godt trengt at vinterføret skulde holdt sig lenge endda. Og slik det blåste – da var han alltid så redd for varmen nede i [11](#) hytten; i sånt veir blev han ofte på kontoret hele natten. Og en anstrengende dag hadde det vært for ham, visste hun.

Hvis hun nå blev nødt til å sende bud ned til ham, at drengene ikke var kommet hjem, og ikke herr Dabelsteen heller. Og hvis det var hendt noe, så var det jo hennes skyld som hadde holdt slik på det upålitelige menneske.

Vinden stilnet et øieblikk. Dorthea ilte nedover. Det var glatt i gårdsveien, og rusk og hestegjødssel var skyllet nedover og lå i små driver med blanke hålken imellem.

Under bakken, på den andre siden av landeveien, lå de to lange barakker. I måneskinnet lignet de to selsomme øgler som hvilte med maven klebet mot marken og optrukne ben, – det var en høi trapp med bislag over foran hver inngangsdør til kjøkkenene. Det røk da av pipen hos Scharlachs endda – vinden klemte ned røksøilen og hvirvlet med den.

Bakom barakkene gjorde elven en slyng utover flaten, før den blev borte i krattet ved verksodden. Det glittret litt av måneskinn på svart vann i råkene, og sneen var vasstrukken bortover isdekket. – De var jo gode, lydige børn, Vilhelm og Claus. – Men hvis nu Dabelsteen hadde hatt erinde over på den andre siden og så opdaget at de var sent ute. Han var ikke til å stole på. Han kunde godt ha funnet på at de skulde stikke rett over elven et sted hvor isen så noenlunde bra ut, for å spare veien ned om broen.

Hvor kunde de dog være. Og hvor det blåste –.

Hun pustet ut lettet da hun stod nede på landeveien. Hun var så våt på føttene og skjortekanten som det var mulig å bli; likevel forsøkte hun å gå utenom [11] de verste hullene med mørk isvelling i den elendige sønderkjørte veien.

Det lyste svakt langs kanten av vindusskoddene hos Scharlachs. Gud skje lov tenkte hun, da hun stod i bislaget og hørte den gamle svare på hennes banking: «Kom inn!»

Scharlach satt sammenkrøket på peiskanten med en bok som han studerte ved lyset fra glørne. Da han så hvem gjesten var spratt han op:

«Madame Thestrup! Ei du lieber Gott – er De ute og går i dette veir?»

Mor Scharlach hadde sittet og duppet over rokken sin, – nu kom hun og skjøv en stol frem til Dorthea. Det kjennetes lunt og godt herinne, iallfall for den som kom utenfra. Her luktet av mennesker og av at det nylig hadde vært kokt melkemat. De to småbarna til Finchen lå i dyp søvn borte i sengen til besteforeldrene. Det pleiet gjerne å bety at svigersønnen, Wagner, som bodde i stuen ved siden av kjøkkenet, hadde tatt sig en tår over tørsten.

«Det er Claus og Vilhelm, Scharlach – de er ikke kommet hjem. De gikk ut med herr Dabbelsteen i ettermiddags. Og siden har ingen sett dem. Så tenkte jeg, om de skulde være her –? Scharlach, vet han ingenting om dem –?»

«Enn den student – er han heller ikke kommet hjem?» Scharlach rynket de buskete svarte øienbryn.

Forblæseren var en undersetsig, korthalset mann, mektig skulderbred. Det runde ansiktet med store kinnben og dyptliggende mørke øine var lærgult og rødsprengt i kinnene av årekrus. Det grånete svarte hår strittet bestandig uryddig omkring hodet, så piskebåndet hang gjerne og dinglet i en tynn tott akterute.

«Har De latt spørre i Lerviken, madam – informatoren var inne hos Else i ettermiddag, det fortalte Hans Wagner.» Scharlach blikket forunderlig dystert fremfor sig.

[12] Dorthea fortalte om Lars' resultatløse efterspørsler hos dragonens og hos skoleholderens. «Jeg er bange for at forvalteren skal bli alterert når han får høre det. Scharlach vet, Thestrup kan såmenn ha bekymringer nokk dess foruten, i dette veir.»

«Madame Thestrup, hvis jeg var i Deres sted vilde jeg sende folk ut for å lete, nu med det samme. Så skal også jeg –.» Han begynte å trekke på sig strømper – først nu så Dorthea at han var barføtt.

«Men Scharlach, det er hans sengetid, ikke sant?»

Scharlach rystet på hodet, fisket frem skaftestøvlene sine og halte dem på: «Denne Dabbelsteen – man vet aldri hvad det menneske kan fange an.»

Han klemte den svære kabus ned på hodet, stappet håret godt inn under og fór i kavajen. «Geh zu Bett, Mutter,» nikket han til konen som stod og trippet forskrekket. Som hun pleiet hadde mor Scharlach forholdt sig aldeles taus. Hun kunde heller ikke snakke norsk synderlig godt, skjønt det måtte være en femten år minst siden hun kom hit til landet.

Månen var bakom skyene da de kom ut, og Scharlach tok madamen under armen og geleidet henne. «Madame Thestrup – jeg hørte av Hans –. Men jeg vet jo ikke om student Dabelsteens forsvinnen har med den sak å gjøre. Men vi må heller bie til vi er oppe ved husene, her blæser jo ordene ut av munnen på en –.»

Inne på Brovold-tunet kom lenkehunden raslende ut av sitt hus, gav noen glade bjeff og kom logrende mot tyskeren. Han bøiet sig ned og kjælte med den.

«Also, mein guter Hans Wagner – han hørte nede hos dragonens –. Ja, De kjenner formodentlig til at det hadde vært noe mellom ham og en bondepике derhjemme, det var derfor hans mor vilde ha ham bort.»

Nu skinnet månen klart igjen, så tunet lå isblinkende og fullt av svarte skygger. Lyset fallt fullt på hovedbygningens veirslitte grå fasade. Det lyste fra kjøkkenvinduene, som de hadde glemt å sette skoddene [13] for. Dorthea følte sig hjerteklemt: noe i den gamles stemme hensatte henne i grum og angstfull forventning. I askens kroner gikk den durende vind, et løst bord klappret et sted i en vegg, og de kolde dråper som føk i luften ramte henne i ansiktet så hun gyste.

«Ja. – Han er jo et ulykkelig menneske, madame Thestrup. Og nu fortalte en av bønderne fra Skårdalen – det var Anders Øverli som kom med kvartslas fra Kindlien – han har fortalt idag, nede hos Else Dragon, at denne piken innfannt sig siste søndag hos sin sogneprest og bekjennte, at hun hadde ombrakt sine tvillingbørn som hun fødte i dølgsmål nu i julehelgen.»

«Barmhjertige Gud, Scharlach, hvad sier han der!»

«Ja. Piken har som barnefar utlagt sin stedfar. Margit Johansdatter Klokkhaugen heter hun nok. Det er hennes mors annen mann; han og steddatteren skal være jevnaldrende.»

«De ulykkelige! Og den arme Dabelsteen – hvis han har denne pike kjær! Hun har jo sitt liv forbrutt –.»

«Jeg vilde ikke tale om det nede hos oss. Mutter kan ikke tåle å høre om denslags.»

Dorthea stod litt. Så overvant hun sig til å spørre:

«Mener han at vi bør søke langs elven – om det skulde være spor?»

«Jeg mener vi bør søke alle steder, madam. Jeg tenker jeg vil gå ned til sagen selv, få folk med mig derfra, så vi kan se etter langs begge bredder av elven. Skjønt – De vet nok, i dette veir og efter all ferdselen en dag som idag – hvad kan vi vente å finne av spor! Men over alt, madam, send ridende bud oover, la dem spørre sig for på hvilestedene, om noen der skulde ha sett informatoren.»

«Jamen børnene, Scharlach, børnene! De må jo da være ham i veien, hvis han er i en fortvilet sinnsstemning –!»

«Han kan ha efterlatt dem, eller befalet dem å vente ^[14] på ham ett eller annet sted efter veien. *Endda* må vi ikke tape motet, lille madam. Vi må jo sette det i Guds hånd –»

Det var som Scharlachs siste ord medett gjorde det helt klart for henne – de siste timenes uro *kunde* virkelig bare være begynnelsen til en angst uten like. Sette alt i Guds hånd – ja det hadde hun jo gjort alltid. Men hvis det var tilstøtt Vilhelm og Claus noe, da blev det ikke lett å sette alt i Guds hånd.

Scharlach rørte ved hennes skulder:

«Kom så, madam. La oss se å få karlene avsted så hurtig som mulig.»

*

Da mennene var vel avgårde sendte Dorthea alle pikene iseng, så nær som kokken, Ragnhild. Men Elen budeie erklærte at hun vilde ikke gå til ro, før de hadde fått spurlag på studenten og guttene.

På det lange kjøkkenbord fløt kopper og kjeffer. Dorthea satte sig ved skorstenen med øllebrødsskålen i fanget. Det smakte godt å få litt varmt i livet, våt og kald som hun var; hun blev roligere selv mens hun snakket og beroliget de to pikene som nu gav sig ikast med opvasken. Rimeligvis hadde de studenten og drengene her innen lenge. Det var ikke verd å engste sig for meget. Det var ikke verd å engste sig i utide. Ragnhild og Elen fikk byttes om å legge sig nedpå, – bare én satt oppe og passet ilden, for noe varmt måtte de jo få når de kom, både børnene og de som hadde vært ute på leting.

Hun tennte lyset i blakkerten og tok kjelen med det skoldhete thevann. Endda en gang formante hun pikene til å passe godt på varmen, og så ikke være altfor engstelige.

Men da hun med lyset i hånden trådte inn i sovekammeret slo det lille taffelur på sekretæren ti.

Det var et stort værelse med to fag vinduer, for et tredje vindu bakom himmelsengen var blindet. Det [15] hadde bare umalte tømmervegger, men det lå slik til at den veldige skorstensmur i kjøkkenet dannet brannmur både her og i sideværelset, ammestuen, så disse rummene var de luneste i huset. Derfor inntok de også sine måltider herinne vinterstiden.

Foran ovnen stod thebordet dekket til Thestrup. Dorthea satte fra sig blakkerten, fyllte det hete vann på maskinen, lukket op kakkelovnsdøren – men det var nesten brennt ut her inne. Hun karret og karret med ildtangen, fik tak i noen glør til themaskinen og hadde trekull nedpå. Så la hun never og vedkubber inn i ovnen, knelte og pustet med blåsebelgen. Men hun kjennte sit hjerte klappe hårdt mot snørelivet, mens hun forsøkte å være rolig og syssle med sitt.

Vuggen borte ved omhengssengen rokket, meiene dunket i gulvet –. Dorthea skyndte sig på tå borttil. Lille Christen rørte på sig – men Gud skje lov, han la sig til igjen og sov videre. Moren bøiet sig og kjennte den lune melkesyrlige lukt av barnet.

Gud skje lov for de små – dem visste man da hvor man hadde. Skjønt –. Ute på kjøkkenet hadde Elen frisket op minnet om den lille Ole Skumsrudhagen som kom bort fra sin mor mens hun lå på seteren. Det hadde hendt det første året de var her ved glasshytten. Alle bønderne trodde at barnet var blitt inntatt i berget. Ja forresten også tyskerne ved verket, – de var vel så overtroiske som bygdefolket, rimelig nok, mange av dem var jo papister. Men Dorthea hadde aldrig hatt hjerte til å si imot, – sannheten var vel meget verre. Hvad måtte ikke den arme lille ha lidt – irrende om alene i vilden skov, sulten, trett, mens han forgjeves kallte på sin mor. Hvis han da ikke hadde gått sig ned i en myr, eller var druknet i ett av de mange vann deroppe.

Themaskinen nynet, ilden buldret i ovnen og lyste varmende ut av trekkhullet. Vinden ramlet i skorstenpipen. Men blæsten tok mindre på denne siden av huset; allikevel rørte gardinene sig foran vinduene, [16] og lysflammen blaffret, endda lyset stod på thebordet nede foran ovnen.

Føttene hennes var som isklumper; hun frøs i de tunge drivvåte skjørter. Dorthea satte så den ene, så den andre foten op på platen foran ovnsdøren.

Hun var alltid ilde til mode når det blåste sterkt om natten, – hvor lett kunde det ikke skje en ulykke med varmen nede i hytten. Å, men guttene var sikkert i hus ett eller annet sted, forsøkte Dorthea å trøste sig selv. De var blitt heftet ett eller annet sted hvor Dabbelsteen hadde funnet på at han skulde gjøre besøk, og så var de vel blitt lovet skyss hjem. Satt og ventet på den, mens Dabbelsteen drakk og glemte tiden. Hos kapteinen på Fenstad. Eller kanskje han hadde gått ned til Vilberg, til prokurator Hauss, for å rådføre sig med en lovkyndig mann om sin pikes skjebne. *Det* var jo tenkelig. Hadde hun bare kommet på den idé før og sagt til Lars. Men kanskje han fannt på selv å forhøre sig på Vilberg.

Men Bertel kunde ikke bli liggende alene oppe på drengenes værelse – sett at vindens larm vekket ham og han så opdaget, at de store brødrene ikke var der. – Da Dorthea merket hvor heftig hun gruet sig for vandringen over det mørke loft, rettet hun sig op og rystet sig. Utålmodig med sin egen svakhet nappet hun en fidibus fra kruset på bordet, holdt den inn i lysflammen og gikk mot toalettbordet for å tenne sin lille håndlykt som stod der.

Mot henne i speilet kom billedet av en kvinne med en brennende papirtutt i hånden. Et øieblikk syntes hun det var en fremmed kone hun så – et blekt, eldet ansikt innrammet i den spisse buen av en høit opadstrebbende blondepydet kappe.

Hun var blitt ved å bruke dormeuser av den gamle facong som løp op i en top à la canotière, og hun friserte sig endda sånn som det hadde vært på moden da hun var ung, – hun kjemmet håret høit op over et understell og lot en krøllet lokk falle frem på hver ^[17] side langs halsen. Nok hadde hun sett at hennes hår blev tynnere, – det var vanskelig å få det til å dekke valken helt. Endda var det askeblondt, men det hadde tapt den lyse sølvglansen. Det var matt og blakket, – gulstripet, som meget lyst hår blir når det tar til å falme.

År ut, år inn, hadde hun stelt sig foran sitt speil, men det flyktige blikk hadde neppe aktet på de spor som alderen satte i hennes ansikt. De var kommet snikende så umerkelig. Endda var hun en statelig matrone. Dorthea Thestrup hadde regelmessige, temmelig store trekk, – nesen var fin og rett, men litt vel lang, munnen overmåte skjønt formet. Men det var alt lenge siden hun uvilkaarlig vennet sig av med å vise tennene når hun smilte. Og efterhvert hadde kjøttet i ansiktet likesom seget nedover og samlet sig i slapp fylde under hakens nydelige runding.

Hun hadde lite tenkt på at tiden gikk og hennes skjønnhet falmet, – siden hun blev Jørgen Thestrups hustru hadde hun neppe speilet sig for å se hvordan hun så ut; hun speilet sig i hans øine og visste at for ham var hun alltid smukk. – Hun visste ikke hvad som voldte det, men nu, da hun møtte sitt eget blikk, mørknet av angsten som hun kjempet for å betvinge, så var det som hun så igjen *en* hun hadde kjent for lenge siden. Sånn hadde hun gransket sitt ansikt i speilet, i angst og spenning som hun knapt torde vedkjenne sig, for år og dag siden, da tidens flukt knuget hennes hjerte sammen, fordi hun var Dorthea Bisgaard, en oldings unge og blomstrende kone.

Det var det som hun hadde hørt om de to ulykkelige ungdommer deroppe i Skårdalen som hadde vakt til live minner om de dager hun aldrig tenkte på, såsandt hun kunde undgå det.

Femten år ved en god og elsket ektefelles side. En fruktbar, virksom og nyttig tilværelse, forsøtet av opriktig elskovs gleder. O Gud, denne hjertebanken nu, som fikk henne til å minnes sin gledesløse ungdom, [18] betød den at nu var det forbi med deres lykke! Alt hvåd de sammen hadde erfaret av motgang og vanskeligheter – o, hvor lett det hadde vært å ta det hele som prøvelser av en allkjerlig Guds faderhånd. Sorgerne ikke mindre enn glederne hadde tjent til å styrke det ømme bånd mellem hennes Jørgen og henne. Men hvis det nu var tilstøtt Vilhelm og Claus noe, – Gud, hun syntes at da kunde enn ikke hennes Thestrup trøste henne, og hun selv måtte også stå avmektig overfor hans fadersorg.

Hennes blikk fallt på det lille billedet som hang ved siden av speilet. Det var et kobberstykke, visstnok klippet ut av en bok. En nymfe med flaggrende hår og gevandter stod lenet til et alter og holdt en fakkell i sin hånd. Bak henne var et klassisk tempel i en lund. Men Peter Andreas hadde kolorert det så smukt, og på forsiden av alteret hadde han inntegnet en medaljong med et av ham selv forfattet dikt:

Hulde Søster, stedse være
Du din Mands, din' Venners Lyst,
Og som hidtil stedse nære
Dyden i et trofast Bryst.
Da skal Lykken dig tilsmile
Ved hvert Fodefjed du gaar,
Og Velsignelserne ile
Dig imøde Aar for Aar.

Helliget min elskverdige Søster, Madame Dorothea Thestrup, af din trofaste Broder Peter Andreas Hiorth Eckeløff.

Det hadde ligget inneni det brevet hvori han gratulerte henne til Vilhelm Adolfs fødsel. Den kjere broder! I gode som i onde dager hadde han alltid følt med henne. Tyve års adskillelse hadde ikke kunnet kjølnе hans hjerte mot søsteren i det fjerne fødeland, – hvert år kom det endnu brev fra ham. Det hadde [19] trøstet henne, når hun tenkte på den forestående skilsmisse fra sine to eldste sønner, at i København vilde de dog treffe Peter Andreas. Broren skulde få se dem; muligens vilde de endog kunne bringe en og annen solstråle inn i hans traurige tilværelse.

Rammen om det lille billedet var Vilhelms verk. Han hadde forstått hvor høit hun skattet denne broderlige hilsen. Og ett år, Vilhelm var ikke mere enn ni år dengang, hadde han nede på strekkhuset fått tippet sig til noen strimler karethglass, sammenføiet dem til en ramme og bemalt dem på baksiden med marmorering, meget nett. Scharlach hadde nok hjulpet ham med arbeidet. Men det var barnets eget elskelige innfall.

Nei, nei, hun måtte ikke stå her og falle i staver. Dorthea tok lykten. Hun gikk gjennom ammestuen. Dype åndedrag borte fra den store sengen forkynte at de sov, både barnepiken og ammen med lille Rikke i armen. Ved den andre veggen lå hennes to eldste småpiker i en barneseng av spånfletning. Dorthea lyste på dem et øieblikk. Rygg mot rygg sov de, deres lyse lokker blandet sig på puten. De var yndige, med varme røde kinner beskygget av lange dunkle øienhår. Som sedvanlig hadde den tykke Birgitte trukket hele dynen til sig, så Elisabeth lå med de tynne lemmer blottet. Moren la overbredslet til rette, stoppet dynen ned omkring dem og gikk videre.

Ute i den mørke gang huserte trekkvinden. Trappen knirket under hennes trin, og lyden forplantet sig til bjelker og stokker i den sukkende gamle tømmerbygning. Oppe på loftsgulvet lå lyset bortover i uhyggelige hvite ruter, – månen stod rett over huset nu og skinnet ned gjennom takgluggerne.

I skolestuen var det stummende mørkt. Lysende foran sig med lykten gikk Dorthea bent mot slagbenken, – hun vilde ikke se bort på den tomme sengen i alkoven. Men det gav et sett av forskrekkelse i moren da hun møtte Bertels vidåpne øine.

[20] «Men er du ikke fallt i søvn endda? Eller vekket mor dig, min venn? Du ligger da ikke her og er bange for noget?»

Bertel svarte ikke. Men da Dorthea strøk håret tilbake fra den klamme pannen hans, grep han hennes hånd og tviholdt den.

«Hør Bertel, det er visst bedre du kommer ned med mor. Det blåser sånn. Du må nok heller sove i fars og mors seng inatt.»

Bertel satte sig fort op i slagbenken: «Mor – hvor er Claus og Ville?»

«De er ute med herr Dabelsteen. Se her, trekk din trøie på og stikk dine sko i føttene –»

Hun merket det med det samme hun hadde sagt det. Snakke bakvendt skulde varsle uheld, – nå, sånt var jo ikke noe å tro på. Likevel skyndte hun litt utålmodig på gutten som lo, skjørt og befriet, og tok op igjen «stikke sko i føttene –»

Bertel trykketⁿ² sig tett inntil henne og stolpret over ting som lå og fløt på gulvet. Dorthea kunde nok merke at hun ikke hadde vært heroppe i aftes, her hersket vill uorden. – Thestrup var ofte så trett når han kom inn så han vilde helst få drikke sin the alene med henne, og siden bare sitte en stund i fred og lese. Da pleiet hun selv å bære op kveldsmaten til læreren og guttene, og så blev hun gjerne sittende her en stund med sitt strikketøi. Akk den Dabelsteen, hun kunde jo ikke annet enn holde en smule av ham – hvor veltalende blev han ikke, når han fikk fortelle børnene og henne om Snorro og de gamle norske konger, vise dem sine eksperimenter og sine samlinger av planter og mineraler. Og full av begeistring talte han om alt det merkelige som skjedde ute i den store verden, i Amerika og Frankrike. Thestrup billiget vel ikke alle studentens idéer, han var bange for at det skulde sette drengene fluer i hodet. Men hun kunde ikke for det, – hun unnte sine sønner disse aftentimer med den unge ivrige entusiast. Thestrup hadde selv nydt en [21] fri og lykkelig ungdomstid; derfor forstod han ikke så godt som hun gjorde hvad ungdomsgleder er verdt.

Idet hun og Bertel kom nedover trappen glammet lenkehunden og fikk svar av Feierfaxes grovere mål. – Gud, hvad mon han vilde si!

Thestrup med harehunden i hælen stormet inn av gangdøren med en fart så han nær hadde tørtet sammen med sin kone:

«Nå hvad er det nu – drengen der er da ikke – det er da vel ikke noe i veien med Bertel også?» hvisket han ophisset. Han la hånden på Dortheas skulder, skjøv henne foran sig inn på sovekammeret: «Kan du finne mine ridestøvler – og pakke litt niste i tasken – de er kjørt nordover. Tidlig i eftermiddags med en bondeslede.

Det fikk Scharlach rede på nede ved dammen. Med en av kvartskjøerne nordfra, hvem, visste de ikke – la ikke merke til det. De trodde de satt bare på med bonden for sin fornøielses skyld.» Thestrup slengte hatt og frakk over senggavlen, lot sig falle tungt ned i lenestolen foran thebordet.

«Thea, Thea, – at du ikke sendte bud til mig med det samme! Og fikk satt efter dem straks. Nu må Gud vite –»

«Smutt i seng og putt dig ned,» hvisket Dorthea til Bertel; gutten stod og skalv av spenning og kulde, i bare skjorten under sin lille trøie. «Nå men så har du jo fått enslags spurlag på dem?» Hun rakte den fyllte thekopp til mannen som lå og sank sammen i stolen, – en høi, knokkelsterk og kantet skikkelse. Trett så han ut, og sjusket i klærne, – halskluten var ikke ren og ikke ordentlig bundet, den myrtegrønne skjøtefrakk falmet og flekket, de lysegrå knebukser slitt sortaktig blanke på knærne, strømpene og spenneskoene våte og sølet.

Egentlig vakker hadde Jørgen Thestrup aldrig vært. Ansiktet var rundt og magert, med sterk nese som skinnen blank og benet over neseryggen, og stor, smallebet [22] og meget bevegelig munn. Men hans utseende hadde vært vinnende, med de store lysebrune, fyrig strålende øine. Nu var de rødsprengte i hvitøiet. Hans fine rødmussede teint hadde alderen gjort brun og veirbitt. Endnu forsmådde han å gjemme sitt lysebrune hår under parykk, men det var veget langt tilbake fra hans runde panne – den han selv kallte sin trønderskalle – og bak ørene fallt det tjafset og gråsprenget; han tok sig sjelden tid til å sette det i bukler.

Underlig beroliget, nesten oprømt, stod Dorthea og betraktet ham, mens han slubret i sig theen og stappet smørbrødene, et helt stykke om gangen, innom sine store gullige hestetenners gjerde.

«Du må nu da iallfall hvile dig litt, beste Thestrup, før du tar avsted.»

«Hvile –! Hvad du sier!» Han lo med munnen full av mat. «Når jeg vet dem ute på landeveien nattens tider. Eller sittende inne på ett eller annet hvilested mellem drukne kjørekarer og vår venn Dabelsteen. Det er nogen skjønne kompaner, disse kjørerne fra Kindlia, mange av dem –.»

«Vel. Men.» Nu da hun visste hvor guttene hadde tatt veien iallfall kjennte hun sig ikke så engstelig for dem. «Kan det nytte noe, tror du, at du rider avsted nu inatt? Nu må de jo være i hus et sted for lenge siden. Du kan da ikke godt ride rundt og banke folkene op i alle huser og gårder efter veien? Hvis du tok avsted på

morgenkvisten og fikk en mann med dig? Til den tid har kanskje også blæsten lagt sig noe –»

Thestrup rystet på hodet:

«Tiden, tiden, Theamor! Hvor lenge mener du jeg kan være fra dernede – Scharlach blir på kontoret inatt. – Dessuten – du har jo hørt om denne heslige historien på Klokkhaugen. Jeg formoder Dabelsteens idé har vært at han vil hjem til Skårdalen stante pede. Mannen er jo en fusentast. Heller ikke vet vi hvilken rolle han i virkeligheten spiller i saken – han var nu [23] iallfall hjemme hos sin mor to ganger forrige året. – Det er da sågu ikke noe for etpar halvvoxne knekter å komme op i – se på nært hold. Nei, lille Thea. Og hvis de overnatter et sted underveis, tar vel Dabelsteen ut imorgen før fanden får sko på. Og jakten blir noen mil lenger.»

Dorthea sa ikke mere. Hun gikk ut på kjøkkenet og gav beskjed om nisten, fannt frem mannens ridehabit i gangmørket. Da hun kom inn igjen på soveværelset med fanget fullt av klær, stod han borte ved skatollet og stelte med sine pistoler.

«Tar du *dem* med dig?»

Uten å snu sig sa Thestrup kort: «Sibilla-følget skal være på ferd nedover dalen. Forøvrig – du vet jo det har vært spurt overfall på veifarende flere ganger i vinter – oppe i skogbygden. Så selv om jeg ikke møter fussene –»

Dorthea tidde stille. Men hun kjente at hun blev blek. Hvis bare ikke hennes Thestrup hadde vært så hissig. – Ifjor hadde han hatt et sammenstøt¹³ med Sibilla-følget. Da taterne blev for nærgående overfor verkets folk, fikk han og kaptein Cold med sig noen ungdommer, mest de yngste av utlendingene, og drev banden bort fra glasshyttens nabolag. Bønderne på gårdene rundt omkring hadde ikke likt det; de var redde for fantenes hevn.

Thestrup stakk til sig lommelerken, drog i den grå kawai med slagene. «Kappen – hvad tenker du på, i denne vind! Nei heng den bare bort igjen.»

«Jeg tenkte – kan du ikke rulle den sammen og spenne den bakpå? Om du skulde få bruk for den, til dig selv eller noen av de andre. Dabelsteen var visst meget tynnkledd –»

«Du med din Dabelsteen! Du syns han har fortjent –» Mannen brast i en veldig latter. «Nå jaja, så kom med den da. Du – Thea!»

Da han så hvor blek konen var, la han hendene på hennes skuldrer:

[24] «Friskt mod, du kjere! – Du skal se, imorgen ved disse tider sitter vi her alle sammen og ler av våre bekymringer.» Han lot sine hender stryke nedover hennes armer til han holdt hennes hender i sine. Fort løftet han dem, kysset først den ene og så den andre.

Hun kom til å smile. Endda hun tenkte: ikke Dabbelsteen – *han* iallfall sitter ikke sammen med oss og ler av sine bekymringer. Men hun visste, fikk hun bare sine egne hjem igjen i god behold, – ja så vilde den fremmede ynglings ulykke ikke make å gjøre noe dypt skår i hennes glede. Det trengtes bare et sånt lite uventet kjærtegn, – noe utover de almindelige vanemessige tegn på den gode ekteskapelige forståelse mellom dem, så visste hun, ingen ulykke, ja enn ikke om det var tilstøtt barnene noe, vilde kunne gjøre henne så ulykkelig, så ikke lykken blev det som hun følte dypest og inderligst. Så lenge som hun hadde sin Thestrup.

«Nei, nei, gå nå ikke med ut da. Elen kan bli med og lyse mig.»

Så blev Dorthea stående på dørhellen og holdt Feierfax i halsbåndet. Månen stod så høit på himmelen nu så den så ganske liten ut. Det var blitt helt klart, og det blåste meget mindre. Huttrende ventet Dorthea til hun så at de kom ut fra stallen, budeien med lykten og Thestrup leiende Reveille. Hoppen var urolig, hun hadde fått for lite mosjon i det siste. Dorthea overvannt sin lyst til å løpe ut på gården, si farvel endda en gang og be ham være forsiktig, – Thestrup vilde ikke like at hun gjorde det. Hun blev stående og holdt hunden som stormgjødde og strevet, – han vilde nok gjerne fått springe med. Thestrup snudde sig i salen, vinket til henne, og Elen la på sprang og skled så vasspruten stod, hun lukket op grinden for rytteren.

Lenkehunden tystnet og drog sig inn i huset sitt igjen så lenken skramlet, men Feierfax strenet og gjødde. Konen blev stående, lyttet til lyden av hovslagene [25] og tenkte – nu skulde det bli godt å få bytte på sig tøfler, når hun kom inn; hun var som is på føttene. – Så kom lykten som Elen bar opover igjen, og hun kunde høre at Thestrup var kommet ned på den opbløtte landeveien. Lyden av hans ritt tapte sig mere og mere.

2.

Brått slengt ut av en drøm som hadde endt med kanoners torden vågnet Vilhelm i tett, kvelende mørke. Han fikk vekk fra sitt svette, kriblende ansikt noe tungt ulltøi som luktet av stall, kjente kald natteluft mot sin hud og opdaget, at han lå midt ute i en skog, og det var måneskinn.

De siste spor av drømmen blev borte for ham idet han satte sig over ende, fortunlet og forfrossen, – bare i hodet var han het. Brorens overkropp hadde ligget oppå brystet hans; nu seg Claus tungt ned i hans fang. I søvne hadde de trukket overbredslet op over hodene sine, så Claus lå på siden, bar fra buksebaken av, med de lange bestøvlete ben krøket på den opfliste lemmen.

Vilhelm så at han satt på en slede som stod kur stille, og der var sne som månen skinnet på og mørk granskog på begge sider av veien. En bekk bruste stor og vannfull – de holdt på en liten bro over bekken. Den kom ned gjennom et trangt drag i åsen på opsidan av veien, løp under broen og flommet ut over en isdekt flate med smått kjerr på – en myr hvor måneskinnet glitret i vann og hildret i krattet.

Vilhelm vred sig unda broren og reiste sig på kne. Uvilkårlig dekket han sekkefillene og åkledet over den andre. Ikke en anelse hadde han om hvor de var, og det måtte være høgstnattes.

Vemmelig usmak i munnen hadde han, og brenning for brystet. – Fremme i sleden under akefjelen [26] lå to sammensunkne kropper. Det snorket – ellers lå de stille som lik. Gutten kjempet med en økende følelse av angst – strevet for å samle sine tanker.

De var på bunnen av en dyp kløft, og høit oppe over kløften stod månen, ganske liten og nesten full, så luften var både lys og dunkel på en gang. Bak dem kom veien bratt nedfor bakke, og foran bar det steilt opover i skogen. – Vilhelm skjønte det hadde vekket ham at hesten stanset – kanontordenen i drømmen kom av at de var kjørt ut på broen.

Den lurvete blakke gampen stod og lutet og pustet, så sidene dens gikk ut og inn. Vilhelm krøp ned og gikk frem til den, rekkende og strekkende sig. Han gav sig til å klappe hesten og godsnakke smått for den.

– Det kom der altså ut av å drikke brennevin –.

Han syntes huske at han hadde sett himmelen full av stormende rødbrune skyer, – det speilet kobberødt utover sjøens rugglete isflate hvor vannpyttene blev riflet av vinden. Solen måtte være gått ned da de kom ut av stuen på Sandtangen. Men det hadde jo vært meningen at de skulde få skyss hjemover igjen med en eller annen, det hadde Dabelsteen sagt. Men han kjente sig ikke igjen i denne trange tverrdalen; han var nesten viss på at det så ikke slik ut noen steder på veien mellom Sandtangen og glassverket. Og han hadde på følelsen at hesten stod vendt nærmest mot nord.

Det var heller ikke denne sleden de hadde kjørt med fra Dragonstuen til Sandtangen; den hadde vært større, og det var en rød merr for den. Vilhelm snudde sig rådvill mot såten av sammensunkne mennesker fremst i sleden, men det var uråd å se noen av ansiktene deres, og han torde ikke ta i dem. Det vilde vel ikke nytte noe heller, de sov sikkert for tungt, så drukne som de hadde vært. At den ene var Dabelsteen kunde han da se likevel. Men hvem var den andre – og hvordan var de kommet hit? Han begrep ingenting.

[27] Kanskje var det den mannen som Dabelsteen vilde til Sandtangen for å treffe. Det bares for Vilheim, at de hadde vært ute engang, mens de var der, og da hadde de stått ved en slede, og han hadde klappet en sånn liten ragget lys gamp. – Så hadde vel Dabelsteen satt sig op og kjørt med i rusen, og han og Claus hadde vært så omtåket så de merket ikke hvor de gjorde av sig. Nu syntes han minnes det og, at fra Sandtangen hadde de kjørt inn i skog – men de skulde jo tatt syd over sjøen for å komme hjem igjen. – Men da kunde de jo nu godt være kommet langt nord i dalen, – solen gikk ned ved syvtiden, og nu var det bortimot midnatt kunde han se på månen.

Et øieblikk kjennte gutten at halsen hans snørte sig sammen og det sved under øielokkene. Han var fristet til å vekke Claus. Claus Hartvig som var så kjepphøi alltid, – la se, hvad den tappre broder vilde si når han opdaget hvilken situasjon de befant sig i, – la høre om Claus visste hvad de skulde gjøre nu også –.

Men han skammet sig, det var jo ham som var den eldste. En liten god, opstrammende følelse var det også å vite, nu var nok han den som måtte tenke sig

om og klare braserne både for broren og de to fyllebøttene på sleden bak ham. Claus sov vel forresten også for tungt, han hadde drukket mest. Da Dabbelsteen endelig vilde at de også skulle ta sig en hjertestyrkning, fordi de var blitt gjennomblåst på den lange kjøreturen, var det Claus som uten betenkning straks hadde stukket den første drammen under vesten. Han selv hadde ikke klart å tømme i ett drag glasset med det stinkende, rivende rå brennevin, – han kom til å hoste så vannet løp ut av øinene på ham. Og mens de som satt omkring lo av ham, roste noen Claus, – han tok alt sin annen dram som en hel karl.

– Det blåste ikke nær så sterkt nu. Eller var det bare stillere her nede i denne dokken –?

Angsten og forvirringen i hans sinn var så vond, [28] så uvilkårlig forsøkte gutten å tvinge tilbake alle følelser som trengte på, og vise fra sig alle andre tanker enn den – hvad han nu skulle gjøre –! Dabbelsteens mystiske forretninger som hadde ført til at de nu holdt her i vilden skog, han selv eneste levende menneske med et sledelass døddrukne folk – han forsøkte ikke å tenke på det. Også fordi det gjorde ham skamfull; så meget hadde han da oppfattet som at deres lærer på en eller annen måte hadde befatning med en fæl historie om hor og mord nord i dalen. Men sammenhengen hadde han ikke fått fatt på; derfor blev han sky, bare hans tanker streifet inn på dette hemmelighetsfulle –.

Iallfall fikk de nu se å komme sig ut av denne skogen. Hjem. Hvad tenkte de hjemme om dem som slik blev borte –. Mor – å hun måtte vel være så redd så redd for dem nu. Og far vred. Hvad vilde deres far si og gjøre, når de møtte ham igjen –?

Men han visste jo ikke hvor langt det var hjem, – sikkert var det meget langt. Han ante ikke engang hvor de var nu. Og så trett som hesten var; det var uråd å snu tilbake. Det var en gammel hest, villigst gikk den vel i retning av stallen. Kom de bare frem til folk så måtte det jo bli en råd –.

Prøvende tok Vilhelm tømmerne, smattet: «Så da, Blakken!» Virkelig satte hesten hovene i brotiljerne, rykket til og drog igjen.

Vilhelm gikk ved siden av sleden opigjennem kleven, småsnakket til hesten. Det beroliget ham selv å snakke. Før på vinteren, da den strenge kulden var, hadde det vært meget ulv fremme. Røvere hadde han også hørt om – flere bønder skulle ha kommet hjem pengelense, utplyndret underveis, når de hadde drukket på turen eller reist alene.

Hver lyd som gutten innbillte sig at han skjelnet gjennom skogsusen og sledens riksing og dunk mot stein skremte ham skjelv. Så tenkte han med hevngjerrig lyst på den mottagelsen som hans far skulde gi ^[29] herr Dabelsteen, når de engang kom hjem. Kanskje han satte ham på porten –. Men så sank Vilhelms hjerte – nei, det vilde han jo slett ikke, da blev det synd på herr Dabelsteen. Og han vilde aldeles ikke være av med deres kjære præceptor. Det var ikke et menneske de hadde hatt så mye moro med som ham.

Men innimellem, når hesten stanset, og han måtte la den få stå og puste –. Den fryktelige ensomhet, det uhyggelige måneskinn og den mørke susende skog, den bratte motbakken som drog sig rakt op i en ukjent uendelighet – Vilhelm pustet, lyttet og kjempet mot lysten til å bære sig som et barn, briste i gråt, kaste sig over de sovende bak på sleden, ruske og dunke og skrike dem våkne. Han var sulten, han var kald og våt på føttene, han var tørr og ekkel i munnen, og noe sviende surt vilde op i halsen på ham hele tiden –. Han var rasende på Dabelsteen. Dem hjemme, moren, de små søsken, orket han slett ikke tenke på. Men han stod, støttet sleden med sine spinkle krefter, suget på en isklump – og så smattet han igjen: «Se så, Blakken!»

Omsider var de nådd op på høiden. Såvitt Vilheim kunde se lå veien nu flat fremover gjennom en tykk skog – og føret var godt her i ly av granene. Han kløv op i sleden, skrevet inn mellem de to livløse skrottene og maket sig til sete på akefjelen. Trods alt følte han sig litt ovenpå nu, han satt og kjørte. Hesten langet ut ganske bra; stykkevis hadde veien litt helling utfor.

Mor – nu gikk hun vel hjemme og vred sine hender, helt ulykkelig. Og her kjørte han lenger og lenger bort fra henne. Men han kunde jo ikke for det. – Det vil si, han kunde latt være å drikke brennevin i Sandtangen. Men når herr Dabelsteen så bestemt hadde forlangt at de skulde gjøre det, de kom til å bli syke ellers, sa han. Men at de *hadde* drukket, det vilde han tilstå for sin mor. For han følte at det andre, det fæle som Dabelsteen hadde talt med Anders ^[30] Øverli om – det kunde han ikke mæle et ord om. Han blev rent syk bare han tenkte på at de hjemme kunde ha fått vite noe om det. Da vilde han anstille sig aldeles uvitende –.

Han fannt et plagg og bredte over knærne sine. Føttene begynte også å tine, det varmet godt at han hadde dem mellem disse to som lå og sov. Men på hendene frøs han skammelig. Dabelsteens muffe! husket han på – huslæreren hadde muffen sin da han gikk ut imiddags. Det syntes en evighet siden – en ny bølge av vé skyllet over gutten, da han husket på solskinn over jordet hjemme, han og Claus som

slengte sig på kjelken og rennte utfor bakken, mens Dabbelsteen kom dansende etter på sine lange skanker. Så løierlig lapset han hadde sett ut, lapset og loslitt, i den gamle frakken etter deres far og tresnutet hatt med skinnkant langs de opbrettede bremmer; han vinket til dem med muffen. De skulde bare ha vært et løp ned til Else Dragon med et brev, – Dabbelsteen vilde se om han kunde få noen av førselsbønderne til å ta det med oover dalen; det var til hans mor. «Så skal han vel slå henne for penger igjen,» hvisket Claus, og han var blitt sint. Man skal ikke *si* slikt. Men Claus Hartvig skjønnte aldrig hvad man ikke må si.

Kanskje havnet de hos madame Dabbelsteen, tenkte han, og kjennte sig oplivet. Han hadde hørt så meget om henne. De sa at hun hadde pleiet å skrive prekenene for sin mann. Og hun kunde vise igjen og stemme blod. Han hadde god lyst til å få se den sære konen en gang. – Og^{u4} dermed kom han igjen til å tenke på sin egen mor og hvor redd hun var for dem nu. Medett syntes han at nu holdt han ikke dette ut lenger – her kjørte han og visste ikke hvorhen, og natten var så fæl, og han kunde ikke holde det ut lenger.

Vilhelm bøiet sig ned og trevet bortover de to sovende ved sine føtter. Fy for satan! Den fremmede hadde skjegg, vått og klisset, og Dabbelsteen var våt [31] som han lå og siklet i søvne. Fort tok gutten hånden til sig og tørket den på dekkenet, – besst å la dem sove likevel. Men han kunde ikke dy sig for å trampe på dem litt, da han satte sig til rette igjen. Det hjalp på hans eget mod at han gjorde det. De svin! Det var nok han som måtte klare affærene for dem.

Muffen hadde han da funnet nede på bunnen av sleden. Han kunde kjøre like godt om han stakk henderne inn i den. Hesten gikk likevel som den selv vilde.

Veien førte ut på en hvit slette som glinset under månen. Små lave bjerker og vierer kastet korte skygger – det var en myr. I randen lå noen små hus med vollen på sørsiden bar og svart, en husmannsplass. Over låvetaket sprikte en granbuske med juleneket tustet og blekt mot den lyse himmel og de få, fjerne stjerner. Hesten diltet ivei, – og så bar det oover i skogen igjen. Atter brøt lysten til å gråte op i Vilhelm. Og han var så trett, og han frøs –.

– Så skvatt han til. Han måtte ha sittet og duppet, om kort eller lang tid visste han ikke. Men sleden skompet, slingret, og hesten holdt imot. Nu seg de utfor bakke, gled, skompet og gled. Skogen slapp, og under sig så Vilhelm en bred dal med stor bygd. Han kom sig fort av sleden, tok i og hjalp til å holde den på rett kjø. Om litt kjennte han at det gjorde godt å røre kroppen.

De var høit oppe i en ås. Månen hadde seget nedover mot nord nu, lyste over skoglier og fjerne snebleke fjell, fyllte dalens dype skål med disig lys. Der var hvite flater i dalbunnen og en svarthullet elv igjennem, og lengst i nord delte den sig i to dalfører. Den skogmørke kampen som lå fremskutt mellom dem var det noe kjent ved. I bakliene var åsene mørke av skog, med hvite boter hvor det lå noen få smågårder. Men på solsiden var jordene bare og mørke høit opover, og han skimtet lyse tråder av bekkefar som alt hadde begynt å renne med vann.

[32] Hesten, og Vilhelm med den, gjorde stans for en bete motbakke. Gutten var lysvåken nu av spenning. Det måtte være selve stordalen de kom ned i. Da kom de vel frem til folk snart, – så blev det da ende på denne fæle natteferden. Det var ikke en sky på himmelen, og vinden hadde nesten lagt sig, det sanset han først nu, da han holdt stille og hørte det fjerne sus av vann nede fra den sovende dal.

Det frøs nok nu – han så pusten sin og røken fra hesten i måneskinnet. Og det kraset av ny-is under sledemeiene. De fór langs en skigar – nord for veien var det jorder, og der lå en stor gård som fanget månelyst i mange ruter; tømmerveggene lyste blekbrune. En bandhund inne på gården gav sig til å gjø og fikk svar fra en hund lenger borte. Der lå fonn langs skigaren, så sleden hellet og skar ut – Vilhelm hørte de sovende kroppene sige og dunke mot sledekarmen, men pyttan, det hadde de godt av. – Så rettet sleden sig igjen, – de kjørte gjennom en bjerkelund med luftige skygger glidende over sneen. Og veien svinget inn i skyggen av en haug med løvlund opover sidene, og høit over bjerkekronenes rimlyse flor raget et steilt spontak med tårn og slankt spir –

– hjertet gjorde et hopp i brystet hans. Men dette var da Herberg kirke, det var en av Herberggårdene den gården som månen lyste sånn på ista – og da lå jo Lunde midt imot, like syd for broen. Han kjente sig igjen, så gledesilingerne fløi varmende gjennom hans stive, mødige kropp. Han svang sig op på akefjelen – herfra og nedover var det ikke så bratt, trodde han huske. Hvad vilde deres mormor si, når han kom slik kjørende inn på Lunde på morgensiden og berettet sine eventyr. – At han var minsæl karl for sin hatt, vilde hun si – . I tankerne begynte Vilhelm alt å forme sin saga om nattens bedrift.

Kommet ned på landeveien syntes den vesle gampen også å fatte nytt mod – den slog inn i en raskere dilt. Men da han vekte den inn på veien som førte [33] til broen, var den ikke videre villig – det var nok ikke hjemveien dens. – Opover Lundebakkene gikk han, skjøv bakpå det lille han evnet – det gikk tungt. Hesten var utslitt, sledemeiene skar i bare sølen lange stykker. Han så sig rasende på sitt

kjøttlass – gjorde han rett så rusket han nu liv i hele kodiljen, talte donners til dem, tvang dem til å krype ut og gå –. Men Vilhelm lot være – slog noen små smell med svepen som han hadde gravet ut av rotet i bunnen av sleden. Når han kjørte op foran stuedøren på Lunde, vilde han dundre på den med svepeskaftet og banke op husets folk. De skulde vel bli forundret. Og så kom lensmannen selv, og mormor kom ned –.

Men da han var kommet opfor den siste kneiken så han at det lyste ut av vinduerne i hovedbygningen. Der stod forspennte sleder i tunet. Og da han svingte inn mellom de digre grindstolpene ropte en til ham. Vilhelm skjønte ikke riktig hvad som blev sagt, men det forstod han da at de trodde det var skyssen efter en eller annen. – Det måtte være gjestebud her på gården inatt.

«Ikke det heller.» Han forsøkte å rope høit og freidig, da merket han at stemmen hans var hes og rusten. «Vi hadde tenkt å be om vi kunde få låne hus her inatt –»

En dør gikk op; svarte gestalter tegnet sig mot ildslyset bakom. Vilhelm stod ved sleden, hilste med svepeskaftet: «Vi kommer fra glasshytten – det er Vilhelm Adolf Thestrup, madamens dattersønn» – og han gav sig til å prikke med svepen bort i sin sovende frakt.

Noen steg ut, hjalp ham med å ruske i dem. Først blev en fremmed, stuttvokset og gråskjegget bondemann lempet ut og stillet op i lysningen fra kjøkkendøren. Så fikk de Dabelsteen stablet på benene – uten hatt, det mørke håret flaggret i vill uorden om hans skjollede hvitblissede ansikt. De stod og blunket som uggler, uvåkne, helt forvillede –. Noen lo: «heisan! ^[34] de fór nok inte fastende frå der de kvilte sisst, de karane!»

«Fulle som alliker,» sa Vilhelm friskt, men røsten hans skurret og sprakk. Han gav sig til å pakke ut Claus av sekker og åklefiller: «Vågn op, monfrère, nu er vi fremme! Ei vil du se du kan vågne –» og en mann tok i med ham, fikk ut gutten og stillet ham bort til de to andre.

Lensmann Hågen Lunde tonet frem i døren i det samme. Klærne hang opknappet om hans kjempekropp, og han var ikke riktig stø på benene da han steg ned fra dørhellen. Han fektet litt med den lange pipen som han holdt i hånden – pekte hit og dit på de fire foran døren, som han ikke var sikker på hvem av dem som monne være hans kones dattersønner. Vilhelm trådte frem og rettet ut hånden sin:

«God aften kjere lensmann – eller god morgen rettere sagt! Ja det er jo en underlig tid å komme til gårds på – falle folk – og falle inn til folk med døren i huset» –

trods hans opspilte freidighet vilde ikke stemmen hans makke rett. «Ja det er en artig historie, som De skal få høre –»

«Døkk lyt vera velkommen! Døkk fær gjera vel å stige innafør.» Lensmannens mæle var litt grøtet «Det er du som er Vilhelm Adolf da? Kom inn, kom inn –»

Vilhelm skulde til å følge efter lensmannen. Da fikk han se at de hadde spennt fra gampen. Han løp bort til den, klappet den svettvåte halsen og strøk over mulen til den trofaste kamerat som alene hadde delt nattens sinnsbevegelser med ham. «Ja Blakken ja, stakkars Blakken.» Hesten puffet kjælende hodet sitt mot hans bryst, snuste i hendene hans. «Han har gått i ett strekk fra Sandtangen og hit» – og pludselig spratt tårene ut av hans øine, av befrielse og av medfølelse med den gode gamle hesten.

Karen tok og leiet den lille Blakken med sig – så pent og varsomt syntes Vilhelm, så helst vilde han [35] fått stå her i fred en stund og gråte, nu da denne elendighetsferden var overstått. Men Hågen Halvorsen stod i døren og ventet på ham. – Og i spissen for sitt bedrøvelige og helt fortumlede selskap fulgte Vilhelm inn efter ham.

*

Luften i storstuen var tett av tobakksrøk, og det luktet punsj. Røde ansikter glødet inne i de drivende blågrå skyer som dovent bølget om lysene på langbordet. Vilhelm kjente bare ett – morens unge halvbror Ole Hågensen.

«Ja, døkk fær sjå teill døkk fær sitte,» sa lensmannen, men han henvendte sig til Vilhelm. De andre tre blev stående i en klump ved døren, men Vilhelm gikk frem til peisen og strakte sine frosne hender frem mot varmen.

«Du fær da sitte ner –.» Hågens store vakkre ansikt var rødt og glinset svett. Han nikket til den jenten som gikk langs bordet og ryddet; hun flyttet en stol bort til Vilhelm ved peisen. Da slapp også de andre tre sig ned på benkstubben ved døren. De visste saktens ikke engang hvor de var. Claus begynte nok å vågne; han lette omkring sig med forundrede øiekast.

«De va fell tongt å kjøre nå?» konverserte lensmannen. «Snøn er mest gått nå, hørte e – det skal vera bart heile veigen frå Torstad sørover åt Bergumsbakken. Så de var vel inte stort att av føre ut i bygdome heller.»

«Det var fint føre oppå åsen. Vi kom en annen vei. Vi kom ned ved Herberggårdene, forbi kirken.»

Lensmannen nikket. «Det var rimelig det ja. At døkk tok innpå åsen. Nei, det æ vel snaut framkjømt etter storveigen lange stykker.»

«Såmenn om jeg vet!» Vilhelm kunde ikke la være å snakke i den høie friskfyraktige tonen, og stemmen hans vilde ikke riktig lystre ham. «For det var iallfall ikke min fortjeneste at vi valgte den bedre vei. Vi kom [36] fra Sandtangen ved Kroksjøen, og der tok vår skysskarl inn på en tømmervei. Men så hadde vi jo alle sammen en liten perial. Nok om det –» han gav sig til å le, så, at det drog op til smil i noen av de fremmede røde ansiktene, men lensmannen stirret på ham, alvorlig forundret. «Da jeg vågnet så jeg at det var langt på natt, og vi befannt oss midt i en skog, jeg vet ikke hvor. De andre lå og sov, hver med sin blyhatt på. Så var det jo ikke annet for, jeg grep tømmerne og lot hesten om å finne veien ut av skogen. Da vi kom så vi så Gullaugkampen, kjennte jeg mig jo straks igjen. Så bestemte jeg mig til å kjøre hit op, be Dem og mormor herberge oss inatt» – han lo en liten meningsløs triumferende latter, og et par av de fremmede stemte i og lo med.

I det samme gikk en dør op, og der stod hun, mormoren. Det gav et sett i Vilhelm – det var så lenge siden han hadde sett sin besstemor; han husket nok hvordan hun så ut, men nu da han så henne var hun likevel helt anderledes. Han tystnet forskrekket da han møtte blikket fra hennes underlige øine: de lignet store mørke kuler som trillet rundt innenfor de gamle posete øienlokk. Det var noe ved hennes ansikt som minnet om hunder – både moppe og dogge. I det svære ansikt, like gulhvitt som nattkappen det var innfattet i, satt den lille brakknesen med åpne sorte nesebor – det virket som hun kunde se med dem også, eller vére med dem, som et dyr. Kinnene sakket tunge og flate, omkring den lille munn, hvor underleppen stakk frem, rund som et kirsebær, og munnvikene bøiet nedover, tvert eller spotsk.

Alderen hadde gjort hennes kropp uformelig, – Vilhelm kom til å tenke på et bjerg. Hun hadde på sig en grønn, vattert silkekofte over et blått og hvitt stripet underskjørt, og store finnsko av rensdyrskinn med brogede bånd og kvaster på føtterne. Gutten kjennte sig helt beklemt, da han gikk frem og kysset på den hånden som hun rakte ham. Madame Elisabeths [37] hender var bitte små, aldeles runde av fedme, med masser av dokker og groper i leddene, fullsatte med ringer og

temmelig skitne: de trinne fingrene endte ganske spisst i ovale rosenblanke negler med kullsorte render på.

«Se – se, se – se. Nå, men du er jo ble'en *stor*, min dreng! Du har minsandten vokset dyktig siden jeg så dig sist. Så du er Vilhelm Adolf. Og der har vi Claus Hartvig – velkommen skal du være!» Vilhelm sanset, at bestemorens fetladne stemme blev en tone varmere, som om synet av Claus tennte enslags innvendig smil i den gamle kone. Da han også hadde håndkysset henne, klappet hun ham på kinnet. «Se – se. Rett et par raske gutter er det jo ble'en av jer to knekte.» Så gav hun også Vilhelm en liten dask oppå det bustete røde krushår. «Såmenn – Men Claus har helt vokset dig over hodet, lille Vilhelm! Sae jeg det ikke nok – Claus kommer til å vokse sin bror over hodet sae jeg, da jeg sist så jer.»

Vilhelm følte selv hvor liten og mager og skranglet han så ut ved siden av den høivoksne smukke broren. Fra sin tidligste barndom var han blitt drillet fordi han hadde grønne øine og rødt hår – og det var tilmed så krøllet, med en opsetsig tilbøielighet til å toppe sig over pannen, så når folk vilde være vittige på hans bekostning blåste de på ham, som de skulde slukke et lys. Eller de kallte ham revefjes, – han hadde et lite trekantet ansikt med spiss nese som sprang frem, likesom så nyfikent, fra de fine små trekk. Og hans sarte røde og hvite hud var oversådd med fregner som bare blev litt blekere om vinteren. At det også var noe i hans ansikt som var vakkert ante han mere enn han visste det: når hans mor somme tider tok ham under haken og så ned på ham følte han, at det var noe ved ham som hun betraktet med inderlig glede.

Likevel hadde det vært en av de vissheter som var grunnpillerne i hans barndomsverden – at han så ikke godt ut, men det gjorde Claus Hartvig. Og at Claus ^[38] var en smuk dreng, det var en kjennsgjerning av helt annen kategori enn for eksempel at de to små søstrene, Birgitte og Elisabeth, var nydelige børn som blev beundret av fremmede, forkjælet av faren og tjenestefolkene. Han var selv stolt av dem, når de ikke nettop gjorde noe som plaget eller generte ham. Og det skar ham i hjertet, hver gang det likesom trengte sig frem i hans bevissthet, at Bertel var jo altfor liten for sin alder, nesten forvokset – da blev han grepet av et brennende ønske om at den tendre, bleke bror med de smukke mørke øine og brune lokker måtte vokse sig stor og sterk, og i sin aftenbønn bad han at Gud måtte dog helbrede Bertel for hans skruttryggethet. – Og Rikke og lille Christen, de var søte, – det fanntes ikke innvendinger i hans sjel, når han hørte kvinnenens utbrudd av henrykkelse over de to uskyldige spedde.

Med Claus var det noe annet. Aldersforskjellen mellom dem var knapt ett år, og så var det igjen hele fire år mellom Claus og Bertel, og Bertel hadde alltid vært en vantrevning. Så han og Claus hadde likesom alltid skullet gå i spand sammen. Men samtidig blev det alltid foreholdt ham at han var den eldste. Alle forbud og befalinger som blev gitt dem skulde først og fremst han etterleve, for han burde ha mest forstand og være et eksempel for sin yngre bror. De hadde alltid lest det samme pensum, men det blev ventet av ham at han skulde lære det lettere enn Claus. Blev de uenige, het det alltid at han var eldst, og derfor burde han gi efter. Skulde de dele noen godter burde han unne den yngste de beste biter. Og selv den forrettighet som han hadde hatt mens de var små, – at han fikk nytt tøy først og at Claus somme tider måtte slite ut plagg, eller iallfall sko og støvler som han var vokset ut av, den var det nu slutt med. Først var det Claus' hender og føtter som var blitt større enn hans; så blev broren tykkere – og nu var han også et halvt hode høyere. Nu var det han som arvet tøy efter Claus.

Men fordi det især var deres mor som alltid minnet ^[39] ham om alle disse forpliktelser som han som den eldste bror måtte bære, og fordi han dunkelt, men usvikelig sikkert fornam, at skjønt hun vel holdt like meget av alle sine barn, så stod han på en eller annen måte hennes hjerte nærmere enn de andre, – så bar Vilhelm sin førstefødselsretts byrder uten synderlig fortrytelse. Bertel hadde sin særstilling – en særlig rett til morens omhu. Faren hadde lite tid til å befatte sig med sine sønner; deres forhold til ham var kjerlig, men mere preget av tillit og respekt enn av fortrolighet. Når han kom hjem var faren som oftest trett; da søkte han hvile i sin små døttres uskyldige munterhet. Især Birgitte som var opkallt efter hans avgudede mor omfattet faren med den ømmeste kjerlighet; hennes naive pludren og pudserlige innfall hensatte ham i levende henrykkelse. De to mindste kappedes moren, ammen og barnepiken om å ta vare på. *Han* hørte sammen med Claus.

På en måte var nok Claus alles yndling. Vilhelm så at foreldrene var stolte av den vakkre, kraftige gutt, – det skulde bare manglet: han var selv stolt av denne broren. Men likevel – i den yrende rikt befolkede familiegruppen stod Claus selsomt uforbunden med alle de andre, og tett bakom ham selv. Ja, han stod *foran* Claus; med sin livlig-spisse nese og det flammelignende hårkrus, sine ringere krefter men seigere helse – for Claus var mere muskelsterk, men han fanget meget lettere allslags dårligdom og smitte, mens han selv, Vilhelm, var seig som bare fanden og hadde neppe ligget syk en dag i sitt liv – han skulde alltid likesom være brorens forløper, enslags rambukk som brøt vei der Claus med sin større pondus kunde rykke frem. –

De fikk da sitte inntil og få litt å leve av, mente lensmannen. En jente dekket på bordenden. – De hadde flintetøis tallerkner her i huset, og store sølvskjeer. En annen pike bar inn en tinn-terrin og øste op – dampende kjøttsuppe med fettsnerk oppå, kål og [40] kjøtt svømmet i spaet. Det var ellers det beste Vilhelm visste, men nu var det som innvollene veltet sig i ham av motvilje – han hadde brenning for brystet og denne vonde smaken i munnen. Da kom den unge Ole Hågensen med et stort sølvkrus som frohatten valt utover, drakk ham til – – aldri hadde Vilhelm smakt noe så godt som dette kolde skummende øl. Han begravet ansiktet i kruset, slurket og slurket i sig den bitterfyldige leskedrikk. Ole så på ham med et lite smil, og over randen av kruset smilte Vilhelm tilbake til morens bror. Gode suppe, kjøtt og kål, kom an! Her var gutten sin som kunde binde an med sulefatet! Han rystet sin rødlige lugg og smilte fjollet overlegent mot de tre andre som drog sig inntil bordet, søvnøre og forsakte.

Han kjente ingen av lensmannens gjester, men de var bønder alle sammen – holdne menn, kunde han se. Den høie magre som lensmannen kallte Lars skjønne han var Lars Gullaug, far til morbror Oles trolovede, Ingebjørg Larsdatter. – Igrunnen var det noe underlig noe – at hans mormor var gift med en bonde, selv om bonden var lensmann og korporal, og at hans mor hadde en halvbror av bondestand. Ole hadde ikke engang villet forandre sin stilling, – Vilhelm visste det var gutten selv som hadde satt sig op imot sin mors planer om at han skulde lese til prest. Men nu syntes Vilhelm med en gang at han skjønne Oles syn på saken. Det var forunderlig hyggelig her i denne stuen. Alt talte om det rummelige liv på den store gård – selv de sovende kroppene som han efterhånden hadde opdaget på benkene og i en seng innenfor kammersdøren. Store utskårne skap bugnet frem fra de brune tømmervegger og pranget med selsomt utskårne og malte snirkelborder og felter – de var praktfulle på en selsom barbarisk måte.

– Hun foretrakk en levende lensmann for en død prost, og en varm korporal i hans seng fremfor en balsamert major i en blykiste, skulde hans mormor ha [41] sagt, da hun giftet sig med Hågen Lunde. Hågen Halvorsen hadde tjent i Livgarden i Kjøbenhavn og siden i annet søndenfjeldske dragonregimente som underofficer. Han skulde reise hjem for å overta Lunde og lensmannsombudet efter sin avdøde eldre bror, da enkeprovstinne de Theilemann fikk øie på ham og besluttet at nu vil hun ha *ham*. Sånn hadde Vilhelm hørt tjenestepikene hjemme uttrykke sig om mormorens fjerde giftermål. Og hun fikk sin vilje, skjønne hennes børn av første ekteskap og særlig den tredje ektefelles venner og frender protesterte forbittret.

Vilhelm visste ikke hvorfor han nettopp nu kom til å tenke på den gamle kones bevegede ekteskapelige karriere. Men det var noe i den måten hvorpå hun først hadde klappet Claus på kinnet, velbehagelig dvelende, og så dasket ham spøkefullt oppå kalufsen. Claus og lensmann Lunde lignet hverandre. Det vil si, det gjorde de ikke, – lensmannen hadde lyst hår, høi skallet panne, og hans øine var blå og hans ansikt meget rødt. Men Claus hadde lysebrunt hår som fallt bløtt, svakt lokket, ned omkring den fyldige ansiktsoval, hans hud var lett brunlig og fin som fløil. Han snakket med mormoren mens han satt og spiste og så opp på henne med sine store øine som lignet en okses, for de var dunkle, men likesom overtrukket med mørk blåhet. Ja, nu var Claus rykket frem, han hadde overtatt samtalen med deres besstemor og svarte villig vekk på hennes spørsmål om hvordan det stod til med deres mor og om forholdene hjemme – meget utførligere enn Vilhelm syntes det var nødvendig. – Dabbelsteen og den fremmede bonden satt fremoverbøid, med optrukne skuldrer, og spiste ivrig. Men Claus holdt sig rank, så opp i mormorens øine og smilte litt, innimellem tok han en skjefull suppe når han fikk tid for praten sin. Sånn blev han sommetider – snakkesalig. Andre ganger kunde det stikke ham at han gikk og mælte neppe ordet hele dager av gangen.

[42] Jo, Claus lignet Hågen Lunde likevel, og den unge morbror Ole lignet dem. De var fyldige alle sammen på den samme måten; det var en tung, solid velstand over kroppene deres: avrundete former, rikelig med muskler, smukk, saftfull hud og fuktige øine hadde de alle tre.

Lensmannen hadde besøkt dem noen ganger, når han kom forbi glassverket på reise, Ole Hågensen også, men mormoren hadde aldrig vært der. Det måtte være en tre år siden han sist så henne, for han husket at da de kom hjem sa hans mor til faren, besstemoren hadde slått på at denne gangen vilde hun se å komme utover og være hos sin datter, når hun skulde i barselseng. Det var da hun gikk fruktsommelig med Rikke. Og deres far hadde ledd og sagt, det hadde jo madame Elisabeth truet med før, men endnu var det da Gud skje lov aldrig blitt noe av det. Faren kunde ikke like deres mormor.

Morbror Peter Andreas vilde ikke ha portrettene av sin far, major Eckeløff, og av mormoren som hun hadde sett ut mens hun var gift med ham. Foreldrene hadde tilbudt å sende skilderiene ned til ham i Kjøbenhavn, men onkel Peter Andreas svarte at det måtte de endelig ikke sette sig i bekostning for. Så nu hang de to portretter over kanapéen i storstuen hjemme. Og nu så han – det var likevel noe som var det samme ved den veldig fete gamle konen her og den unge skjønne damen på maleriet. På billedet også hadde hun de kulende runde øinene, men der

var de blå som violer. Og opstoppernes med de griske runde nesebor tronet i et rundt og fast lite ansikt, dugget hvitt og rosenrødt som et vokseple. Den unge fruen på billedet hadde puddret lyst hår som lå tett omkring hodet i snodde lokker og bølger – da han var liten hadde denne aparte frisyren alltid minnet ham om pisket fløte som legger sig i ringer etter vispen. En rose var stukket inn ved høire tinning, og lange berlokker av perler og gule stener omgav det appetittlige, [43] forvovne kvinneansikt, hvor trutmunnen svulmet om kapp med rosen i håret. – Hun var avskildret i et kremmerhusformet himmelblått silkelivstykke, som var utringet så dypt så de store bryster spratt ut av sitt fengsel, faste og runde som de var svarvet. Ved det venstre bryst red en bukett av røde roser og grønne blader. Han hadde alltid vært imponert av damens elegance, men det var ikke gått op for ham før nu at hun måtte jo ha vært smukk, – trods mopsenesen og de blottede bryster som i hans naive barnesjel hadde opvakt vage forestillinger om pattebørn og amместue, bleer og kinderpulver. Men *nu* kunde han jo forstå, at hans mormor hadde visst vært en meget tiltrekkende person, i hin fjerne fortid da hun var majorinne Eckeløff.

Så det var rimelig at onkel Peter Andreas og onkel Caspar fannt, hun begikk en mesalliance, da hun giftet sig med en underofficer. Majoren på skilderiet så jo nok så distingvert ut med de lange svertede knebelsbarter i det mørke ansikt, en tresnutet hatt på sin hvite parykk og martialske, rød og blå og gul uniform. Men – så hadde det vel også vært en mesalliance, da hun ektet deres riktige besstefar, David Frazer. Han hadde vært skriver hos hennes første mann. Under de to store malerier i forgyllte rammer hang et lite pastellbillede av ham – et smalt, blondt hode i profil, temmelig utslettet, for det var kommet såpevann inn under glasset engang under en storrengjøring. Vilhelm visste at han var kommet fra Helgeland, men slekten var nok oprindelig skotsk. Den skulde eie ganske store mengder jordegods i Nordland, men morfaren var blitt uvenner med sine pårørende, fordi mormoren hadde fått ham overtalt til å anlegge process mot en svoger. Bertel var opkallt efter ham – hans fulle navn hadde vært Bertel David Alexandersøn Frazer. Moren husket ikke mere om sin far enn at han hadde vært god mot henne og at han spillet smukt på fløite.

Mormoren selv var skipperdatter fra Fredrikshaldskanten. [44] Hun hadde gjort et godt parti og derefter en mesalliance. Så et godt parti igjen, da hun ektet den rike gamle provst de Theilemann, men hun fikk ikke barn med ham, så mesteparten av middele hans gikk til hans børn med den første konen. Derefter gikk enkeprostinnen bort og giftet sig med den unge lensmann. Det var jo egentlig et nok så broget levnetsløp, måtte Vilhelm si. Egentlig var vel deres besstemor nok så

besynderlig som madame Dabelsteen for eksempel. Kanskje folk snakket om mormoren og. Det hadde han aldri tenkt på før –.

«Du ser sånn på mig?» sa bestemoren, «var det noe du vilde si, lille Vilhelm?»

Gutten blev endda mere forvirret da han merket, at hun hadde opdaget hans stjalne øiekast. Fort så han ned i sin tallerken og rystet på hodet.

«– men min gode Augustin Dabelsteen – så har han jo likefrem *bortført* børnene?» Madame Elisabeths rolige stemme hadde en skremmende underklang. «Vil han fortelle mig at han sans facon er rømt fra sin situation hos min svigersønn. Med to av de unge sønner som var betrodd i hans varetekt. Og uten at noen dernede vet hvor I alle sammen er ble'en av?»

«Det hadde jo aldri vært min mening, beste madam. Jeg tenkte jo, vi traff nok noen på Sandtangen som kunde ta dem med tilbake sydoover.»

«Jamen hvorfor skulde han i det hele tatt trekke Claus og Vilhelm med sig op til Sandtangen?»

«De var jo selv så opsatte på å få den sledeturen. Og jeg kunde da ikke godt forklare de unge mennesker hvad jeg skulde der –. Å, jeg husker ikke hvad jeg tenkte!» Dabelsteen presset sine lange smale hender mot tinningerne, så hans mørke lokker vred sig som ormer kring de tynne fingrene hans, virret med hodet. Så kastet han sig bakover, så sin plageånd rett inn i øinene – for det skjønne Vilhelm med ett: mormoren plaget ham med vilje. Svetten stod i dråper på hans bleke smale panne. I profil tok lærerens ansikt sig [45] ikke så godt ut, trods romerneses, for munnpartiet var noe fremstående, men haken veg tilbake. Det gav inntrykk av at mannen var pågående, for ikke å si fremfusende, fordi han vilde overdøve en indre uro. «De kan da nok forstå, madam, – jeg var rystet, oprørt i min sjels innerste –»

«– og ør i hodet av dragonkonens fusel –»

Dabelsteen dukket hodet ned mellem de optrukne skuldrer. «I min sinnstilstand – jeg forsikrer Dem, jeg var en avmakt nær –. Ja jeg hadde drukket. For å gjenvinne min fatning. Jeg var stillet foran nødvendigheten av å handle, og handle raskt. Jeg måtte samle mine livsånder – hvad skulde jeg gjøre –»

«Ja, hvad hadde han da egentlig tenkt å gjøre?»

Dabelsteen slog ut med hånden:

«Hvad jeg hadde tenkt å gjøre –. Min Gud, madame Lunde, det var jo nettop det som jeg ikke visste.» Hans stemme brøt på gråten. «Min eneste tanke gjaldt henne, min ulykksalige Margit. Jeg vilde hjem for å være i hennes nærhet. Om mulig tale trøstens ord til henne, forsikre henne om min uforanderlige hengivenhet – hvad vet jeg! Tale hennes sak, forfatte et bønnskrift om benådning og ile med det til vår nådige kronprins. Hun er jo fallt som offer for ulykkelige omstendigheter, for den frykteligste fristelse –. Var det da så unaturlig, da jeg traff Ansten her, vår trofaste venn fra barnedagene» – han pekte på den gamle skjeggete bonden – «om jeg i skyndingen glemte å se etter skyss hjemover til drengene –»

Madame Elisabeth rystet på sitt tunge hode. Ikke uvennlig svarte hun:

«Det kan ikke nytte, Dabbelsteen, det må han da selv kunne forstå. Hun har frivillig bekjent at hun og hennes stedfar i over tre år har – nok sagt. Og at hun i denne tid har født og ombragt tre barn.»

Dabbelsteen jamret høit:

«Madame Elisabeth, hjelp oss! Kan De ikke hjelpe oss –»

[46] «Her kan intet menneske hjelpe,» sa madamen som før.

«Jo! Jo! Vet noen råd så må det være Dem! Sikkert er det forsynet som har styrt vår ferd hit til Dem inatt –»

«Det har brennevinet, lille Dabbelsteen. Og den omstendighet at Vilhelm her sov mindre tungt enn I andre, og at knekten hadde omløp i hodet.»

Noen av de fremmede gjestene hadde trukket nærmere bort til dem. De stod og så med underlig trestive, røde ansikter på den bleke yngling som satt og fektet med sine lange lemmer og gråt – saktens i bakrusen endda. Vilhelm blev plutselig tindrende harm. – De staute norske odelsbønder som Dabbelsteen pleiet skryte slik av, det var jo nettop disse her gammelaktige mennene som stod stumme og stirret misbilligende på studenten, mens han skrek og utleverte sig. Før han selv visste hvad han hadde gjort stod han ved huslærerens side, hugg sin magre gutteklo i skulderen hans og rystet den:

«Herr Dabbelsteen – De må ikke –! Fatt Dem, herr Dabbelsteen. – Kom så går vi – De kan tale med lensmannen imorgen.»

«De va sannt sagt. Hågen Lunde nikket. «Du lyt gå og legge deg nå, Dabbelsteen. De va rett de Vilhelm – få'n med deg du.»

«Vekk med dig, din skittunge!» Dabelsteen rystet av sig guttens hånd. «Du er vel viktig nu fordi det var dig som – vekk, sier jeg. Jeg vil tale med fruene her. De kan hva De vil – det *vet* jeg! De som vet alt om alle – jeg vet at De vet slike ting om Deres nabo-lensmann, om Simen Byrstring ja, så De kunde tvinge ham til å åpne døren for min Margits fengsel –»

Blodet skjøt op i Vilhelms kinner. Sint grep han tak i den andre igjen. Han *var* ikke viktig – *han* kunde da ikke gjøre for at han endda hadde litt vett i behold og vilde redde sin lærer fra å blamere sig ^[47] fullstendig. «Herr Dabelsteen, jeg ber Dem, kom!» Han så sig omkring som han vilde be de voksne om hjelp, – – da gikk det op for ham at deres ansikter hadde fått et nytt uttrykk som gjorde ham redd, fordi han ikke skjønte noe ordentlig, men han følte at her var det blitt uhyggelig å være. Hans bestemor hadde reist sig. Fjellaktig og truende så hun ut med det tunge gulhvite hodet på toppen av nattkoftens grønne pyramide. «Kom!» Vilhelm drog i herr Dabelsteen. «Kom,» bad han nesten klynkende, for han merket at den andre skjønte ikke her var fare på ferde – men det var jo redselsfulle ting han hadde sagt, slog det ned i gutten. Og Claus bare satt og så genert ut, men benyttet sig av leiligheten og tømte et punsjeglass. Et øieblikk syntes Vilhelm at nu måtte han tape fattningen han også – han var rasende, og han var fortvilet over disse to som ikke skjønte noen ting –.

Dabelsteen støtte ham fra sig, så Vilhelm snublet noen skritt bort over gulvet. Og der lå Augustin Dabelsteen på kne foran madamen med fremstrakte armer og foldede hender.

«Madam! De kjenner menneskehjertenes irranger – Madam! Madam, De som selv har erfaret gudens makt! Forbarm Dem over oss. O, De har en makt over mennesker, over menn. Reis dit op! Si at De vil besøke Deres gamle veninne, min mor –»

«Dabelsteen, han må jo være gal! Jeg kan ikke hjelpe hans pike til å undvike – for det er vel det han mener. – Hun har selv angitt sig som morderske –»

«Husk, husk, husk, madame Elisabeth – min mor stod Dem nær engang.»

«Nu skulde han heller holde op.» Hele den gamle konen blev plutselig som en eneste trussel. Så var hun anderledes igjen – akkurat som før; hun snudde sig til sin mann: «Vi får se til å få denne kroppen iseng nå. Han er så full så han vet ikke hva han sier.»

[48] Lensmannen nikket. «Ja – de lyt fell noen ta og hjelpe'n ut da. Gutan greier'n nok inte. Han Claus ser ut som han kan ha nok med seg sjøl,» smilte han.

«Jeg har tenkt at studenten og Ansten kan ligge på gammelstutarra.» sa madamen kort. «Du får ta i Dabelsteen du Ansten – og så kall på Einar du Ole, at han kommer hit og hjelper. Da rår de vel med ham –»

Dabelsteen var sprunget op. Han slengte den gamle bonden til side, stod og svaiet, lang og høitidelig:

«Madame Elisabeth, kan De huske, i den hellige Skrift, Adonias – da han gikk inn til Bathseba og bad om hennes forbønn – at hun skulde hjelpe ham og Abishag hin sunnamitterinne. Hun gikk i forbønn for dem, for hun eiet et følende hjerte for elskendes bekymringer. Et følende hjerte – det hadde Bathseba, Davids hustru – Bathseba!» Han satte i et hyl, fallt på kne igjen: «Madam, vis at De har et følende hjerte –» og nu hulket han i vilden sky.

Vettskremt stirret Vilhelm på det gale mennesket. Det var som han drømte, og nu endte drømmen i det rene mareritt. Og der stod Claus ved hans side, glodde dumt med sine store okseøine, – så trakk begynnelsen til et smil op i hans vakre fyldige guttefjes. O Gud ja – Dabelsteen var *også* komisk, når han lå slik og geberdet sig. *Det* var det aller skrekkeligste.

Besstemoren stod og stirret ned på ham. Så trakk hun skuldrene op som hun frøs – bevegelsen likesom rislet nedover gjennom hennes utoversvømmende former. De mørke øienkuler trillet tilbake under poserne. «Han klarer aldrig å gå iseng aleine. De får ta og bære kroken –»

Ole Hågensen og en gutt – det var vel Einar det – og den fremmede bonden fikk ham op mellom sig. Dabelsteen skrek styggelig og fristet forgjeves å stritte imot, men nu gikk det fort å få ham på dør.

Madame Elisabeth rystet sig igjen så kroppen [49] skvulpet inni nattkofften. Så snudde hun sig mot dattersønnerne som hun vågnet:

«Så er det vel på tide at også I to søker sengen. Det er gjort istand til jer på kongeloftet. I forstår, her i stuen er alle rum optatt. I er ikke redde for å ligge alene på loftet? Det er lyse dagen alt,» la hun til beroligende. «Folkene er oppe forlengst. Du er da ikke redd for å ligge på kongeloftet, Vilhelm?»

Vilhelm rystet på hodet. Men han syntes det var nifst å tenke på at de skulde ligge der. Kongeloftet stod ute på jordet et godt stykke fra de andre husene på gården. Skjønt – han vilde visst ikke ha tenkt på å være redd, hvis ikke besstemoren hadde spurt ham om det.

«Nei redd? – Men besstemor, var det ikke bedre at herr Dabelsteen også ligger der? Der er jo to senger. Så kunde vi holde øie med ham.»

Men besstemoren overhørte ham. «Som sagt, folkene er alt oppe. Det er ikke noe å være redd for, lille Vilhelm.»

«Nei visst. Ja, kom da Claus, vi får vel si godnatt. Og så sender De bud nedover til mor straks imorgen tidlig? Så de hjemme ikke skal engste sig lenger enn nødvendig.»

Madame Elisabeth nikket vennlig.

«Mannen rider nedover nu.» Hun la sin hånd på hans skulder. «Det gleder mig at du er ble'en en så omtenkstom, forstandig dreng.» Igjen strøk hun Claus Hartvig nedover kinnet, tok ham under haken og løftet hans ansikt litt: «Du er nok søvning min venn – ja, godnatt med jer begge to.»

Ute var det så lyst alt så husene på gården stod frem mørke mot en blek grønnblå himmel, og i sydøst hvor dalen lukket sig om elvebøien var luften gulaktig hvit over fjellene. Den øvre halvten av staldøren stod åpen og det var folk og lykteskinn innenfor.

Claus gikk og holdt på å dette over sine egne ben, til Vilhelm tok ham under armen. Sølen på tråkken [50] hadde størknet, så det knastret seigt under deres føtter – det frøs på nu til morgens, og vinden hadde nesten stilnet helt. Vilhelm drog broren med ut gjennom grinden. Stien ned til kongeloftet var gressgrodd, det hvislet rimfrossent da de gikk på den. Der var lys innenfor det lille tredobbelte buevinduet i gavlen – det beroliget Vilhelm svært.

– Hvorfor vilde ikke deres besstemor at Dabelsteen skulde ligge her sammen med dem –? Med en fryktelig følelse av tap tenkte Vilhelm, at kanskje skulde de aldrig mere være sammen med Dabelsteen på den gamle måten. Han ante det var meget i Dabelsteens liv som ikke de kjennte. Å – han hadde gjort allting så fornøielig for dem; han visste så meget, han var så klok og så begeistret – men nu skjønte Vilhelm at det var ikke den hele Dabelsteen, det som de hadde sett av mannen. *Hans* billede av den kjere lærer var blitt slått istykker inatt slik at Vilhelm vilde

aldrig kunne få satt det sammen igjen. Og nu kom Augustin Dabbelsteen til å gli ut av deres synsfelt. Deres far kom aldri til å tilgi ham denne escapade, det skjønnte Vilhelm nok –.

Kongeloftet ruvet mørkt og selsomt, med et øvre stakkverk som lutet langt utover. Det var så eldgammelt så sagnet gikk at kong Hågen Hågensen skulde ha overnattet i det. Med megen møie fikk Vilhelm broren lodset opover den steile burstrapp og frem gjennom en mørk svalgang som løp langs siden av loftet. Døren var så lav under karmen og terskelen så høi så han slog sig i skallen endda han husket å dukke sig. Å få Claus lugget inn efter sig var et helt ork, og Vilhelm unnte broren de bump og buler som han fikk ved den forretning.

På skiven under vindusgluggen stod et lys og brandt, og mot den ene sengen skimtet han ryggen til en ung jente med lange lyse fletter. Det var bitende koldt her inne, meget kaldere enn ute, så Vilhelm blev glad da han så at hun trakk en langskaftet varmepanne [51] frem under dynerne. Hun snudde sig, og ansiktet hennes var forunderlig lyst og vakkert, med bred, klar panne.

«De vart seint før døkk,» smilte hun, og gjespet selv med det samme. «Døkk æ fuill trøitte nå?»

«Det er seint for dig og?» Interessert fulgte Vilhelm hennes rappe rørsler – hun øste op vann fra en så i et fat som hun stillet på bordet, la en håndduk ved siden av.

«Å de æ nå inte meire heill tri timer sea e sto opp da,» lo hun. Hun sanket sammen sakerne sine. Ja, døkk fær såvå væl da!»

«Hvad heter du?» spurte Vilhelm glad. Hun så ut til å være omtrent jevnaldrende med dem, men voksen naturligvis, for hun var jo pike.

«Tora.»

«Godnatt, Tora, og tusen takk!»

Han stod og lyttet efter hennes trin nedigjennem loftstrappen. Bøtten hun bar dunket i veggen. Han var med en gang blitt rolig og glad til mode. Alle nattens inntrykk veg for den stolte bevissthet: det var første gang han hadde vært oppe en *hel* natt. Folkene på gården var stått op, og nu skulde *de* iseng. Og alt som han hadde oplevet –!

Utenfor lød klare metalliske fugletoner – en kjøttmeises vårlåt ti-ti-tyh, ti-ti-tyh –. Inntil bakveggen var der bygget to sengesteder, skilt med et utskåret smalt skap.

Og rummet hadde fin himling, tavlet og med listverk som dannet enslags stjerne. Og der var to stoler med gyldenlærs betrekk. Her var fint – loftet var blitt ominnredet i den forrige lensmanns tid. – De gamle konger og kjemper som Dabbelsteen fablet om, at de spøkte herinne – det var jo bare vrøvl. I rognen utenfor holdt kjøttmeisen på med sitt morgenmuntre ti-ti-tyh, ti-ti-tyh.

«Se til å komme iseng nu da,» opmuntret han vennlig Claus som stod og halvsov. Selv fikk han av sig klærne i en fart, tok sin halsklut og slog knuter i [52] alle fire hjørner på den – han hadde sett sin far gjøre slik en gang de overnattet borte, og faren hadde glemt å få med sig nattlue. Så stod han i bare skjorten, ferdig til å hoppe iseng. Da først kom han i tanker om at han hadde jo ikke sagt sin aftenbønn. Eller kanskje han heller burde ta morgenbønnen –? Han kom på at igrunnen passet morgenbønnen forbausende godt til situationen: Knelende begynte han fort:

«O evige og allmektige Gud, barmhjertige kjere himmelske Fader! Jeg priser dig i denne morgenstund av innerste sjel og sinn, at du i den forgangne nattes mørke har været sol og skjold over mig og avvendt all fare og skade fra legeme og sjel.» Han hvisket fort, for han frøs fælt, men likevel følte han forunderlig kraftig meningen med de gamle ordene, som han ellers ikke pleiet å tenke noe bestemt ved; de hørte bare til morgenbønnen som *skulde* sies: «– frels min arme sjel fra fristelse, mitt legeme fra sykdom, mitt øie fra gråt og min fot fra fall. Men efterdi synden er det største onde, så hjelp mig, o Gud, for alle ting til å stå den imot» – jamen det var *virkelig* sannt, han husket på Dabbelsteens kjereste og Dabbelsteen som lå og vred sig på gulvet. Uvilkårlig leste han fortere: «La din hånd være over mig, din Ånd i mig, din fred omkring mig,» bad han lettet – det var som å komme ut på enslags åndelig allfarvei hvor det var tryggere å ferdes, nu da han var ferdig med dette om synd og elendighet. «La mig ikke leve i mig selv, men i Guds Søns tro –»

Nu var også Claus kledd av til skjorten og knelte ved hans side – rørte leberne så fort som han vilde ta igjen broren. «Skal du ikke ha noe på hodet?» hvisket Vilhelm misbilligende. Claus rystet sine lokker litt, og Vilhelm gikk videre: «Ta også, o! allkjerlige Fader i din varetekt mine gode foreldre» – Med et sting av anger erkjente Vilhelm at han hadde nesten ikke tenkt noe på dem som gikk hjemme og var redde, siden han selv vel og vakkert var kommet [53] i hus på Lunde. Det hadde vært så – ja det hadde vært forskrekkelig også, å se Dabbelsteen bære sig slik – men det hadde vært noe annet med – spennende. I alle fall, han hadde vært helt optatt av alt han oplevet.

Slutten av morgenbønnen lekset han frem uten å sanse hvad han sa – overveldet av den nyopdagede kjennsgjærning at han hadde jo på en måte nydt nattens hendelser, og at hans medfølelse med foreldrene hadde fylt hans sjel mest hver gang han selv var mest redd. Straks han visste sig i sikkerhet kom den likesom bort for ham.

Han krøp op i sengen. Det var litt klamt mellom laknerne; varmepannen hadde trukket fuktigheten ut av det rå lin. Men det kjenntes likevel deilig lunt å putte sine kolde føtter ned i den opvarmede reden. Og svulmende fjærdyner og hodeputer – å, her lå de godt; hjemme hadde de bare halmmadrass i sengen. Igjen svøpte velværet over ham, så hans sinn ikke kunde holde fast uroen, sorgen, medlidenheten med de andres skjebne. Noe i ham som var sterkere enn viljen til å åpne sitt hjerte mot andre mennesker bød ham rulle sig sammen om sig selv og nyte, at nu lå han vel godt –.

Claus klasket på bare føtter bort til pillen mellom sengene, åpnet det underste skapet. «Se Ville – husker du den?» Leende stod han i sin hvite skjorte – med det lange brune håret oppløst nedover ryggen – viste broren kammerpotten som han holdt i hendene.

Vilhelm visste ikke selv hvorfor det spratt op i ham som en flamme av harme og skam. Jo han husket – han hadde selv latt sig henrykke av dette møbelet sist han var her, funnet det ubegripelig vittig og pikant. I bunnen var avbildet i brunt hodene av de to henrettede grever Struensee og Brandt, og rundt om stod en innskrift:

Forrædere vare I tilvisse,
Derfor alle Danske skulle på eder p...e.

[54] «Sett den inn igjen!» Uendelig forbauset kjennte han at stemmen hans blev nesten kvalt av raseriet. «Gå ut i svalen hvis du skal kaste vannet. Du får ikke lov til å gjøre det i den der –.»

Claus så forbauset på ham. Men han satte potten inn igjen og trasket lydig ut.

De var døde; de hadde sonet sin brøde med livet –. Det var gement, ja nu skjønnte han hvor gement det var å forfølge de fallne med tankeløshetens hån.

3.

Dorthea fór op, dypt forvirret. – Hun måtte ha sovnet slik hun lå, opstøttet på venstre armen, med brystet og skuldrene bare. Hun frøs, og armen var helt bortdovnet. Men lille Christen sov varmt og tryggt inntil hennes lend – han hadde glidd ned mellom sengklærne. Lyset på nattbordet blaffret helt nede i pipen så det stank av het messing og smeltet talg. Og gjennom titthullene i vindusskodderne trengte det grå daggry.

Inderlig lettet kjente Dorthea sig igjen i sitt soveværelse. Hun blåste ut den osende tanden og krøp under dynen – rettet ut armen som sov. Gud skje lov, hun hadde bare drømt. Men samtidig kjente hun besvikelsen og skammen som et press om sin strupe. Hun hadde drømt at hun lå i seng med Bisgaard.

Det var kaldt i rummet inatt, da hun måtte pusle Christen, så la hun sig i sengen med ham da hun skulde gi ham bryst. Og så måtte hun altså ha sovnet tiltrods for sin hjerteangst. For å vågne, uforfrisket og gjennemfrossen, mør i ryggen av den ubekvemme stilling. Hennes bekymringer stod lys levende for henne med det samme. Og i tilgift hadde drømmen fremmanet et forgangent avsnitt av hennes liv og overveldet henne med en gammel, halvglemte malaise.

Det hadde jo hendt henne før – en sjelden gang – [55] at hun drømte om sin første ektemake. Men aldrig så livaktig – avskyelig intimt. Gysende trykket hun sig ned i puterne, tok den lille inn i sin arm som det kriblet og stakk i, nu da blodet vendte tilbake til den. Bak sin rygg kjente hun Bertels kroppsvarme – og en anelse som hun søkte å undertrykke sa henne, at det var hans skarpe knoklede albuer som hadde opvakt erindringen om den gamle mann –.

I stuen begynte omrissene av tingene å skimte frem. Så var da denne fryktelige natt til ende. Så kunde de da iallfall ta fatt med fornyede krefter og lete. Fra gårdene rundt omkring vilde de få hjelp. Taterne hadde de snakket om på kjøkkenet inatt, karene som kom hjem og pikerne. For til den ekstraforpleining med kaffetår som hun hadde beordret for Lars og de andre hjemvendte var de stimlet sammen, alle husets folk, selv barnepiken og ammen med Rikke på armen. – Herregud, ja visst var deres bekymring og deltagelse ærlig ment, – de kunde jo

ikke for at det natlige kaffe-koncilium for dem dessuten var en oplivende avveksling fra hverdagens dilt, eller at de med et visst grublandet velbehag hengav sig til å drøfte alle mulige forklaringer på huslærerens og drengenes utebliven –.

– De arme tatere skulde man dog synes måtte ha mere enn nok besvær med å opføde sine egne børn. At de skulde befatte sig med å røve andres hadde alltid forekommet henne hartad utrolig. Da var hun mere redd for at Thestrup skulde støte sammen med fussene, som han kallte dem. Han var så heftig når han blev opirret.

Det var håpløst å tenke på at denne uvisshet skulde vare ved, og *hun* kunde intet gjøre for å få slutt på den. Når alt blev gjort som det stod i menneskelig makt å gjøre så var det endda bare å bie, forsøke å være tålmodig, og håpe –.

Dorthea følte sig som radbrekket av tretthet. Nu vågnet gården til en ny dags arbeide. Hun pleiet å legge sig til igjen, når Johanne hadde vært her og [56] hentet Christen ut i amместuen, – så fikk hun sig en høneblund til hun måtte stå op ved seks-tiden. Gjennem den lette slummer fornam hun de to minstes yrvåkne kvitter i sideværelset, og småpikernes skrik, når de under påkledningen fikk såpevann i øinene, eller Gunhild barnepike lugget dem mens hun redte deres hår. Så lo de, og så skjenntes de litt –. Og så var det tid til å stå op. Allerede mens hun satt ved sitt toalettbord kom pikerne løpende og skulde ha beskjeder. Efterhvert som hun kjente at den store husholdnings tråder begynte å løpe gjennom hennes kapable hender, tok blodet til å rulle livligere i hennes årer; hjernen følte oprasket –.

– Men hos syke og gamle mennesker er det som livskraften ikke klarer å stige igjen, efterat den har ebbet inntil lavmål i de små timer mellem natt og morgen. De fleste mennesker dør på denne tid av døgnet. Bisgaard døde klokken halv fem om morgenen, den tyvende mars. Og hun hadde følt det, dengang hun svevet mellem liv og død efter den første, døde lille Bertels fødsel – for den svekkede er det som en fristelse å trede ut av rekkerne, legge sig hen for å sove den siste lange søvn, nettop når de friske nyter å vågne til en ny dags virksomhet.

Også for henne skulde den komme engang, den morgenstund da hun lukket sine øine for godt og lot de andre om å fortsette henne foruten. Hun hadde aldrig tenkt på døden som noe der angikk henne umiddelbart, – selv ikke dengang for tolv år siden. Hun hadde dog hele tiden følt hvordan sjelen og kroppen bød op skjulte ressurser, så hun alltid pånytt blev båret over dette punkt, hvor Døden treder til og høster dem som er ferdige. Hun var jo ikke ferdig: hun hadde de kjere små som

ikke kunde unnvære henne, og hun hadde sin Thestrup. De hadde levet så få år sammen – var bare ved begynnelsen til alt det som de kunde være for hverandre.

Nu hadde de vært gifte i seksten år. Velsignede [57] år hadde det vært, fordi hun kunde stå ved den kjere manns side; til henne kunde han meddele sig om sine forhåpninger og om sine skuffelser, om sine planer, både de feilslagne og dem som han hadde fått satt igjennem. Thestrup var jo ellers ingen megettalende mann, noe egensindig og mistroisk, især mot enhver som var ham overordnet. Mange ganger hadde hun nesten kunnet ønske de var blitt hvor de var, ved jernverket sydpå. Gang på gang hadde Thestrup vært fristet til å opgi det hele, så forbittret var han blitt på herrerne i kommissionen, deres innblanding og deres plagerier. Hvilke vanskeligheter hadde han ikke utstått, før han kunde få gjennomføre de forbedringer og forandringer i driften som han så var nødvendige. Skjønt – heller ikke på jernverket hadde det jo gått av uten rivninger mellom Thestrup og kammerherren –.

Da han overtok forvalterstillingen her hadde han funnet verkets skoger uthugget, magasinene overfylt med mindreverdige produkter. De dyktigste arbeiderne av den gamle stakk hadde forlatt hytten, misfornøiet med at de fikk sine lønninger uregelmessig utbetalt og blev bedraget på naturalie-ydelserne. Bokførselen hadde vært mislig, – det virkelige tap i en årrekke større enn offisielt opgitt. Trods alle vanskeligheter hadde det lyktes hennes Jørgen å få hytten på fote. Først og fremst, han hadde fått Scharlachs, også svigersønnen mestersvenn Wagner, til å vende tilbake fra Sverige. Straks blev varen bedre, uhellene sjeldnere. Han hadde omlagt og ombygget, kontrahert leverancerne og transporten av glassvarerne på fordelaktig måte. I fire av de siste fem år hadde verket gitt endel overskudd. Han hadde fått igang skolen for barnene på verket, utbedret barakkerne. – Han hadde ofte vært *meget* tilfreds, den gode, vanskelige Jørgen Thestrup.

Hun ønsket jo nok at han kunde fått mere tid til overs for barnene. Det viktigste var dog at han var [58] verdig til deres aktelse og tillit. Så fikk hun forsøke å slå til for deres øvrige fornødenheter. Og det syntes Gud skje lov som hun gjorde det. De så ikke ut som de manglet noe. Selv Bertel var virkelig blitt sterkere i det siste. Og på mange felter viste han et godt nemme, – det sa også herr Dabelsteen. Han kom dårlig nok ut av det med aritmetikken og den latinske grammatikk. Men han tegnet så nydelig og var meget musikalsk. Og de fire som hun hadde fått siden de kom hit op var sunde, muntre og vakkre barn – og en stor glede hadde det vært for Thestrup at han fikk de små døttre.

Hun hadde betalt for hvert barn hun bragte til verden med en del av sin ungdoms skjønnhet – rosenkinnenenes glatthet, smilets perlerad, øinenes glans som Winther hadde besunget i sine gebursdagsvers. Hennes bryster var sjunkne, underlivet rummelig og slappt. Men det hadde ofte voldt henne en selsom tilfredsstillelse å merke hvordan det liv hun levet etterlot sine spor på henne. I det første ekteskap var hennes yndigheter blitt bevart, golde, falmende nesten umerkelig – som blomster vissner langsomt når de står i et kaldt rum. Å, hun hadde vært så forfengelig – og full av forhåpninger! – da det gikk op for henne at hun tegnet til å bli smukk. Tjenestefolkene i prostegården hadde opmuntret henne til selvbeskuelse, opflammet hennes fantasi: en vakker dag kom sikkert en ung og smukk, inntagende og velstillet beiler og bortførte henne fra hjemmet hvor hun gikk som den fattige steddatter, frukten av fruens uoverveiede ekteskap med en ung habenichts.

Istedetfor gikk prosten de Theilemann bort og døde. Og vennen, naboen som blev hans efterfølger i prostiet, – som hun i sin barndom hadde sett op til med ærbødighet som en edel olding, hvis tyveårige datters mørke skjønnhet hun hadde beundret –! Hun hadde visst halvveis håpet at moren nu skulde gifte sig med prosten Bisgaard; hun hadde drømt om å [59] finne en søster i den deilige Christence. Som lyn fra klar himmel hadde det ramt henne, da hennes mor en dag meddelte henne at Bisgaard hadde anholdt om hennes hånd. Det nyttet ikke å tenke på motstand. Med sin fars slekt hadde hun aldrig hatt forbindelse, halvbrødrene var langt borte, Caspar i Vest-indien og Peter Andreas i Kjøbenhavn. Og bevisstheten om at hun aldrig hadde kunnet præstere varmere følelser for sin mor enn de pliktskyldige ønsker om sundhet og hell som dyden og religionen bød henne nære, den gjorde henne forsakt. Morens sønner med major Eckeløff hadde enn ikke følt så megen hengivenhet for henne, – alt som liten hadde hun oppfattet, at bak sitt avmålt høflige vesen overfor mamá skjulte de store brødre følelser som ikke var langt fra å være fiendtlige. Men hun forstod jo også at deres mor omfattet ikke sine børn med noen ømmere moderkjerlighed. Igrunnen hadde hun alt dengang visst at hennes medlidenhet med moren var temmelig malplacert – men allikevel fikk hun ikke til å sette sig op mot henne med noen kraft og energi. Og det kom dog tildels iallfall av at hun følte medynk med sin mor, som nu var blitt enke for tredje gang og satt igjen, forlatt av sine sønner, skuffet i håpet om å få barn med prosten, hvis formue nu vesentlig gikk til hans børn med den første hustru. Og gammel – for det var hun i den unge datters øine. Og mere naiv hadde hun ikke vært dengang heller enn at hun skjønte, for en kvinne med deres mors temperament måtte det være fryktelig å bli gammel og se, at en mann som hun visstnok selv hadde tenkt å ekte, foretrakk hennes datter.

– Den siste bekymring kunde hun visstnok godt ha spart sig. Knappt et halvt år etter at hun selv var blitt fru Bisgaard giftet moren sig med den unge Hågen Lunde. Som hun saktens hadde utsett sig allerede før hun giftet bort sin datter. For ellers hadde hun visst ikke vært så bestemt på at Dorthea skulde ta Bisgaard.

[60] Hun gikk i sitt sekstende år da hun måtte vandre til brudeskammelen med ham.

«L'amour c'est un plaisir, l'honneur c'est le devoir.» Det hadde hennes mor skrevet til henne, da Bisgaard lå ramt av sitt første slagtilfelle. Når hun nu tenkte tilbake på hine dager undret det henne, at morens brever dengang ikke hadde vakt andre følelser i henne enn en viss kjølig ironisk munterhet. Trodde mamá, som dog umulig kunde mangle erfaring i de deler, at plaisiren i ekteskapet med Bisgaard hadde vært på hennes side? Men det var gått to år siden hun stod brud. Det var vel som etslags selvforsvar at hun hadde utviklet en viss kynisme.

Og dog, efterhvert som hun blev eldre, var hun stadig blitt mere og mere overbevist om at denne maxime var velgjørende sunn og sann – uansett at den fra hennes mors penn tok sig noe løierlig ut.

Hennes ungdommelige uerfarenhet hadde bevart henne fra å forstå til fulde, hvor fryktelige de hadde vært, alle de årene da hun sammen med Christence ferdedes om den syke olding som de måtte pleie som et barn, bære fra sengen bort til lenestolen ved vinduet og tilbake til sengen. Selv hadde hun i begynnelsen sannt å si ikke sørget over at sakerne tok en sånn vending så hennes forhold til Bisgaard blev helt datterlig. Besiddelsen av en pur ung kone hadde hos den gamle herre opvakt en unaturlig fyrighet som hun aldrig lærte å forsone sig med, og som også tilintetgjorde den respekt hun hadde næret for Bisgaard sålenge hun bare kjennte ham som sin stedfars hedrede venn og hennes faderlige velynder. Lenge efter at sykdommen hadde lammet hans legeme bevarte Bisgaard meget av sin ånds klarhet. Han krevet av sin kone og sin datter at de skulde mate ham også åndelig, ved høitlesning av bøker som for en stor del lå langt over de to unge fruentimmers fatteevne. Men i disse to første år av mannens sykdomstid følte hun sig ofte nesten lykkelig, når hun satt overfor ham på forhøiningen, [61] leste høit og gjennom samtaler fikk forklaring på det leste. Skjønt hennes undervisning i opveksten var blitt såre forsømt, hadde hun dog på egen hånd, og dels ved bror Peter Andreas' interesse for henne, tilegnet sig ikke så lite av spredte kunnskaper. Og hun var endda så ung og vitebegjærlig, så hun med fryd lot sig belære av sin gamle husbond. Det store verk som han hadde arbeidet på i mange år, en fysisk-økonomisk beskrivelse av Nedre Thellemarken, håpet han endnu å få gjort ferdig til

trykkning. Hun måtte lese op for ham av det skrevne, rette, skrive om efter hans diktat; de tegninger som hun utførte på grunnlag av hans skisser – av bruksgjenstander, dyr og planter – vant Bisgaards bifall. Dypest takknemlighet skyldte hun ham fordi han innviet henne i Ossians herlige poesier. Minnet om faren som hun så tidlig hadde mistet blev på en selsom måte gjenoplivet, når hun lot sig trylle av Morvens kongelige skjald. Oscar, Calthon, Shilric, antok hennes fars halvglemte behagelige skikkelse; hans fløitespill i skumringen, som var det hun tydeligst husket av ham, syntes henne nu beslektet med ånden i de tungsindige dikte – hans slekt stammet jo fra de samme fjerne og tåkede høilande. Og selv levet hun med de hvitbarmede, flaggrelokkede heltinner, Malvina, Minona, Vinvela, som blev berøvet sine elskere endnu før de hadde smakt kjerlighetens gleder fullt ut, og besang sin sorg, bøiet over harpen i øde kongehaller, eller vandret ved nattetider i måneskinn og tåker mellem de stensatte kjempegraver på heden.

– Siden hadde hun jo smilt selv av disse sine ungdommelige fantasier, hvor hun i innbillte smerters vellyst søkte erstatning for de savn som skjebnen bød henne å bære. Bisgaards ånd blev sløvet med årene – læreren veg plassen for den gnavne, tyranniske gubbe som ikke lenger interesserte sig for annet enn sine legemlige behov. Og imens modnet hennes kvinnelighet. Nektet elskovslyst og modergleder blev drømmeriet [62] for henne en søt gift, som vekselvis bevirket matt lede og kvalfull attrå efter alt som hun var blitt bedraget for.

Nu gyste hun, når hun tenkte på de fallgruber som hun uten å forstå det hadde vandret mellem. – Dengang vilde det vel bare ha opfylt henne med forferdelse og avsky, hvis hun hadde fått høre om et slikt forhold som dette mellem Margit Klokkhaugen og hennes stedfar. Nu kunde hun knapt forarges – hvor gyselig naturlige var ikke slike følger av de unaturlige ekteskaper mellem ungdom og avfeldig alderdom.

– Den første av Bisgaards kapellaner som i hennes barm opvakte følelser hun blueades over var Snæbjørn Gislason. Så uerfaren som hun var så ante hun allikevel at det var omstendighetenes makt mere enn Gislasons person som gjorde ham farlig for hennes sjelefred. Inderlig hadde hun ønsket at det kunde bli til noe mellem ham og Christence, – Gislason hadde en heftig natur, hans tilbøielighet syntes å omfatte både henne og steddatteren på en gang. Men hun blev aldrig klok på Christence. De delte seng denne tiden; den stod inne i Bisgaards værelse, for de måtte helst være to om å hjelpe ham om natten. Det vil si, *hun* hadde aldrig kunnet innse at det var nødvendig. Bisgaard var liten og lett, hun var ung og sterk – hun kunde godt ha overkommet hans pleie såvelsom husholdningen med leiet hjelp. Og

Bisgaard var slett ikke uimottagelig for fornuft, tvertimot, han var helt enig med henne når hun fremholdt, at Christence var alt så gammel så hun burde sandelig se til å bli gift snart, og det vilde være ønskelig om det kunde skje fra faderhuset.

Men Christence hadde nu engang overdrevne forestillinger om sin datterlige skyldighet. Og at hun nødig gav slipp på husholdningens tøiler og overlot dem til den yngre stedmor, det hadde jo Dorthea fått erfare fra første dagen hun kom der i huset. Skjønt Christence altså ellers hadde møtt henne med en varme som [63] likefrem virket generende: fra sitt hjem var Dorthea så lite vant til å bli kysset og krammet og degget for. Den søsterlige veninne som hun hadde ønsket sig var altfor kjerlig, og vilde dessuten alltid behandle henne som sin lille søster, rene barnet.

Under Snæbjørns kapellanstid var det rent ille. De lange gråtescener om nettene, når Christence klynget sig inn til henne under forsikringer om at hun høiaktet Gislason, men hun vilde ikke forlate sin far og sin dyrebare Thea – de var henne rent ut sagt høist ubehagelige. Da det endte så sørgelig med Gislasons opphold hos dem, at han førte en pike fra sognet i ulykke, hadde Christence ikke ord hårde nok til hans fordømmelse. Det var ikke Christences skyld at ikke saken antok slike dimensjoner så dens følger kunde blitt irreparable for Gislason. Dorthea var viss på at ulykken vilde aldrig ha hendt, hvis Christence hadde sagt ja til kapellanen. Hun hadde hørt at Gislason var senere blitt gift hjemme på sin fødeø og skulde være blitt en særdeles god og verdig prest. Og piken blev gift med en kannestøper i Christiania og levet nu i meget gode kår med ham. – Hvor megen sorg og skam kunde menneskene spare sig selv og sin neste for, hvis de vilde lytte til naturens røst og bruke sin fornuft!

I Dahlgreens tid hadde det vært fredelig. Hans fæstemø var nylig død og han søkte sin trøst i nidkjert arbeide. Christence likte ham ikke – Dorthea skjønte ikke hvorfor. Da han fikk kall i det Trondhjemske og giftet sig, var det ikke uten bitterhet at Christence anstillet betraktninger over evig troskap.

Verst blev det dog da Winther kom til dem. Det var det siste hun vilde ha trodd, da den lille jyde med de buskede røde øienbryn og hornbrillene gjorde sin inntreden i deres hus. Han var det fredsommeligste menneske, elskelig, hjelpsom, dessuten musikalsk og begavet med en poetisk åre. Til en begynnelse var han en sann akquisition for deres triste hjem. Og da så [64] hans fetter fikk stillingen ved jernverket og blev en stadig gjest hos dem, hadde hun virkelig følt det som om noen gledens blomster også skulde blomstre på hennes vei.

Ennu reflekterte hun ikke over arten av sine følelser for Jørgen Thestrup. Men hun så frem til hans besøk, gledet sig når han var hos dem, og tenkte meget på ham, når han var redet bort igjen. Hun stod slagen av forferdelse den dag da Bisgaard meddelte henne at han ønsket, hun skulde ekte Winther når han nu selv gikk bort snart. Til kapellanen hadde han engang yttret sin bekymring for hennes fremtid, når hun blev enke – med moren gift inn i bondestand, brødrene utenlands, og i små kår. Da erklærte Winther at det vilde bety opfyllelsen av hans høieste ønske, dersom fru Bisgaard vilde motta hans hånd og hans hjerte, når den tid kom. Bisgaard fannt at det vilde være en fortreffelig ordning, – især hvis man også kunde arrangere en marriage mellem Christence og Thestrup.

Hun hadde uttrykt sin takknemlighet mot Winther men svart, at så lenge Bisgaard levet vilde hun ikke treffe bestemmelse om sitt neste giftermål. Og på tomanns hånd med Winther lot hun ham forstå, at en gang til aktet hun ikke å la sin hånd bortskjenke, nu vilde hun råde sig selv. Hun rødmet – hun så at Winther forstod hvad hun hadde i sinne. Men endnu mere rødmet hun fordi hun visste – for et halvt år siden hadde hun betraktet den elskverdige Winther med drømmende sympati, fordi hun håpet at han – muligens – var den som skulde gjøre henne til det hun lengtet efter å vorde: en tilfreds hustru og moder i en rettskaffen manns hjem.

Nu visste hun at hennes følelser for Thestrup var av en annen art enn de som hittil hadde foruroliget hennes sjel og hennes sanser og som hadde rettet sig så mot den ene og så mot den andre yngre mannsperson i hennes omgivelser. Hvis hun ikke hadde kunnet få Thestrup, vilde hun vel tilslutt ha giftet sig ^[65] med en annen. Men den naturlige, beskjedne tilfredsstillelse som et fruentimmer kan opnå i et fornuftig inngått ekteskap vilde ikke lenger ha kunnet opfylle henne. Hun vilde dårlig ha vært egnet til å gjøre en aktverdig husbond – Winther eller en annen – så lykkelig som han fortjente.

– Hvor lykkelig Winther var blitt med Christence, det visste hun riktignok ikke.

– Akk nei, hun hadde lært å innse, kjerligheten er en farlig makt. Og er det blitt et menneske beskåret å torde nyte kjerlighetens gleder nettop når man bestreber sig for å efterleve pliktens og dydens bud, da kan man aldrig fulltakke Forsynet for den sjeldne gave.

– Tårene rannt langsomt nedover Dortheas kinner. Hun hadde vært så lykkelig. Hvis det nu var forbi – O Gud, hun torde ikke beklage sig. Les délices d'amour, som drev kvinner til å forråde sine menn, menn til å forderve uskyldigheten, venner til å

svike hverandre – hadde for henne vært den liflige varme som drev verket, i hvad hun så foretok sig.

Dorthea slog dynen til side, famlet med en naken fot etter tøffelen. Hun følte sig forkrøllet og uordentlig, lemster og trett etter natten som hun hadde tilbragt uten å være av klærne. Morgenlyset syntes henne grinende grått og kaldt, skjønt hun så at den klare bleke sydhimmel lovet en godveirsdag.

Mange, mange timer vilde det vel iallfall vare før hun kunde håpe å få høre noe i det hele tatt, – før noen av de forskjellige partier som nu drog ut kunde ventes tilbake med beskjed – om det så bare var at der var intet nytt å melde.

Sette alt i Guds hånd, opfylle sine plikter, – nu syntes det henne så gyselig å skulle gjøre det. *Hvis* det var tilstøtt mannen eller sønnerne noe. For henne var lykken blitt som en inngrodd vane – nettop inngrodd: Engang hadde Thestrup kommet hjem med et trestykke, saget av en eldgammel furu. Innenfor [66] barken som helt hadde grodd sammen over den satt en oldtidsaktig jernpil. Som en sånn pil, utskutt av elskovsgudens bue, syntes hun nu at hun hadde båret lykken i sitt hjerte, søtt og sikkert innbarket i hustrukallets mangfoldige plikter. Ikke uten dødelig smerte kunde den rives ut av hennes vesen. Den glededeforlatte pliktopfyllelse som hun dog hadde kunnet overkomme i sitt første ekteskap – nu forekom den henne så uelskverdig, ja avskrekkende. Skulde det atter bli hennes lodd å øve den –!

Akk, somme tider hadde hun i sitt stille sinn undret sig over at dydige og aktverdige mennesker var ofte så lite inntagende. En dårlig dulgt selvgodhet, en viss surhet eller etslags undertrykt misunnelse overfor lettsindigere og gladere medmennesker miskledde dem. Aldrig mere vilde hun dømme dem for det, – det er bittert å skulle gjøre det som gjøres må uten glede. Den som uavlatelig må overvinne sine naturlige tilbøieligheter for å kunne handle rett, fristes lett til å bli altfor tilfreds med sig selv – hvad annet har den arme grunn til å være tilfreds med? Så meget hadde hun dog lært, og betalt for lærdommen med syv ungdomsår i trelldom: man får fylle den plass man er satt på så godt man formår – verden vilde bli et altfor fryktelig opholdssted ellers. Selv om menneskenaturens skrøpeligheter gjør, at bare store og edle sjeler klarer anstrengelsen ved det uten å pådrage sig noen moralsk ryggradskrumning.

– Hennes liv kunde jo da heller aldrig mere bli deres likt som må la sin vandel bestemme alene av kjerlighet til den kolde dyd og ærefrykt for den fjerne Himmel. Hvem eller hvad hun enn måtte begråte som tapt – målet for all hennes streben måtte alltid bli hennes elskede børns velferd.

Men selv barnene hadde vel først og fremst vært dyrebare for henne som deres elskovspanter. Så inderlig som hun var sin Thestrup hengiven – i deres ekteskaps første tid hadde hun ikke helt evnet å gjengjelde [67] hans glød. Opriktig bestrebt hun sig for å komme den fyrige husbond imøte med ømt vennskap – men hun hadde vært så gjennomkjølet etter sitt første ekteskap, så hun titt hadde tenkt med hemmelig mismod, var hun da blitt uskikket til å gjøre en elskende make virkelig lykksalig? – Da der inntrådte en forandring i hennes legemes og sjels tilstand og hun med undrende fryd merket, at kuldekrampen slapp sitt tak i henne, da forstod hun samtidig at hun var kommet i velsignede omstendigheter. Det var som et under – varmen av det nye unge liv i hennes skjød syntes å tine op unaturlighetens frost i henne, så hun følte at hun modnedes, blev full av kraft og sødme, som de hårde og bittre eplekart eftermodnes, selv om godveiret kommer sent og sommeren har vært kald og grå.

Siden hadde hun jo fått vite at det var gått andre kvinner likeens. Når så mange mødre elsker sitt førstefødte barn med særskilt forkjerlighet da er det fordi først moderskapet bragte deres kvinnelighet til full blomstring. Man later overfor sin mann som om han har voldt det alene ved sin tennende lidenskap – fordi man så gjerne vil tro at kjerligheten er ophøiet over den fysiske naturs lover, vil innbille sig selv og sin elskede at det er utelukkende hjertets følelser og ikke fysiske forandringer som bringer blodstrømmen til å rulle livligere i årene, får nerverne til å sitte raskere og kraftigere. Alle hennes barn var henne vel like kjere, de hadde hver sitt særlige krav på hennes omsorg. Men hun visste nok hvorfor Vilhelm allikevel på ett vis var hennes yndling.

*

Madame Dorthea hadde sett de forskjellige efterforskningsmannskaper vel avgårde.

Soveværelset vendte mot nordvest; der kom aldrig en solstråle på denne tid av året. Men fra forhøiningen foran vinduet hvor hun hadde slått sig ned med sin innholdsrike stoppekurv så Dorthea ut på den [68] blanke vårvinterdag. Hvor skyggen av huset fallt utover haven lå ennu høi snefonn, men lenger borte var gressvollen bar, overtrukket med rimfrost, og helt oppe ved gjerdet flimret kronerne av de unge epletrær med solskinn over grener og kvister. Det hadde alltid voldt Thestrup enslags hørøstet forargelsesfryd at den forrige forvalter med store bekostninger hadde anlagt en hauge på nordsiden av huset. Men der var vitterlig

ingen andre steder hvor han kunde ha anlagt den, og Dorthea hadde hatt stor glede og nytte av den i de senere år, efterhvert som trærne og buskene begynte å bære.

Birgitte og Elisabeth hadde skole idag – det var deres fars vilje at de skulde motta sin første undervisning på verksskolen; var den ikke god nok til å bibringe hans børn de grunnleggende kunnskapselementer, så var den ikke god nok. Så kunde Birgitte begynne å få informationer hjemme i fransk, tegning og musikk, når hun til våren hadde fyllt sitt syvende år. Men Bertel satt på skammelen ved hennes føtter og pugget halvhoit latinlektien – den siste som Dabbelsteen hadde gitt ham. Han hadde sluttet å spørre efter sin far, brødrene og læreren. Men da Dorthea foreslog ham å sette sig bort til ovnen, rystet han på hodet: «Hvis mor gir mig lov vil jeg helst få sitte hos Dem.»

De to små var inne i amместuen hos pikerne. Hun burde vel snart hente Christen og gi ham drikke. Men det blev så pinlig i lengden å lytte til Johannes og Gunhilds funderinger og deres fortellinger om alle de gådefulle og ulykkelige tildragelser som var hendt i deres hjembygder.

Det var en av Dabbelsteens strømper hun fikk i hånden, da hun grep ned i kurven. Nølende trakk hun den på sin venstre hånd – så tok hun stoppenålen med en halvveis overtroisk fornemmelse av at når *hun* lot som intet var forandret, så hjalp det kanskje til at det heller ikke var det. *Tre* kan umulig [69] forsvinne aldeles sporløst. Isen, taterne, et plutselig vanviddsutbrudd hos Dabbelsteen – der var ikke stort mere å gjette på. Men det som virkelig hadde hendt var naturligvis det siste man vilde tenke sig. – Hun fannt slett ingen støtte for sin fantasi, når hun forsøkte å utmale sig en eller annen situation som Vilheim og Claus nu kunde befinne sig i. Det var som å speide inn i tåken. I den dype beklemmelse som hun følte, fordi hun slett ikke kunde forestille sig hvor de var, hvad de gjorde nu, hvordan de hadde det, syntes hun tilslutt at selve deres ansikter og skikkelser blev utydelige; det var som hun alt hadde begynt å glemme hvordan de så ut.

Var de redde, var de forkomne, kallte de, om ikke med ord så i sitt hjerte på henne? – Igrunnen trodde hun ikke at de gjorde det. Pikerne hadde båret sig, bedt Gud bedre de usle stakkarne. Hun *visste* at de kunde være kommet en ulykke til, men hun kunde ikke tro det. Rimeligvis hadde de måttet døie en del, sånt veir som det var igårkveld og inatt, og de hadde ikke vært kledd til noen lengre utferd. Men likevel var det noe i henne som sa at de hadde kanskje ikke vært så overmåte ulykkelige heller – hvis de var kommet ut på et eventyr som ikke var av altfor uhyggelig art. Hun hadde som etslags innsyn i sine gutters sinn. Ingen av dem var egentlig redde av sig. Hun hadde gruet sig for å *sende* dem fra sig. Ofte, når hun

tenkte på at de snart skulde ferdes mellom fremmede, langt fra hjemmet, hadde hun følt sitt hjerte som sammenkrystet: hun visste hvor bitterlig de vilde komme til å lengte og savne henne og sin far og allting her på Brovold. Men det var hvis de blev *sendt* bort.

Hun lot arbeidet synke i fanget – stivnet ved tanken. – Hvis Dabbelsteen hadde fått dem med på å rømme – ut i verden, for å la sig hverve – eller gå til sjøs. Han hadde fyllt deres hoder med begeistring for Amerikas og Frankrikes frihetshelter: de hadde [70] svermet om sin onkel Caspars vidunderlige liv under Vestindiens glødende sol, om Tranquebar og Chinafarere. – Om han nu i et desperat øieblikk hadde fått den idé at de skulde vende fedrelandet ryggen, søke sin lykke ute i den store verden –? De var gode børn, hun visste at de elsket henne inderlig. Men Dabbelsteen var farlig medrykkende sommetider – og gutter, gutter –. Hun visste jo om så mange som hadde rømt til sjøs, endda de holdt opriktig av sine foreldre. Når eventyrlysten overvældet dem, døvet de samvittighetens røst ved å fable om hjemkomstens gleder og alle de herligheter de skulde føre med sig tilbake til far og mor og søsken.

– Men i så fall blev de jo nok innhentet og ført hjem, beroliget hun sig selv. Det var Gud skje lov en lang vei fra her midt inne i landet til noen havn. Hadde de endda bodd nede på jernverket – ja så vilde hun ha visst hvad hun skulde tro. Skjønt det var nu ikke årstiden til å finne skibsløilighet sånn uten videre. Penger hadde de vel heller ikke –.

Akk, hun husket hvor Thestrup hadde drillet henne dengang hun så nødig vilde at han skulde ta imot stillingen her ved glasshytten. «Tenk bare på alle de forskrekkelser du vilde komme til å utstå, når Ville og Klunsen blir gamle nok til å manøvrere en båt.» Hun hadde ofte vært engstelig når Thestrup seilet på jakt mellom utskjærene. Skjønt hun alltid begynnte å glede sig til hans hjemkomst med det samme han var ute av døren. – Dengang hadde det vært liflig å leve –.

– Heller ikke over Thestrup hadde jo årene gått sporløst hen. Den ildfulle elsker var blitt en besindig make; lidenskapen hadde veket plassen for øm fortrolighet. Men hun kunde ikke annet enn tenke med et sukk, sommetider, på hine dager. Hennes ungdom: sent var den kommet, efter naturens orden hadde den ikke kunnet vare så mange årene. Desto søtere hadde den vært. I lyse sommernetter hadde de spasert i jernverkets [71] park, engt omslynget, berusende sig i løvets balsamiske dufter og fuglenes triller – til Jørgen med stormende heftighet rev fichuet bort fra hennes skuldrer, bedekket hennes nattkolde barm med glødende

kyss og drog henne, med armen hårdt krystet om hennes midje, gjennom alléerne op mot deres stille stuer i den villvinkledde forvalterbolig. – Godt innpakket satt hun i spissleden; Thestrup stod bakpå og kjørte – med høie tilrop opmuntret han hesten, og den strakte ut så hun måtte lukke sine øine for den bitende sno og isbitene som singlet under hestehoverne, mens de fór over stålisen på kilen, på hjemveien fra gjestebud inne i byen. – Når hun da sent på natten omsider stod oppe på deres sovekammer – hvor hun skyndte sig å plukke pynten ut av sitt hår og få av sig sin silkekjole, lattermildt redd for at Jørgen skulde bryte inn til henne. Oprømt av vin og musikk og den raske sledefart kunde han finne på å kreve, hun skulde ta imot kammerjomfru-tjeneste av ham – noe som aldeles ikke bekom hennes eneste stasdrakt så vel.

*

Hun måtte ut og se til middagsmaten. Det var byggryns vanngrøt og salt uer, Jørgens livrett. Han var riktignok alene om å sverme for ueren – nu var den dessuten blitt svært trå også. Men Thestrup fikk sine butter med uer fra fetteren i Trondhjem hvert evige år. – Han hadde sagt at han kunde ikke være fra kontoret så lenge – mon han kom tilbake til middagstid?

Hun besluttet å dekke til Thestrup for alle tilfelles skyld. Allikevel blev det et besynderlig lite bord, med den ene vingen ikke opslått, siden det iallfall var tre som manglet. Dorthea tenkte, det hadde egentlig vært hyggeligere å spise med folkene på kjøkkenet – det pleiet hun å gjøre når det hendte en gang imellem at alle hennes mannfolk var hjemmefra. Men det var likesom hun holdt modet oppe når hun dekket i sovekammeret ^[72] og lot som hun ventet sin mann hjem til middagsmåltidet. Og med det samme Elisabeth og Birgitte kom inn, underlig storøiede og betuttet i sine små fjes, bad moren til bords.

«Kan du så si bordbønnen, Lise – det er visst din tur idag?»

Elisabeth stammet og hakket slem i det; hun kunde aldrig sine bønner særlig godt – hadde i det hele ikke lett for sig. Og alt i ett fløi hennes og søsterens blick til den tomme stolen for bordenden, med farens dramflaske, glasset og ølkruset, to tomme tallerkner, den dype ovenpå den flate, og det massive sølvbestikk. Det hele så så selsomt imponerende ut i sin hviletilstand. Småpikerne hadde likesom aldrig lagt merke til det før, hvor svære og tunge de var, skjeen, gaffelen og kniven som ellers fløi og fór mellem matfatet og farens store tannskinnende munn – Thestrup, den alltid travle mann, kjørte gjerne maten i sig så fort og slurvet, så moren måtte

minne dem om at far hadde travelt, men *de* skulde værsgod spise nett og langsomt, *de* hadde ikke noe å forsømme med det.

Birgitte og Elisabeth hadde naturligvis hørt snakk i skolen om brødrenes og informatorens mystiske forsvinning, men de våget ikke si noe eller spørre, det forbød morens ansiktsuttrykk absolutt. Bertel hadde rykket sin stol så nær inn til Dortheas som han kunde, men han sa ingenting han heller. Så spiste de i dyp taushet.

Solskinnet sluknet og lyset ute blev mulent grågult mens de satt til bords. De blev ferdige tilslutt med den harske, falmete ueren, og Dorthea lot de tre barna få dele det sukkrede tynntøl i farens krus: «det blir kaldt i alle fall, jeg får heller lave friskt til ham når han kommer.» Så leste Bertel fra bordet. Dorthea så at ett og annet snefnugg seilet forbi vinduene.

Hun fulgte småpikerne ut i gangen, hjalp dem med å få på yttertøiet. Hun satt på huk og knyttet hølliken [73] på Elisabeth da barnet grep tak om hennes håndledd: «Mor – må vi gå tilbake til skolen idag *også*?» Og Birgitte brast i gråt: «Mor – kan vi ikke få slippe idag da?»

«Jeres far vilde ikke like det.» Hun kysset dem begge beroligende: «I skal bare ikke bry jer om det – hvad de sier der nede –»

«Jamen mor – vet De hvad de sier?»

«I skal ikke bry jer om det, hører I. Når I kommer hjem så er de nok tilbake her alle sammen. Så kan I sitte og le av ulykkeskråkenes snikksnakk.» Men da hun lukket op gangdøren var luften utenfor et yrende kav av store snefiller.

– Hadde hun endda bare overtalt ham til å ta med Feierfax, tenkte hun da hun gikk inn på sovekammeret. Om noe hadde tilstøtt ham –.

Bertel stod på forhøiningen og så ut: «Nu sner det, mor!»

«Jeg har sett det, Bertel. Så blir din far glad – hvis vi får et ordentlig snefall. Så de kan bruke sledene en stund ennu. – Har du lest dine lektier?»

«Ja mor.»

«Kanskje du har lyst til å låne en morskapsbok å se i? Hvis du vil kan du gjerne få låne billedbibelen –»

«Ja takk.» Men det kom sakte, uten begeistring, og stum tok han imot den, da Dorthea bragte ham den lille boken fra chatolskuffen. Ellers blev hennes barn aldrig trette av å studere den med henrykkelse – skjønt den egentlig var bestemt for de ganske små, og barna kjennte den ut og inn for lenge siden. På hver side i den stod et bibelsk hoved-sprog, men alle substantiva var erstattet med et billede i tresnitt av den angjeldende ting. Såre lettfattelig – så nær som at det var ikke alltid like lett å skjønne hvad figurerne skulde forestille, mesterverker var de ikke nettop.

Ikke en lyd fra ammestuen – Johanne og Gunhild satt vel på kjøkkenet og pratet med de andre. «Å ^[74] Bertel – spring ut du og si til Hanne og hun bringer inn Christen – han må jo være sulten. Rikke kan også få komme her inn litt.»

Lille Christen hylte i vilden sky, da pikerne kom med de to minste – han var svett og forbrølet, og klisset om munnen: de hadde nok gitt ham en tugge av ett eller annet ute på kjøkkenet for å stagge gråten hans, så de ikke skulde bli nødt til å avbryte sin faddersladder demte. «Jeg tenkte madamen vilde helst få være i fred en stund,» unnskyldte Johanne sig.

Spedbarnet hugget til glupsk, da hun la ham til brystet. Hilstende endda efter gråten fikk han melk i vrangstrupen, skrek, og drakk igjen – men så roet han sig. Han kom nok snart til å sovne igjen, kunde hun se.

Dorthea sendte pikerne inn i ammestuen. Straks efter duret de to spinnerokkene om kapp derinne. Rikke krøp omkring på gulvet, reiste sig og stod ved farens stol. «Pus,» sa hun fornøiet og trakk i halen til katten – den måtte ha smuttet inn ubemerket; nu lå den og ringet sig sammen i lenestolen. Det godmodige dyr gav sig til å male, det tok ikke Rikkens plageri fortrytelig op.

Det var godt å få sitte i fred litt med de to små som ingen ting ante. Akk, for det var en slik pine å lese i alle andres øine at de tenkte på det samme – og vite at *deres* uro var blandet, hos de voksne med en viss vellystig gysen ved dette travle gjettespill med alle tenkelige muligheter, hos børnene med angst for det de ikke kunde forstå. Med sin dype bekymring var hun ganske alene. Thestrup, Thestrup, kom han dog ikke snart tilbake! Han hadde jo sagt at han kunde ikke være borte fra hytten så lenge – og nu var det snart nonstid –.

Rikke kom stabbende bort, la en tykk liten hånd på hennes kne: «Moa –», og så lente hun hele den lille person inn i morens fang. Hun var sånt vennlig, fredelig lite barn.

[75] Akk ja, ifjor ved disse tider, da hun var blitt nødt til å skaffe amme til Rikke, fordi hun ikke lenger kunde tvile på at Christen var underveis, da hadde hun jo nok tenkt med en viss lengsel, at om en seks-syv år så var hun ute over *den* alder, og det skulde *også* bli godt. Ikke at hun ikke var lykkelig og stolt av sin vakkre børneskare. Men hun lengtet nok litt etter den tid da de alle skulde bli større – litt mindre besværlige for sin mor. De var så elskelige, de ganske spede børn – men de var også morsomme når de blev litt større, så fornøielige når forstanden og vitebegjærligheten for alvor gjorde sig gjeldende. – Nu gyste hun ved tanken på all den angst og bekymring børn kan volde sine foreldre, når de blir store og foretaksomme. Dorthea trykket Christens hode i den svette luen tettere inn til sitt bryst, så barnet gryntet litt; med sin annen hånd søkte hun Rikkens lille fattede pote som lå på hennes kne.

«Mor – må jeg spørre Dem om noe –?»

«Du vet, Bertel min, at du finner oppløsninger foran i boken, der står nøkkelen til alle billedene.»

«Det er ikke det.» Han kom bort og la boken opslått på bordet foran henne. «Mor –» han pekte på figuren midt på bladet. «Det betyr Livet, står det i nøkkelen. Hvorfor er Livet sånn, mor?»

Dorthea leste: «Hvo der søger efter Retfærdighed og Miskundhed, han finder», og nedenunder var der avbildet et fet genius, eller et barn, eller hvad det nu skulde forestille, som satt skrevs over en dødningskalle og blåste såpebobler.

Bertel bladet om til en av de siste sidene: «Se der er han igjen. Det betyr Livet der også. Hvorfor gjør det det, mor?»

«Jeg vet ikke, mitt barn.»

Bertel klappet boken sammen: «Kan jeg få slippe å se mere i den, mor?»

Dorthea nikket.

[76] Kort efter var det at hun syntes hun hørte noen som kom ridende i gården. Et fint rødmebluss farvet konens bleke kinner. Med Rikke på armen – den søte lille dukken smilte så fornøiet – ilte madame Dorthea ut for å ta imot den kommende.

Utenfor i sneveiret stod en fremmed ung bondekarl ved en sprek liten hest – det lyse hårlaget dens delte sig i små vætemørke kruller. Gutten rystet nysneen av sig i

store fonner:

«Godag – du æ madamen sjøl, kan e tenkje? E skuille helse fra mor di, at sønene dine kom åt Lunde inatt –»

*

Hun hadde sett budbæreren benket vel og vakkert i det varme kjøkken, foran en rikelig opdekning med mat og drikke, før hun åpnet det lille brevet som han hadde gravd frem fra under luen sin. Men det stod ikke mere i billetten fra hennes mor enn det som gutten hadde sagt.

Besstemoren vilde beholde Vilhelm og Claus til neste dagen – de kunde trenge å få hvile ut en dag, før hun lot dem skysse hjem til verket imorgen. Complimenter for Vilhelms conduite –. Hvad hadde ikke budet sagt: «– han Vilhelm er grepa gutt da ma, det var nå han som greide det lell.» En varmende bølge av stolthet overskylltet morens angstfrosne hjerte – Vilhelm, Vilhelm, hennes kjekke, fornuftige gutt –. Dorthea grep dramflasken, skjenket igjen for gutten fra Lunde:

«Du så ikke noe til forvalteren vel efter veien? Han red nordover sent igår kveld for å lete efter Dabbelsteen og guttene. Du har ikke spurt til ferden hans heller? Du har ikke hørt om noen har sett ham?»

Nei, gutten hadde ikke det.

Nå, det var vel neppe ventelig. Han kunde jo umulig ha nådd så langt som til Lunde ved den tiden da gutten her red fra gården. Ikke godt å vite hvilken av veiene opover dalen han hadde tatt heller –.

[77] I skumringen, mens Dorthea stod ute på kjøkkenet og smurte smørbrød, kom Scharlach. Hun gikk ut til ham i bislaget, der han stod og trampet av sig sneen. Men han syntes rolig – og det beroliget henne usigelig. Det var alt blitt spurt over hele verket at guttene var kommet til rette. Og Scharlach sa det samme som hun selv hadde tenkt sig: Thestrup var vel også havnet på Lunde da og vilde selv følge sine sønner nedover imorgen.

I dette stille våte veiret var det jo ingen fare for hytten, så Scharlach vilde gå hjem og legge sig nu. Men han lot sig lett nok overtale av madamen til å bli med inn på kjøkkenet, hvor Dorthea trakterte med ølost, smørbrød og sul til alle som hadde vært ute på leting, og forresten til enhver som meldte sig som deltager i gildet. Det satt tett med folk tilslutt – kringom bordet, på kasser og hvelvete bøtter, på

skorstenskanten, så madame Dorthea og Ragnhild hadde vondt for å snu sig ved melkegryten og ølkaggen. Birgitte sprang med pikerne og bragte kopper som moren øste den herlig duftende ølost i, men Elisabeth hadde tydd sig inn i fanget til Scharlach. Kvinner og barn var blitt med fra de gårdene som hadde stillet mannskap; husjomfruen i prestegården var kommet innom for å spørre nytt, og så slo hun sig til hun og. – Ragnhild måtte en vending ut på stabburet efter mere flesk og pølser.

Og det blev sent før de sidste gjestene hadde brutt op og madamen og pikerne blev ferdige med å rydde efter dem. Dorthea blev sittende foran speilet sitt, da hun hadde nattstelt håret sitt og satt papiljotter i det. Hun var så trett så hun orket ikke reise sig og kle av sig.

– Men de gode mennesker hadde da hygget sig. – Hvor besynderlig den var, denne almuens smak for redselshistorier. Samtalerne hadde nesten ikke dreiet sig om annet enn mord og henrettelser, trolldom og [78] heksebrenning, gjenferd og varsler – det var som de alle vilde kappes om å gi sitt besyv med en gyselig fortelling. Og ingen tvilte på at de gikk igjen, de to guttene som var blitt slått ihjel under en vedstabel for en ti år siden – både den ene og den andre påstod at de hadde sett dem sveve omkring nede på oplagstomten om nettene. Heinrich Mahler som skulde ha voldt ulykken, da han i sinne slengte den ene gutten fra sig så han kom til å rive den svære vedstabel over sig, og som siden druknet nedenfor broen, påstod Scharlach at han hadde møtt i alléen ved kirkegården, en natt han kom hjem fra jakt. – Thestrup hadde forresten bekjennt at han også hadde vært ute for uforklarlige hendelser både i kirkegårdsalléen og på verksplassen nattens tider –.

Forresten, den samme forkjerlighet for det gyselige – mon den ikke lå forborgen hos de fleste mennesker –? Alle børn vilde helst høre de uhyggelige og grusomme eventyr. Når tragedien av alle diktarter er den som nyter mest bevåkenhet hos den kultiverte publique, er det så ikke den samme smak som bare er blitt mere polert?

Dorthea snudde bladene i den lille boken med bibelgåderne som Bertel hadde latt bli liggende. Igrunnen var mange av billedene i den slett ikke hyggelige. Sverd og svøper – og Døden var jo alltid fremstillet av knokkelmannen. Og Hjertet, hjertet som forekom i nær sagt annethvert bibelsprog, som det var fremstillet, grovt skraffert for å virke rundt og fyldig, med en tut midt i som av en overskåren åre, lignet det virkelig aldeles hjertet fra et slakt. – Henne hadde det aldrig afficert da hun var barn, – hun hadde opskattet den lille boken som et dyrebart tegn på sin stedfars gunst; det var ikke så ofte han overrasket henne med foræringar. Prosten de Theilemann hadde aldrig vært uvennlig mot henne, han var heller ikke nær så

streng mot henne som mot Caspar [79] og Peter Andreas. Men hennes respekt for ham hadde likevel vært blandet med en viss frykt –.

Men Bertel var et følsomt gemytt, – kanskje de uhyggelige bilder gjorde et annet inntrykk på ham. Hennes barn var vokset op i en langt mildere, mere kjerlighetsfylt atmosfære. Uvilkårlig hadde hun vel bestrebt sig på å skjenke dem alt det som hun i sin barndom måtte undvære –.

Forsiktig snøt Dorthea det osende talglys på toalettbordet. Nei hun fikk sandelig se å komme sig iseng nu –

– Men merkelig var det nu, meget av det som folk fortalte om Sibillas spådomsgaver og om hennes evne til å helbrede sykdom på folk og fé. Rimeligvis var den gamle taterkvinnen endel klokere enn folk flest og kjente gamle prøvede recepter, som satte henne istand til å medicinere med hell – for skavanker som hun iallfall undertiden visstnok selv hadde forvoldt. Så var det jo også denne dyriske magnetismen som man hadde hørt om –. Hekseri og trolldom kan man da virkelig ikke tro på –? Men gid Thestrup ikke hadde støtt sammen med følget hennes, – Sibilla-sønnene var noen skumle karer, stygge med knivene sine.

– Ikke verd å engste sig, – nu hadde hun jo fått erfaring for at hennes hjerteangst for guttene hadde vært helt umotivert –

Dorthea snudde og vendte sig og søkte den makeligste stilling mellem sengens myke puter og dyner. Bertel hadde nøstet sig sammen innved veggen og sov som en sten, – den tynne lille kroppen hans utbredte en behagelig liten lunhet. Christen var mett og tørr og vilde forhåpentlig holde fred iallfall til hen imot midnatt. Hun trakk vuggen så tett inn til himmelsengen så hun kunde nå i barnet når det vågnet, uten å skulle stige op.

Om man bare kunde la være å skremme sig op med sine egne fantasier – da vilde menneskene kunne [80] spare sig for mange lidelser. Men det var nettop hvad de ikke vilde, – det synes som man på en måte nyter å ophisse sig selv til å gyse og grue –.

Imorgen aften – Dorthea foldet sine armer inn mot brystet og trykket sitt hete kinn mot den svale huden på skuldrene – imorgen aften sluttet hun sikkert den elskede gode venn i sine armer –.

Hun husket, med det samme hun vågnet neste morgen, at hun hadde drømt om Thestrup – hun lukket øinene igjen, forsøkte å holde tilbake noen av drømmens bilder. Og medett erindret hun at hun hadde også sett sin far – ganske tydelig hadde hans smukke, ungdommelige skikkelse stått for hennes syn, den som hun i våken tilstand aldri hadde kunnet mane frem av glemselens tåker. Og major Eckeløff – hun kjente ham fra skilderiet i storstuen –. De tre menn hadde likesom sittet sammen i et stort værelse; det var og det var ikke hennes egen storstue her på Brovold. Så kom en som hun ikke kunde se, vinket til dem fra døren, og alle tre gikk ut sammen –.

Hun strøk av sig inntrykket mens hun gikk og kledde på sig – borte blev det som vekksøpt kingelvev. – Ute veltet sneen ned fremdeles; trekronerne i haugen bugnet lett og fyldig hvite, og på hin siden jordets hvite flate gikk hvit granskog i ett med den hvite sneluften. Det kunde ikke nytte å vente dem før henimot aften på dette føret.

Dorthea nød den stille, gode dagen. Hun fikk klippet de nye chemiserne til Birgitte – tøsungen hadde vokset ut av alt sitt undertøi denne vinteren. Og hun tok sig en tur op i vevstuen ovenpå – nu blev det snart så mildt i veiret så hun kunde sette pikerne i arbeide deroppe. Og selv tilbringe sine ledige stunder ved veven – det gledet hun sig til –.

Da mørket fallt på lukket Dorthea op ovnsdøren, satte sig med sin strikkestrømpe i Thestrups lenestol; nu vilde hun unne sig selv å holde skreddertimen både [81] lenge og vel, mens pikerne var på kjøkkenet med de små og Bertel og søstrene bygget snefestning i gården –

– Så fór hun op av sin slummer ved at mørke skikkelser stormet tungskodde inn i hennes mørke, og hennes sønners ivrige, glededrukkne stemmer ropte på mor –. Bak dem kom Johanne med to tennte lys som hun stillet på bordet.

«Vilhelm – Claus!» – hun fór op, og guttene styrtet sig i hennes utbredte armer.
«Kjæreste børn, for en forskrekkelse – – men hvor er jeres far?»

«Far?» spurte guttene i kor.

«Er ikke far med *dere*?»

Vilhelm løftet hodet, så fort og gjennemtregende inn i morens ansikt: «Nei –? Er ikke far *hjemme* da?»

Johanne slog sammen hendene, skrek op:

«Veit de itte det da – at forvalteren reiste etter dere straks om natta, da'n hørde de var borte –»

Dorthea stod stiv, som bedøvet. Uten å sanse det trykket hun endda Claus Hartvig inn til sitt bryst, – gutten klemte sig op mot morens barm og dukket hodet under den første anelse om at det var noe som var galt her –

Vilhelm hadde uvilkårlig rettet sig op, stod spendt på sprang og så sin mor inn i ansiktet med det samme heftig spørrende uttrykk. Da han så at hun vaklet, grep han fort om hennes skulder –

– Dorthea sank ned i lenestolen. Uklart ønsket hun, gid hun kunde falle i avmakt, sluppet bort en tid, – sluppet å tenke. Men hun kunde ikke dåne bort: det lyktes ikke for henne, så gjerne som hun vilde.

Claus som hun hadde revet med sig, da hun segnet om i stolen, tok til å gråte sakte og forskrekket – han lå på kne nu, med hodet boret ned i morens skjød. Dorthea strøk over hans våte, mørke hår, uten å vite ^[82] om at hun gjorde det, idet hun rakte ut den andre hånden og grep Vilhelms fremstrakte hånd:

«Vilhelm, Vilhelm – Vilhelm, Vilhelm, hvad skal vi gjøre –»

4.

Bakefter syntes Dorthea at hun hadde visst det fra første stund. Med det samme hun skjønte at guttene hverken hadde sett eller hørt noe til sin far, forstod hun, – da hadde det hendt en ulykke.

De lange første nettene lå hun og tenkte ut forklaringer. Thestrup kunde være kommet på den tanken at rømlingene hadde tatt veien sydover allikevel, mot hovedstaden og kysten, og så var han snudd etter dem. Eller han lå på en avsides gård eller stue og var kommet til skade. Et fall med hesten kanskje; Reveille hadde alltid vært skvetten, og i vinter var hun blitt rørt altfor lite. Skjønt, Jørgen var en god rytter. Og i sitt hjerte var hun viss på at Thestrup, såsandt han var ilive og ikke aldeles sanseløs, vilde ha sørget for å få sendt bud, både til kontrollør Thommesen på verket og til henne.

Sneen blev ved å velte ned –. Lå han og hoppen begravet et sted under driverne –? Å om hun bare hadde overtalt ham til å la Feierfax løpe med –.

Men hun stod op hver morgen, fast bestemt på å synes fattet. Husfolkene likefrem slikket i sig de beroligende talemåter som hun søkte å trøste dem med. Nu hadde de svelget så grundig i skrekk for guttenes skyld, så de var utmattet og vilde gjerne falle tilbake i sine gamle folder igjen.

Også Claus Hartvig tok mere enn gjerne imot morens forsikringer om at de nok snart vilde få en forklaring på farens utebliven. Man skulde bare ikke straks tro det verste. Gutten hadde jo blandt annet oplevet en masse som han brennte etter å få snakke med moren om. Om det forestående store bryllopet ^[83] på Lunde, – morbror Ole vilde at Vilhelm og han skulde være brudesvenner, og mormoren hadde sagt at hun, deres mor, måtte komme og bake sine berømte epleskiver. Dorthea skjønte at Claus var uhyre opsatt på å komme til dette gjestebudet; han vilde ikke gi den tanken gehør at det kunde være hendt noe som gjorde det umulig for ham å delta i festen.

Bare Vilhelm forstod. – Hver gang hun møtte sin eldste sønns blick, leste hun i det at han tenkte – ja vel omtrent det samme som hun selv. Han var helt på det rene

med at det så uhyggelig ut.

Den første dagen etter middagen kom Claus og bød til å holde garn for henne. Og mens hun nøstet fortalte han om Dabbelsteen. Da de kom op i stuen om formiddagen, fikk de vite at informatoren var forsvunnet. Bestemoren vilde ingenting si. Men Tora, en av jentene på Lunde, trodde at Dabbelsteen var strøket videre nordover til sin mor. Forresten, sa Claus, Tora var skyldt til lensmannens, så hun var ikke riktig tjenestejente heller, men hun var altså hos dem –.

Dabbelsteen, tenkte madame Dorthea. Thestrup hadde altså fått rett. Bare de hadde latt ham reise i høst. – Og til alle sine andre bekymringer fikk hun nu den, at de to største guttene kom til å gå her løse og ledige – og det betydde at hun måtte beherske sin fortvilede angst endda mere, aldrig turde gi sig over et eneste øieblikk og gråte, gråte – som hun følte en ubendig lengsel efter.

Akk – for var det verste hendt, så visste hun jo at tanken på den elskede, hennes ømmeste savn og lengsel, ja selv sorgen over den uforlignelige ektefelle, – alt det vilde bli trengt til side, inn i hennes sjels innerste vrå, mens hun blev tvunget til å beskjeftige sine tanker med fremtiden. Hvordan skulde det gå henne med de syv umyndige børn, hvis de var blitt faderløse –? Bare i omsorgen for dem kunde hun da endnu pleie sin kjerlighed til deres far. O, men hele [84] hennes vesen reiste sig i det heftigste krav om å få sørge ham ut av sitt fulle hjerte, begråte det ufattelige tap av elskereren og vennen.

Lille Christen skrek og skrek hele den andre natten, – maven hans var rent elendig. Det var vel hennes melk som blev fordervet av sinnsbevegelsen. Da hun byttet på ham i grålysningen så hun, at gutten hadde alt tapt sig meget, – lemmene hans var blitt tynne og slappe, og han var innsunken og blå under de små øine. «Å stakkars min lille pus, stakkars lille murven da –.» Tårene kom styrtende, og det lindret å la det gråtfylte hjerte få spille litt av sin overflod. Men hun stod op med den tanken, at hun måtte jo få dagen til å gå på et vis.

Hun satt på forhøiningen allerede og sømmet Birgittes serker med bitte små attersting da Vilhelm kom inn. De andre barna holdt endda på med morgengrøten på kjøkkenet.

«Mor, – vi har talt om det, Scharlach og jeg. At hvis vi ikke får høre noe om far idag heller, så burde det vel gå bud til Christiania, til kontoret –?»

Dorthea så op fra sømnen sin.

«Ja mor, jeg mener, om ikke jeg kunde reise inn –? For her er jo ingen annen som kan unnværes nu for arbeidets skyld. – Mor forstår vel,» sa han heftig, «jeg kan da ikke bare gå her og ingenting ta mig til.»

«Det kan da ikke være nødvendig *endda*, Vilhelm. Og forøvrig må jo det bli Thommesens sak –»

«Han er meget verre idag,» sa Vilhelm ivrig. «Madame Thommesen sier at denne forskrekkelsen med far har tatt på ham slik, så nu vet hun sletikke når han skal bli bra igjen –»

«Neinei, – men i hvert fall. Hvis din far ligger med et brekket ben et sted oppe i dalen, så kan det jo ta tid, før vi får bud.» Hun skjønte med det samme hun sa det, hvor usandsynlig det var, – så mange mennesker som hadde vært ute på leting så måtte de [85] nu ha fått høre om det. Langt ut fra almindelige ferdselsveier kunde han jo umulig ha vildret sig. Det kjennetes som angsten klemte hårdere til om hjertet hennes. Men hun sa som før: «Jeg hadde tenkt å foreslå dig, at du og Claus leser videre i jeres pensum på egen hånd, så godt I formår – og så kunde I, det vil si du, overta å lese med Bertel inntil vi får se –.»

«Som mor vil.»

Men da hun hadde hørt guttenes fotsteg tape sig bort over loftet ovenpå, gikk hun ut på kjøkkenet. Birgittes og Elisabeths latter stoppet brått da de blev vår moren. De sprang og slog efter hverandre med opvaskfillene, – skulde vel likesom hjelpe Ragnhild, men det blev lek utav det. Åndsfraværende strøk Dorthea over det nærmeste barnehodet – det traff til å være Elisabeths: «I er riktig flinke. Og når I så er ferdige kan I få lov til å gå ut og ake kjelkebakke. Og Hanne og Gunhild kan bli her på kjøkkenet med Rikke – Lillebror sover, han var så urolig inatt.»

Så fikk hun være alene inne på soveværelset. Med armene korslagt nede i lintøisbunken på sybordet og hodet gjemt i dem gråt hun, nesten lydløst for ikke å vekke vuggebarnet. Tilslutt tenkte hun neppe på hvad hun gråt for; det var sånn lise å få gi sig over.

Johanne gløttet på døren: «Kaptein Cold er ute og spør om han kan få lov til å gjøre madamen sin opvartning –»

«Straks.» Uvilkårlig gikk hun til speilet, puttet villfarne hårstrå op under kappen og rettet på fichuet. Hun kunde knapt kjenne igjen sig selv, så rød var hun kring

øinene og på nesen. Fort vætet hun håndkledet og prøvet å kjøle sitt forgråtte ansikt.

«Madame Thestrup!» Kaptein Cold grep hennes hånd og trykket sine mustasjer på den. «De må ikke, nei De må ikke fortvile – ikke endda. Kjere gode veninne, kom og sett Dem!» – Han leiet henne bort til Thestrups lenestol ved ovnen og trykket henne ned i den, grep flakongen med sal volatile fra toalettbordet [86] og holdt den under nesen på henne. «Se så, hvis De føler Dem sterkere – tillater De» – med et bestøvlet ben trakk han taburetten til sig og sank ned på den like innved hennes kne. «Kjere madame Thestrup, hvis De er sterk nok til å høre de nyheter jeg kan meddele Dem – vi bør holde dem for gode, det er iallfall min opfatning –»

Huden hans var grov og rødbrennt av friluftsliv og av svir og drikk og han begynte å bli temmelig korpulent, men endda var kapteinen en overordentlig vakker mann. Nu da hun så like ned i øinene hans, slog det Dorthea at igrunnen minnet de om Thestrups, – de var ildfulle, store og mørkeblå med et flimmer av⁴⁵ små gule og brune flekker drysset inn over det blå. Også Colds øine var en eldet manns, – hvitøiet gulnet og blodskutt. Hennes Jørgens var blitt slik av umåteholdent arbeide, denne meget yngre manns av – nuvel, umåteholdenhet i andre retninger. Men mon det ikke var noe beslektet i deres naturer – det var kanskje grunnen til at forholdet mellem disse to hadde vært så spendt ofte. – Hvis Thestrup, mens han endda stod i sin fulle ungdomskraft, brått var blitt kastet ut av sin bane – hvo vet hvad Jørgens lidenskapelige sinn kunde ha ført ham op i.

Kaptein Cold kunde fortelle, at nu hadde man fått rede på Sibillafølget «og det syntes utelukket at de kan ha hatt noe å gjøre med Deres manns skjebne». Man kunde ikke engang tale om noe følge for tiden, for sønnerne og alle de yngre medlemmer, så nær som en datter hvis mann for tiden satt på tukthuset i Christiania, hadde trukket nordover alt før jul. Den verste av dem, Rasmus Tjuril, var blitt arrestert et sted i det Trondhjemske for knivstikkeri på et marked. De to gamle hadde i flere måneder hatt tilhold i et sommerfjøs inne i Bjørgedalen, men de skulde ha opført sig temmelig upåklagelig, – kvinnene og barna hadde tigget omkring i bygdene, selvfølgelig, og Sibilla drev sine sedvanlige kunster. Men mannen, [87] Leivardo-Johan, som jo forresten alltid hadde hatt ord for å være en skikkelig person, til tater å være, lå nok dødssyk av kreft: «det ser ut som hans gemalannes famøse legekunst kommer til kort her, – jaja, mot døden vokser ingen urt som man sier». Naturligvis vilde hele selskapet bli inngående forhørt, om de skulde vite noe som kunde bidrage til mysteriets opklaring. «Men som sagt, det

synes som vi helt kan sette den mulighet ut av betraktning, at forvalteren er blitt overfalt av taterne.»

Hele tiden holdt han hennes kolde hånd i sin store varme, og Dorthea sanset ikke å trekke den til sig. Det var noe trøstende i å sitte slik og la sig ombølge av hans ivrige deltagelse. Han var det første menneske hun hadde kunnet tale med, ja rådspørre i sin bekymring, som en der burde sitte inne med større innsikt og dømmekraft. Thommesen var syk, Scharlach torde hun ikke bry nu, da hun visste at hele ansvaret for arbeidet i hytten hvilte på ham – for mester Wagner var like upålitelig som han var dyktig; både han og mange av folkene vilde nok benytte sig av den almindelige forvirring til å slakke av og spilde tiden med snakk eller drikk, hvis ikke Scharlach holdt styr på dem.

«De må tro, herr kaptein, jeg er Dem takknemlig for at De kom. Jeg sitter jo her helt alene» – akk, hun var mere alene mellem alle disse mennesker som hun måtte vise et rolig ansikt, enn om hun hadde vært aldeles ensom. «Hvis jeg bare torde tro som Dem, at det er et godt tegn at ikke taterne –. Men kan De da tenke Dem, hvad *kan* det da ha tilstøtt ham? Både mann og hest kan da ikke forsvinne helt sporløst.»

Cold rystet på hodet: «Hvis ikke dette ulykksalige snefall var kommet som har ødelagt alle spor. Men jeg skal la undersøke om ingen vet noe om hoppen, Reveille kjenner jo hvert barn rundt omkring.» Han krystet hennes fingrer: «Endnu må De [88] ikke tape modet, kjere madam. Og mig må De helt og holdent befale over, ihvad De så ønsker at jeg skal gjøre for Dem.»

«De er meget god» – hun trakk til sig hånden og stod op. Innerst inne hadde hun hele tiden husket på at Thestrup vilde misbilliget det, om han hadde sett henne sitte sånn tête à tête med kaptein Cold. Men det hadde vært en lindring å få tale med ham.

Han også hadde reist sig: «Og min unge venn Bertel –? Ved De hvad, madame Thestrup, vilde det da ikke være en lettelse for Dem å bli av med ett av barnene iallfall i disse dager? Bertel kunde følge med mig hjem til Fenstad; det vilde være en velgjerning mot min stakkels Carl å få selskap. Ja Claus er også velkommen, hvis han har lyst – Vilhelm går jeg ut fra at De kan ha noe gavn av.»

Dorthea rødmet, og blev flau da hun kjennte det – og så rødmet hun endda dypere: «Besste kaptein, jeg er rørt over Deres omtanke –. Men det kan jeg ikke ta imot,

det vilde sikkert volde altfor meget forstyrrelse i Deres husholdning – men jeg er Dem takknemlig for Deres edelmodige tilbud –»

Kapteinen smilte flyktig og spotsk: «Noen forstyrrelse i min husholdning vilde det såmenn ikke volde. Jomfru Langseth vilde gjøre sitt besste for at drengene skulde få det behagelig, og det med glede. – Men hvis De ikke ønsker å sende dem hjemmefra» – han trakk på skuldrene med en liten hovmodig grimase.

«Det er jeg overbevist om at hun vilde, jomfru Langseth er et godt menneske, det vet jeg. Men jeg synes ikke jeg kan undvære noen av mine barn i disse dager –.» Lille Christen reddet likefrem situationen, – han satte i noen ynkelige skrik, og Dorthea skyndte sig bort til vuggen. Hun bøiet sig over barnet for å skjule sin forvirring.

«Vel, besste veninne, jeg anbefaler mig. Men husk, kan jeg tjene Dem på noen måte, skal det være mig [89] en sann glede.» Han kysset hennes hånd til avskjed. «Jeg møtte pastor Muus nede ved kirken,» sa han, idet han skulde til å gå. «Han vilde avlegge Dem et besøk senere idag, sa han.»

«O nei!» Uvilkårlig la hun sin hånd på Colds erme som det var noe hun vilde stanse.

«Hvordan –? Vil De heller være fri for vår verdige sjelehyrdes visitt?»

«Akk kjere kaptein – jeg frykter for at jeg er lite skikket til å ta imot religionens trøst just nu, – det er vel min feil, men –. Ja De kjenner jo pastoren –»

«Ja fy for den lede – pardon, madam –. Jo jeg kjenner ham.»

«Forstår De, jeg kan ikke utholde å høre på hans fromme flauser, når jeg er så angst, så angst – min lille her har det heller ikke godt, og – kaptein Cold, jeg tenker jo på – jeg tenker på elven. På vannene – den usikre is –» Hennes tårer tok til å strømme igjen.

Kapteinen taug.

«Det vilde jo forklare at både Thestrup og hoppen kunde forsvinne på den måten. – Svar mig, kaptein Cold, tror De det er *det* som er hendt?»

«Det er jo en tanke som ligger meget nær,» svarte han lavt, likesom motstrebende. «Men vi må trøste oss med det, madame Thestrup, at den mest nærliggende forklaring vil som oftest vise sig å være – ikke den riktige –»

Opgitt rystet Dorthea på hodet: «O Gud! Kan De intet, intet si som kan trøste oss? Kan De ikke tenke Dem hvad som kan gjøre det umulig for ham å gi livstegn fra sig – hvis han er i live?»

«Tenke og tenke!» Igjen nølte han. «Når det kommer til stykket, er jo det som er hendt alltid det som ingen har tenkt på. – Endnu er det jo ikke gått så lang tid –»

«Det var tirsdag aften silde han red hjemmefra. I dag har vi lørdag –»

«Ja ja kjere madame. Men forsøk allikevel å holde [90] modet oppe. – Jeg skal iallfall kjøre innom prestegården og fortelle, at De befinner Dem ille. Så De ikke kan ta imot flere visitter. Og ikke kommer til kirken imorgen.»

«Ja. Jeg vilde være Dem takknemlig om De gjorde det.»

Han grep hennes venstre hånd som hang ned slapp, – med den høire rugget og rugget han vuggen. «Tro mig,» bad han inntrengende, «det skjærer mig i hjertet å se Dem så nedbøiet. Akk gid det var mere jeg kunde gjøre for Dem, – for i gjerning å bevise min sympati, mitt vennskap for en edel kvinne som Dem.» Endda en gang trykket han sine leber mot hennes hånd.

*

Dorthea syslet ivrig med spedbarnet. Herregud, den lille enden var blitt helt spiss og skrukket bare på dette siste døgnet –. Men hun kunde ikke la være å ergre sig fordi hun hadde rødmet. Nu trodde naturligvis Cold at hun også hadde deltatt i koret av de dydig forargede, som drøftet forholdet mellem ham og hans husholderske. At det var derfor hun ikke vilde sende guttene til Fenstad, – hvad jo forresten også på en måte var sant.

– En ting var at kapteinens menage ikke kom andre folk ved, – det hadde hun sagt bestandig, når sladderhankene tok fatt på den materien. Og jomfru Langseth var en øm, opoffrende fostermor for lille Carl, – hun hadde pleiet ham da han lå i den trondhjemske halsesyken, så hun selv blev smittet og nær hadde satt livet til. Men naturligvis var det sant som Jørgen sa, – det vilde ikke ha vært mere enn rimelig og rett om Cold da hadde innfridd sin takknemlighetsgjeld til jomfruen ved å gifte sig med henne. Hvordan det så hang sammen med Colds formentlige – og bastardiske – høifornemhet, *nu* var han iallfall ikke annet end en avdanket officer, uten utsikt til at kunne gjenopta sin avbrutte karriere. [91] Sandsynligvis blev han vel sittende på Fenstad til sin dødsdag – hvis han da ikke måtte gå fra gården lenge før

den tid. En kalamitet som den flittige og dyktige Marie Langseth muligens vilde kunne avverge, dersom mannen var forstandig nok til å gjøre henne til Marie Cold.

Men Dorthea hadde fulgt sin første innskytelse, – sagt neitakk til hans velmente tilbud om å befri henne for omsorgen for to av barnene i denne tid – fordi hun visste at Thestrup vilde ha mislikt det, om hun sendte guttene til Fenstad. Ikke at hun trodde de vilde bli utsatt for noen fordervelig innvirkning der. Cold drakk visstnok også temmelig sterkt når han var hjemme. Men hun visste at han skjulte sine utskielser så godt han kunde for Carls øine, og i barnets nærvær iakttok han og jomfruen decorum. Han elsket sitt eneste – eller eneste legitime – barn hjertelig. Og han vilde sikkert tatt de samme hensyn til hennes sønner. Claus vilde nok med henrykkelse ha grepet leiligheten til å slippe hjemmefra nu, – han vantrivdes med all denne sorg og angst i sin nærhet. Og Bertel, stakkars Bertel med sitt ømtfølende sinn, han led under det samme på en langt farligere måte. For ham vilde det ha vært velgjørende å komme til Fenstad, og samværet med den jevnaldrende venn en lindring i denne triste tid.

– For begge de ensomme smådrenge hadde virkelig funnet et inderlig behag i hinannens selskap det halve året da også Carl Cold var Dabbelsteens elev. Det var synd på Bertel at hans far hadde fått gjort om den ordningen. Og grunnen var, at den gav kaptein Cold et påskudd til de hyppige besøk på Brovold som opvakte Jørgens jalousi. – At hun fannt behag i kapteinens opvartning kunde hun ikke nekte, – det var santt at der var i hans vesen overfor kvinner noe visst, hun vilde kalle det enslags entusiastisk velvilje, en varm og hjertelig deltagelse i deres ve og vel, som saktens rettfærdiggjorde det rykte han nød, [92] for å ha vært en enragert dyrker av kjønnet. Riktignok hadde hun også hørt, av folk som kjente til hans liv i Kjøbenhavn og Rendsborg, at så lenge hans hustru levet skulde han ha vært en eksemplarisk ektemann. – Fornuftigvis skulde man jo også synes at alle måtte innse, den smukke kapteins galanteri overfor henne var av en helt uskyldig natur: hun var da virkelig en kone av satt alder, lykkelig gift – og dessuten høist fruktsommelig nettop i den tiden da han vanket her som tiest. – Men Thestrup var nu engang helt uimottagelig for fornuft i det stykke.

– Alt ved Johannes Cold syntes å irritere ham. Hans hemmelighetsfulle oprinnelse, som i de fleste menneskers øine forlenet kapteinens person med en tiltrekkende mystisk nimbus – Jørgen påstod at Cold koketterte dermed på en uverdigg og umandigg måte. Ryktet vilde vite, at han var en naturlig sønn av grev St. Germain med en meget høitstående dansk dame, men det måtte vitterlig være vrøvl, – greven kom ikke til Danmark før i treds eller enogtreds, og på den tid hadde Cold

vel vært en fem-seks år gammel; det var ikke sandsynlig at den berømte feltherre skulde ha medført en guttunge i sin bagage. Ikke heller lignet han greven det minste – det sa lensmann Lunde som hadde sett greven flere ganger både i Kjøbenhavn og ved Traven. Dessuten hadde Cold selv i et fortrolig øieblikk tilstått for henne – en aften han satt her i mørkningen og ventet på at Carl skulde bli ferdig hos Dabbelsteen – at han enn ikke ante hvem som hadde skjenket ham livet. Men han husket dunkelt, at før han blev adoptert av auditor Cold hadde han bodd på en bondegård som lå i en skog, og der hadde han sommetider fått besøk av en deilig, dypt tilsløret dame som kysset og krammet ham. Han trodde hun var hans mor.

Dorthea hadde forstått, at savnet av foreldrene som han ikke engang kjente navnet på, og grubliseringen over hvem han da egentlig monne være, [93] hadde formørket Johannes Colds barndom og ungdom. Det forekom ikke henne så unaturlig, om han med begjærlighet hadde grepet den idé, at hans ukjente far skulde være St. Germain, – han var en stor beundrer av feltmarskalkens bedrifter. Cold selv hadde tidlig vist sig som en ualmindelig lovende ingeniørofficer, en fremragende matematiker og lærer for de unge kadetter – han hadde vel følt sig åndelig beslektet med den berømte reformator av tvillingrikernes hævesen. Noen henkastede bemerkninger til den halvvoxne yngling hadde så bibragt ham den tanke, at han virkelig var St. Germain's kjødelige sønn. Hans adoptivfar hadde meddelt ham at han var forutbestemt til den militære løpebane – skjønt gutten aldrig fikk vite hvem som hadde bestemt dette, lå det da nær å tro det var hans gådefulle pårørende hvis innflytelse han ofte hadde fornummet. For selv om han var aldrig så dyktig i sin metier, så var det dog utenkelig at han hadde kunnet gjøre en så rask karriere uten mektige beskyttere, toogtyve år gammel var han alt kaptein og hadde fått sig overdratt viktige arbeider ved Kjøbenhavns befestninger. Og de samme skjulte krefter måtte ha begunstiget hans dristige beilen til den skjønne Helle Skeel. For skjønt hennes far nærmest var fattig, og den unge komtesse selv en landlig uskyldighet som følte sig forvirret og ulykkelig i hovedstadens glimrende selskapsliv, så hadde hun fullt op av familie som lett kunde skaffet henne et ganske anderledes glimrende parti enn den unge officer av obskur opprinnelse – selv om Cold den tiden endda hadde en ganske nett privat formue og utmerkede fremtidsutsikter. At han også var noe hengiven til utsvevelser tok man vel i de kretser ikke så høitidelig, – Cold hadde forresten sagt henne, at det hadde det nu ikke vært så farlig meget av i hans ungkarsdager. Begripeligvis hadde han drukket, spillet høit og dyrket teatrets små figurantinner og stadens lettlevende nymfer, fordi det nu engang var tonen å gjøre [94] det. Men arbeidet og studierne hadde

simpelthen ikke levnet ham meget tid til denslags adspredelser, – som ungt menneske hadde han ikke vært nær så vill som han fikk ord for å være. «Og tro mig, madame Dorthea, for uskyldigheten næret jeg dengang den dypeste veneration. Den unge pikes renhet, den ærbare kones sjelefred var mig altfor hellig til at jeg skulde ville volde en dydig kvinne et øieblikks forvirring.» – Først da hans ekteskapelige lykksalighet efter knappe fire år endte med fru Helles død, og deres nyfødte datter fulgte moren i graven – blev det anderledes. For å bedøve sin smerte, og sin bitterhet – for det opfyllte hans sjel med enslags bitterhet at han åpenbart aldrig skulde få lov til å nyte familielivets sødme – kastet han sig med villskap ut i det forlystelsesliv som han før sitt giftermål bare leilighetsvis og lettsindig hadde gjennomflagget.

Enden blev den ulykkelige duell som gjorde slutt på hans militære løpebane og tvang ham til å begrave sig og sin ruinerte fortune langt oppe i «Norre». Enten det nu forholdt sig som Cold vilde tro – at den strenghet hvormed han blev behandlet skyldtes hemmelige krefter som vilde ham til livs for hans ukjente ophavs skyld. Eller det, som Dorthea i sitt stille sinn mente, var grunn nok at den drepte var nær i slekt med den mektige minister og at innflytelsesrike personer interesserte sig sterkt for den skjønne som var årsak til duellen. For ikke å tale om at Johannes Cold vel nok i verdens øine måtte ta sig ut som en lykkens yndling og derfor saktens hadde nok av avindsmenn. Det var da også folk som sa at så umenneskelig strengt var duellanten ikke blitt behandlet, siden han fikk lov til å bli i kongens riker og lande og ta ophold på en gård som han hadde arvet efter sin adoptivfar.

Dorthea hadde aldrig nektet, hverken overfor sig selv eller overfor Thestrup, at hun fannt kaptein Cold sympatisk. Hans behagelige vesen, så vel som den [95] måte hvorpå en lunefull skjebne hadde spillet med ham, hans ensomhet med det yndige moderløse barn på den triste forfallne gård – selv om Fenstad jo egentlig hverken hadde vært mere trist eller forfallen enn andre bondegårder før Cold tok ophold der – måtte umiddelbart tale til kvinnehjertet. Men Jørgen hadde altså nektet å la sig røre, og han hadde ikke likt hennes vennskap med kapteinen.

Men nu, i denne trengselstid, da hun så vel kunde behøve å rådspørre en venn, hvem andre hadde hun –? Visst var hun på det rene med, at hadde ikke Cold vært stillet som han nu var, kastet ut av sin bane, alene i et fremmed land, så var det ikke sandsynlig at han vilde ha beilet til hennes vennskap med så stor iver: hun var en middelaldrende borgerlig matrone, han i det minste i sin egen fantasi en grevesønn – og når han nu engang hadde satt sig i hodet at han var det, kom det jo ut på ett om det var santt eller ikke. At han i Kjøbenhavn og i Rendsborg hadde

ferdedes i det fornemme selskap var iallfall sikkert. Men nu var han hennes venn, og hun hadde ikke andre.

Jørgens ulyst til å oprettholde noen livligere omgang med de øvrige kondisjonerte familier i nabolaget hadde hun mere enn gjerne funnet sig i, – hun innså at mannen kunde hverken få tid eller krefter til overs til selskapelighet, så utrettelig som han arbeidet, og arbeidet var nu engang hans liv og lyst. Det hadde riktignok vært anderledes dengang de bodde på jernverket; den gang måtte man snarest få inntrykk av at Jørgen Thestrup var den fødte selskapsmann. Men da hadde kammerherren kjørt ham med temmelig stramme tøiler, – først her fikk han arbeide under vilkår som tillot ham å realisere sine egne idéer. Dessuten hadde han kommet meget bedre ut av det med de livligere mennesker i kystbyen, – han gikk ikke nær så godt sammen med de noget tungvinte hjemmefødingen her oppe. Så han var kommet i et nokså spendt forhold til flere av deres nærmeste naboer.

[96] Med sognepresten var han likefrem uvenner, – det begynte med uenighet om stolestaderne for glasshyttens arbeidere i kirken. Og dernest blev pastor Muus meget forarget da det kom ham for øre, at Thestrup til Handelskompagniet i Kjøbenhavn hadde innsendt et forslag om at der burde skaffes geistlig betjening også til de utenlandske arbeidere ved kompagniets anlegg i Norge – at man til Christiania opsendte hvertannet år en calvinistisk, hvert annet en papistisk prest, som kunde opholde sig i byen noen uker. Sluttelig kom Muus og Thestrup i strid om delet mellem prestegårdsskogen og glassverkets eiendommer, – dermed var da hundreogett ute.

Med prokurator Hauss på Vilberg stod Thestrup ganske visst på en forholdsvis vennskapelig fot, – fra tid til annen brukte Thestrup ham som sin juridiske rådgiver. Men han hadde ikke særlig høie tanker om mannens moralske gehalt. Derimot satte han stor pris på hans elskverdige kone og spøkte gjerne med de nydelige småpiker.

Kaptein Cold kunde han altså ikke fordrage, og var dessuten jaloux på ham.

Og hun hadde tatt sin manns uomgjengelighet lett, – så lenge hun hadde hatt ham ved sin side. Hennes store børneflokk, den vidløftige husholdning optok henne så fullt ut, så hun fikk enn ikke tid til å savne selskapelig omgang. Ledelsen av gårdsdriften fallt også på henne. Jørgen hadde ment, dengang han endelig vilde drive Brovold selv, at det skulde han nok klare ved siden av sitt øvrige arbeide, det vilde bare bli en behagelig avveksling. – Men selv ikke hennes kjere Thestrup kunde overkomme *alt*.

Nu, når hun blev tvunget til å se i øinene den mulighet, at hun var blitt berøvet sin eneste venn og støtte, nu kunde hun ikke uten dyp beklemmelse tenke på, at han hadde i sannhet vært hennes *eneste*. Og at hun hadde aldri hatt noen annen tilflukt enn sin Jørgen.

[97] Brødrene – akk de var jo bare hennes halvbrødre –. Og Caspar og Peter Andreas var så langt borte – dessuten, selv om hun hadde hatt dem i nærheten, mon de vilde ha vært særlig verdifulle hjelpere –? Den stakkars Peter Andreas hadde selv fått en krank skjebne, og hun var ikke så viss på at beretningerne om Caspars herlighet var synderlig pålitelige. Ole holdt hun meget av, – han hadde noe så inderlig eigodt og tillitvekkende over sig. Men han var så ung, og han tilhørte en annen stand, med andre skikker og idéer enn dem hun var opfostret i. Med all kjerlighet og aktelse som hun følte for broder Ole – følelser som hun hadde merket at ynglingen gjengjeldte – var dog et fortrolighetsforhold mellom dem utelukket.

Det var ikke minst morens chameleonaktige evne til å innrette sig i de forskjellige steder og livsvilkår som gjorde Dorthea forsakt og fremmed overfor henne. I virkeligheten respekterte hun ikke seder og meninger og skikk og bruk, hverken i den ene eller den andre stand, så meget så hun gad være lojal mot dem lenger enn det var forenlig med hennes egne hensikter og nødvendig for hennes velferd. Men hun var og blev dog aldri annet enn Elisabeth Andersdatter Hjort som gjorde hvad hun vilde og skaffet sig hvad hun begjærte – enten hun spillet rollen som majorinne, prostinne eller lensmannsmadam. Datteren hadde lært å tenke på det med sinnsro efterat hun selv var blitt gift med en mann som gjorde henne lykkelig. Men hvis det verste var hendt, – o, da gyste hun av ulyst, når hun tenkte på at hun skulde møte sin mor og ta imot trøst eller råd av henne.

Lensmann Lunde – ja han var jo hennes stedfar, skjønt hun sjelden tenkte på ham i den egenskap. Han var en forstandig og rettskaffen mann. Men helt kunde Dorthea ikke unngå å føle en viss ringeakt for denne bonde, som hadde latt sig innfange av en meget [98] eldre kvinne, enke efter tre menn, og en fremmed i hans milieu. Hun visste meget godt at Hågen Lunde dermed hadde utsatt sig for sine standsfellers kritikk, – for det passende vilde ha vært at han ektet datteren fra en av de andre store gårdene i dalen. Dorthea sympatiserte ikke minst med sin bror Ole fordi han fremfor alt som moren hadde foreslått valgte å bli ved sin gård og gifte sig med Lars Gullaugs datter.

Og heller ikke på Thestrups side hadde hun noen hun kunde vende sig til i sine vanskeligheter. Iver Thestrups enke hadde hun ikke sett siden de flyttet hitop,

begge Jørgens søstre var bosatt så langt nordpå, så hun hadde aldri truffet dem eller deres menn.

Så ensom stod hun altså – hvis hun var blitt alene med alle sine mange barn –.

5.

En ukes regn forvandlet nysneen til en grå velling, så ingen våget sig ut på de hart ad ufremkommelige veier, uten det var absolutt nødvendig.

Dorthea kjente sig utslitt av uvirksomheten, for de huslige bestyr som hun fristet fylle dagene med skjenket henne bare ringe tilfredsstillelse. Hun var ikke istand til å feste sin oppmerksomhet ved dem, og når hun forsøkte å samle sine tanker om et arbeide, kom hun til å tenke istedet: hvad skal det være godt for – nu? Snart måtte de jo bort herfra» kun visste ikke hvorhen, – hun visste ingenting om fremtiden; endda hadde hun ikke orket å legge noen planer. Det eneste visse var, at her på Brovold kunde de ikke bli –.

Hun hadde mistet alt håp om å gjense sin mann live. Alt hun nu torde ønske var at hans lik snart måtte bli funnet. Så de siste ulmende glør av en uvisshet som nu bare var en pine kunde bli slukket. Det vilde bli en slags trøst å få stede hans jordiske [99] levninger til hvile på sømmelig vis, og iføre sig og børnene de sørgeklær som gir tilkjenne, at de blødende hjerter har bøiet sig for det ugjenkallelige skjebneslag.

I lange søvnløse netter gråt hun bitterlig, mens hun kastet sig på sitt ensomme leie. Vuggen var flyttet inn i ammestuen, – hun var blitt nødt til å overlate lille Christen til Johannes forsorg. Ved hennes bryst syntes det arme kræ å ta sig op en smule, skjønt han vedvarende var urolig i maven, skriket og utrivelig. Dorthea lå og lyttet til hver lyd fra sideværelset. Når Christen klynket, var hun fristet til å styrte inn og ta ham, – det vilde ha vært en lindring å legge ham til sine hete, stenhårde bryster som verket så hun ikke kunde falle i søvn, selv når hun var dødstrett av å gruble og sørge. Men hennes melk var blitt gift for den lille. – Aldrig mere skulde hun få kjenne et diebarns søte leber omslutte brystvorterne, det lette og lune trykk av spedbarnshodet i armbøien. Og aldrig mere skulde den elskede hvile ved hennes side her i sengen, aldrig mere skulde hun bevende av øm lyst få omfavne hans kjere skikkelse, aldrig mere legge sig til å sove, trygt innelukket i en trofast mannsarm.

Huden under hennes øine var som skollet av de salte tårer, – den flasset av i tørre smuler. Det fæle, rødskjollede, rødnesede ansikt som hun så i sitt speil om

morgenen syntes hun ikke at hun kjente. Det hjalp lite at hun smurte sig med kjølede salver og pudret sig med mandelklid.

Det foresvevet henne at hun burde visst tale med prokurator Hauss – men det bød henne så imot å gjøre det: som om hun skulde ha hast med å få fastslått sin manns død. Men hun kunde jo si sig selv, at når kompaniets Christiania-hus forstod at Thestrup måtte ansees som forsvunnen, vilde de straks ta skritt til å skaffe en stedfortreder, iallfall en midlertidig. Det blev nødvendig at hun søkte, om mulig, å få en [100] idé om sin økonomiske stilling, hvis det verste var hendt.

– Hun ante at den neppe var glimrende. Thestrup hadde anbragt sin ikke ubetydelige farsarv i flere av de dengang nyanlagte norske fabrikker som aldrig vilde gi overskudd og tilslutt helt syknet hen. Dette var før hun blev kjent med ham; da hadde han alt tapt størsteparten av sin formue. Men for ni år siden hadde han igjen arvet en moster, – det var ganske visst ikke noen stor sum, men det kunde vært godt å ha de pengene nu. Imidlertid var hun redd for at han hadde vært uheldig med deres anbringelse, siden han var så uvillig til å tale med henne derom.

Nuvel, da hun giftet sig med Jørgen Thestrup hadde hun vært på det rene med at han kom rimeligvis aldrig til å bli noen rik mann – skjønt han visst ikke selv hadde opgitt sine fantasier om at han engang skulde gjøre ett eller annet av sine foretagender til en lukrativ forretning. Men han var altfor villig til å våge alt han fikk i hender av middel på nye og helst litt ualmindelige projekter. Penger, det var for Thestrup – hun vilde ikke likefrem si et leketøy, men som enslag jetons iallfall; han hadde moro av å spille med dem. Men hvad så –. Hun hadde såvisst ingen ambitioner i retning av et elegant levevis, ingen lengsel efter dorsk velvære eller selskaperighet og lediggang. Den beskjedne arv som Bisgaard hadde efterlatt henne lot hun bli stående i svogeren, Julius Bisgaards, forretning – inntekten av den gav henne iallfall en tilstrekkelig nålepenge. Og forresten stolte hun på at Thestrup vilde alltid være istand til å forsørge henne og de børn som det måtte behage Himmelen å skjenke dem, flittig og dyktig som han var. De plikter som i ekteskapet vilde falle på henne visste hun at hun kunde opfylle omsorgsfullt og vel. Det skulde nok gå. Og det hadde også gått, hun hadde vært helt ut lykkelig i sine kår. Når hun fikk dele dem med sin Thestrup.

[101] Men hvordan livet skulde bli uten ham, det hadde hun aldrig offret en tanke. Jørgen var så sund og livsfrisk, de var så jevnaldrende, – hun hadde gått ut fra at de skulde få vandre hånd i hånd til livets aften. Ja ofte hadde hun drømt, søtt og følelsesfullt, om denne alderdom som de skulde nyte sammen, – når børnene var

fra hånden, kanskje selv hadde stiftet familier. Da kunde de trekke sig tilbake til et beskjedent men hyggelig bo – et lite hus med en smule have omkring, helst nede ved kysten. Muligens vilde ett av pikebørnene velge å bli hos dem for å vie sig til omsorgen for de gamle foreldre. Eller Bertel foretrakk å forbli ugift, siden han ikke var så sterk.

Enkestand, det hadde hun jo prøvet en gang. Men hun vilde lyve om hun foregav at hun hadde kjent enkesorg. Med mildt vemod hadde hun lukket Bisgaards øine og fulgt ham til graven, men i hennes hjerte blomstret håpet om det nye lykkelige liv hun selv skulde trede inn i, så snart det var gått en passende tid efter den gamles død. – Aldrig hadde hun tenkt på at *hun* en dag skulde sitte som sørgende enke –.

En dag efter middag lot hun Vilhelm kjøre sig ned til Vilberg. Men prokuratoren kunde ikke fortelle henne stort annet enn det hun visste. At det var planer oppe om at kongen vilde bortforpakte samtlige norske glassfabrikker til kammerråd Wexels, som igjen aktet å videreforspakte hvert især til menn som kunde drive dem selvstendig. Men det hadde Thestrup selv betrodd henne, – han hadde jo tenkt at nu skulde han omsider opnå sitt høieste ønskemål og få arbeide helt efter sitt eget hode, uten innblanding av overordnede som alltid hadde vært ham forhatt. Han hadde altså også drøftet saken med Hauss, men til prokuratoren hadde han sagt like ut, at han hadde ikke den fornødne kapital til å sette i foretagendet; midlene til de ytterligere forbedringer som han vilde innføre måtte han skaffe sig ved lån.

[102] Dorthea satt taus, forsakt og tankefull, mens de kjørte hjemover i den blide våraften. I vest tegnet granskogen sine mørke topper mot en bred klare av gylden himmel, – det blev kanskje oplett omsider. Atterglansen efter solnedgangen kastet et mildt gulskjær over lerfallsbakkernes bare og mørke barmer; sneen var runnet av i hellingene. Men endda lå den grå og vasstrukken i randen av krattet som opfyllte hver fold mellem bakkerne hvor en tverrbekk søkte sig ned til elven, og den smale stripen flatt lende langs bredden var endda snedekt.

Her bugnet en saftig eng av gress og spraglede blomster om sommeren, – akk hvor yndig her var da, tenkte Dorthea. Så fornøielig som det hadde vært å spasere tur mellem disse bakkerne, med børnene som plukket blomster og sanket bær. I ett av de små granholtene ved en tverrbekk samlet hun tilslutt hele sin lystige flokk omkring nistekurvene som Gunhild barnepike pakket ut. En eller et par ganger hver sommer hadde det dog alltid lyktes henne å få Thestrup til å rive sig løs fra arbeidet og bli med dem ned til elven. Da vilde han bestandig at Gunhild skulde synge; hun hadde sånn vakker røst. Og var det en vise som Jørgen kjente, så sang han med, – tilslutt sang de alle sammen –.

– Gunhild måtte hun vel også skille sig med, hvis hun skulde forlate Brovold. Det var sørgelig, for hun var en ualmindelig klok og elskverdig pike, og alle børnene holdt av henne. Johanne derimot – stakkar, hun var en tosse og helt fjollet, så snart hun trodde at et mannfolk interesserte sig for henne. Igrunnen var Johanne den eneste av pikene sine som hun ikke syntes noe videre om. Men henne blev hun nødt til å ta med sig; Christen måtte beholde sin amme.

Vårfuglene trillet og sang overalt i krattet langs elven. Bokfinken var kommet for lenge siden, rødkjelken og rødvingetrosten også. Lysningen efter solnedgangen var sluknet, bakkerne kuvet mørke i den ^[103]blådisige skumring, og mot lysningen hvor skydekket glapp stod granskogens spyd kullsorte.

Sus og risling av vann som rannt alle steder fyllte luften – og gjennom den milde brusende lyd av vår skar kjerrens knirk, skuring og dunk av hjulene mot stener, plasking og sprut fra sølepyttene som hest og vogn rutsjet ned i, på en ubehagelig støiende måte. Dorthea var helt overskvettet av søle – våt like op i ansiktet.

Mellem de svarte og hvite bredder så det ut som ellevannet stod aldeles stille, – bare hvis man festet øinene på en av de mørkegule skumdotter eller en drivende isbete, sås det, at under den dunkle flate, som var på farve som det ugjennemsiktige brune glass i syltekrukkerne fra hytten, gikk en rivende strøm. – Det var fryktelig å tenke på – kanskje hadde dette mørke iskolde vannet strømmet hen over *hans* livløse legeme. Hun kunde slett ikke forestille sig det. Og likevel var det det mest sandsynlige – at han hadde gått gjennom isen og var druknet.

Vilhelm forholdt sig like tyst som moren. Dorthea hadde bedt ham skysse, ikke minst fordi hun håpet at et besøk på Vilberg kanskje kunde opmuntre gutten litt. «Mor Vilberg», som Karen Hauss yndet å kalle sig, var sånt lunt hyggelig menneske, og Dorthea hadde trodd å skjønne, Vilhelm næret et visst svermeri – saktens ynglingens første – for den muntre brunette Mathilde. Mens hun var inne hos prokuratoren hadde Vilhelm drukket kaffe med madame Hauss og døttrene ute i forstuen. Men selv den sjeldne nytelse, kaffen, syntes ikke å ha opmuntret ham noe videre.

Det var nesten helt mørkt da de kom frem til verket. De endeløse rader av vedstabler lyste svakt og utsendte sin friske syrlige duft. En gutt som passerte forbi dem i mørket mumlet en hilsen. Og da de kjørte rundt om hjørnet av hytten, fallt ildskinn fra ovnen ut gjennom den åpne dør. Selsomt belyste skikkelser rørte sig derinne.

[104] Vilhelm hoppet av og gikk ved siden av hesten opover Brovoldbakken.

«Du får spenne fra Junkeren og sette ham inn, Vilhelm. Hans har saktens lagt sig alt. Bakefter kan du komme inn til mig og få dig litt varmt i livet.»

Ute på kjøkkenet fannt Dorthea jydepotten med melk, – den stod halvt nedgravet i askehaugen for å holde sig varm. Hun slo melken over kallgrauten i fatet, tok frem smørkrukken og noen kavringer. Ragnhild kokke snorket borte i sengen sin. Da hun skulde ta lyset fra langbordet, så Dorthea at det lå en hos piken – en smågutt. Frikk – at hun hadde kunnet glemme ham! Javisst var det idag han skulde komme for å være gjætergutt her isommer, og hun hadde glemt det. Han skulde da iallfall hatt søtgrøt og honningkake til velkomst. Nå, forhåpentlig hadde Ragnhild passet på å forpleie ham vel.

Akk ja, nu blev vel det også anderledes. Ragnhild stakkar hadde gledet sig hele vinteren til å få hit gutten sin, han hadde det ikke godt hos besteforeldrene hvor han var om vinteren. De var utfattige, og bestemoren dessuten arg og slem; alltid lå hun efter datterens horeunge med vondord og slag og hårdrag. Endda vesle Frikk var sånt kvikt og tiltalende barn. Men gamla kunde ikke tilgi Ragnhild at hun hadde fallt for en gift mann, og ikke gutten at han hadde overlevet alle sin bestemors forsøk på å tyne ham i morslivet.

Ragnhilds hjem lå en syv timers gang innpå skogen, så hun kunde nesten aldri komme dit. Nu hadde Dorthea lovet henne, at Frikk skulde få bli på Brovold til vinteren også. Sikkert kunde han gjøre nytte for sig og endda få tid til å gå på verksskolen. Så godt hode som det satt på den gutten burde han få opplæring, så han kunde komme sig frem i verden. Spørs om de nye folkene som kom til Brovold vilde gå med på en slik ordning.

[105] Vilhelm stod fremme ved ovnen og varmet hendene sine, da hun kom inn på kammerset med maten.

«Vi får lange til fatet sammen, Ville, jeg tok ikke med tallerkner. Du kan sette dig i lenestolen der. Du blev fort ferdig i stallen –?»

«Hans vågnet da jeg kom.» Gutten så tynn og bortkommen ut i den store stolen til sin far. Den eldste sønn. Moren drog et lite sukk. De fikk føle forandringen, alle barnene, efterhvert. Men først blev det Vilhelms tur. Noe av ansvaret for familien vilde uvilkårlig falle på disse smale skuldrer.

Nesen hans syntes å stikke ut større og spissere – hans ansikt var blitt magert. Etter kjøreturen i den fuktige kveldsluft kruset hans gulrotfarvede hår sig sterkere enn ellers, selv den lille pishen i nakken vridde sig balstyrig, som den vilde kaste av sig båndet. Og han hadde på sig den gamle skjøtefrakken som han brukte til hverdags, – den hadde vært mellemlå, men på yttersiden av ermene og foran var den så falmet så den var nærmest grå nu, og den knep ham over brystet og var så kort i ermerne, så et langt stykke knoklet håndledd stakk ut under opslagene.

«Han sørger slik over Reveille. Ja over far og, sier han – men han sørger nu meget mere over Reveille.»

Dorthea nikket: «Hans er svært glad i hestene. Det er naturlig at de står hans hjerte nærmest, siden det er dem han har omsorgen for. – Du kunde da tatt din brune frakke på når du skulde til Vilberg – du kunde vel tenkt dig at du kom til å treffe madamen og jomfruerne –»

«I dette veir – når det skvetter så en blir våt tvers gjennom kavajen. – *De* er såmenn likeglade med mig – hvordan jeg ser ut!»

«Men Vilhelm da! De har da alltid vært så hyggelige mot dere – mot dig og Claus. Jeg trodde at du og Mathilde var særlig gode venner? –»

Gutten gjorde en grimase: «Mathilde regner mig ^[106] bare for en unge som ikke er tørr bak ørene endda. Ja hun er jo også meget eldre enn mig –»

«Naturligvis.» Dorthea undertrykte et smil. Mathilde Hauss var seksten år.

«Og nu sier de at hun skal gifte sig med sin fetter Nymoen på Ås.»

«Så – å? Hvem sier det?»

«Madamen antydet såpass. Nå ja – endda jeg kunde nu likevel unnt henne noe mere innbydende enn den fleskesvoren. Å nei mor, De må tro, jeg har nok fått erfare alt, at jeg er en annen i folks øine nu. – Fordi mine utsikter ikke er de samme som de var» – stemmen hans sank til en hvisking – «da vi hadde en far.»

Å stakkar, tenkte moren. Hadde han gått og drømt om at Mathilde Hauss vilde vente på ham, til han, skolegutten, blev voksen og ferdig en gang. Det var meget komisk naturligvis – når talen er om giftermål, da er en pike på seksten år meget, meget eldre enn en femtenårs yngling. Det vilde nok Vilhelm under alle omstendigheter ha fått erfare. Men derfor var det like smertelig at han hadde gjort

denne erfaring på en sånn måte, så han satte den i forbindelse med de forandrede fremtidsutsikter som var en følge av at han nu var faderløs.

«Men det er bare hvad jeg har fortjent!» Hendene hans krystet om stolarmene, han så op i morens ansikt, og Dorthea leste den heftigste fortvilelse i sønnens miner og stemme. «For det er jo *min* skyld! Mor må ikke tro at jeg ikke forstår det – hele, hele skylden er min. Hvis min far er død, – hvis mor og mine søsken er forlatte, ruinerte! Så har *jeg* skylden, for *jeg* iallfall burde hatt bedre vett. Enn å stryke hjemmefra den dagen – uten å tenke mig om – med en slik forbannet sprellemann. Og drikke mig fra sans og samling med ham på Sandtangen –» Han lot sig falle fremover bordet med ansiktet begravet i armene.

[107] Dorthea hadde reist sig ganske stille, og stille flyttet hun det tømte grøtfatet tilside, så han ikke skulde støte bort i det, der han lå og gråt nedpå bordet. Lett og blidt la hun sin hånd på Vilhelms nakke under den snurrige vridde lille piskan:

«Kjere velsignede barnet mitt – sånn må du ikke tenke! Min egen Vilhelm, min egen gutt!» Hun strøk og strøk forsiktig over skuldrene som skaket, over den smale ryggen. «Vilhelm, hør på din mor nu – hvad skal da *jeg* si? Det var jo mig som vilde at vi skulde beholde Dabbelsteen iår også – din far vilde latt ham reise i høst, men det var mig som ikke vilde –. Så det er jo meget mere min skyld –

– Det går slett ikke an å tenke slik, Vilhelm. – Det var meget galt av ham å reise sin vei på den måten, det var meget galt av dere å bli med ham – men ingen kunde jo ane at det skulde føre til –»

– Hun visste at hun burde vel tale med ham om Forsynets uransakelige vilje eller noe sånt. Men hun var ikke istand til det – hun, som tilmed hadde unngått å treffe Scharlach i det siste, fordi hun var redd han skulde forsøke sig med sånne trøsteord som måtte falle naturlig for den fromme gamling. Så sa hun istedet:

«Det skulde vel så være, Vilhelm. Du vet hvad bønderne sier – når et menneskes tid er omme –. Det var vel det som –.» Og hun blev ved å stryke gutten forsiktig over håret og ryggen, til han litt efter litt blev roligere.

«Den fordømte Dabbelsteen!» hvisket han og bet sammen tennene.

«Hysch – hysch – det blir ingenting bedre av at vi forbanner.»

Vilhelm så op:

«Og så kunde han like gjerne ha reist i høst! Når det skulde gå slik. Ja for nu får jeg da allikevel ikke bruk for all den latinen og gresken – ja for De må da tro, *det* forstår jeg nok – nu får vi da ikke råd ^[108] til at jeg skal studere. Når mor reiser inn til Christiania, så blir jeg med; jeg vil forsøke å få noe å gjøre – som volontør på et kontor, eller komme i kjøpmannslære. – Mor får nok med å sørge for barnene, De skal ikke behøve å bekymre Dem for mig også –»

«Men kjere, kjere barn.» Dorthea så ned i det magre guttefjes, så fortutet og så blussende av iver. Øinene hans glinset mellom de lyse vipper som gråten hadde mørknet og klisset sammen. «Det vet vi endnu ikke, om det blir nødvendig. Men det vilde ha gledet din far om han hadde sett du er blitt så omtentksom. – Men endnu vet vi jo ikke hvordan noe skal bli. – Og du vet det var din fars ønske at du skulde studere –»

«Det kan jo Claus gjøre – hvis vi får råd til det –»

«Du har bedre lesehode enn Claus, vet du.»

«Å, Claus har da alltid godt nok hode til å bli prest – eller prokurator –»

«Men din lyst til naturstudier – til å bli læge kanskje –»

«Æsj –. Nu vil jeg da meget heller begynne å tjene penger med det samme. Så mor kan slippe å forsørge mig –.»

«Se her, drikk nu din the!» Dorthea skjenket og rakte ham koppen. «Og spis noen tvebakker.» Gud skje lov, han var ferdig med å gråte for denne gang. Og det hadde vel lettet hans hjerte å få betro henne sin anger – og sine fremtidsprosjekter.

Dorthea sank ned i sin egen stol igjen, tok noen slurker av den varmenende drikk. «Nu skal du høre, Vilhelm, hvad jeg har tenkt på. Hvis vi må bort herfra. Noe må jeg jo gripe til, for å skaffe brød til så mange munn. En pøgeskole – jeg kunde meget godt påta mig å undervise mindre børn, det vet du nok – og også større pikebørn i håndarbeider og maling med vannfarver –. Ja det er det jeg har tenkt på –. Men hvis du nu blev student, og vi slog ^[109] våre pjalter sammen som man sier – så kunde vi holde skole også for større børn –»

«Det – kunde vi naturligvis –» men han så ikke særlig begeistret ut. Nu hadde han kanskje allerede behaget sig i tanken om å komme ut og prøve sig på egen hånd i livet –.

«Men – mor har visst ikke spist noen kavringer?» Vilhelm så betuttet på de to siste som lå ensomme tilbake på skålen.

«Jeg har ikke lyst på – du kan godt ta dem. – Men så blir det besst at du går op og går i seng.»

Vilhelm hadde sagt takk for maten, reiste sig for å gå. «Det er sannt,» sa moren, «Frikk er kommet –.»

«Ja han kom her i formiddag. Han lå på Midtskogen inatt, og så fikk han sitte bakpå med en av sønnene der som red nedover til bygden imorges.»

«Det vilde være sørgelig hvis Ragnhild skal bli skuffet. Hvis det kommer nye forpakterfolk her – hvis det er bønder. Selv om de beholder Ragnhild – eller hun får en plass hvor hun kan ha gutten med sig – så er det vel tvilsomt om de lar ham få lov til å gå på skolen noe videre. Det er dessverre som om bønderne ofte dårlig forstår, også fattigbarn burde få en ordentlig undervisning.»

«Akkurat det sa Scharlach også. Han sa til Ragnhild at hun må heller la Frikk begynne i hytten nu. Da er han sikker på å få komme på skolen og får tre riksdaler om måneden. – Det blir mange som kommer til å savne forvalter Thestrup og madamen, sa Scharlach» – og medett var gutten på gråten igjen.

Da Dorthea la sin arm om hans skulder, kastet han sig inn til moren, så hun nær hadde skreket op av smerten i den spendte brystet. Men hun trykket bare sønnen tettere inn til sig: «Min gode, min dyrebare gutt!»

For første gang på mere enn en uke knelte hun foran sin seng og bad aftenbønn. Det var som et ondt [110] minne å tenke på, hvor bitterlig hun hadde tryglet Himmelen om at hennes elskede mann måtte komme til rette igjen. Men denne aftentime med Vilhelm hadde trøstet og opmuntret henne så meget – hun måtte allikevel be Gud beskytte hennes barn, både store og små – og Frikk og pikene og alle de gode mennesker som hun nu snart skulde skilles fra.

Thestrup – hun torde ikke mere be om at han skulde komme tilbake til dem. For hun trodde ikke lenger at han var mellom de levendes tal.

6.

Madame Dorthea utsatte sin planlagte reise til Christiania, mens hun ventet på at veiene skulde bli bedre. Lars kunde ikke avse noen av karene nu i våronnen, men så fikk Vilhelm kjøre henne da.

Det var gått seks uker siden Thestrup blev borte. – Småpikerne kom og bragte henne buketter av kortstilkede vårblomster, – blåveis, gulstjerner, de første bitte små hvitveis som hadde rødt skjær både på blomsterknoppen og løvet. Deres kinner blusset varme av den friske luft, og håret deres var svett inni kysen. En gang imellem kunde moren se at det fløi som skyggen av en sky over deres ansikter, – de var kommet til å huske på faren. Men så gled den bort igjen. – Ute var vollen grønn, olderkjerrerne langs elven hang dryppende fulle av brunrød brume – og der var nyfødte kalver i kalvebingen, og sauene til Elisabeth hadde nye tvillinglam. Hvordan skulde de da kunne sørge –.

Selv Vilhelm, – han syntes så alvorlig og fortenkt så Dorthea iakttok ham ofte med bekymring, men han gledet sig likevel til byturen, forstod hun. En aften begynte han å spørre henne ut om damene Bisgaard som de skulde bo hos i Christiania: «det var en av dem som var ganske liten, ikke sannt, og låghalt?»

[111] «Cecilie jo, – den yngste datteren. Hun er helt forvokset, stakkar – det er stor synd, for hun hadde det yndigste ansikt. Men kan du virkelig huske at vi var og besøkte dem? Du var ikke mere enn en seks år gammel.»

«Det var da vi flyttet hitop. Jeg husker godt de hadde en stor sal med sånne løierlige stoler. Claus og jeg krøp op på dem for å se om vi var så høie som stolryggene – de var helt steile og med noe krot på toppstykket. Men så kom De og sa at det fikk vi ikke lov til. Høirøde var de, med forgylling –»

«Tenk at du husker det!» Dorthea smilte litt. «Antonettes mann fikk det gamle møblement fra Solholm, – det er trukket med svinelær, høirødt forgyllt, det er ganske riktig. Jeg tror min salig første mann misunnte sin bror at han hadde fått det. Jeg syntes nu ikke det var pent – gammeldags og gloret. Men det hadde jo vært i familien lenge.»

«Det er ham jeg er opkallt efter?» sa Vilhelm tankefullt. «Prosten Bisgaard mener jeg.»

«Du vet nok det er skikken. Men forresten kan du såmenn være godt fornøiet med å hete efter Vilhelm Adolf Bisgaard. Han var et betydelig, et edelt menneske.»

«Men han var meget eldre enn Dem, ikke sannt?» Og fru Bisgaard som vi besøkte i Christiania, hun var en gammel dame?»

«Min svigerinne Antonette var adskillig eldre enn – ja hennes datter Otilie, fru Meijersted, er omtrent på min alder. Ja nu er jo også hun en gammel dame snart. Likesom din mor, lille Vilhelm.»

«Jeg kan godt huske dem alle tre.» Vilhelm satt litt: «Mor, – tror De ikke at fru Bisgaard kunde hjelpe mig til å komme inn i deres kjøpmannshandel, hvis De vilde tale med henne om det?»

Der slapp det ut! Han gikk altså endnu og tomlet med sine planer om å komme ut og begynne på noe. Høit sa hun: «Antonette avhendet jo forretningen da [112] hennes mann døde. Jeg vet ikke om hun har noe å si der mere. Jeg har hørt at hun skal ikke stå på den beste fot med de nye eiere. Men vi kan jo tenke på det. – Og klokken fire hver morgen måtte du op, min venn, hvis du skulde begynne i krambodlære –»

«Tror ikke mor jeg kunde greie det kanskje?» Vilheim var åpenbart litt pikert.

Jaja. – Alle sammen måtte de jo videre. Hun selv måtte det også. Selv om hun skulde bli ved å leve i sin sorg, – bære den med sig som snilen sitt hus, på en gang et hjem, et vern og en byrde, – for de unge var det jo ikke slik. Og Gud skje lov for det!

*

Men det kunde være grunn til å ta Vilhelms idé under overveielse nu. Da Otilie Meijersted besvarte hennes forespørsel, om de vilde huse henne og Vilhelm, hadde hun i sitt brev blandt annet meddelt, at Laurids Winther og Christence kom til å forlate Kjøbenhavn en gang på forsommeren; han hadde fått et prestekall på landet ikke langt fra Viborg. Planen om at Vilhelm og Claus skulde bo hos dem og ta sin studentereksamen i Danmark røk altså i lyset.

Det hadde vært en av Jørgens yndlingsplaner. Selv var han blitt sendt til Kjøbenhavn til sin faster og hennes mann, fordi han hadde gjort det altfor broget

for den gamle Thestrup tilslutt med sine gale streker. Så blev da han og fetter Laurids uadskillelige. Og da fader Winther fikk kall i sin fødeby, Viborg, flyttet de to ynglinger inn på et kvistkammer i Rigensgade, hvor de delte seng og grøtfat, – ja tilmed hadde husets eneste stasparykk felles. Den var ikke i bruk ofte, – leende hadde Jørgen fortalt sine børn, hvordan fetter Laurids en dag vilde smykke sig med den, han skulde gå og opvarte en fornem herre med en supplik: da opdaget de at en mus hadde barslet i parykken deres!

Men Claus og Vilhelm var jo ikke slike galfranser som deres far hadde vært. For den saks skyld kunde [113] det godt ha klart sig med at de blev satt på den latinske skole i Christiania. Dorthea holdt meget av Winther, hun holdt virkelig også av Christence. Men hun var riktignok ikke mange ganger i sitt liv blitt så forbauset som da hun fikk vite at de to hadde giftet sig. – Efter Bisgaards død var Christence flyttet til tanten i Christiania – meget fornuftig, syntes Dorthea. Med de midler som steddatteren selv rådde over kunde hun leve aldeles sorgløst og meget behagelig, når hun slog sig sammen med dem. Og tanken på ekteskap lot jo til å være Christence helt usympatisk, hvor kunde hun da finne mere kongeniale omgivelser enn hos tante Bisgaard og kusinerne, – to enker og en pike som av naturen selv var bestemt til ugift stand. Imidlertid, Christence fikk snart nok av å bo hos dem, – hun var jo så egen og eksaltert, det hadde også Antonette erfaret. Efter ett års tid flyttet hun til Kjøbenhavn, skjønt hun nesten ingen bekjente hadde der i byen; hun måtte tilmed leie sig inn hos villfremmede mennesker, – fruene hun bodde hos hadde vært en bekjent av hennes mor, det var det hele. Men i Kjøbenhavn hadde så Christence tilfeldigvis truffet igjen Laurids Winther.

Med det kjennskap som Dorthea hadde til sin fordums steddatters besynderlige temperament var hun nærmest tilbøielig til å ha vondt av Winther. Men Thestrup syntes det var bare bra at den kjere Laurids, som virkelig alt måtte kalles en eldre peppersvenn, var blitt reddet inn i ekteskapets havn. Og da fetteren omsider kunde meddele ham, at Christence hadde skjenket ham en datter, jubilerde han likefrem. Og når han utbredte sig om sin yndlingsidé, at hans to eldste sønner skulde fullende sin skolegang under Winthers ledelse, hendte det at han spøkefullt sluttet, – hvo vet, kanskje en av dem kom til å besegle slektskaps- og vennskapsbåndet med å hjemføre den lille Minona som sin brud –?

[114] Den dagen da de røkte skinkene og fleskesidene fra vinterens saltebaljer var det blitt skikken på Brovold, at konene til hyttefolkene kom op og fikk røkt sitt kjøtt og flesk i samme laget. Dorthea var både surøid og trett og nokså nedsotet da hun kom oppover fra bryggerhuset om eftermiddagen og fikk se at en vogn svingte inn på

gården. Hun kjente forspannet – det var de svarte og hvitblisste hestene til prokurator Hauss.

Med den tanken som alltid dvelte bakom alt annet hun tenkte, ilte madame Dorthea de kommende imøte, – uvilkårlig tørket hun hendene sine på forkledet imens. Men prokuratoren hadde med sig ikke bare sin madame; bak i vognen opdaget Dorthea foruten jomfru Sofie og lille Mathilde også søstersønnen, – Fleskesvoren som Vilhelm ikke så ueffent hadde døpt ham, – – så det kunde vel ikke bety at de hadde funnet ham –.

Men da prokurator Hauss hadde krøpet ned av vognen, la han sitt ansikt i så begravelsesaktige folder, og tok hennes hånd i begge sine og beholdt den så deltagende ømt, så et øieblikk tenkte hun – var det allikevel det han var kommet for å melde –. Hjertet hennes sank likesom sammen i gru –.

Mor Vilberg kysset henne på begge kinner da hun omfavnet henne. Men så lo hun riktig muntert, da Dorthea kom ihug at hun så visst følt rusket ut og bad om unnskyldning, og de to husmødre fikk sig en livlig prat om stabbursmaten sin, mens Dorthea førte sine gjester inn på salen.

Så måtte hun be om lov til å forlate dem et øieblikk, men madame Hauss kom etter henne inn på soveværelset nesten med det samme. Hun skulde ha greie på om hennes søte Thea var kommet helt over besværlighetene med den lilles avvenning – og det yndige englebarnet, trivdes han med ammemelken – og Bertel stakkar, hvordan stod det til med Bertel nu? – Hun ^[115] var virkelig ikke sig selv lik idag, mor Vilberg, – så opskjørtet og likesom så overstrømmende hjertelig. Hun som pleiet være så hyggelig og naturlig.

Men Dorthea fikk sig ikke til å spørre. Hun var redd. Det var en tanke som hun ikke kunde verge sig imot i den siste tiden, – når de fannt ham, han måtte jo være sterkt forandret alt. Visst ønsket hun av hele sin sjel, at hans jordiske levninger skulde bli stedt til hvilen i fredhellig grunn, – hun ønsket også at det måtte bli slutt på denne fryktelige uvissheten som ikke lenger levnet rum for håp. Men hun gruet usigelig for å gjense dette legeme som hadde vært henne så kjert – når oppløsningen alt hadde merket det.

«Ja små barn, små bekymringer – når de er friske da,» sukket madame Hauss, «og store barn, store bekymringer. Endda jeg får jo være takknemlig for småpikene mine, *de* har nå ikke skaffet mig bekymringer som er noe å snakke om *endda*

iallfall. Rart blir det jo å sende fra sig vesle Mathilde da. Selv om hun ikke kommer til å flytte så langt bort fra oss heller –»

«Nei nei! Hva er det du sier – skal Mathilde reise fra dere!» Dorthea smålo: «Ja det betyr vel at hun skal gifte sig det?»

«Jeg tenkte du kanskje hadde hørt en fugl synge om det. – Jo du, nå er det da klappet og klart mellom henne og Esten Nymoen.» Madame Hauss tørket bort etpar tårer. «Han er jo sånt bra menneske, du vet det, Thea, er det noen mann som jeg trygt kan gi Vesla mi til, så er det Esten. Men det er rart likevel. – Ja hun kommer jo til velstand da.» Madame Hauss gråt litt til.

«Det gjør hun jo.» Dorthea stod med det renstrøkne halstørkledet i hendene – nu la hun det bort: «men så må jeg da ønske dig tillykke, kjere Karen!» Hun omfavnet og kysset den andre. «Du får en svigersønn som du kjenner og høiakter. Og Tilken flytter ikke lenger fra dig enn du kan se henne så ofte du vil. – Du må da være glad –». Han *er* jo et meget [116] skikkelig menneske, og Aas er en utmerket god gård; penger på kistebunnen er der sikkert også. – Men jeg kunde unnt den nette Mathilde en brudgom som så bedre ut, og ikke var så taus og tung. Og som ikke lespet så fælt. – Høit sa hun: «At våre pikebørn flyr ut av redet, det må vi jo være forberedt på. Og vi vilde såmenn ikke engang ønske det anderledes. Det kunde være nokså skjønt å få beholde dem og ha dem om oss i vår alderdom. Men når vi så faller fra – og de er blitt gamle piker imens –. Det vet da du også, Karen.»

«Jo. Jo. Det er så sannt som det er sagt det, Thea. Og jeg er også *meget* fornøiet for det, det kan du vel skjønne –»

«Og det er dette dere er kommet for å meddele – det er riktignok pent av dere! Nu skal jeg skynde mig å bli ferdig. – Jeg må jo inn og gratulere min lille veninne Tilken – og vi skal drikke et glass på de forlovedes velgående –»

«Vent litt!» Madame Hauss hadde reist sig; hele det tilgjorte vesenet fallt likesom av henne. De vakkre brune øinene var bedrøvede og alvorlige. «Jeg vil si dig noe – det var det jeg kom hit inn for. Jeg tenkte du vilde kanskje heller vite om det, før Hauss taler til dig om det –.

– Han har vært i Christiania i uken som var. – Kom, sett dig her, Thea mi.» Hun la sin store myke hånd på Dortheas arm. «Og han har altså snakket med kontoret – ja han var jo også hos kammerråden selv da. – Du må ikke opfatte det som vi ikke nærer den inderligste deltagelse for dig, for den skjebne som har ramt dig og barna –.» Det pene runde ansiktet til mor Vilberg fikk et uttrykk av inderlig generthet.

«Men håpet om at forvalteren skal bli gjenfunnet i live – akk Dorthea, det har da vel også du opgitt forlengst! Kammerråden er nødt til å tenke på verkets fremtid –. Ja Martin benyttet da også anledningen til å tale din sak – om din pensjon, forstår du. Thestrup ^[117] hadde nok ikke truffet noen avtale om størrelsen – men kammerråden vil vise sig generøs, det lovet han Martin –»

«Jeg forstår. Kammerråden har rådført sig med din mann om en efterfølger efter Thestrup ved verket her?»

«En bestyrer må jo driften her ha.» Madame Hauss tvinnet lommetørkleidet sitt mellom fingrene. «Akk, Dorthea, jeg føler jo med dig, det må du aldrig tvile på. Men det nytter jo ikke å gjemme hodet under vingen –»

«Det gjør jeg ikke heller, min snille Karen. At vi må bort herfra det har jeg alt en god stund vært på det rene med. – Vet din mann hvem som er utsett til å bli Thestrups efterfølger?»

«Det blir Esten det,» sa Karen Hauss forlegen. «Du vet, han er vant med kjøp og salg og kalkulationer, og så har han dansk juridikum. Men Hauss akter selv å ha tilsyn med –. Hvis verket blir utbudt til forpaktning, tenker han nemlig å reflektere –.»

Dorthea nikket. «Det var også Jørgens idé. Han mente det kunde bli en meget god forretning, hvis han fikk realisere sine planer –»

«Ja jeg tror det er nettopp din salig mann som har satt ham på tanken –»

Min salig mann –. Det var første gangen noen hadde omtalt Jørgen slik. Min salig mann hadde hun sagt, når hun engang imellem kom til å nevne prosten Bisgaard. Men nu var det altså Jørgen Thestrup også. Plutselig fikk hun en skrekkelig lyst til å le, fordi hun kom til å tenke på – hvordan hadde gjensynet mellom hennes to menn i himmelen artet sig – den lille sarte oldingen, krumbøid og hvit av studerkammeret og sykeleiet, og hennes raske veirbitte Jørgen som kom stormende inn, bebebnet, i rytterstøvler, frisk fra sitt skjebnesvangre siste ritt –? Akk Herre Gud, man gikk jo ikke inn i de saliges boliger som man hadde stått og gått her nede i kropp og klær. I Himmelen ^[118] skal det hverken gis eller tas til ekte –. Det gikk op for henne skjærende klart, at nu var hun igjen blitt enke, og denne gangen var det for alltid –.

«Du er ikke sint på oss?» sa madame Hauss bønnlig. Hun dyttet lommekluten mot øinene sine. «Noen *måtte* jo overta stillingen i alle fall. Du sier jo selv at det har du

alt tenkt på. Jeg mente du vilde iallfall synes det var bedre at *jeg* gjorde det, enn at Martin skulde si det til dig. Når du var aldeles uforberedt –»

«Du skal ha takk for du tenkte på det. – Det var – det var – vel betenkt, min kjere Karen. Du har alltid vært mig en god veninne.» Dorthea kysset henne på kinnnet. «Tro mig, jeg forstår det nok.»

Hun gikk bort til speilet, ordnet fichuet omkring sine skuldrer og festet det med sin søndagsbrose av rosenstener. «Du kan skjønne,» sa hun inn mot billedet av sig selv. «Jeg innser så godt det er rimelig at prokuratoren har tatt skritt til å sikre sig mot at noen kommer ham i forkjøpet.

– Og Mathilde da!» Hun snudde sig mot Karen Hauss. «Det kunde jeg riktignok aldrig ha tenkt mig – at det barnet skulde bli min efterfølgerske her på Brovold!»

Det var bare rimelig at prokuratoren hadde tatt skritt for å sikre sig mot at noen kom ham i forkjøpet, – hun gjentok det for sig selv, da hun satt alene på kanapéen inne i den øde storstue. Hun hadde fulgt folket fra Vilberg til vogns og var gått tilbake inn på salen for å rydde ut de fine glassene selv.

Hun skuttet sig litt frossen. Det var likesom det satt opspart vinterkulde igjen i veggene herinne, skjønt solen stod på om formiddagen, og hun lot dem slå op vinduslemmene hver dag nu, forat luften ikke skulde bli så fuktig så møblene kunde ta skade –.

De var brunlakerte, med forgyldning på de utskårne muslingskaller og snirkler, – Jørgen hadde latt ^[119] dem lave hos en snekker i Trondhjem, efter noen stoler som hans bror hadde ført med hjem fra utlandet. Møblementet fyllte svært lite i denne store salen; der var bare to konsollspeil, og Jørgen hadde alltid snakket om at han skulde få gjort ett til den midtre vinduspillen og, – endda nu i julen nevnte han det igjen. Hun vilde forsøke å få det med sig; *det* iallfall skulde ikke på auktion. Men naturligvis måtte hun la avholde auktion før hun flyttet. Prokuratoren hadde talt om at Mathilde og Nymoen kunde avkjøpe henne både ett og annet. Men hun vilde sikkert få det meget bedre betalt hvis hun solgte det ved auktion –.

De to store skilderierne av sin mor og hennes første mann kunde hun for skams skyld ikke la bortauktionere, – hennes mor bodde altfor nær til det, det vilde ryktes til Lunde, og dessuten kom folk her omkring til å kritisere henne for det. Men Gud skulde vite, hun hadde liten lyst til å slepe dem med sig. Hun kunde spørre om broder Ole vilde ha dem –. Skjønt hvad skulde han med portrettet av majoren. –

Vilhelm og Claus var blitt med Hans Wagner på jakt; de kom sikkert ikke hjem før engang utpå morgenkysten. Dorteia følte sig inderlig alene, der hun satt i den store tomme salen og småfrøs.

Det kunde ikke være anderledes. Den enes død den annens brød, – hun hadde sikkert selv brukt det ordtaket sommetider. Men nu var det altså Thestrups død som åpnet utsikten til et levebrød for Esten Nymoen. Ikke da for at han egentlig kunde kalles brødløs, – men både han og prokuratoren så vel gjerne at det kom litt ekstra smør på deres brød. Hvis de da klarte å drive glassverket her med avance. Skulde hun en dag få høre at det gjorde de ikke, så blev det ikke henne som kom til å gråte – anderledes er ikke menneskehjertet beskaffent. Skjønt det skritt de hadde tatt var altså fullt ut honnett. Skjønt hun visste at det vilde gå ut over den gamle arbeidsstokk, hvis de av uerfarenhet og manglende innsikt i bedriftens natur [120] brøt ned hvad hennes mann hadde bygget op. Og at da vilde Thestrup vende sig i sin grav.

Men det vilde vel også gå ut over henne selv, – det kom naturligvis til å påhvile verket å utrede hennes pension. Kammerråden vilde sikkert ordne det slik, når han overdrog det til en forpakter. Og da, ja da måtte hun jo bare ønske at det vilde gå for dem. Enhver er sig selv nærmest, sier et annet gammelt ord. Akk – det er en nedtrykkende beskjeftigelse å lære å kjenne sig selv, hadde Bisgaard sagt undertiden.

I klærne hennes hang endda den friske røkluken og minnet henne om at hun hadde ikke tid til å sitte her og falle i staver. Dorteia reiste sig og samlet karaffel og glasser på presenterbakken. – Ja hun hadde jo vært rundt med Karen, Mathilde og den vordende svigersønn, – huset, som de egentlig kjennte ganske godt fra før av, hadde de besett med frisk interesse, og mens Hauss var et erinde nede i hyttekontoret gjorde de en tur gjennom uthusene. Nymoen oplyste at han aktet å drive Brovold selv, Aas skulde så hans svoger forpakte.

Dorteia trodde nok at hun hadde holdt gode miner hele tiden. Å ja, hun hadde jo alltid visst at de færreste mennesker føler så særlig edelt og ophøiet av naturen. Henne hadde det fallt lett i alle disse årene, da hun var gift med sin Jørgen. Så lenge dyd og plikt og lyst samstemmer er det ingen sak. Nu følte hun hvordan svake og uedle impulser uavlatelig fødtes i hennes sjel, – impulser som hun måtte undertrykke, hvis hun skulde handle som hun burde.

Atterglansen efter solnedgangen gyllet himmelen nordover og sendte et varmt gult skjær inn på sovekammeret, hvor Dorthea satt og gav Rikke hennes velling, mens Bertel stod og kledde av sig foran den store omhengssengen. Hun hadde den lille piken inne hos sig om nettene nu, for ikke å ligge helt alene, og [121] inatt skulde også Bertel få sove her, siden brødrene var på skogen.

På denne siden av huset hørtes det ikke så godt, når fremmede kom til gårds, – at hundene gjødde la hun ikke alltid merke til. Så hun blev helt overrasket, da døren gikk op og Ole Hågensen stod der –

– Nei hvor er han dog smukk, tenkte hun, gledelig opvarmet, – aftenlyset fallt like på hans friske, rødmussede ansikt og velvoksne gestalt. At hun nettop denne kvelden skulde få besøk av et menneske som dog hørte henne til!

«Men min kjære Ole – er du på disse kanter! Det var da fornøielig å se dig!»

«E æ så ja. Å du meine e kunne ha kome neom åt de før au. Slik som her står te.»

«Din far har jo vært her – to ganger. Men sett dig, sett dig – Bertel, kan du stikke ut og be Ragnhild hente op en kanne øl til morbror Ole. – Nei, når ikke lensmannen har kunnet utrette noe, hvor skulde da vel du –. Men hvordan lever mamá?»

«Å jau –. Ja ho har nå stri og stort bestyr da, ho lyt reie te gjestbo' veit du. Helles så kjem e nå frå Kristian' e da. Me lass da ma. – Nei nei, de va nå inte meininga mi at du skulde ha bryderi førr mi skuld lell –»

«Visvas Ole, nu skal du ha mat. Hvordan er det, jo du kan nok like en kopp the, det husker jeg da.» Han hadde tatt av sig luen og lagt den på gulvet mellom føttene sine; Dorthea kunde ikke bare sig for å stryke lett over hans skulder, idet hun kom forbi ham med bordduken over armen. Hun visste godt at hennes små kjertegn alltid gjorde ham forlegen; han var helt bondsk sånn. Nå ja, deres mor hadde vel neppe kunnet bidrage til å forandre hans idéer i så måte; sine kjertegn hadde hun aldrig ødslet på sine barn. Men det var så fristende å streife med hånden det lysegule håret som fallt ned om hans smukke ungdommelige ansikt nesten til kuftekraven. «Speilegg, det vet jeg at [122] du meget gjerne spiser, jo min tro skal du ha speilegg!» – Mamá hadde alltid vært så gjerrig på eggene sine.

Den kjønne, søte dreng! Det var ingen nytte til å utfritte ham; hadde han noe å si henne, så fikk han komme frem med det i sin gode tid. Så sa hun bare – veiene, de var vel rett bekvemme og tørre nu? Og hadde han hatt følge på byveien? Hun visste

at bønderne arrangerte sig helst slik at de reiste flere i flokk, når de skulde til hovedstaden. Men Ole lo av henne – nei denne tiden hadde nok bygdefolket det mye for annsamt til at de kunde ligge og reke efter veiene; han hadde fått gjøre ferden alene. «Men nå hadde e tenkt e skulle få me meg brursveinom mine oppover når e fer hematt.»

«Vilhelm og Claus? Men kjere Ole, det kan jo ingen herfra reise i bryllop nu. Hvad tror du folk vilde si, hvis jeg tillot sønnene fra et sørgehus, som dette er, å delta i et stort og festlig gjestebud med dans og allslags gammen.»

«Du meine dæ at du inte kainn koma du heller da?» spurte broren sakte.

Dorthea ristet på hodet.

«Elluså veit du, døm trong inte danse just, gutan dine – om døm nå rei me te kjørkja å satt ve bore me mobro sin. Dæ kunn nå vel inte bli snakk tå di, skull e tru. Ja e meine nå du au kunne da koma å hjolpe mor di å vera me foregangskjerringom – dæ kan nå ingen meine anna heill dæ va rimeleg. Med di e eig inte skjyllfolk på morssia anna hell du og ungan dine.»

«Akk Ole, du kan nok forstå hvor gjerne jeg vilde. Drengene har gledet sig til denne festlighet, så usigelig. Og det var jo mitt inderligste hjerteønske å kunne være tilstede, når du treder frem for Herrens alter med din Ingeborg, for å nedbede Himmelens velsignelse over eders forbund. Hun er så smukk, har Dabbelsteen fortalt mig –»

Straks kom det et genert uttrykk i den unge ^[123] bondes ansikt. «*Eg* er nå nøgd me gjifte mitt – ho er både snill og dugeleg ho Ømbjør. Dæ e nå reint forgale au at inte du kan vera me; du skulle ha vorte kjennd me versyster di lell!»

«Ja det må du nok si, Ole. Så meget desto mere som det vel er temmelig usikkert, når jeg skal få anledning til å gjøre din bruds bekjenntskap, dersom det ikke blir nu i vår. Innen lenge må vi jo bort fra Brovold, som du kan forstå.»

«Du må vel de ja. Men eg trudde nå mte du trong teinkje på slikt – ennå da. Me di døm har'nte funne att han mainn din. Døm kain nå fell inte sette te nån ettermann ette 'om Thestrup før dæ e fullvisst at 'n er daud. Å då lyt døm vel la døkk bli verandes her tillsviar?»

– Ragnhild kom med maten, og Dorthea skjenket av klunkeflasken: «Seså, Ole, spis nu, du må jo være både sulten og mødig. Kjere, spis nu, venn min –», og mens hun

sørget for at broren forsynte sig fortalte hun ham om prokuratørens besøk.

Drammen hadde gjort ynglingen noe mindre forbeholden. Med varme yttret han sin mening om Hauss'n, hvis adferd han kallte låk.

«Akk kjere bror – det er jo helt naturlig at mannen har sine egne og sin tilkommende svigersønns interesser for øie. Selv om hans optreden røber en viss, hvad skal jeg kalle det, mangel på delikatesse – som vel forøvrig ingen har mistenkt Hauss for å besidde. Men iallfall går jeg aldrig med på å la ham få overta besetningen her, og hvad innbo og effekter forøvrig som jeg blir nødt til å skille mig av med – efter taksering av folk som er i prokuratørens lomme, eller frykter for å ende der. Ikke sannt, er du ikke også av den mening, at jeg bør heller la avholde auktion før vi reiser herfra?»

Ingen av dem hadde tenkt på at Bertel kunde ligge våken – nu lød plutselig høilydt barnegråt borte fra den store sengen. Dorthea ilte dithen: «Hysch, hysch, ^[124] min egen engel, du må ikke vekke Rikke – mitt kjere barn!» Hun tok ham inn til sig, satte sig på sengkanten, og med armene slynget om morens liv gjemte Bertel hodet i hennes rummelige skjørter, hvor lyden av hans hulken nesten kvaltes.

Ole Hågensen la ned kniv og gaffel. Med et uttrykk av stille deltagelse satt han og ventet, til guttens gråt hadde stilnet litt. «Du Dorthea, – e meine, dæ va klokest tå dæ at du rådgjer me 'om far min, håssen du skal stelle dæ. E tru inte du kain haille aksjon på Bruvoll med ein gong ser du, – du lyt fyst få dæ papper fra øvrigheita på at mainn din ha vore sakna så lengje så dæ må eragtes for rimeleg, du fær rå om bo' ette 'om. Ja du kjem nå te å tarve ein uhorveleg mengde ne papper hårr som er, e er redd for dæ. De blir radt for my for dæ å ståke me åleine, Dorthea. Men du veit han far hjelpe deg gjeine de besste 'n kan. Enten du vil ha'n te å kåmå hit, hell du vil fårå åt Lunde –»

«Å nei mor!» Bertel satte i et høit jammerskrik. «Å det må De ikke gjøre –»

«*Hvad* må jeg ikke gjøre, gutten min? Den snille lensmann Lunde, han er jo min stedfar, – han vil jo bare vårt besste kan du nok forstå.»

«Ikke få papir på det,» hulket gutten. «Nei mor, det må De ikke gjøre. For da blir det jo *sikkert* – at vår far er død!»

Dorthea trykket Bertel inn til sig: «Akk mitt barn! Tror du din far vilde latt oss sveve i angst og uvisshet så lenge, hvis han endda hadde vært i live –? Det kunde han aldri nenne –»

Bertel gnidde tårene utover ansiktet sitt med håndbaken, så op på moren med et underlig gjennemtregende blikk: «Nei. Nei *det* kunde far nok aldrig nenne,» sa han, likesom det lå noe beroligende i tanken.

En anelse grep Dorthea. Hadde barnet hørt snakk, formodninger –? At rykter var i omløp, – måtte være i omløp – angående forvalterens mystiske [125] forsvinning – hvilken ubegripelig lethargi som måtte ha overveldet henne, siden hun ikke hadde tenkt på det før. Kjerlig strøk hun Bertel over de tårevåte kinner: «Min store forstandige dreng! Vi må forsøke å bære det så godt vi kan, Bertel min! Den gode Gud vil ikke forlate den faderløse, det vet du nok –» sa hun, litt svakt. Akk hun selv var så fjernt fra å føle sig forsonet med Guds uransakelige styrelse –.

«Skal de selge alt sammen da – Junkeren og Snerla og Gamlebrun' og alle de andre hestene – og – og allting her – og sauene til Elisabeth og kalven min og alt sammen –»

«Så så så, barnet mitt! Du hører jo hvad morbror Ole sier – det blir da hverken idag eller imorgen –.» Hun vendte sig til broren som hadde sittet med en forlegent-deltagende mine og hørt på guttens klage:

«Jo ser du, Ole – tro ikke at ikke jeg påskjønner den tjenstvillighet som din far har bevidnet mig, da han var her. Men mamá – hennes helse er jo heller ikke hvad den har vært, eftersom han sa. Og nu har hun stått i med bryllopsforberedelser i lange tider. Jeg vet ikke om det er oppportunt at jeg nu bebyrder henne med mine bekymringer.»

«Mor – Scharlach sier, det er så sørgelig at De ikke søker trøst hos Deres mor – når hun ikke bor lenger borte enn en eller to dagsreiser herfra.»

Ja – folk som ikke kjente forholdet mellom henne og hennes mor måtte vel tenke slik. At hun var en besynderlig datter som ikke ilte avsted for å styrte sig i moderfavnen med sin bedrøvelse. Skjønt, kunde man ikke med like megen rett ha ventet at moren vilde haste til sin hårdt prøvede datters side –. Men hun sa blidt: «Bertel, skjenne på dig iaften, det vil jeg ikke. Men du må ikke hele tiden falle morbror og mor i talen.» Hun rettet på putene under gutten, dekket godt over ham og Rikke og drog sengomhengene sammen: forsøk nu heller å falle i søvn da.»

Hun gikk tilbake til bordet, skulde like be Ole [126] forsyne sig med det fjerde speilegget, – han måtte nødes for hvert ett han tok.

«Ho mor er nå mor di au da veit du, Dorthea,» sa Ole dempet.

Søsteren nikket. Et øieblikk blev hun stående, nesten som beskjemmet. «Ja Ole, det har du rett i. – Men spis nu – å jo, gjør mig den fornøielse å ta det siste speilegget også da!»

*

Neste morgen fulgte hun broren ut i det åpne vognskjul og så på, mens han strevet med å få skilderierne av deres mor og hennes første mann anbragt på lasset, – Ole vilde gjerne ha dem. Egentlig kunde hun ønsket å gi ham Feierfax også, – hunden kjennte ham og trivdes med ham, han hadde lånt den hjem til en bikkje han eiet etpar ganger. Det gode trofaste dyr vilde få det godt på Lunde. Men hun hadde sett hvor forskrekket Vilhelm og Claus blev, da hun slog på det imorges ved frokosten, – de holdt meget av hunden, og de drev jo litt med skytteri, når de kunde komme avsted med det. Så det fikk være med å tenke på Feierfaxes fremtid foreløbig. – Men hun kunde nu klarere forestille sig hvordan det måtte bli for børnene å ta avskjed med de firbente venner på gården, – ja med hele det kjere gamle hjem og alt som hørte til det av levende vesener og døde ting. Nesten var hun glad fordi Ole hadde minnet henne om de mange formaliteter hun måtte underkaste sig, før oppbruddet kunde bli til virkelighet. Det var dog en opsettelse –.

«Enn Dabelsteen,» spurte madame Dorthea, «er det ingen som har hørt noe mere til ham?»

«De vart nå sagt ve kjørkja her om dan, han laut ha greid seg inn åt Sverri – 'n Gunder Ophus å 'n Elland son hass hadde hørt gjete det, me døm var på byferd for naugre vikur sea –.»

– Etpar netter efter at han hadde forlatt Lunde i våres var Dabelsteen blitt grepet av lensmannen i sin hjembygd under et – iøvrig høist ubehendig utført ^[127] – forsøk på å befri mordersken Margit Klokkhaugen som satt fengslet i føderådsstuen på lensmannsgården. Arresten bestod nemlig bare av et eneste rum, og her var hennes medskyldige stedfar forvart. Da nu lensmann Byrsting innsatte også den ulykkelige student i arresten, kom det til slike optrin mellem de to menn, så Byrsting, som ikke vilde belegge madame Dabelsteens sønn med lenker, flyttet ham til et kammers på gården. Derfra hadde han ikke hatt vanskelig for å unnvike. Men hvordan stakkaren derefter hadde kunnet berge sig, utilstrekkelig kledd og pengelens, under det voldsomme tøbrudd som nettop da satte inn og gjorde veiene uteder dalen nesten ufarbare – det var riktignok gåtefullt. Selv om hans mor, kapellansenken, var fryktet av almuen i mange kirkesogns utstrekning for sine formentlige okkulte gavers skyld.

– Å komme sig over til Sverige, det var et almindelig ønskemål for norske lovovertredere.

«Du Ole. Vil du svare mig ærlig og redelig som min tro bror? Har du hørt noen ynte om at Thestrups forsvinnen kunde – ja at den kunde tydes anderledes enn som et ulykkestilfelle –?»

Ole Hågensen var blitt ferdig med å gjure det ompakkede lass. Han snudde sig mot søsteren, og sammen begav de sig opover mot stuehuset.

«At 'n ha ridd seg ner i ei råk, det trur nå mest alle menneskje. Ja naugre gjete på de at 'n ha vorte drepe og røva tå dette røvarpakke som de vart attgjett om her i vinter, heill tå fant kainskje. Men du veit, det finnst altis folk som prate så emse, når ein slik ulykke ber te.»

«Jaså. – Hvad sier de da, Ole,» spurte hun sakte.

Han drog på det: «Å – de er nå emse da –.»

«Sier de kanskje at også Thestrup skal – være reist til Sverige?»

«Nei de har eg inte hørt lell,» sa Ole bestemt.

Ole skulde kjøpe med hjem endel glassvarer, og Dorthea fulgte ham ned til magasinet.

[128] I det halvdunkle rum som lå mellem kontoret og lagerrummene fallt en solstråle inn gjennom det eneste vindu, forgyllte det tett svevende støv og oplyste den røde hårtoppen til Vilhelm som stod ved sin høie pult, – han måtte ha en omsnudd kasse å stå på for bekvemt å kunne nå op. Med gåsefjæren innstukket bak øret – den hadde efterlatt blekkspor både på hans kinn og i håret – og iført enslags sekkelerrets forklede syntes han utrustet til å bistå gamle kontrollør Thommesen både i magasinet og på kontoret. Det var alt fjorten dager siden han hadde anmeldt sig til denne tjeneste.

Årsaken var, at pastor Muus hadde kommet på visitt med sin kone. Med virkelig ekte godvillighet hadde de tilbudt madame Thestrup, at hennes gutter kunde jo komme til prestegården og få undervisning av huslæreren der. Riktignok var prestebarna meget yngre, den eldste en småpике på alder med Bertel, men det skulde vel gå like godt for det. Imidlertid protesterte både Vilhelm og Claus mot at hun reflekterte på dette velmente tilbud – ærlig talt, sa Vilhelm, han trodde at han kunde minst like meget i alle latinskolefag som den gudsnådslige student

Mikkelsen. Og Claus Hartvig oplyste, at han hadde truffet kaptein Cold, og denne hadde tilbudt å undervise ham i matematikk og tegning, inntil moren kunde få truffet en annen ordning.

Det blev da til det at Vilhelm fikk begynne på hyttekontoret, mens Claus tre ganger i uken red til Fenstad, hvor han efter eget sigende på en formiddag lærte mere av kapteinen enn Dabbelsteen hadde kunnet bibringe ham i tre måneder. Nå, matematikken hadde eben ikke vært Dabbelsteens force, og at kapteinen var mere kapabel som fransklærer tvilte hun ikke på. Den svakelige Bertel kunde da umulig gå alene hele den lange veien til prestegården og hjem igjen, – skjønt, den egentlige grunn til at Dorthea ikke vilde sende ham dit alene var, at hun visste ikke [129] hvad ikke «mysslingene», prestens uartige og meget forkjælede småpiker, kunde finne på å erte ham med. Så¹⁶ nu leste hun dels selv med Bertel, dels lot hun Claus gjøre det. Og bemerket til sin forundring, at Claus skilte sig meget bedre fra denne opgave enn Vilhelm hadde gjort, da han skulde forsøke. Med sin drømmende, for ikke å si drevende, ro syntes Claus å ha en velgjørende innflytelse på Bertels følsomme, lett opjagede natur, ja tilmed å egge ham til vitebegjærighet og interesse for leksene.

Gamle Thommesen kom ut fra kontoret, hilste hjertelig på madame Thestrup og Ole Hågensen. Derefter utlot han sig straks med megen iver om Vilhelms flinkhet.

«Hvor det gleder mig at De sier det, kjere Thommesen! Men nu kommer jeg blandt annet for å be Dem om å bevilge Vilhelm Adolf en fri-uke. Min bror her ønsker så meget å se sine søstersønner mellem brudesvennene ved sitt forestående bryllop, og De kan nok tenke Dem at det vil jeg nødig nekte ham. Der er jo ingen andre her på disse kanter som kan representere hans mødrene familie ved den leilighet enn guttene mine.»

Hun gav nøie akt på kontrollørens ansikt imens, men han syntes ikke forundret, tvertimot, det var jo så rimelig, sa han.

Dorthea hadde besluttet å la guttene reise til bryllopet. Allverden kunde gjerne få se, Jørgen Thestrups familie fryktet ikke for at det kunde være beskjemmende avsløringer i vente. At hennes indgetogne holdning siden man hadde opgitt letingen efter den forsvunne kunde tolkes som ønsket om å skjule annet enn sine tårer, det var ikke falt henne inn før nu.

Nu vilde hun, straks guttene var reist, anlegge enkedrakt og kle småpikene og Bertel i sørgetøi. Og så fikk hun nu gjøre det som hun hittil hadde kviet sig for –

tilskrive Thestrups og sine egne pårørende og berette om den ulykkelige begivenhet.

[130] – Hvor selsomt, fallt det henne inn, da hun tenkte på sin svigerinne Maren Sabine, – også hun hadde jo oplevet den sjelsfortærende venting, håpets langsomme død, sin manns forsvinning uten spor. Skjønt for Bina måtte det føles mindre unaturlig; hver gang en sjømann tar ut på langreis er jo muligheten der for at han aldri vender tilbake. Dessuten mente Jørgen at forholdet mellom Iver Thestrup og hans kone hadde ikke vært det beste, selv om hun nok sørget ham da han blev borte. Hun hadde iallfall ikke giftet sig igjen.

Søstrene hadde ikke sett sin bror Jørgen på mange år. Fredrikke, fru Devle, satt fengslet til sin lenestol i kammerset på kapteinsgården i Namdalen, Karen Anna, madame Jæger, hadde ikke på år og dag vært sydover så langt som til Trondhjem engang. Så sorgen kunde vel neppe falle knusende over dem – endda det måtte dog gjøre et underlig inntrykk, når de erfarte, at også den andre broren var bortkommet, opslukt av et element som syntes å ville beholde sitt bytte og sine hemmeligheter.

7.

Dorthea bestemte sig til at denne eftermiddagen vilde hun kjøre til Fenstad og hente Claus Hartvig. Det var så varmt, og nu hadde gutten stakkar måttet gå både frem og tilbake hver dag i mere enn en uke. Likevel så Lars nokså sur ut da hun sa hun fikk bruk for en av hestene idag, og hun måtte ta til takke med Gamlebrunen.

For å ha som et påskudd til ferden fyllte hun alle potetene sine i en kurv. Jomfru Langseth hadde sagt engang her i vinter, at hun kunde nok ha lyst til å prøve med noen senger av denne nye veksten, og Dorthea hadde da lovet henne noen dusin frøpoteter. Men nu kunde hun gjerne få hele slompen. Dorthea hadde nok tenkt å så og plante i sin have som sedvanlig, [131] – det var en av Jørgens kjepphester at de burde virke for å utbrede kjennskapet til hagedyrkning blandt bønderne heroppe. Dorthea måtte småle: Jørgen hadde aldrig fått tid til å ta sig av saken, også det vilde han da at hun skulde gjøre. Og hun kunde såvisst ha unnt dem som kom efter henne på Brovold å finne en velstelt urtehage, med kartoffelsenger og det hele. Men når det blev Nymoens –. Mathilde kunde jo få settepoteter både fra Aas og hos sin mor.

Bertels forsakte lille fjes lyste op, da hun tilbød ham å få bli med og hilse på vennen Carl.

Tempoet måtte hun overlate til Brunen. I sakte dilt gikk det opover den dårlige skogsvei. Det var ganske svalt herinne. Løvtrærne stod bare med musører, og de duftet endda nyutsprunget og kraftig. I en bekkedal opdaget Bertel med henrykkelse at det lå endda litt skitten sne under granerne i nordhellingen.

«Se – se mor, rauskjora – å er hun ikke vakker!» Han lot til å kjenne alle fugler som de så eller hørte. Herme dem kunde han også – han fløitet efter svarttrosten oppe i åsen og kurret om kapp med de ville duer inne i tykkningen.

«Kjere, hvor har du lært alt dette om fugler, lille Bertel?»

Gutten rødmet. «Vilhelm,» sa han nølende. Og endda saktere «– og Dabbelsteen.»

– De kom ut på flaten. Fenstad lå igrunnen smukt, ved foten av en mørk skogbevokset kolle. Jorderne skrånet nedover mot et myrstrøk, hvor små blanke tjern speilet den blå himmel. Husene var jo gammeldagse og forfallne; spåntakene og de umalte vegger grånet av veir og væte, – noen av uthusene hadde bare torvtak. Men en gang måtte den ha vært en staselig gård, efter den gamle tids smak. Og den burde kunne bli det igjen – hvis bare dens eier hadde hatt noen interesse for landvesen. Og midler til å sette istand husene.

[132] «Se her, Bertel, kan du ta tømmene –.» Hun visste hvor det vilde glede barnet, om han fikk kjøre når de kom til gårds. Men hun lot som hun hadde nok å gjøre med å børste av sig støv og hestehår, binde omigjen sine hattebånd og glatte hanskerne.

Men det var ikke liv å se på gårdsplassen, da de svingte innom grinden. Bare en hvitbroget katt satt ved nedgangen til kjellerboden og slikket sig i enden. Solen stekte, og halmrask og skårflis lyste som gull på gressbakken, og ikke så meget som en hund brøt eftermiddagens stillhet. Noe forundret steg Dorthea av vognen, tok Bertel ved hånden og gikk mot hovedbygningen.

Alle dører i svalen stod på vid gap. Innkommet i gangen hørte Dorthea at fra storstuen lød korte skarpe utrop og metallisk klirring. Så forbauset så hun glemte å banke på blev hun stående i døråpningen –

– Claus kastet overkroppen fremover, med fremstrakt arm og blinkende kårde gjorde han et utfall mot kapteinen som vendte ryggen til henne. Håret hang i vill uorden om guttens ildrøde, svettdryppende ansikt, skjorten pøste ut over livremmen. Med innbitt rasende heftighet førte han støt efter støt, som den andre parerte – støvet hvirvlet om de fektende i det solfylte, nesten tomme store værelse.

– Så fløi det spinkle våben klirrende ut av hånden til Claus Hartvig. Gutten stod andpusten og måpte, og Cold senket sin klinge, brast i en skrallende latter: «Bravo, bravissimo, sønneke – du kommer dig! Denne gang var du min sæl og salighet –» og han tørket sig over ansiktet med skjortearmen.

«Bravo!» jublet Carls skingre barnestemme. Dorthea opdaget ham, sittende opprøpet i skredderstilling på det rød lakerte thebord foran midtvinduet. I solskinnet som strømmet inn bak ham stod barnets blonde krøller som en gjennemsiktig gullsky rundt det lille hodet. «Bravo pappa! Du vant nu likevel tilslutt –»

[133] Kapteinen lo endda voldsommere: «Pappa vannt tilslutt – hører du det, Claus! Du begynner sgu å bli en respektinngydende motstander, dreng! Når du barer lærer å bevare din koldblodighet – men du har minsandten den rette tournure – nå ja, ta nu op din fleurett –»

– Dermed¹⁷ fikk Claus øie på de to i døren. Han gav et rop av forskrekkelse: «Mor – kommer mor her –!»

Cold snudde sig brått. Han også var meget rød i hodet, skjorten hans var svett under armene. Han saluterte med fleuretten: «Madame Thestrup – sikken en charmant overraskelse!» Stemmen hans var boblende latterfull enda. «Og Bertel! Hurra Carl, besøk til dig, min dreng! – Ja madame – De må unnskyldte vårt toalett – vi har just hatt en time i fektning. En forfriskning ovenpå matematikken –»

Han var ikke likefrem beruset, men heller ikke helt edru. På det store bordet ved den bortre kortveggen fløt bunker av skolebøker, landkart, skrivetøi og tegninger rundt om en klukkflaske, glass, krus og matkopper. Claus hadde også drukket brennevin, det kunde Dorthea lukte, da hun holdt op trøien hans for ham. Under flittige unnskyldninger iførte også Cold sig vesten og kjolen.

Carl var hoppet ned av sitt bord, – nu stod han og Bertel og betraktet hverandre tause og generte. Gjennem Claus hadde de stadig utvekslet budskap, ja tilmed sendt små billetter, og nu da de stod ansikt til ansikt fant de ikke et ord å si.

«Men sett Dem dog, kjere madame Thestrup – Claus» – kaptein Cold så sig hjelpeløst omkring. Claus flyttet en violinkasse og et valdhorn fra den nærmeste armstolen bort i vinduskarmen og børstet av gyldenlærsetet med hånden. «Vil De ikke løse på kåpen – jah, nu har vi riktignok fått varmen – å Claus, se om du kan finne henne, tøsen, hvad er det nu hun heter –»

[134] Det så fryktelig ut i storstuen – gulvet tilsvinet av spytt og sølete støvlebens, rot og rakelse fløt over det hele. Klesplagg på stolene, folianter og fiskeredskap på gulvet, kritt Piper, seilgarn, kniver og krutthorn i vinduskarmene. Og støv overalt. Fattig og tomt hadde rummet alltid virket med sine umalte tømmervegger og gardinløse vinduer. De få møbler var gammeldagse og plumpe, – Cold hadde kjøpt dem sammen på auksjoner, tildels hos bønderne. Det røde thebord med fajanceplaten og et clavichord i lakert og forgyllt kasse tilkjennegav dog den kondisjonerte beboer. Og mens de grå tømmervegger ellers bare var prydet, eller rettere sagt behengt, med bøsser og hirschfengere, elgsdyrgevirer som på takkene

bar fiskesnik, feltflasker og jakttasker, hang på ovnsveggen over kanapéen et legemsstort maleri av Colds hensovede hustru.

Det var et merkelig livaktig portrett, malt året før hun blev gift med ham. Brusende blondt hår, smykket med en krans av markblomster, fremhevet den unge dames sarte teint; hennes lyseblå øine uttrykte den sanneste fornemhet – blidhet og ro. De smukke skuldrer og barmen var halvveis tilhyllet av et hvitt kniplingsfichu, gråblå atlask omsluttet den smekkre overkropp og fløt i rike folder om hoftenes runding. Den Juel som hadde malt det skulde da også etter Colds sigende være en av de mest ansete kontrafeiere i Kjøbenhavn.

Dorthea hadde aldri uten rørelse kunnet betrakte dette minne om Johannes Colds tapte lyksalighet, som på en så betydningsfull måte overskuet hans nuværende uheldige tilstand. Men de få gangene hun hadde vært her før hadde storstuen dog alltid vært ren og ordentlig. Dorthea begynte å undre sig – skulde Marie Langseth atter være bortreist –? Skjønt, hadde noe slikt vært i anmarsj, så hadde vel Cold ikke funnet på å invitere et par fremmede gutter til Fenstad ivår.

[135] Claus Hartvig kom inn igjen, fulgt av et bondekledd ungt fruentimmer som blev stående ved døren og så sig om, likesom håndfallen –

«Å du, se å få ordnet her en smule – nei stopp litt –. En forfriskning skulde jeg jo byde Dem madam, men jeg vet ikke – øl er visst alt hvad huset formår for tiden, og øl synes De ikke om, kan jeg huske –»

«Jeg ber Dem, kaptein Cold, intet bryderi for min skyld. Vi er bare kommet for å hente Claus. Jeg vilde dog også gjerne munntlig få takke Dem fordi De er så god og leser med ham, det er så makeløst elskverdig av Dem –»

«Å jeg ber – jeg har selv fornøielse av det.» Han lo. «Noe av en skolemester stikker der jo i mange gamle officerer, det vet De nok. Og han er virkelig en fornøielig elev, Deres Claus – har nemme nettop for de fag jeg kan lære ham mest i.»

«Nu kommer han nok imidlertid til å reise bort en tid –» og så fortalte hun om sin brors forestående bryllup.

Kapteinen raket en bunke bøker og skrivehefter ned i den åpentstående bordskuff. Det var et sånt massivt gammelt bord med kuleben som en så rundt om i bondestuene. Imens samlet den unge piken krus og kopper, og Claus satte brennevinsflasken og glassene inn i skjenken. Stakkar som gutten svetter, tenkte

Dorthea midt imellem munterhet og ergrelse – fekteøvelser og drammer sammen på en eftermiddag som denne, det kunde saktens få noen hver til å perspirere.

«I bryllop, – se se, skal du i bryllop, Claus! Det var ellers skade, nu var vi kommet så godt i gang med studiene» – igjen gav han sig til å le, klappet hånden for munnen for å undertrykke hikken. Så blunket han til Claus: «hvad mener du, skal vi benytte leiligheten og innvie madame vôtre mère i våre planer –? Jo, De må vite –» – i det samme kom fruentimmeret ^[136] inn, bærende en tinnkanne og tre tinnstøp. «Nå jaja, her er altså øllet –.»

Dorthea tok imot begeret og nippet til drikken. Cold tømte sitt, men Claus lot som han ikke så at kapteinen hadde skjenket i til ham. Den undervisning han fikk her på Fenstad var åpenbart mere omfattende enn hun hadde ant – selv om han virkelig blev vel grunnfestet i matematikken, så lærte han visst også andre, mindre gavnlige idretter.

«Ja madame Thestrup, som De ser, vi lever om jeg må si på feltfot her i huset. Min husholderske befinner sig noe uvel, hun holder sengen disse dager –.»

«Så kjedelig – jeg hadde nemlig også et erinde til jomfru Langseth. Forhåpentlig er det vel ikke noe alvorlig hun feiler –»

«Gud vet!» Kaptein Cold strøk sig over den blussende panne. «Egentlig talt, siden De nu traff til å komme hit nettop idag» – han syntes usikker og nervøs – «jeg kunde nesten ønske at De vilde se op til henne, madame Dorthea – det gamle asen mor Fallet går jo og er full både natt og dag –»

Dorthea opfanget det blick som hennes unge sønn sendte kapteinen. Hun kjennte vel dette uttrykk av misbilligelse mann og mann imellem, når den ene ubetenksomt røber for fruentimmeret hvad den andre finner det upassende at de blir innviet i. Uvilkårlig så hun sig omkring, men de to smådrenge var forsvunnet.

«Det vil jeg meget gjerne, hvis De mener at jeg kan gjøre Deres rare jomfru noen tjeneste med det.»

Claus så ut som han hadde lyst til å innvende noe, men kapteinen tok ordet fra ham: «se om du kan få fatt på hundene, vil du?» Han kastet til gutten etpar halsbånd og kobbøl. «Jeg syntes jeg hørte dem ovenfor skigaren for et øieblick siden. De strøk ut imorges – Belinde den tæve, jeg blir vel nødt til å gi henne en kule – jeg kan ikke få henne fra å jage på sau, og hun lokker med sig de andre. – Alt

er som [137] forgjort her i huset,» brast han ut. «Jeg er nær ved å – De unnskylder mig, madame, jeg går foran for å vise Dem veien.»

Fra gangen førte en trapp, smal som en hønsstige og såre skrøpelig, op i den åpne svalen foran annet stokkverk: «det var her hun falt ned,» forklarte Cold, «den var slibrig etter regnveiret – hun forslog sig nok ganske stygt –»

Med vantro optrukne bryn betraktet Dorthea kapteinen. Hans umotiverte latterutbrudd, det plagede uttrykk som leiret sig over hans echaufferte ansikt såsnart han et øieblikk holdt op å smile og sludde, forrådte at han var ikke bare halvveis beruset, men også medtatt av uro og bekymringer.

Johannes Cold førte henne gjennom et stort værelse, hvor der stod vevstoler og spinnerokker; hespeler av allskens garnsorter hang på slinder under taket. Uten å banke på lukket han op døren til gavlkammerset. «Det er madame Thestrup, Marie, som vil se til dig – hvordan går det dig forresten – har du det ikke litt bedre nu, hvad?»

Den vemmelige lukt av urent blod bekreftet Dortheas anelser. Sengen stod i skyggen innunder skråtaket, men Marie Langseths ansikt lyste nesten like så gult som det gule hår der tustet uordentlig frem under nattkappen. Hun var spissneset, innfallen under øinene og ved tinningerne, så Dorthea tenkte med forferdelse, men dette er jo en døende –.

På gulvet foran jomfruens seng satt lille Margrethe på huk og bysset sine kludedukker som hun hadde redd op til i en omsnudd skammel.

«– hvordan går det med dig,» gjentok Cold og la sitt ansikt i fjollet deltagende folder. «Litt bedre, ikke sannt Marie? Du har iallfall ikke feber nu, vel? – du er ikke så het –.» Jomfru Langseth rystet i frostbrytninger.

Dorthea bruste op: «å ta og gå Deres vei, Cold, jeg kan jo ingen ting gjøre så lenge De står der og [138] glaner – og få vekk barnet, – ta med Dem ungen Deres og gå Deres vei –»

Det store karfolket stod og hang, ynkelig slukkøret å se på.

«Å Cold, Cold, jeg har så vondt – jeg tror jeg dør,» jamret jomfru Langseth. Hun virret med hodet nede i putene. «Gå da – kjere kan du ikke gå da, Cold – når madam Thestrup sier at du skal –»

«Ja gå nu, kaptein Cold, og ta Margrethe med Dem –»

«Eh bien, – kom du, mitt lamm, – her er vi to nok de trop» – med en fjollet latter løftet kapteinen pikebarnet op på armen. Den lille syntes å befinne sig ganske vel der; fortrolig lenet hun sig inn til faren. «Dukkerne – skal dine dukker også være med sier du, Grethemor.» Dorthea skjønnte med en viss glad deltagelse, at Cold næret noen ømhet for sitt uekte barn.

Straks de to var forsvunnet slog Dorthea dynene tilside. Stanken av det bedervede blod var helt kvelende. Varsomt befølte hun den sykes underliv – det var hovent, lår og legger opsvulmede og hvitlig glinsende: «Men du min Gud og Skaper, Marie – De har jo barselfeber, min pike –»

«Jeg har visst det.» Jomfru Langseth ynket sig; en kuldegysning gjennemsittret hennes kropp. Fort dekket Dorthea over henne igjen. «Det var så langt kommet denne gangen så – Å Herre Jesus, jeg har så vondt, så vondt –.» Stemmen hennes var helt tynnslitt av lidelse.

«Og ingen andre enn den malpropre gamle mutter Fallet til å pleie Dem?»

«Jeg tenkte, folk behøvet ikke stikke nesen sin i – Marthe Fallet hun sier nå ihvertfall ikke for mye –»

«Jamen kjereste menneske – på denne måten setter De jo livet på spill.»

«Det samme kan det være og, syns jeg nesten –. ^[139]Å nei lell» – den syke suttret, nesten på gråten, «jeg mener ikke det, Gud forlate mig, – jeg tør nok ikke dø heller, slik som jeg har stelt mig – da farer jeg vel lukt til Helvete da –»

«Nå-e.» Dorthea hadde lagt fra sig yttertøiet; hun rullet op ermerne sine til albuerne, «– har De noe som et forkle her, Marie – i dragkisten der? Nå. Herregud, min snille Marie, Vårherre forstår vel nok det er ikke så lett for et enslig kvinnemenneske, især ikke når det er ens husfelle som –.» Imens brøt hun sin hjerne for å huske – hvad var det doktor Langemack hadde gjort med henne, da hun lå i barselfeber efter Bertels fødsel –. De hadde gnidd henne med tørre ullstykker når hun svettet som verst – men jomfru Langseth var sikkert for øm i hele kroppen til å kunne tåle det. Og så lenge kuldetoktene varte torde hun ikke sette op døren til vevstuen – skjønt denne skrekkelig beklumrede luften forverret da sikkert patientens hodepine.

«Vil De si mig hvor jeg kan finne rene laken – så skal jeg hente vann. Jeg kan jo iallfall pusle Dem litt, så skal De se De føler Dem straks litt bedre.»

«Bytte – er ikke det farlig da – Marthe sier –»

«Kjerringsludder!» Dorthea forsøkte å tale muntert og myndig. I sitt hjerte var hun inderlig forferdet, – hvad i allverden kunde hun egentlig foreta sig? Sende bud efter Mads Olsen og la ham årelate den syke, – endda hun formodentlig alt hadde lidt et svært blodtap, måtte det vel gjøres for å lindre spenningen i de stakkars opsvulmede ben.

Jomfru Langseth mumlet noe om at hun trodde ikke det fanntes rent sengelinet – kapteinens hus var så dårlig forsynt slik. Ofte hadde hun måttet ta av sitt eget. – Ja det var hennes kiste som stod fremme ved døren. Hun snakket hele tiden på den ynkelige suttrende måten.

Under stabler av serker, nattøier og halstørklær, ruller av bolsterstoff og pent sammenfoldede kvitler ^[140] fannt Dorthea omsider en bunke dreielshåndklær og et sett fine broderte linlaken. Hun bredde dem ut over etpar stoler, så de kunde bli luftet litt.

«Brudelaknene mine,» hulket den syke, «– Herregud, de skulde vært brudelaknene mine. – Det tenkte jeg nok ikke, da jeg sømmet dem, at det skulde ende slik med mig –»

«De kan jo vaskes, Marie, så blir de like gode. Vi får bruke det vi har, De kan ikke ligge i denne bosoa lenger.»

Man får iallfall gjøre det man kan. Dorthea drog frem det møbelet som stod under sengen, slog forkledet over det. «Å nei da, madam Thestrup, slikt er da ikke arbeid for Dem –»

«Det ser jo ikke ut til at her er noen annen som gjør det.» Kneisende av forargelse skred madame Dorthea sin vei.

Cold stod og hang utover svalen. Han snudde sig som han vilde spørre om noe, men da han så at madamen bar en tingest under forkledet – han blev mørkerød og så bort, mens hun gikk forbi.

– Inne på det tomme kjøkkenet satt Marthe Fallet sammensunken på kanten av skorstensmuren. Hun sov så det pep i nesen hennes. Dorthea ^{u8} rusket i det gamle

kvapsete styggelset. «Her, gå og tøm denne. Og hent så inn etpar vassbøtter for mig –»

Marthe svarte tvert at gutten var med på jorden.

«Så kan du skam bære dem op selv.»

Den største gryten var halvfull med vann, og det var i det minste lunkent. Dorthea svingte den frem over varmen og la på glørne så det blusset op. Idet hun satt på huk og blåste på de døende emner, kom hun ved etslags tankespring til å huske – et bål hun hadde sett, i skogkanten, svarte skikkelser omkring det, et kvinnfolk som lå og blåste inn i røken av fersk ved – og så kom det navnet som hadde vært så ofte fremme i hennes tanker i det siste. Hun skulde opholde sig i sørbygden nettop nu –.

[141] Da hun steg op igjen på svalen, med varmtvannsspannet i hånden, gikk hun like løs på kapteinen: «Si mig, Cold, vet De om Sibilla er på Åserud endda? Så vi kunde få fatt i henne –?»

«Sibilla –?» han så helt forferdet på henne.

«Ja. Her er virkelig en anledning hvor det kunde være grunn til å prøve om det er sannt, alt som fortelles om hennes mirakuløse legeevne.»

«Jeg trodde ikke» – mannen var synlig brydd. «De har alltid yttret Dem så ringeaktende om – om almuens overtro –»

«Ja men her vet jeg virkelig ikke hvad jeg ellers skal gripe til. Våres jordmor,» – Dorthea gyste litt – «hun har sikkert pint ihjel like mange koner mellem år og dag som hun har hjulpet. Jeg brukte henne selv *en* gang, og det var nok! Feltskjær Olsen kan trekke ut en tann og slå en åre – forøvrig» – hun trakk på skuldrene. «Få en lege herop fra Christiania, det vil i heldigste tilfelle ta over to døgn, og til den tid kan det være forsent. Hvis De rider til Åserud nu med det samme og hun er der endda, så kan De være hjemme igjen med henne ved midnattstid. Og De kan tro mig, der er ingen tid å spille.»

«Står det *så* ille til –»

«Jeg kjører hjem, når jeg har gjort for Marie det jeg kan, – jeg må hente forskjellige ting og gi beskjed om at jeg blir her inatt. Så kan Carl følge med oss, og Grethe, – det er jo for galt at jomfruen har hatt henne i sengen hos sig hele tiden, så syk som

hun er. Gjør nu som jeg ber Dem, kaptein Cold – det er dog Dem som er ophavsmannen til den arme pikes kvaler –»

Han vilde åpenbart til å gi et heftig svar, men Dorthea tok vannspannet og gikk inn.

Hun hadde stelt den syke så godt hun kunde med de forhåndenværende remedier og bad den unge piken som hun hadde sett nede i storstuen om å sitte hos [142]jomfru Langseth til hun kom tilbake. Så skyndte hun sig ned for å få tak i barna.

Claus Hartvig kom med en pose full av bøker og vilde stuve den bak i trillen: «hvad har mor her?»

Kurven med kartoflene. «La den bare stå, min dreng.» Synet av den hensatte Dorthea i et ganske urimelig sinnsoprør. – De stakkars settepotetene som ikke skulde komme til nytte noen steder blev for hennes ophissede fantasi som et billede i det små på det spild av goder, – helse og velvære, orden og trygghet, ja sjelefred og lykke og liv, som menneskenes uordnede lidenskaper forvoldte. Hun skjørtet op og stakk i renn over gårdsplassen, mens hun ropte høit og skrikende, fordi hun holdt på å briste i gråt: «Bertel – Carl, Bertel – Carl – hvor er I henne –.»

Langt om lenge kom hun over småguttene. I bakken nedenfor smien lå de på maven utover det lille opkommet som piplet op av grunnen her. Da de hørte at Carl skulde få bli med til Brovold og sove der inatt, gav de sig til å hoppe og klappe i hendene av henrykkelse. Dorthea fikk dem med sig op og plasert bak i trillen.

Grethe kunde hun ingen steder finne. Nå så fikk det være –.

Hun overlot tømmerne til Claus. Gutten sa ikke et mukkk på hele hjemturen, han var åpenbart forlegen og lei sig. Men moren var ikke oplagt til å hjelpe ham. Skjønt det var jo egentlig ikke hans skyld at han var kommet op i denne pinlige og usømmelige historien. Men Dorthea var så sint – og samtidig ikke bare sint: nødvendigheten av å foreta sig noe hadde på sett og vis avledet tankerne fra hennes egne sorger og bekymringer på en måte som også virket befriende – selve forargelsen var som en velgjerning efter de siste ukenes sjelemattende hjelpeløshet.

Så reiste mor og sønn hjemover i dyp taushet.

[143] Solen var gått bakom åsen, da hun kom kjørende opover mot Fenstad igjen. Hvit tåke eimet av myren og drev innover de lavestliggende jorderne. Nede i sydvest stod den unge honninggule måneskjæren i randen av skogen.

Nu var det folksomt nok i kjøkkenet. Varmen brennte frisk på muren, og Marthe Fallet var såmenn så lysvåken som hun kunde få blitt: hun satt og la ut for folkene på gården om ett eller annet, – det vil si, Dorthea ante at det var om jomfruens tilstand. Madamen kjørte dem unda, vennlig men bestemt, og gikk igang med å tilberede sine medisiner.

Det var temmelig mørkt oppe på jomfru Langseths værelse – det hadde bare et lite vindu i gavlen. Men Dorthea så straks at nu var den syke gloende het. Hun lå hen med åpne, mørktglinsende øine, stønnet og mumlet innimellem. Den unge piken som Dorthea hadde satt til å passe jomfruen, forklarte at hun var blitt febrilsk igjen kort tid efter at madame Thestrup hadde gått. Piken – hun het Magnille, oplyste hun – gjorde et forstandig inntrykk. Hun var visst den eneste her i huset som hun kunde vente sig noen bistand av, forstod Dorthea.

Lille Margrethe var havnet i jomfruens seng igjen. Hun sov sødelig nede i den svettklamme illeluktende redan. «Du Magnille – du kan visst re op til henne i den største ullkurven som står inne i vevstuen.» Dorthea løftet op barnet forsiktig.

Marie Langseth lot ikke til å sanse hvad som blev gjort med henne. Dorthea fikk stukket noen tørre håndklær opunder patienten og anbragte et par store puter under hennes hovne ben. Så la hun de ophetede poser med fordelende krydderurter på maven og lårene til den syke, heiste jomfru Langseth op litt og prøvet å gi henne den varme the av ryllik og salvie. Noe rannt nedover haken hennes, men hun fikk da i sig en god del også.

[144] Magnille var kommet inn og fulgte opmerksomt alt hvad Dorthea gjorde. «Du må passe på at hun ligger godt tildekket helt op til halsen. Og denne kluten som jeg har lagt på pannen hennes dypper du i koldt vann, så ofte den blir for varm, – du kan også væte lebene hennes med en våt klut, men hun må ikke få noe koldt å drikke, om hun så tigger dig aldri så tynnt. Da kan du gi henne litt av denne theen, den er blodrensende. Men pakk inn thepotten igjen for hver gang, så den holder sig varm. Besst å få henne til å svette riktig sterkt, så de usunde væsker kan bli drevet ut så fort som mulig. Men hun må ikke bli for het i hodet – det kan bentfrem bli farlig for forstanden det, skjønner du.»

Dorthea satte døren til vevstuen på vid gap for å få ut litt av de miasmer som opfyllte luften i kammerset. Hun prøvet vinduene, men det var visst ikke en rute i hele huset som var innrettet til å lukke op. Så hun måtte slå op døren til svalen.

Etslags skjerm Brett fikk hun da rigge opp omkring kurven til den lille, så det ikke trakk på barnet. Herregud, hun lå her og sov som den lille Moses i sivkisten, tenkte Dorthea medynksomt. Og likesom Moses måtte vesle Grethe finne sig i å bli kallt hittebarn av sin egen mor – nei, det var jo sannt, husket hun litt skamfull, det stod jo i skriften at Moses var virkelig sønn til den hebreiske konen og ikke til Pharaos datter. Det annet, det var bare en uærbødig fantasi som var dukket opp i henne da hun var barn – en søndag i kirken da hennes stedfar hadde perorert i det uendelige om Mose oppfinnelse i Nilfloden: da falt det Dorthelill inn, at hun skulde spørre ham når de kom hjem, hvordan kunde man vite at han ikke virkelig var sønn til den egyptiske prinsessen –? Men naturligvis torde hun aldrig gjøre det.

La se, det blev tre år til jul siden jomfru Langseths Christianiareise. Stakkars pus, så var hun ett års tid eldre enn Rikke. Men både «moster Marie», som hun [145] kallte jomfruen, og kapteinen holdt da iallfall av barnet –.

Dorthea kunde ikke bare sig for å titte på den veven som jomfru Langseth hadde i arbeide. Verken, – det var for skumt til at hun kunde se mønsteret ordentlig, men det var visst nydelig, og så fast og jevn som veven var å føle på. Igjen kjennte madame Thestrup denne dype og sorgfulle harmen – hvorfor *skal* menneskene stelle sig så ufornuftig! En vakker, dyktig pike – efter sigende også av pen familie – tar stillingen som husholderske hos en enkemann ennu i sin fyrigste alder. Hun må jo vite hvordan slikt pleier å gå – og hvor usandsynlig det er at han vil gifte henne. – Og her ligger nu den arme lille Margrethe, og derinne moren, i fare for å dø under gyselige lidelser.

Hun var gått ut på svalen for å trekke en munnfull frisk luft. Likegodt se ned i bryggerhuset med det samme, om Marthe hadde gjort som hun hadde fått beskjed om og lagt i vann skittentøiet –.

Da madame Dorthea kom tilbake opover den duggvåte gressvoll, red kapteinen nettopp inn på gården. Hun stanset på dørhellen og ventet på ham: «De kommer alene – var ikke konen på Åserud?»

«Nei fuglen var alt fløiet. Men de lovet å sende bud. Så hun kommer vel nok. Siden De later til å mene, ondt skal med ondt fordrives.» Da Dorthea ikke sa noe, spurte han i en mindre brysk tone: «Og Deres patient – hvordan går det med henne?»

«Det går *ikke* godt, kaptein Cold.»

Han stod og skrapte litt med føttene. «De må ikke tro, madame Thestrup – De må ikke tvile om min takknemlighet. På min ære, De *skal* tro mig når jeg sier, skulde

det tilstøte Marie noe, så vilde jeg bli dypt bedrøvet.»

«Da er jeg redd for» – hun trakk på skuldrene – «at De må forberede Dem på å bli dypt bedrøvet, kaptein Cold.»

[146] Han lot som han misforstod hennes bevegelse. «De fryser, Dorthea, De gyser jo av kulde.» Det gjorde hun forresten; klærne hennes var blitt våte tvert igjennom under denne sykepleierske-virksomheten. «Kom innenfor, kom inn i stuen og få Dem litt å varme Dem på.»

I storstuen var det lunt, men luften mellom de solstekte tømmerveggene luktet av støv og gammel tobakksrøk. Rummet virket endda mere trist og fattig ved nattetid – de nakent gapende vinduer slapp inn det bleke lys utenfra dempet av rutenes uklare bulkede glass. Tingene på vegger og i kroker var blitt til bare svartere klumper av tusmørket. Men henne i ovnskroken skimret den lyse skikkelsen på portrettet nesten gjenferdsaktig.

Kapteinen styrte mot skjenken i hjørnet, men Dorthea stanset ham: «Takk, jeg skal ikke noe brennevin ha. Og De kan iallfall vente med å drikke til jeg er gått op.»

Han bråstoppet, lo litt forlegent: «Som min nådige befaler –

– men vil De i det minste ta til takke med hvad mitt ringe hus formår –» han slo ut med hånden. På fajancebordet under midtvinduet var det satt frem mat. Han trakk et par av de gamle gyldenlærstolene borttil. «Gjør mig den ære –?»

Dorthea sanset medett hvor sulten hun var. Hun hadde hatt så meget å gjøre den stunden hun var hjemme på Brovold at hun hadde simpelthen glemt å få sig mat. Så hun satte sig ned og tok et stykke erterbrød og en pølseskive. Kapteinen skjenket av tinnkannen, men ølet var aldeles dovent nu, og dessuten lunkent.

«Naturligvis forstår jeg godt – De er forarget på kjønnsvegne, om det må være mig tillatt å si det!» Han gren, idet han skyllet ned tuggen med en slurk av det vonde ølet. «Il y est un esprit de corps aussi entre les femmes, n'est ce pas? Og nu er De oprørt [147] på Maries vegne, over den lede vellysting – jo såmenn, jeg vet Herren fornøie mig hvad De tenker om mig. Nå ja, det kan dævelen annamme mig ingen forlange, at De skal kunne se tingene fra en manns side –»

«Besste herr kaptein, De behøver ikke å banne så iherdig – jeg forstår –»

«Nei så min sæl og salighet om De gjør, Dorthea! De er en såre deilig dame, Deres vennskap har vært mig en oase i denne ørken – en oase som jeg riktignok ikke har fått tillatelse til å besøke altfor ofte! Ja vær forsikkert om at jeg høiakter Dem, dyrebare veninne – jeg setter pris på Dem, har Dem opriktig kjær. Men, Gud i Himmelen, hvordan skulde De også kunne vite hvad det vil si å være landsforvist, utjaget i en ørken som denne, dømt til å hensemte år av sitt liv, av en manns beste år, på dette forferdelige sted –»

Dorthea så sig omkring i den dystre stue:

«Så forferdelig hadde heller ikke dette sted behøvet å være, kaptein Cold. Hvis De hadde villet gjøre noe ut av Deres eiendom. De vet jo godt hvor mange av våre norske officerer som driver sine gårder mønsterverdig, forbilledlig for den jevne almindelige landmann. Fenstad er jo i virkeligheten en meget verdifull eiendom, den kunde bli –»

«Fenstad!» avbrøt han henne, og det var som hans stemme hvislet av hat. «Vet De hvad Fen betyr på oldnordisk? Jeg har det fra student Dabbelsteen – mose, betyr det, myrhull, pølen, gjørmehullet på norsk –»

«Såmenn, det lyder nok så trolig – her er jo den store myren rett nedenfor. Men en god part av den kunde ved grøftning gi en prektig eng –»

Han brast i latter:

«De skal få hele Fenstad av mig – til odell og eie – for å sove hos mig en eneste natt –»

«Det er adskillig mere enn jeg har råd til å gi for en landeiendom,» sa madame Thestrup tørt.

[148] Da Cold taug, åpenbart litt forlegen, fortsatte hun stillferdig:

«Det forekommer mig, efter den taksation skulde Marie Langseth ha erhvervet sig rett til Fenstad for lunge siden –»

Trods skumringen merket hun at han betraktet henne med et gjennemtregende blick:

«Nei kjere veninne – det er meget som en sånn klok kone som De aldrig kan forstå.» Han lo bittert. «Som Marie forstår – saktens nettop fordi hun ikke er klok.»

«Herregud, Cold, det er sandelig ikke vanskelig å forstå. Husholdersken som er engagert til å overta en part av husmorens plikter. Inntil husvarmen bevirker at hun overtar mere av dem enn overenskomsten oprindelig gikk ut på. Som Gud og hvermann vet så skjer det hver dag –»

«Ja, der har vi det, der har vi det!» Han lo igjen, – denne ubehagelige skurrende latteren. «*Det* er alt hvad De forstår, Dorthea. De har alltid hatt Deres på det tørre, – villet ha på det rene hvad De skulde holde Dem til. Deres første mann, gubben, den ærverdige som man smed Dem i armene på, da De endnu neppe var utsprunget ungmø. Resignerte De kanskje ikke, kvalte hver forfløien tanke, alle forvillende ønsker, heller enn De satte Deres sjelefred og Deres rene samvittighet på spill. Det var smukkt, det var beundringsverdig, – men hvordan skulde De kunne forstå de hjerter som ikke evner å heve sig til en så ophøiet resignation? – Og Deres annen ektefelle – De elsket ham, jeg vet det – enhver av hans eiendommeligheter, som en svakere kvinne vilde oprørt sig imot – nei nei bli ikke vred på mig, det er ikke min akt å ville nedsette Thestrup, han hadde gode, ja store egenskaper, han var hederligheten selv. Og jeg tviler ikke på at han var en charmant husbond i alt som det hovedsakelig gjelder» – igjen lo Cold uhyggelig. «De tok det sure med det søte – hans urolige temperament, ^[149] hans fordringsfulle og eksperimenterende natur, det uselskapelige og arbeidsomme liv i vanskelige økonomiske kår som han dømte Dem til å føre. De gav avkall på å feire de triumfer som er den skjønne og kloke kvinnes rett, ja selv på å hæge om Deres skjønnhet, – jeg høiakter Dem for det, min vise og gode veninne! Men hvad kjenner Deres sterke besluttomme sjel til fortvilelsens, til usikkerhetens, til håpets gjekkende kvaler –»

«*Dem* skulde jeg vel iallfall ha lært å kjenne *nu*,» hvasket hun oprørt.

«De har lært dem å kjenne ja, men De har allerede gitt dem congé. Snart vil De ha glemt dem – o nei, Dorthea, De behøver ikke å bli vred. Ikke Deres tapte ektefelle vil De glemme, det vet jeg nok. Men hvis De skal si sannt – De tror ikke lenger at Thestrup er i live. De har forlenget befridd Deres sjel for uvissheten og innrettet Deres hjerte til et minnetempel for en kjer avdød.»

«Men Cold!» utbrøt hun heftig, «jeg kan jo ikke annet. Hvordan skulde jeg endnu kunne nære det svakeste håp –»

«Nei! Men dermed har De befridd Dem for den verste pine – håpets døds kamp!»

Overveldet av det sanne i hans ord stirret Dorthea på Cold – i tusmørket kunde hun ikke opfange hans ansiktsuttrykk tydelig.

«Marie, ser De –,» han lo som før. «Sommetider har hun sikkert håpet at enden skulde bli, jeg giftet meg med henne trods alt. Nå ja, sommetider har jeg også håpet det samme. For jeg holder jo meget av den gode pike – det vet Gud at jeg gjør –.»

«O ja?» sa Dorthea forhåpningsfull.

«Men jeg gjør det ikke! Om det kunde sikre hennes tilbakevenden til livet at jeg gikk op og sa til henne, Marie, vi skal gifte oss – jeg sier Dem, jeg kunde ikke! *Jeg kan* ikke dømme meg selv til å bli sittende hele resten av mitt liv på dette fordømte, forhatte ^[150] forvisningssted. Aldrig har jeg kunnet opgi håpet om å få vende tilbake til Danmark, til arméen – til det arbeide som jeg henger ved med liv og sjel! Og Marie vilde ikke tro meg, om jeg kom og gjorde henne et slikt forslag. For Marie, henne kan jeg ikke narre – hun kjenner meg endda bedre enn jeg kjenner meg selv.

– Men *det* kan jeg allikevel forsikre Dem om, – jeg tar Gud til vidne på det, Dorthea – *jeg* har ikke hatt befattning med denne – uhyggelige affære. De *skal* tro meg, aldrig i evighet vilde jeg ha tilrådet Marie å skille sig av med sitt foster – men jeg visste enn ikke at hun var kommet i de omstendigheter igjen –»

Dorthea var altfor overveldet av avsky til at hun kunde få frem et ord. Endda hun jo godt visste at hun hadde visst det hele tiden.

«Nei – De må tro meg. I dette skrekkelige – har jeg ikke hatt del.»

Det fryktelige oprør i hans stemme bragte henne til besindelse. Igrunnen, var det ikke ulogisk at menneskene – hun selv også – skulde fornemme det som noe meget mere redselsfullt å tilintetgjøre et foster enn å myrde et fullbåret barn? Men hver eneste kvinne som ikke hadde et hjerte av sten ynket en barnemorderske. Og gyste tilbake ved tanken på dette andre.

«Jamen Cold – hun var jo i den femte måned – hvordan kunde De unngå å merke –»

«Jeg merket at hun var nedstemt, melankolsk. Men jeg trodde jo hun forstod, hvad min livlige brevveksling i det siste med venner i Kjøbenhavn kunde innebære – at det var derfor. Og da jeg så forleden meddelte henne at Carls morbror tilbød drengen et hjem hos sig på Aunsøgaard, så blev hun helt fortvilet –»

«Carl – sender De lille Carl fra Dem?»

«Jeg håper å kunne reise ned med ham selv – engang i løpet av sommeren. Ja Dorthea!» Hun merket at hele mannen skalv av sinnsbevegelse. «Takket være

[151] vår høitelskede kronprinses – for ikke å snakke om prinsen av Hessens – nidkjere omhu for hævesenet. De vet vel, disse fruktbare hjerner utklekker en ny plan for arméens omordning og forbedring – eller forverring – så å si hver dag i året. Men nu skal da blandt annet artillerikorpsset forsterkes – antallet av officerer forøkes. Og, o under, kronprinsen synes virkelig å anse det for ønskverdig å anbringe en og annen dansker der, foruten holstenerne og tyskerne. Og min forhenværende svoger grev Chresten Skeel, og flere av mine gamle officerskamerater – min faderlige velynder general Roepsdorff fremfor alle – har virket for mig. Jeg får allernådigst lov til å inntrede i tjenesten igjen. Ja ja ja. Mon De kan sette Dem inn i det – hvad det vil si for en mann, efter år av helvedes uvirksomhet, å skulle vende tilbake til alt som gjør livet verd å leve!»

«Jo, Cold, *det* forstår jeg. Jeg skulde vel kjenne den lidenskap hvormed en virkelysten mann omfatter sitt kall. Akk, jeg kunde lykkønske Dem av hele mitt hjerte, kjere venn. Hvis ikke tanken på den ulykkelige Marie Langseth –. For at hun kan ledsage Dem til Danmark, det er vel utelukket –?»

«Utelukket – selv om mine fremtidsutsikter var tryggere enn de er.» Han taug litt. «For tre år siden, da kunde jeg endda ha gitt henne en anstendig medgift. Og en akseptabel, en bra person stod rede til å ekte henne. Sannt å si, jeg hadde ventet at hun skulde gripe til med begge hender. Jeg visste at hun virkelig næret dypere følelser for mig. Men De vet nok hvordan sånne historier pleier å ende – når en skikkelig og dyktig pike i noen tid har vært – vicekone – hos en mann som hun ikke kan vente å bli gift med. Før eller senere kommer gjerne den dag da hun foretrekker hans kammertjener, eller kusk, eller barber – og orden og redelighet i sine forhold. Fremfor den tvilsomme situation hos en mann som kanskje nok personlig tiltaler henne mere.»

[152] Madamen nikked. Naturligvis, det var sånn det som oftest gikk – og oftest var det besst slik. En kort pine, og når den var overstått et slidelig liv i hederlig stand, og mange ganger tilslutt i ro og tilfredshet.

«Men det vilde altså ikke Marie. Og *nu* kan jeg ikke gjøre meget for henne. Jeg kommer til å trenge alle mine ressurser – Gud vet de er elendige nok – og endda mine venners bistand, for å kunne retablere mig derhjemme.»

Dorthea satt litt og taug. – Sommernatten var på sitt mørkeste nu; hun så tilside ut av vinduet og sa ganske sakte:

«Jeg vet selvfølgelig, kaptein Cold, en officer kan ikke gifte sig med hvem han vil, han må ha sine foresattes tillatelse. Men endnu er De ikke trådt inn i tjenesten, vel? Vilde det være hinderlig for Deres fremtidige karriere om De *var* gift, når De kom til Danmark? Siden De jo forsikkrer mig om at De nærer så stor godhet for henne. Hun er jo en meget klok pike, – et så dyktig menneske, så hun under alle forhold vilde være sin ektefelle en sann medhjelp. Med et inntagende vesen, og meget dannet, efter sin stand. Og sikkerlig i høi grad perfektibel –»

«Det er sannt nok, Dorthea, hvad De sier. Men jeg kan ikke begynne livet igjen, efter alle disse forspildte år, med en sånn klamp om benet som et – et inklinationsparti med min husholderske vilde være. Jeg må ha hendene fri. Om ikke for min egen skyld, så for Carls.»

«For Marie iallfall vilde det vel da nesten være et hell, hvis hun aldrig stod op igjen fra dette sitt sykeleie,» sa Dorthea besk.

«Dorthea! Sånt må De ikke si!» hvisket Cold, og hun ante at hun hadde uttrykt en tanke som han ikke våget vedkjenne sig.

«Jamen hvad skal det da bli av henne når De reiser Deres vei?»

«Det må jo finnes en utvei,» sa han lavt.

[153] «Og lille Margrethe – hun er dog også Deres barn.»

«Det må vel bli en utvei,» gjentok han som før.

*

I vevstuen fannt Dorthea en gammel armstol som hun flyttet innenfor døren til jomfruens kammer. Så kunde hun dog innånnde litt bedre luft mellem hver gang hun stelte med den syke, og også holde et øie med Grethe.

Somme tider lå Marie Langseth hen med åpne øine, sommetider holdt hun dem lukket, men uklar var hun hele tiden, og hun ynket sig nesten uavbrutt. Noen ganger mumlet hun også, men det var ikke godt å skjønne stort av det hun sa. Dorthea trodde ikke det kunde ventes noen forandring i hennes tilstand foreløbig, – hun selv duppet litt innimellem, som hun satt der i stolen sin –

– og så blev hun revet ut av sin lette blund ved høie hjerteskjærende jammerrop fra sykesengen. Da Dorthea styrtet borttil og bøiet sig over henne, grep jomfru Langseth tak om armene hennes så hårdt så det gjorde vondt. Det var som den

syke kroppen vilde krympe sig, men hver heftig, uvilkaarlig bevegelse øket smerten. Og hele tiden blev hun ved å utstøte de skrekkelige skrik.

Dorthea kjempet med henne. Dampen fra sengen av svette og blod og betennte materier var nesten ulitelig. Marie hadde svettet så ikke bare nattkappen, men også hodeputen under henne var ganske mørk. – Hadde hun bare ikke sendt Magnille til sengs, hadde hun bare fått bartskjæren hit iaftes, hadde hun bare hatt noe rødvin å gi henne, men det fanntes ikke i huset, det fanntes ikke på Brovold – hun burde latt Claus ride til Vilberg eller til prestegården og be om å få låne etpar flasker –. Og få en lege hit – det var dog mulig han kunde komme tidsnok til å utrette noe –.

Da den syke omsider var blitt såpass roligere så ^[154] hun torde forlate henne, merket Dorthea at benene skalv under henne. Hun var selv nesten like svett som patienten – hun klødde i hodebunnen under toupéen, og sidekrøllene hennes klisset utgått og tustet ned langs halsen.

Det var lys dag alt, så hun, da hun steg ut på svalen. Små blekrøde skyfnugg drev høit oppe under den hvitlige himmel, og den kolde morgenluft var velgjørende ren. O Gud skje lov, om en time eller halvannen vilde gårdens folk være stått op, den fryktelige ensomme nattevakt tilende. – To brune hester var kommet inn på tomgaren, – det dunset dempet i bakken av og til mens de flyttet sig og med en sakte rivende lyd beitet av det saftige gresset langs et vannsilder som rannt ut fra den lekke brønnen. –

På kjøkkenet sov pikerne i mørket innenfor stengte vindusskodder. Dorthea vekket Magnille og sendte henne op på sykeværelset med det varme vannet og en kanne nytrukket urtethe. Litt brennevin måtte hun forsøke å få i Marie Langseth – det kunde dog dulme smerterne litt og styrke de sviktende livsånder.

På tåspissene listet madame Dorthea sig inn i storstuen. Det var som hun hadde tenkt – Cold hadde slett ikke gått i seng. Det gustne morgenskjær fremviste hans sammenfallne skikkelse – med armer og hode hvilende på bordet snorket han, omgitt av flasker, bøker og papirer.

Så stille hun kunde lettet Dorthea på flaske efter flaske – synt dem mot vinduet. Her var en som var halvfull iallfall –.

Mannen vågnet, langet ut efter hennes midje – «min gode engel – sysler om mig så trofast,» lallet han, ør og sluddret, «– Dorthea, Dorthea, – weisst wohl, mein feines Lieb, wie du mir teuer bist –»

«De må forsøke å samle Dem, Cold, samle Deres tanker. Herregud menneske, jeg aner ikke hvad jeg skal gripe til, så syk som hun er. De må få bud inn til Christiania, få fatt på en lege – hører De!»

[155] Men han var alt sovnet igjen. Dorthea rusket i ham, trampet i gulvet. Så rystet hun opgitt på hodet, sparket unda noen bøker som var fallt på gulvet, og gikk sin vei med flasken. Det var iallfall godt fransk brennevin, kunde hun lukte.

Da Marie Langseth hadde fått i sig en frisk dosis av Dortheas the med cognac i, syntes hun om en stund å falle i enslags døs. Madame Dorthea torde ikke avgjøre om det kom av drikken eller av skjær utmattelse, og fordi det var morgentimen, da syke så ofte synker hen i enslags dødlignende dvale. Men det så ut som det stakkars mennesket omsider skulde få nyte noen timers søvn.

Så måtte hun altså se å komme sig hjem, tenkte madame Thestrup. Hun var så trett nu så hun rørte sig likesom i ørskan. Men hun trodde da at hun hadde gitt Magnille tilstrekkelig beskjed, da hun omsider stod reiseferdig.

Kapteinen hadde gått og lagt sig, svarte folkene, da hun spurte efter ham. Jaja, mot barsel-feber kunde jo legene sannt å si ikke gjøre annet enn det som enhver erfaren kone kunde gjøre like godt. I slike tilfelle trodde hun trods alt mere på sanner som denne tatersken – det var dog tenkelig at hun kjennte ett eller annet gammelt råd –.

– Hvadslags våronn det skulde bli gjort her på Fenstad – når husbonden lå og sov ut rusen, og hun som skulde være matmor lå dødssyk – Dorthea rystet på hodet, idet hun kjørte nedover mot myren, hvor de små vannøier lå og blinket så lyst og yndig i morgensolen.

*

Det var så meget hun måtte gjøre da hun kom hjem. Hun måtte finne frem guttenes beste klær og se dem efter, undersøke om hun hadde de nødvendige ingredienser til den førningen som de måtte få med til Lunde – epleskiver og en overtrukket terte med brudeparets initialer i rødt sukker hadde hun [156] tenkt. Og så måtte hun pakke en kleskurv full av linnen og andre nødvendige ting som hun vilde ta med sig, når hun kjørte tilbake til Fenstad ikveld.

Efter middagen kjennte hun at hun måtte legge sig ned på litt. Idet hun trakk sammen sengeomhengene og strakte sin mødige kropp ut i det dunkeltgrønne mørke, fallt det henne inn at dette siste døgnet hadde hun knapt skjenket sine

egne sorger en tanke. – Jørgen, min elskede, min savnede mann, prøvet hun hviske. Men hun kunde ikke føle annet enn en tomhet i sjelen nu, ingen smerte. Hun hadde vennet sig til at han var borte. Idet søvnen seg innpå henne blev denne hennes opdagelse til et billede – det var noe hun ofte hadde sett når hun stelte i sin hage: Mange planter gikk ut på den måten at de døde i midten. Noen tørre stilkstubber på en flekk bar muld var alt som var igjen efter den blomsten hun hadde satt og pleiet. Men i en ring utenom kom det op rotskudd eller frøplanter. Også hennes interesser og omhu begynte å bli opslukt av alt som levet utenom det henvissnede fellesskap med vennen. Akk, hun hadde lenge vært viss på at han var død. Men først nu så hun, at hun var alt i full ferd med å leve ham foruten.

*

Det blev sent før hun stod ferdig til å reise til Fenstad. Aftensolen fyllte sovekammeret med stikkende gult lys som nesten blendet Dorthea, da hun trådte hen foran sitt speil for å binde kysen på sig. – Er jeg virkelig så gusten, tenkte hun, eller er det lyset som gjør mig så gul i ansiktet. Og gjør at hver rynke sees så skarpt.

Man ynder ikke å vite hvor meget man har tapt sig. – Og man synes om å vite, der er dog endda dem som finner en sympatisk, også efter at ens ynder er falmet. Kaptein Colds livlige deltagelse hadde vært henne behagelig, det måtte hun tilstå for sig selv, fordi det smigret hennes kvinnelige følelser at den [157] smukke yngre mann så åpent la for dagen, at han fannt behag i matronen med de bleknede kinner. Det gjorde intet skår i hennes sympati for ham at hun kjente til de mange svake sider ved hans karakter. Selv nu følte hun mere medynk med ham og med offeret for hans adferd – som ikke var anderledes enn så mange andre menns i hans stilling. Han drakk, forsømte sin velferd – og nu var han bestemt på å late sin mætresse og deres barn i stikken. Det oprørte henne nu, da hun hadde Maries elendighet frisk for øinene. Men når Cold hadde forlatt landet, vilde hun minnes ham som et elskverdigg og uheldig menneske og glemme hans feil. Det var da heller ikke ham som hadde beveget jomfru Langseth til det desperate skritt – og kom det til å koste henne livet, så vilde Cold føle en forbigående smerte og rystelse. Men det vilde lette ham oppbruddet fra Fenstad. – Det var ikke vakkert å tenke slik, men det *var* sånn. –

– Selv om man vet sig elsket av sin ektefelle, med den solide kjerlighet som er opmuret på gjensidig tilfredshet under mange års samliv, så ser man dog gjerne, at man endnu kan gjøre et visst inntrykk – i all ærbarhet naturligvis – på en mann, som ikke har kjent en i ungdommens flor. I all ærbarhet, akk ja – men er det ikke bare å gå et skritt videre, og ett til, og ett til – så havner man blandt kokettene, de

frivole, de ubluferdige kvinner som selv etterstreber mennene for å skaffe sig sanselighetens og forfengelighetens fornyede tilfredsstillelse –? – Dorteia kjennte plutselig noe som lignet lengsel når hun tenkte på at hun snart skulde gjense sin mor. Nu vilde hun kunne møte henne uten å føle den udatterlige dømmende kulde som alltid hadde pint henne som enslags krampestivhet, så ofte hun befannt sig ansikt til ansikt med moren. Arme moder – skjønt Dorteia hadde aldrig merket moren tok sig nær av at børnene følte så lunkent for henne, kanskje med unntagelse av Ole. Det hadde sikkert vært henne [158] temmelig likegyldig, så lenge hun fikk beviser for at hun evnet erobre de menn som hun av den ene eller andre grunn hadde utsett sig.

Nu torde Dorteia tilstå det for sig selv, – hun hadde hatet sin mor i de årene da hun henslepte sin ungdom i ekteskapet med Bisgaard, hun hadde betraktet henne med overbærende ringeakt da hun selv levet lykkelig ved sin Thestrups side. Da hun oplevet gleden ved å motta de levende panter på ektefellens ømhet, følte hun en halvt foraktelig medynk med en kvinne, som hadde slått vrak på moderlighetens rene gleder for å innfange, så en ektemann i gode formuesomstendigheter, så en, hvis fornemste tiltrekning var ungdom og velskaphet. – Nu da sorgen og savnet hadde lært Dorteia å innse, hvor sterke og hvor svake et menneskes helligste følelser er, når de blir berøvet de sanselig følbare elementer som de nærer sig av – nu syntes hun at hun måtte kunne møte sin mor med sann sympati. Trods alt – arme moder! Gang på gang måtte hun ha oplevet denne tomhet, når hun hadde vunnet gjenstanden for sin attrå bare for atter å bli berøvet den. Hvad var det hun hadde lest her om dagen i en av guttenes skolebøker – *Afflictio dat intellectum*.

Hun skvatt da det gikk i døren – i speilet så hun at det var Claus som kom inn. Grangivelig følte hun det som hun var blitt overrasket av sin sønn i noe ulovlig. «Hvad vil du, min venn?» Hun snudde sig mot ham. Han var i yttertøi.

«Det er spendt for. Og tingene er surret på kjerren.»

«Takk skal du ha. Så får jeg nok se å komme avgårde. Vil du passe på at Bertel og Carl går i seng i god tid – og du og Vilhelm må heller ikke bli oppe altfor sent –»

«Men skal ikke jeg kjøre mor da?»

«Nei kjere dig, det skal du riktignok få slippe for. Jeg blir jo der inatt. Det er en meget slem gastrisk [159] feber jomfru Langseth har fått; det er ikke verdt at du kommer dit foreløbig.»

Hun så at gutten undertrykte et slags smil. Han visste godt hvad jomfru Langseths gastriske feber var for noe, skjønte Dorthea, og likte det lite. Men Claus blev straks alvorlig igjen. Det kom et uttrykk av spendt forventning i hans mørke søvnige øine. «Nå – er det noe som står på? Du ser slik på mig, kjere barn –?»

«Nei – neida. Jeg bare undret på – har kapteinen talt til Dem? Om mig, mener jeg.»

«Om dig, lille Claus. Jo han sa at han er meget fornøiet med dine fremskritt i disse ukene. Men med all denne sykdom i huset – jeg har jo hatt så meget å ta vare på derborte – jeg fikk ikke stunder til å tale stort med vår gode kaptein.»

«Da har han altså ikke sagt noe til Dem om – om det han vilde foreslå – om min fremtid? Om at han vilde forsøke å skaffe mig inn ved artillerikadettinstituttet – han vil at jeg skal reise med ham til Kjøbenhavn, han sier at han er overbevist om at han kan opnå noe for mig, når jeg først er der –»

«Du forbarmende Gud og Fader, Claus! Hvad er dog dette for påfunn –» Dorthea sank ned i lenestolen, forskrekket betraktet hun sin sønn. «Har du og kaptein Cold bak min rygg» – forskrekkelsen var så heftig at hun begynte å bli sint – «har I klekket ut planer for din fremtid uten at jeg måtte vite noe om det?»

«Nei nei mor, men nu skal De høre.» Claus snakket så fort som det gjaldt å ta moren med storm. «Kaptein Cold er viss på at jeg har anlegg for ingeniørvidenskaperne, og mor, det er jo dem jeg helst vilde få lov til å dyrke. Men jeg trodde ikke det kunde nytte om jeg bad Dem om å komme på den matematiske skole i Christiania. Og her i landet har vi jo ingen forbindelser heller, som kunde interessere sig for mig – men i Danmark, hvis jeg kommer derned ^[160] i følge med kaptein Cold. Og det vilde ikke koste mor noe – ikke så meget iallfall. Kapteinen sier at jeg har tilstrekkelige kunnskaper – han vilde selv lese med mig, så jeg kunde komme inn i eldste klasse nesten med det samme, så blir jeg stykkjunkere – og det er meget lettere, det er langt bedre advancementsforhold ved artilleriet eller ved ingeniørerne enn ved de andre våbenarter. – For der kreves strengt arbeide, sier kaptein Cold, så det har de unge herrer ikke appetitt på som bare er efter uniformer og rang og ønsker å spille kavallerer –»

Dorthea stanset hans talestrøm med løftet hånd: «Barn da! Det har vi riktignok aldrig tenkt oss, din far og jeg, at noen av våre sønner skulde gå den militære vei –»

«Jamen mor –!»

Det vrimlet gjennom hennes hode av minner om alle de gangene Thestrup hadde uttrykt sin uvilje ved alt militært vesen. Fra sin studentertid kunde han fortelle om de tyske officerers brutalitet og fæiskhet, om de danskes narraktige innbillskhet. De norske studenter i Kjøbenhavn hadde ikke med minst iver tatt del i den endeløse feide mellem universitetet og garnisonen. Underofficererne kallte Thestrup rå dyr, – og de var nødt til å bli det, mellem sine tyranniske overordnede og menneskaperne, hvorav de hvervede for det meste var forbrytere og landsoldatene motvillige bondelømler. Mishandling av soldater, overgrep overfor den aktverdige og flittige borgerstand, svir og spill og spredning av vemmelige sykdommer, det var de herrer krigsmenns vesentlige bedrifter –.

«Din far vilde aldrig gitt sitt samtykke til et sånt fantastisk foretagende, Claus!»

«Jamen mor – når vi nu har mistet vår far. Jeg vet nok, *han* vilde ha bestemt mig for en annen bane. Endda jeg aldrig har hatt lyst til å bli student – men hvis far hadde levet, så måtte jeg naturligvis ha gjort som han ønsket.»

[161] «Claus!» Dorthea løftet avvergende hånden. «Hvordan er det du snakker, gutt! Man skulde nesten tro at du ikke sørger over tapet av din far –»

«*Det* gjør jeg vel! Men» – han så fra siden bort på moren. De mørke øinene hans lignet mere enn noensinne øinene på en fundersomt skulende tyrekalv. «Når det nu *er* slik at han er borte, så blir vi jo nødt til å gjøre det beste ut av det. Nei hadde far levet, så hadde jo ikke engang kapteinen kunnet gjøre oss et slikt tilbud. Da hadde det jo vært fars sak å hjelpe mig frem, og så måtte han jo også ha bestemt over mig.

– Ja mor må ikke tro at jeg ikke vet far var» – han lette efter det voksne fremmedordet – «præjudicert overfor officersstanden. Men derfor kan jeg da ikke nu kaste vrak på et så makeløst tilbud. Når det blandt annet vil føre til at mor slipper for å forsørge mig – iallfall innen altfor lang tid –»

«Claus, Claus, – jeg har virkelig heller ikke for meget tilovers for den bane. Det er en vei som er omsatt med fristelser og farer –»

«Åhr.» Han så ut som han selv blev litt forskrekket over sin uærbødige prusten. «Mor vet da ikke så meget om de deler,» fortsatte han, med neppe skjult trods. «De kan da nok forstå, vil man dyktiggjøre sig i sin metier, gjøre sig håp om å avancere, så gjelder det minsæl å studere, lese og arbeide –»

«Akk avancement, barn – dertil kreves først og fremst at man har fødsel og forbindelser – eller mektig protektion. – Så kommer det sjelden så meget an på dyktigheten.»

«Ja det var det far alltid sa, men jeg kan forsikre mor, det holder nu ikke alltid stikk, – og dessuten, det holder like meget stikk i alle etater. Mangel på høie velyndere, det kommer vi såmenn til å føle, hvad vi så skal ta fatt på – og *her*, her kunde dog kaptein Cold sette mig i forbindelse med – – og hvad angår sånne fristelser og farer som mor [162] tenker på,» kom det fort og triumferende, som om gutten nettop hadde fått det skarpsindige innfall. «De tror da vel ikke at *studentlivet* i hovedstaden alltid er en vandring på dydens og flidens stier? Å nei» – han lo spotsk. «Mor behøver da bare å huske på Dabelsteen. Og så skulde De endda ha hørt hvad han kunde fortelle. – Om sånne ting som jeg aldrig har *hørt* kapteinen *nevne* – annet enn at han sier bestandig, en ung mann som vil frem i verden og ikke har annet enn sine gode evner og sin integritet å stole på, han må styre sin kos så langt utenom Bacchus' og Venus' templer som han kan –»

«Claus, jeg tror da det om jer, at det vilde I gjøre, hvad I så slår inn på –»

Claus virret med hodet, utålmodig: «Ja visst så. Men det tenker jeg alle foreldre gjør, og det hender nu at de tar feil i det kapitel. Tror mor per exempel at pastor Muus var så meget dydigere i sin studentertid enn Cold da han var ungt menneske –? Hele forskjellen var at theologen, han måtte skam passe på å avlegge sine visitter hos mamsellerne i de trange gyder bak Grønnegade helt gedulgt – og endda så kom han i fettfatet etpar ganger, det visste Dabelsteen godt nok. Men bare de unge sekondløitnanter spiser hos en traktør som har piker til opvartningen, så tror allverden noksagt. Og hvem mener mor har mest av solide kunnskaper – om det så er i latin og filosofi, hvem tror De har dannet sin ånd grundigst, vår pastor eller kapteinen?»

«Hysch, hysch, hysch –. Jeg er forferdet over dig, Claus – hvor kunde det falle herr Dabelsteen inn å fortelle børn som var betrodd i hans varetekt om denslags –!»

«Fordi Dabelsteen har heller aldrig hatt lyst til å studere. Det var bare fordi han ikke kunde gjøre hans mor imot, for hun vilde endelig at han skulde bli prest, så hun kunde komme og bo hos ham engang i tiden. Men Dabelsteen han ønsket bare å komme [163] ut i den vide verden for å se sig om – til Vestindien – han vilde alltid tale om onkel Caspar, husker ikke mor det? Og han har talt til kapteinen om at han vilde la sig hverve, i fremmed krigstjeneste helst. Ja det har han sagt mange ganger – og det før han fikk nyss om denne historien hjemme i bygden også. Men

kapteinen rådet ham fra det – han sa at herr Dabbelsteen, med hans svake karakter, han kom sgu aldrig til å høste annet på den bane enn hasselfett og pelens favntak. Nu har han vel forresten gått hen og gjort det likevel, kan jeg tro –»

Dorthea sprang op: «Så, det kan være nok! Nu vil jeg ikke høre mere om det. Jeg har ikke tid – ser du, solen er nesten nede, det blir natten før jeg er fremme på Fenstad.»

Hennes hjerte hamret voldsomt av ophisselsen, og hun var helt matt i knærne. Synet av guttens mutte mine, der han stod og holdt døren åpen for sin mor, fyllte henne igjen med denne skrekk, som hun for nylig hadde lært å kjenne. – Hvad bar vel den nærmeste fremtid i sitt skjød av uforutsebare ulykker –?

«Skal jeg ikke heller kjøre mor, siden det er blitt så sent?» De var kommet dit hvor kjerren ventet, med gamle Brunen lutende i skjækerne. De øverste grantopper i åsen lyste med flimrende gullrand hvor solen nettop var smettet ned bakom.

«Nei, har jeg sagt. Du må heller se å finne Bertel og Carl og få dem inn – det er deres sengetid – hvor kan de dog være –»

«De er nede hos Scharlachs.» Claus fingret knutene som surret det tronstollignende møbel bakpå kjerren. Rygglenet raget høit op over akefjelen, det bredde sine buete armer gjestfritt bakut og fremviste sin stopning og puten av blå lystrin. – Da Dorthea opdaget at det ikke på hele Fenstad fanntes en sånn kommoditet, bestemte hun sig til å ta med over den største chaise percée de hadde på Brovold.

[164] «Det er jo da ikke noen anstikkende sykdom de har derborte –»

Lynsnart hvirvlet madame Dorthea rundt og drev til gutten en forsvarlig munndask, så Brunen skvatt op av sin halvblund. Hun kløv hastig op i kjerren: «Spring og lat op grinda for mig nu. – Og så kan du gå ned til Scharlachs og hente de små –»

8.

Virkelig fikk madame Dorthea drevet Brunen i trav nedover Brovoldbakkene, gjennom hyttegaten og over broen. Så fallt hesten tilbake igjen i sin sedvanlige dilt, og hennes skjelvende lemmer blev slappe og rolige, mens tankene etterhvert dukket op av den første ulykkelighets kaos.

Først hadde det nesten lammet hennes sjel, da det gikk op for henne, at hennes verden oppløste sig, – som et hus vårflommen har løftet av grunnmuren og bryter op, inntil bjelker og bord løsrevne hvirvles bort med strømmen, ut av øiesyn. Han som hadde holdt det hele sammen var borte, – og atter blev hun gjennomrystet av en heftig hjemvé efter den første sorgens tid da plassen efter ham endda var likesom varm i hennes hjerte og sinn. Men det var alt kommet så meget mellem dengang og nutiden. Hver dag fannt hun at hun måtte ta op byrder og omsorger som det fallt tungt for en kone å bære alene. Hun hadde alt vandret et godt stykke vei siden skilsmisens stund, og det tomme rum efter mannen i hennes liv var blitt kaldt og ødslig.

Hun hadde ikke forstått det, da Vilhelm kom frem med de planer han hadde lagt, om å kaste loss fra familieringen og søke sin lykke på egen hånd, – den kjere dreng hadde lagt for dagen så megen sønnlig hengivenhet, en så øm iver for å lette henne byrden av den barneflokk hun måtte skaffe frem i verden. Men hos Claus Hartvig, da han nu i aftes åpenbaret ^[165] henne, at han også hadde lagt sine fremtidsplaner uten å spørre henne til råds, hadde hun sporet en holdning som om han vilde si – hvis mor forsøker å stanse mig, nu da min far er borte, han som kunde holdt mig tilbake fra den vei jeg ønsker å slå inn på, så skal mor få føle at jeg kan sette hårdt mot hårdt, så blir ikke vi to venner –.

– Passiar! En gutt på fjorten år er dog virkelig bare et barn. Claus er jo ikke engang konfirmert endda. Det er Cold som har satt ham fluer i hodet. Den gode kaptein finner fornøielse i sin elevs lærvillighet, det morer ham å tale med gutten om sitt fags finesser, morer ham å lære ham å fekte og skyte. Så faller det ham inn, at denne vel begavede, smukke og kraftige yngling kunde sikkert gjøre en god figur

som officer – og han plumper ut med sin flyveidé, og barnet tar det straks alvorlig og begeistres –.

Dorthea var virkelig forbittret på sin venn kaptein Cold, når hun tenkte på det. – Lignet det noe å vekke denslags griller hos andre folks barn. Fordi om *hun* hadde følt sympati for ham, – derfor hadde han dog ikke rett til å tro at hun skulde billige, ett av deres barn var rede til å ignorere den avdøde fars ønsker, og han visste jo godt hvor lite velvilje Thestrup hadde næret overfor hele det militære vesen. Forresten, hennes følelser for Johannes Cold var virkelig betraktelig kjølnet nu da hun hadde sett, hvor lettvent han tenkte å bryte med sin elskerinne. Selv om Marie Langseths adferd ikke kunde kalles daddelfri, hennes trofaste hengivelse til ham og hans velferd hadde dog fortjent en annen lønn. At historien var gammel som alle haugene – at husholderske-mætresser rundt om i hele den vide verden hver dag oplevet den samme skjebne som Marie, at tusentalls fedre lettsindig overlot sine naturlige barn til en krank lykke, hvis det fallt dem altfor ubekvent å trygge deres fremtid – gjorde det igrunnen saken mere moralsk forsvarlig –?

[166] Hun vilde si til kaptein Cold hvad hun mente om hans forsøk på å lokke gutten bort fra henne på den måten – ja det vilde hun sandelig –

Claus, tenkte hun, Claus –. Skulde hun oppleve å møte hos ett av sine barn den rancune, den motvilje mot å betrede den av foreldrene utpekte vei som hun selv hadde følt, da moren gav henne til Bisgaard. Men hun, hun elsket jo sine barn. Ikke fordi de var hindringer som hun vilde fjerne fra sin vei, men fordi deres lykke i livet nu var det eneste hun hadde å trakte efter, vilde hun holde på sin rett til å lede deres fjed inn i de voksnes verden.

Jørgen Thestrup – han var tapt for henne her på denne jord, akk meget grundigere enn om hun hadde fått lukke de kjere øine i dødens blund og motta hans siste hilsener og råd. Snart skulde hun forlate dette sted som i så mange år hadde vært hans og hennes hjem. Pinefulle juridiske og økonomiske vanskeligheter måtte hun møte på egen hånd, før hun kunde tenke på å bygge op igjen sin reduserte eksistens i en snevrere ramme. Men barnene, flokken av hans og hennes barn, som hun var blitt efterlatt med hele ansvaret for, den vilde hun føre med sig fulltallig, når hun drog fra Brovold.

Men hun erkjennte med bevende hjerte, at de eldste guttene var meget mindre barn enn hun hadde forestillet sig. Harmen kokte op i henne når hun tenkte på at Dabbelsteen hadde hatt endda meget mindre sans for sømmelighet enn hun kunde drømt om muligheten av. «Mamsellerne i gydene bak Grønnegade» – det var

utrolig at mennesket kunde finne på å underholde sine disipler om slikt. Og om pastor Muus' uheldige opførsel i studenterårene –. For selvfølgelig var det ikke bare Claus han hadde regalert med dette pratet. Vilhelm hadde sikkert også hørt det – bare at Vilhelm vilde aldri for noe i verden røbe for sin mor at han var blitt innviet i indecencie materier. Ømhjertethet og sans for anstendighet [167] syntes å være ham medfødt. Ja selv lille Bertel – hun kunde jo ikke engang vite om den tankeløse lærer alltid hadde tatt hensyn til barnets uskyldighet. Når han slett ikke vilde gå til prestegården og lese, var det kanskje ikke bare fordi han var redd de uskikkelige jentungene, – muligens var det fordi han følte at han kunde ikke se pastor Muus i øinene uten å rødme. –

Naturligvis, hun hadde selv i sin barndom av tjenestefolkene hos stedfaren, av gamle koner og barn fra plassene fått temmelig vidtgående opplysninger om emner som hun ikke for noen pris vilde ha tilstått overfor de voksne inne i stuene at hun visste om. Og hun hadde ikke tatt skade av det, – hun kunde ikke frikjenne sig selv for en viss nyfikenhet angående disse deler, men snakket fra kjøkken og uthuser hadde dog især inngydt henne motvilje og frykt for lasten. Hun husket en gammel budeies beskrivelse av offrene for radesyken, – akk hvor mange søvnløse timer hadde den ikke kostet henne! Hun følte sig viss på at Vilhelm hadde kjent den samme inderlige avsky, når Dabelsteen opvartet med snakk om hovedstadslivets skumle sider. Og den arme Bertel – hvor måtte det ikke ha pint og skremt ham, hvis han hadde hørt på.

Men Claus Hartvig var anderledes, – hun visste ikke hvordan han var så klart som hun kjente Vilheim og Bertel, men hun visste at han var anderledes. Hun så for sig hans brennende ansikt og tindrende øine, da hun overrasket ham, fektende med kapteinen. Med et sting av smerte husket hun, hvordan den blanke klinge syntes nesten som en del av det prektige, lett kledde ynglingelegeme. Og det hadde luktet brennevin av hans munn, da hun etterpå hjalp ham i trøien. Og det hadde hverken vært frykt eller skamfullhet å merke i hans holdning, da han lot henne vite, at han hadde nok så god greie på de slibrige veier i de voksnes verden. Tvertimot – der var en fordulgt [168] utfordring, og noe som hemmelig munterhet i hans stemme og miner. – Som han vilde si henne, her behøver ikke hønen å lære egget. Eller hanekyllingen –.

Akk, akk, akk, hønen som samler kyllingene sine under vingene, hun kan saktens. En kone som blir enke, med en flokk børn i alle aldrer fra nesten voksne til pattebarn – hvordan skal hun klare å holde sammen på sine –.

Den ene øieblikk tenkte hun at hun vilde be Cold om en forklaring – hvordan hadde han kunnet opfordre et fremmed barn til slik selvrådighet. Neste øieblikk syntes hun – besst å la det være. Tenk om det bare var noen løst henkastede ord av kapteinen som Claus hadde tatt altfor alvorlig. Da vilde det være å gjøre den arme dreng latterlig, hvis hun i den anledning forlangte en høitidelig auseinandersetzung med kapteinen.

Den grantaggede årstanden stod svart mot himmellyset, og vollene demret slukt lysegrønne, da madame Thestrup svingte inn på Fenstادتunet. Med en gang skvatt den adstadige Brunen voldsomt – gjorde som den vilde fly ut. En høi, fremoverlut skygge av en kvinne løste sig ut av skyggen mellem hovedbyggingen og kjellerboden.

Dorthea rykket til sig tømmene, idet hjertet likesom hoppet av forskrekkelse i brystet på henne. Hun visste i samme nu, at dette var den gådefulle som hadde vært så ofte i tankene hennes i de siste måneder – og taterkvinnen hilste med dyp stemme ut i mørket: «Guds fred!»

Dorthea vikle den opskremte hesten i en stor bue rundt halve tunet og fikk proet den til stillstand foran stalldøren. I det samme var den andre der – lydløst som en ånd dukket hun op på siden av Brunen. Den gamle hesten rykket til igjen, men taterkvinnen la sin hånd på halsen dens, gav noen sakte homrende lyder, [169] og så begynnte hun å spenne fra dyret, som tydeligvis bare var halvveis beroliget –.

«Godaften,» hilste madamen. «Er det ikke folk oppe her på gården –?» Det var ikke lys å øine noen steder, og dørgende stilt overalt. Likesom fra en utkant av denne stillheten spottet talatrastens overstrømmende triller oppe i åsen.

«Nei min snille frue får nok ta til takke meg inatt.» Den fremmedes stemme var dyp og ikke ubehagelig. Det sleske tonefallet som taterkjerringer pleier å legge sig til med syntes avslepet til enslags myk vennlighet. «Je skal ta hesten og sleppe 'n i hagan –»

Kvinnen og hesten smeltet sammen til *en* skygge da hun leiet den med sig ned mellem uthusene. En grind slog igjen med dempet klakk.

Endda himmelen høit oppe var så lys, var det skumt her nede på bakken. Dorthea stod igjen ved kjerren og lyttet – et sted i nærheten rislet løvet i åspekroner. Luften var så sval så det kjenntes leskende å puste i den – den var fuktig og full av gode

lukter. Medett dukket det skyggeaktige svarte mennesket op igjen like innved henne.

Hun hadde virket nesten uhyggelig høi det første Dorthea blev vår henne, men nu så hun at tatersken rakk henne ikke stort mere enn til skuldrene. Hun gikk riktignok dyktig krokert. Et skaut var trukket fremover pannen sånn at Dorthea kunde ikke skimte stort av den annens ansikt.

«Men de kan da ikke ligge og sove alle mennesker her på gården?» spurte Dorthea. «De kan da ikke ha latt jer alene om å våke her inatt, mor?»

«Jomen kan de det jo.» Konens stemme blev endda mere silkefin. «Det er nok noe som alle veit, skal je si henne, de trenger hverken vakte eller våke, hverken låse eller lukke, der Sibilla kommer til gårds for å bote illt på folk og fe. Meg trenger ingen mistru, frua mi. Det veit både storfolk og stakkarer i bygden ^[170] vidt omkring, at det gror godt og alldrigen vondt i farene *mine* –»

«Ja ja mor, godt ord igjen – det var ikke sånn ment. Men I må da ha noen til å hjelpe jer med å stelle jomfruen –? Og *jeg* skulde gjerne hatt litt hjelp til å få disse tingene i hus og op på kammerset hennes.»

«Det skal nok bli råd med det.» Sibilla hadde netthendt løst op alle surringene trods tusmørket. Nu lempet hun først den tunge kleskurven og derefter nattstolen ned på vollen. «Hvis den fine frua kan gjøre sig så gjemen som å ta med i kurven et tak så» – hun lempet ut puten og messingbekkenet av stolsetet, stakk hodet gjennom hullet, så møbelet kom til å sveve på skuldrene hennes. Med sin ene hånd støttet hun stolen, med den andre grep hun om en av hankene på kleskurven. Dorthea tok i den andre. Et selsomt syn –. Dorthea var ikke lei for at ingen så dem, da dette optoget skred over gården og inn i stuehuset.

Hvordan Sibilla greiet å snu sig dørimellem og komme op den smale hønsetrappen til andre høgden, nesten uten å dunke inn i en vegg eller gjøre bråk – det var mere enn Dorthea kunde begripe. I det hele rørte taterkvinnen sig så fort og så stilt så Dorthea blev rent fælen – skjønt hun sa til sig selv at hun burde heller beundre den andre; hennes evne til å fare frem omtrent lydløst var sandelig merkverdig og sikkert meget nyttig i hennes profession.

På bordet under det lille gavlvinduet stod et talglys som hadde brennt så langt ned i lyspipen så det oste branket fett og ophetet malm – ellers var luften herinne ikke nær så slem som den hadde vært forrige kvelden. Dorthea grov frem lysbunten av kurven, – hun hadde bragt med sig alt hun kunde tenke sig at hun kom til å få bruk

for her borte; det var åpenbart ingen som hadde greie på noe på Fenstad, når ikke jomfruen selv stod for styret. Hun tennte et friskt lys ^[171] ved den blaffrende tanen nede i pipen og tok blakkerten – den var het helt ut i håndtaket.

Marie Langseth sov, tilsynelatende temmelig rolig. Men hun var gul i ansiktet og innfallen, huden dugget av svette. Og hun var så het, da Dorthea tok på hennes bryst innunder dynen, så hun var visst ikke fri for feber nu heller. Dorthea lettet på overbredslene – det var en masse blod og vår på stykkene under henne, men det meste størknet og mørkt. Og lukten av det var blandet med lukt av krydderurter og mikstur som Dorthea ikke kunde kjenne igjen. Men hvad så taterkonens midler bestod av – de syntes å ha hatt en velgjørende virkning; den sykes underliv og benene var mindre hovne enn igår. Dorthea trykket forsiktig på de opsvulmede kropsdeler – holdet følte underlig deigaktig, og gropene efter hennes fingrer blev stående i det en stund. Men ingen trekkning i Maries ansikt røbet at hun kjente man tok i henne.

«Jeg ser at I har satt igler på henne, mor?»

«Ehe. Det vonde blodet må ut; det tesser inte å kokle med drikk og drammer før. Og inte med drabbpåsene dine heller,» sa hun fort, da Dorthea tok krydderposen som lå på stolen foran sengen.

«Skade kan den nu iallfall ikke gjøre.»

«Å jomen kan den skade jo – for den kan snu att det som ut skal, inn i holdet og blodet, så verken går til hjertet og hodet, og det blir døden, det skal je si deg, frua mi.» Tatersken vilde åpenbart råde grunnen alene ved sykeleiet. «Har de budsendt Sibilla, så får de la meg bruke rådene mine au. Det tar de trygt gjøre; je lærte mangt je som de inte lærer i bøkene sine, doktrerne og jormorene, den tia je lå sju år i Nordtemmen og lærte konsta te de vise finnene.»

Dorthea betraktet den andre. Under det skyggende svarte skaut var taterkonens ansikt nesten bredere enn det var langt, med vidt utstående kinnben og rummelige øienhuler, hvor små kullsorte øine glødet dypt inne. Likevel var hun egentlig ikke stygg, ^[172] endda så rynket og mørkegul hun var i huden. Trods det listig-selvtilfredse smil som spillet om hennes smale leber, da hun kom med dette skrytet om sin hos finnene erhvervede visdom, var det utbredt en viss verdighet over den høie, noe krumbøide skikkelsen. Hun rørte sig lett og stilt, og Dorthea la merke til at de gule, ikke altfor rene hendene med mange fingerringe av sølv og messing var små og ungdommelig glattvorne.

Sibilla hadde anbragt nattstolen ved fotenden av sengen og fått tilbehøret til den på plass. Nu nedlot hun sig selv på dette tronlignende setet; fremoverlut, med hendene på knærne, fulgte hun skarpøid alle madammens rørsler.

Dorthea kunde ikke hjelpe for det, – hun kjente om ikke likefrem uhygge, så dog et visst urolig ubehag under den fremmedes iherdige stirren. Det var likevel en selsom situation, – det måtte være bortimot midnatt, og her var hun alene, i et fremmed hus, med den hemmelighetsfulle vandrersken ved en dødssyk kvinnes leie. – Talglyset som hun hadde fått fatt på var ikke godt; det var tyv i det allerede, og det brannt skjevt og rannt så det var fælt.

Hun så sig om efter lyssaksen, – der lå ingen på bordet, og hun gikk bort til jomfruens dragkiste for å se om den skulde være der. Men hun følte sig endda mindre vel tilmode da hun nu stod med ryggen til taterkvinnen. For å berolige sig selv tok hun glasskrukken som stod på dragkisten, holdt den mot lyset og tittet på de svarte iglene som lå i den og så ut så selsomt kromlete av det at lyset brøt i vannet i krukken. Hun stillet den fra sig igjen og vilde til å se på den messingesken som stod ved siden av, da et skarpt utrop fra den andre stanset henne:

«Akt deg du, så du inte kommer nær asken min – det er så sterke saker i han. Det kunde snart gå gale om du kokler me 'n som inte veit å fare fram på rett vis med slikt som de dulde kraftene er uti –»

[173] «Nå-e.» Dorthea snudde sig halvveis mot konen, men hun tok ikke vekk hånden sin som hvilte på messinglokket. Det måtte være innbillning at hun kjente som en fin prikking i fingertuppene. «Så farlig er det vel ikke? Jeg tror gjerne det, mor Sibilla, at I er en kyndig kone – det ser jo ut som jomfruen alt har profitert av jeres behandling. Men så sterke saker har I nu vel ikke i esken her, så de kan virke tvers igjennem lukt lokk?»

«Farlig nok for deg!» svarte hun kjapt. Det fløi et fort, hånlig smil over kvinnens mørke ansikt. «Hadde du hatt trua, så kunde je gjort vel mot deg og dine med det som je har i denne asken. Men je veit vel det, dere storingene dere har inte store trua på visdommen til de reisende – det er mest som trudde de hverken på den allmektige Guden hell på hin mannen som je inte vil nemne her på dette sted» – de svarte øinene hennes rullet rundt i hodet et tak, så det så ut som hun skottet bort på den gustne syke i sengen bak sig. «Men da er det vondt å veta det en inte veit. Og hå veit de store og mektige i denne verden om slikt som er dulgt for de vise i denne verden og åpenbaret for de utdrivne som skrevet står.»

Madame Dorthea gikk bort og satte sig i den fillete gyldenlærstolen som stod ved døren til vevstuen endda siden hennes forrige nattevakt. Hun forsøkte å minne sig selv om at dette selsomme boksprog som taterkvinnen talte var dog nærmest løierlig, – det var bare tiden og stedet og konens aparte messende foredrag som skjenket hennes rigmaroller en viss høitidelig virkning. Hun klemte på med sine mystificerende recitationer:

«– den som ligg og søv under tak, bak læst dør og lukk lem, han ser inte det små som vi nei, for vi ligg ute nattens tier og lyer på det som er ute og ferdes da vi – det skjiller mye på det, måtru. Du kvantingsgjei, du dansær i gyllte salær me speiler og gjille ^[174] stoler. Det var annen dans da je trådde berrføtt i ormeleiken å fanga den kvite ormen –»

Over hennes skikkelse der i lenestolen, belyst fra siden av det ene lyset på dragkisten, var der virkelig enslags profetinneaktig verdighet. Halvt skjult under det mørkrutete silketørklede som hun hadde over skuldrene glimtet sølvmaljer på det svarte livstykket; innenfor den sølverne snørelenken luet en stripe skarlagenrød brystduk. Om livet bar hun et bredt lærbelte besatt med nudder og stjerner av messing; en velfyllt løslomme med kobberlås hang ved siden. Forøvrig var hennes drakt bondsk av snitt, helt mørk, men den så solid og ordentlig ut. Da hun skubbet det svarte skautet tilbake, så Dorthea at hennes panne var lav og bred – dog ikke så bred som ansiktet var over kinnbenene – og furet av tre dype tverrfolder. Hun bar en slik svartlue som eldre bondekoner bruker, og omkring den hadde hun knyttet en silkeklut i skrikende farver. Det lille som syntes av håret hennes under hodeplaggene var helt kullsvart.

– Hun var sandelig skikket til å gjøre inntrykk på den overtroiske del av folket og bar sitt navn Sibilla med rette – Dorthea måtte undre sig på om det ikke var et nom de profession som hun selv hadde antatt i modnere alder, så godt passet det på henne.

«Jaja mor, det kan være noe i det som I sier. Jeg tror gjerne det. Men det som feiler jomfruen her, det er nu da en sykdom som det ikke er noe hekseri ved. Og den boter I vel besst med naturlige remedier, uten allskens trolleri. – At det var gunstig å sette igler på henne er da ikke dulgt, selv for min ringe fatteevne.»

«De lånte je av ei kjerring borti Åserudhagan.» Sibilla smilte hånsk. «Det er så det, je veit mang ei rå tå di som er opinberre for folke ditt likemye som for folke mitt *au*. Og etterdi det er inte av avind, gust hell pust ho ligg her dukklak, jomfrua, men jussom av naturligheit de kaller for, så lyt en nytte di *au*. Likevel så var det nå

Sibilla og inte du som fikk dradd ut det [175] råtne blodet og stemt det levende blodet og berget livet åt denneher kaffeins-gasselira. Tvi vøre!» Tatersken spyttet. «Jo det er vakker ferd, storingsferda sier je! Aldri har noen spurt det lell, at ei romni tynte ongen sin i morsmagan med ei bundingsstikke – å tvi å tvi for styggheit du!»

Dorthea gyste uvilkårlig. Så inderlig en motvilje som hun hadde følt ved tanken på Marie Langseths desperate handling – det var som ugjerningens hele gyselighet først gikk op for henne nu ved taterkvinnens ord og ved synet av den avsky som selv en kone av det foraktede fantefolk la for dagen ved tanken på den. Hun følte plutselig at hun fikk kvalme, – den vonde luften og heten herinne blev mere enn hun syntes hun kunde utholde.

Fort reiste hun sig – hun burde da også se inn til lille Margrethe i vevstuen. Men hun kjennte et underlig ubehag, da hun innbillte sig at hun kunde føle den gamles stikkende blick i ryggen sin.

Grethemor sov sødelig i ullkurven sin. Men hun hadde sparket av sig overbredslet sitt, og selv i det svake lys av sommernatten utenfor vinduet kunde madame Dorthea se at de små benene og føttene var fryktelig skitne. Hun lå våt også, så det oste bitende skarpt op av kurven hennes, og nu kratset hun sig heftig i hodet, dog uten å vågne. Arme lille vesen – var det ingen som tok vare på henne nu. – Hun fikk stelle Grethe og se å få henne ren, første tingen hun gjorde imorgen. Det var som tanken dempet den nervøse uro som taterskens nærvær inngjød henne og som hun ikke med fornuftgrunner kunde befri sig for.

Hun fór voldsomt sammen da hun merket, at sibyllen hadde fulgt efter henne inn i vevstuen. De listende kattedej stanset bak henne. Dorthea forstod at også den andre så ned på det sovende barn.

«Hvad skal det bli av denne vesle her, tror I?» slapp det ut av henne, før hun fikk tenkt sig om. Så sanset hun sig, sa i en lettere tone: «Folk sier jo om [176]jer at I kan lese menneskenes skjebner i fortid og fremtid?»

«Og da juger de inte heller.» Der var en selsom myndighet i vandrerskens lavmælte svar; madame Dorthea blev mot sin vilje gjennomrislet av enslags kulskende spenning. «Det er ei gåva det, som den store Guden gir de fromme som urettferdigen lyt tåle vondskap av denne verdens barn. Det var vel om 'n visste det som je veit, far te jentungen her, da hadde 'n sakte inte fart fram så hardt med dotter mi og ongene hennes, den tia 'n frestet truge oss te å tala om for 'n de som vi inte kjennte te. Kunne 'n sett de som je ser i denne stunn, hadde 'n visst inte vært

så streng. Je såg det i auga hass, den små sotten som eter op lever og lunge på gamle kallen min, den lurær på min gjeve herr kaftin – snart biter 'n 'om i magan, ja ja, slik er *det* ja! Å denne dottra hass, je ser ho står for lensmann og skal svara for synder ho aldrien har gjort, ho som vi har mått så mang ein gong. Fantestien skal ho vandre, og det er ein fark te kar ho har fått seg au ser je – rommani er 'n inte, ein skarv tor bygdom som har slått lag med de reisende blir mann hennes. Buro og lensmann driver henne bygdimellom – ai ai – det er ille dette. Den vesle vene engelen, her ligg ho og søv så vakkert, inte veit ho ho ha miste båe faren og mora før nyttårs ny blenkjer på himmelen, stakkars båne –»

Igjen syntes Dorthea at den gamle lignet en skygge som hadde løst sig ut av skyggerne i rummets mørkekroker – men nu en truende, skjebnesvanger skygge av fremtidige ulykker. Hun pustet hørlig, og Dorthea fornam den ørvesle gnikkingen av sølvkjeden som strammet og slakket, eftersom spåkonens barm arbeidet. Hun ante hos den andre et hat til alt og alle som ikke var av dette farende folket, så brennende så hun blev helt redd. Men så blusset vreden op i henne: de onde spådommer om det uskyldige lille vesenets fremtid – fy, det var dog for heslig – og [177] hvad var det så annet enn munnsveir, fremkallt av ønsket om å se en uvenns barn forderves –.

«Jeg syns I sa, mor, at I skulde nok få jomfru Langseth frisk igjen med jeres doktorering. Nu forteller I mig at både hun og kapteinen skal dø innen nyttår?»

«Bra tå *denne* veilen blir ho nok, je veit hå je sier. Frisk som ei fele skal ho vere den dagen ho står op av senga si, men sia så rekker inte makta mi lenger. For den som bier etter å få hemn på mor si, *den* rår inte je me. Hadde 'n vorte fordrivi me drabb, da kunde je mane 'n i ur hell myr, me stål og me sterke bøner. Men de ha gått stål igjennom 'n alt, og da finns de inte råd. Ho lyt akte seg, jomfrua, det første ho har komt på føtom att, inte trippe i trapp etter de ha blitt mørkt. Det kunde bie ein på henne der, og da er det ute me 'n. Og kaftin – je veit inte enten 'n er daud hell hå det har sig me 'om. Men han er inte her te nyttår, det ser je skjellig. Je veit hå je sier.»

Den dystert profeterende stemme i mørket hensatte Dorthea i en besynderlig ophisselse:

«Siden du kan se alt dette, kan du vel se mere,» hvisket hun. «Kan du se hvor min mann er henne?»

Skyggekonen syntes å rugge litt med hodet, men det kom intet svar. «Prøv om du kan se ham!» bad Dorthea lavt og inntrengende. Og medett forekom det henne som det var dette hun hadde ventet på hele kvelden – å få stillet dette spørsmål til taterkvinnen – ja at det egentlig var derfor hun endelig hadde villet få henne hit. «Hvor *er* min mann? Kan du ikke se hvor han ligger? Kommer jeg til å finne ham igjen?»

«Mann din kan je inte se. Det blir svart for synet mitt me de samme, det er just som krafta mi ren utor meg så titt je ha freste å finne forvalteren. Å aldri finner du det du leiter etter.»

Dorthea sukket dypt. Uvilkårlig søkte hun støtte mot vevstolen hun stod ved. Tatersken blev ved å [178] tale, men etterhvert hevet hun den messende stemmen til høitidelig anklage:

«Han var ein hard mann mot meg og mine, mann din, den tia han nektet karfolket vårt å fakka smitja og handle med verksfolket. Inte unnte han de fattige kjerringom derborte å nyte godt tå' visdommen te de reisende. Sibilla visste mang ei råd mot sykdom og alt som illt er, både på folk og på fe, men han nekta døm å nyte av det, for han trudde inte på slikt han må vete, han mann din. Det er derfor je inte kan sjå 'n nå – for de vanta 'n tru på krafta mi. Du har fått denne trua nå du, je ser det, å dermed så har je makta te å skue for deg, madam Thestrup. Ja je ser da det at det ligg mangt godt til deg endda, min kjere madam. Je ser at du bor attme eit stort blankt vann, je trur mest det er sjøn je ser, men inte veit je håsdan du kommer dit, je veit berre det, du skal fara lang veg herifrå, å de vente deg mye baa vondt og gott der du kommer. Men det du trår etter mest, det får du inte, og det du helst vilde finne det finner du aldri!» Spåkonen drog en lang tung pust, så det klinket svakt i bringesølvvet hennes.

Men under denne hennes siste harang begynte Dorthea å komme til sans og samling igjen. Het av skamfullhet, fordi hun så lett hadde latt sig overrumple, besinnet hun sig, – hun skulde naturligvis ha gitt kjerringen en klekkelig drikkeskilling, før hun avesket henne noensomhelst forutsigelse. Da hadde sikkert pipen fått en annen låt. Men hun hadde virkelig latt sig dupere, et øieblikk hadde hun trodd på sibyllen og dermed gitt henne leilighet til å utøse sitt hat og sin hevnløst, som vel ikke var mindre overfor de kondisjonerte enn overfor bønderne, men snarere større, siden disse kvantingene, som tateren kallte dem, ofte ikke engang nærret overtroens ærefrykt for dem. – Nu slog det henne også at konens vesen og måte å tale på hadde vært temmelig forskjellig fra taternes sedvanlige

optreden, når de besøkte bondegårdene. [179] Var kvinnen selv usikker overfor et menneske som hun både bar nag til og gjerne vilde imponere på?

Høit sa hun: «Jaja min gode kone, det var jo ikke særlig gunstige fremtidsutsikter I der avslørte for noen av oss. Men siden I dog altså lover meg noen medgang i livet, så får jeg vel belønne jeres velvilje. Se her» – hun løste av seg den lille nålen som holdt sammen sjalet hennes i brystet. «Jeg har ikke pungen min med meg, men jeg har alltid hørt at jeres kvinner liker pynt og stas.»

Taterkonen grep nålen, ilte inn på kammerset med den og gransket den nøie under lyset, ja bet tilmed i den. Det var et nydelig lite stykke, en melkeagat omrammet av granater og innfatet i forgyllt sølv. Likevel syntes ikke den gamle mere enn middels fornøiet, – Dorthea hadde hørt om den overdrevne gavmildhet hvormed enfoldige bondekoner somme tider lønnet Sibillas formentlige kurer på buskapen, med arvesmykker, matvarer, sølvskjeer. «Du vet nok,» sa Dorthea henkastet, «lykkes det dig å få jomfru Langseth frisk, så vil sikkert kapteinen betale dig godt for umaken.»

Sibilla satt og veiet sjalsnålen i hånden sin:

«Det er månestein ser je – ja ja, det er stor kraft i døm, og så tyter – de har makt over bloe i menneskens hjerter. Je kunde kanskje freste å sjå for deg ein gong te –. Du har fått denne nåla av mann din veit je?» – Dorthea hadde fått den av sin første mann; hun nikket. Hennes tro på spåkonens overnaturlige gaver var bortdunstet. At kaptein Cold omgikk med planer om å forlate Norge kunde hun lett ha fått nyss om; at hun selv snart måtte drage fra Brovold var heller ingen hemmelighet, og det lå jo nær å slutte, hun kom da til å slå seg ned i Christiania, det er ved sjøen. De deler av forutsigelsen som sikkert kom til å gå i oppfyllelse kunde hvemsomhelst ha forutsagt. – Nu visste hun også hvad det hadde luktet [180] av Marie Langseth – det var opiumsdråper. Så det var naturlig at den stakkars pike sov forholdsvis fredelig inatt.

Hun fant frem strikketøiet sitt som hun hadde tatt med seg, og satte seg til rette i lenestolen. Det var dog egentlig komisk at den gamle bedragerske hadde kunnet gjøre så sterkt inntrykk på henne. Ganske visst, hun var en rett storartet figur der hun satt i den røiryggede polstrede tronstol med hendene i fanget og føttene tett samlet på det blåttbetrukne fotbrett – og så var det dog bare Bisgaards gamle nattstol som var kommet til slik ære og verdighet. Dorthea fikk nesten lyst til å le.

Likevel grøsset det i henne da hun trakk ut strikkepinnen og husket i det samme hvad tatersken hadde sagt om den mishandling Marie hadde underkastet sig. Og mot sin vilje kunde hun ikke annet enn følge forberedelsene til spådomskunstens utførelse med noen hjertebanken.

Sibilla hentet messingesken, rykket en stol inntil det lille bordet og forkynnte, idet hun lukket op for skrinet med det rare i: «Har du noen tid sett ein slik ein du?»

Dorthea tittet på den tingesten som lå i taterkvinnens brune, ringprydede hånd. Den så ut som roten av en plante, noenlunde på skapning som en liten dukkemann. Hvad hun ellers hadde i esken sin fikk ikke Dorthea sett ordentlig – benraden av en liten stålorm visst, et hodevannsegg av sølv, tinnklumper. frøhus av planter og forskjellig rakelse dessuten.

«Je gravde 'om op på galgeberget nord for gamlebyn i Christian' for tretti år sia. Ja det minns je vel som det var igår, må du tru. Du lyt ha bevergjel og stål i kross på barmen me' du gjør det. Og så lyt du la ein hund dra op rota når du har gravd unda molda –»

«En dragedukke altså?» sa Dorthea strikkende.

«Nei, nei lell, slik styggheit kjenns inte vi ved, vi er ærlige folk vi, drar inte medelen fra noen med [181] dragedokke – nei dette er spåmann min dette –.» Men Dorthea blev mindre og mindre interessert – dette var jo ganske almindelige hokuspokus. Og da konen fra en lomme dypt nede i stakken grov frem en kortleik, fryktelig fett og svart, idet hun høitidelig forkynnte at det var spådomskortene hennes – de skulde først forsøke om kortene kunde fortelle noe om forvalterens skjebne – hadde Dorthea vondt for å undertrykke et vantro smil: det var et ikke helt komplett sett tarokkort som den andre nu med mange sære fakter gav sig til å legge utover på bordet.

Men trass i sin vantro kunde ikke Dorthea la være å følge alle den gamles håndbevegelser med en viss spenning og lytte, mens hun mumlet for hvert kort hun la op – noe var på norsk og noe var på tatersproget.

Hun lot bundingen synke i fanget og drog op sin tabatière. «Det er godt til å holde sig våken på,» bemerket hun, idet hun la prisen tilrette på håndbaken og snuste op. «Kanskje I og vil ha en, mor?» – Var det for ytterligere å blidgjøre den andre, før hun skred til å tyde hvad kortene åpenbarte?

Taterkonen stoppet neseborene fulle med snus. «Skulde du sett slikt! Det er just som inte korta vil ut me noe de heller – men de lyt nå vel gi seg vel» – hun blandet og la op kortene igjen. «Du kunde la meg få ein pris til du, det klarer heilen – heisan! Nå kommer det!» Og atter mulret hun en lekse på sitt eget mål. «Ja nå tar je da te å skimte som ei lysning lell. Se hit du –»

Ivrig bøiet Dorthea sig fremover. Hun kunde ikke spillet, men husket billedene fra sin barndom i prostegården, og uvilkårlig forsøkte hun å følge Sibillas tankegang, mens konen drog sluttninger av kortenes beliggenhet. Ved siden av hjerterkonge lå Fortunas hjul «– lykkens tumleklode, det er lykken til mann din det, og Døden ligg inte langt unda, nei det ser mest inte ut som 'n er i live – men Sola og Vogna ligg imellom –» hun så op på Dorthea med et selsomt lurende [182] blikk. «Je trur inte han daua samme dagen han drog sørover – sørover gikk ferda hans, du ser det sjel – du veit inte du vel, om 'n hadde erinde i den leia som 'n inte vilde ha det skulde bli prat om? nei nei» – da Dorthea ristet på hodet. «Enn jomfrua her, tru hå ho hadde å gjera me 'om Thestrup» – det var kortet Welt hun pekte på. «At 'n ligg i elva kan je aldri tru – han er langt ifrå vattne – men se her du!» Med et triumferende smil satte hun fingeren på Tårnet og lynstrålen. «Ja nå hugser je, han vart burte den samme natta den harde snøstormen var ved Marimessleite. Ser du her – det går en sterk vind utor himmelen og kaste 'n i koll. Tårnet her, det tyder fjellet det – se stein detter ner av det. Je skulde mest tru, det er *det* han har vorte ute for – han har ridd innunder ein berghåmår me det samme skrea fór der. Og der ligg han nå ein plass, røyset ner inni ura –»

O, det var jo tåpelig, tåpelig å ta sig disse spåkjerringens ord til hjerte – løst snakk og gisninger som andre hadde kommet med før henne, det var det hele. Og likevel følte Dorthea sig helt barnaktig ulykkelig, – det var som hun endda, uten å vite det, hadde huset et ørlitet håp innerst i sjelen, og nu igjen var det blitt slukt. Hendene hennes skalv da hun igjen tok op bundingen sin, og hun ventet litt før hun trøstet sig til å tale – hun var redd for at stemmen hennes skulde røbe for taterkvinnen, at hun følte sig ramt av spådommen.

«Det var jo egentlig ikke meget kortleiken kunde fortelle jer, Sibilla. At forvalteren er kommet en ulykke til har vi jo lenge vært på det rene med. – Men nu lysner det av dagen; nu går jeg ned i kjøkkenet og vekker Magnille, så laver hun kaffe. I kan vel også trenge en kopp, mor, – det leter på å våke en hel natt, når man er i jeres alder –»

Denne morgenen vilde kaptein Cold selv skysse henne tilbake til Brovold. Men det blev ikke til at de talte stort sammen under kjøreturen. Kapteinen var [183] helt sober idag, men hans mine var grublende, ja nesten dystre. Og madame Dorthea satt tankespredt og stille ved hans side. Hun fikk fortalt, at jomfru Langseths tilstand var virkelig påfallende bedre denne morgenen – hun hadde drukket en kopp kaffe og en skål byggsuppe med god appetitt og talt litt med svak, men naturlig stemme – hun hadde ikke nær så svære smerter, skjønt hun naturligvis var meget øm i kroppen endda, Magnille hadde foreslått at de skulde få hennes lille søster hit så hun kunde se efter Grethe –. Dermed gikk samtalen i baklås.

Hele tiden forsøkte Dorthea å tenke på alle mulige andre ting enn tatersken, men brott og betet av den gamles utsagn blev ved å dukke op i hennes erindring. – Det var jo helt feil at det hadde vært snestorm den natten da Thestrup red ut – det hadde stormet ja, men sneveiret begynte først dagen etterpå, da vinden for lengst hadde lagt sig. At han var blitt tatt av et steinskred – hun syntes å huske, denne mulighet var blitt nevnt før, mellom så mange andre. Og var det egentlig noen steder efter veien der fjellet var slik så det kunde tenkes å rase ut –? Ikke hvis han hadde tatt hovedveien nordover. Sydover løp den flere steder under bratte hamrer hvor det ofte gikk ras – men dette sibyllens prat om at han hadde ridd sydover, var det ikke bare sagt som en insinuation, fordi hun også hadde hørt rykter om at Thestrup av en eller annen grunn forsettlig vilde gjøre sig usynlig –? Men det var for tåpelig at hun blev ved å beskjeftige sig med den gamle bedragerskens passiar. At hun virkelig hadde kunnet hjelpe jomfruen, det var *en* ting, – opium kunde hun selv ha funnet på å gi patienten, hvis hun hadde eiet i huset. Det kunde også godt være at det var hennes egen behandling den første natten, med krydderposer, blodrensende og snerpende the, som hadde gjort at de fryktelige blødninger var gått mere over til en naturlig renselse. Og den puten fyllt med humleknopp som hun hadde lagt under hodet til Marie [184] burde befordre søvn, som stakkaren fremfor alt trengte. Men også kvaksalversken hadde sikkert kjennskap til mange virkelig gode legeråd – for det kunde jo ikke være hennes besvergelses og tryllerier som det skyldtes, når hennes kurer vitterlig ofte lyktes så bra. Derfor behøvet man minsannten ikke å feste noen lit til hennes påstand om at hun kunde se folks skjebne i fortid og fremtid. Hun hadde iallfall ikke sett at sjalsnålen var en gave ikke fra Thestrup, men fra en helt annen ektemake, – ja av noe hun hadde sagt fremgikk det, at hun ante enn ikke Dorthea var allerede blitt enke en gang før. – Men det var jo dumt å sitte slik og deliberere med sig selv om hvad denne kjerringa hadde visst eller ikke visst, og hun harmet sig, fordi hun virkelig hadde tillatt taterkvinnen å gjøre så sterkt inntrykk på sig inatt –

– Kapteinen vilde ikke bli med inn. Men da småguttene styrtet ham imøte med det samme han steg av kjerren, sluttet han med heftighet Carl i sine armer og krystet ham inntil sig. Og han hilste hjertelig på Bertel.

«Jeg skal se om jeg kan komme over til Fenstad iaften igjen,» sa Dorthea, da han gav henne hånden til avskjed.

«Ja gid De vilde! Jeg utstår ikke at hun skal ligge der alene, med det fæle fruentimmeret til å håndtere henne,» utbrøt Cold heftig.

«Hun er ikke tiltalende, det er visst. Men man må dog innrømme, at hittil har hennes behandling av jomfruen vært gavnlig –»

«Ja det må da rakkeren takke henne for, den forbannede pulverheks. Hun skulde vel være den nærmeste til å råde bod på den ulykke hun selv har anrettet –».

«Som hun selv har anrettet?» hvisket Dorthea forferdet.

«Ja visste De ikke det? Marie gikk til Åserud mens konen var der og kom hjem» – han trakk på skuldrene. [185] «Hun så ut som hun hadde hentet sig sin helsott – og om natten, og neste dag – noksagt, hun tilstod da for mig hvad som var i veien med henne. Hvem annen enn Sibilla kan ha gjort det? Jeg trodde De visste det, at det var derfor De så absolutt forlangte at jeg skulde hente det avskyelige forbryterske individ til Fenstad. Efter prinsippet om å helbrede med det samme våben som såret –»

Dorthea stanset ham med en håndbevegelse. Hun kjente at hun blev ganske hvit i ansiktet av vemmelse og skrekk: «Så ti dog, menneske! Det er umulig – selv tatersken yttret sig med avsky om en sånn gjerning –»

Cold lo heslig: «Det tror jeg nok! Hun ytrer sig alltid som det passer i hennes kram – snakker den efter munnen som hun taler med. Forøvrig, jeg tror aldrig de gjør det på sine egne – der heter det, jo flere børn jo bedre går tiggeriet. Sikkert forakter fantene oss hjertelig for hver eneste tjeneste som vi avkjøper dem i dyre dommer.»

*

Da Dorthea var blitt ferdig med formiddagens gjøremål, krøp hun til køis bak sammendragne sengomheng. Men det lyktes henne ikke å få sove, så trett som hun var. Hun kunde ikke bli kvitt tanken på Sibilla – så henne for sitt indre øie, lå og snudde og dreiet på konens utsagn – og hun lette efter grunner og unnskyldninger for ikke å vende tilbake til Fenstad mere.

Ja – skjønt hun innerst inne visste det var en uverdige feighet, og et forræderi mot den ulykkelige jomfru Langseth, hun *orket* ikke se igjen taterkjerringen, enn si tilbringe en våkenatt til sammen med henne i det gyselige sykeværelse på Fenstad.

Hun blev brennende het når hun tenkte på, at hun hadde søkt hjelp hos dette kvinnemennesket – for å få vite sin manns skjebne! Hun visste ikke engang om hun hadde gjort det, fordi hun virkelig trodde at den mørke, hemmelighetsfulle konen eiet okkulte evner, [186] eller om hun hadde gjort det tiltrods for at hun var sikker på, det hele var snyteri og hokusfokus. Det ene var like ille som det andre.

Akk jo – innerst inne hadde hun sikkert håpet at den fremmede forføiet over kunnskapskilder som rannt i dunkle dyp, dit fornuftens klare dagslys ikke kunde trenge ned. Og hun som hadde trodd at hun av hele sin sjel elsket dette velsignede dagslys, – ikke før syntes dets skjær henne koldt og ubarmhjertig, fordi det fremviste en sørgelig nutid og en usikker fremtid – så søkte hun tilflukt i et overtroisk håp om at det vandrende folk dog kanskje eiet sånne hemmelighetsfulle evner som almuen tilskrev det.

Hun hadde bare sig selv og sin egen tåpelighet å takke for det – og dog oprørte det henne, som om hennes sorg var blitt bespottet på den grusomste måte, når hun husket på den skyggeaktige svarte skikkelsen som hadde sittet i talglysets rødlig flaggreskinn, bøiet over kortbladene sine, mumlende ulykkesspådommer, mens hun lot som hun leste Jørgens skjebne ut av disse skitne papirstumper. Og, utålelige tanke! – sett at hun hele tiden hadde *visst* alt om den, sett at det likevel var hun og sønnene hennes som hadde hevnet sig på den ensomme rytter, fordi han engang hadde utfordret deres hat – for det rannt sikkert i dunkle dyp og vilde aldrig kunne bringes for dagen –.

Kapteinens siste ord hadde avsløret en så avgrunnsdyp løgnaktighet hos dette mennesket, så Dorthea *våget* ikke møte henne igjen.

Det var synd på Marie Langseth – men hadde hun selv overlevert sig i denne kvinnens hender, så var det dog ingen annen enn Sibilla selv som kunde hjelpe henne. – Eller en lege – ja naturligvis, hun vilde sende en billett over til Fenstad, innstendig pålegge Cold at han måtte la en virkelig doktor hente – hvorfor hadde han dog ikke gjort det med det samme han fikk vite hvad den ulykkelige pike hadde innlatt sig på – [187] Selvfølgelig, – det var klart, her måtte en lege gripe inn; husråd, sånne som hun selv kjente, var helt utilstrekkelige. Det vilde hun skrive. Hun hadde iallfall gjort hvad hun kunde; de feberstillende og fordelende midler hun hadde brukt var i det minste lindrende og helt uskyldige. Og det så jo også ut som

Sibillas doktorering hadde hatt en heldig virkning på den syke. – Selv hadde hun sørget for at det var rikelig med rent tøy, charpi og nødvendig utstyr til sykeværelset. Hun hadde gitt Magnille utførlig beskjed om hvad patienten måtte få å spise og drikke –. Det var i virkeligheten ikke mere hun kunde gjøre for jomfruen nu.

– Hun hadde jo sitt eget hus å ta vare på – og alle forberedelsene til guttenes reise. Og hvis hun bestemte sig til å bli med, som broder Ole lot til å ønske så inderlig, så fikk hun endda mere å ordne, – da måtte hun både gjøre sig selv reiseferdig og treffe alle forberedelser, så pikene kunde greie hele husvesenet og stellet med de små børn, mens hun var borte. – Nu kunde hun ikke be Karen Hauss om å komme hit og være imens – men kanskje Finchen Wagner –? Å hun fikk så meget å ordne –.

Med dyp forbauselse opdaget hun, at nu hadde hun virkelig lyst til å reise til bryllopet. De var dog hennes nærmeste, folkene der oppe på Lunde – den gode kjere unge broder, den ærlige velvillige lensmann som virkelig hadde lagt for dagen at han gjerne vilde være henne i fars sted. Og moren – en underlig blind følelse av forventning, eller håp om hjelp, en lengsel efter moderen steg op i hennes sjel. «Ho mor e nå mor di au da, Dortha,» hadde broder Ole sagt.

9.

Madame Elisabeth, og lensmannen også, tok nokså hjertelig mot Dorthea Thestrup og hennes sønner. Men etter at de første hilsninger var blitt utvekslet [188] over en kopp kaffe i gammelstukleven så ikke Dorthea stort mere til dem. Lensmannen forsvant, og madammen skred, støttet til sin sølvbeslagne stokk, fra hus til hus og fra rum til rum, – hun dirigerte selv den susende travlhet i bryllopsgården.

Nå, det var høist naturlig at hun ikke hadde tid til å tale stort med datteren. Og den korte stunden de hadde sittet sammen, under kaffedrikkingen, var Thestrup slett ikke blitt nevnt. Dorthea hadde til reisen kledd sig i sin altergangskjole av sort illustrin og anbragt på den hvite mansjetter med sorte fløiels armbånd omkring. En sort rosett holdt halstørkledet sammen over barmen, og hun hadde kantet strimlene om kappen sin med sorte bånd. Med en del av sin bevissthet tenkte hun hele tiden på at nu bar hun enkedrakt. Men moren og stedfaren kunde jo ikke vite at det var første gang, – de trodde vel at hun hadde alt for lenge siden anlagt sørgetøi. Dorthea skjønnte at for dem var Thestrups død gammelt nytt som de ikke tenkte større på lenger. Det var kvelden før bryllopet, og de var optatt av hundrede andre ting.

Uavlatelig kom koner og piker tilgårds med rømmegrøtspann og sendingskurver, og alle skulde de bes inn og ha skjenk. Dorthea hjalp til med å ta imot og bære inn på boden. – Det var en yndig våraften – for her oppe i dalen var det ikke riktig sommer endda; den friske lukt av det nedtråkkede gress i tunet, av hestegjødsel og vedstabler og skorstensrøk blandet sig med duften av ungt, fuktig løv fra havnehagen.

Under de mange muntre lyd av travlheten utom hus og inne i stuene hørtes duren av kvernbekken syd for gården og det fjerne sus av elven i dalbunnen. Himmelen var dekket høit oppe av små skyer som lignet ullkruller, men i vest silte et dempet sollyst ut fra bakom skylaget og oplyste de friske grønne og muldbrune jordene omkring gårdene, som lå på rad langs midtlien her på solsiden. – Hvor er her dog vakkert, tenkte Dorthea med søsterlig deltagelse, – her måtte [189] hennes kjere Ole kunne leve lykkelig på den store rike gård, med sin flinke Ingebjørg. Hun var

forresten ikke så kjøn som Dorthea hadde ventet, og en god del eldre enn sin brudgom – åtteogtyve år. Men hun så forstandig og velopdragen ut og hadde et stille, tekkelig vesen. Og den trygghet som følger med solid velstand er ingen ringe ting –.

Et øieblikk tenkte hun på sin egen fremtid og sukket. Var ikke i virkeligheten hennes stilling nesten like så usikker som de fattige folkenes der bodde i de grå stuene nede langs elven, hvor frostrøk mangen høst fordervet avlingen på de flomherjede åkerlappene deres mellom olderskogen og grusmelene og pustet sykdom på folk og fé –

Åsen på den andre siden av dalen kuvet mørkeblå av skog fra foten til himmelbrynet. Bare langs den tverrelven som kom ned ved Herberg kirke lå noen større gårder med brattlendte jorder under sig, og hist og her innpå høiden skimtet en og annen lysning – en husmannsplass eller en vårseter. – Mens Dorthea stod hensunket og betraktet utsynet over dalen, begynte skyene i nordvest å bli kobberøde, o lysene ravgyllne om kantene – solen var ved å gå ned. Det rørte sig neppe et vindpust, – det store lønnetreet midt på tunet stod ganske stille med alle sine lysegule blomsterklaser og spede rødbrune blader. Hvordan mon veiret skulde bli imorgen –? Forresten, folket heroppe hadde jo den tro, at hvis det regnet på bruden under ferden til kirken så skulde det varsle rikdom. Men ubehagelig kom det riktignok til å bli, dersom alle disse mennesker skulde sitte i silvåte dampende klær, når de fyllte stuene til middagsmåltidet –.

Vilhelm og Claus så hun ikke noe til. Over tunet hastet kvinnene fra fjøset med fulle melkebøtter; de ropte muntre hilsninger til piker som sprang mellom husene med favnen full av sengklær. Nede ved kongeloftet gikk noen med lykt, – bruden sov der inatt med de konene som skulde pynte henne imorgen.

[190] Dorthea tok spannet med pølser og gikk nedover til ildhuset. En behagelig duft fra den mektige soddkjelen slog henne imøte da hun åpnet døren. Travle kvinneskikkelser ombølget av fete dampskyer rørte sig i skinnet fra glørne på skorstenen, andre syslet ved det lange bakstebordet, hvor etpar talgpråser i jernklyper stod mellom trau, kopper og kurver med egg. I et hjørne av rummet holdt en kone på og stampet av alle krefter farcekjøtt i en stor stenmorter. Hun hadde på sig en stor hvit kappe med flæser som fallt fremover og helt skjulte ansiktet, for hun stod bøid.

Moren hadde bedt Dorthea slippe disse pølsene op i soddgryten – det var om å gjøre å få kjøttsuppen så sterk som mulig. Men konen med den store kappen kom

bort, som om hun vilde stanse henne: «Hvad skal I der, mor – det er mig som passer kjelen – ei ei,» tok hun sig i det, «nu mener jeg – det er da aldrig Dorthea, madame Thestrup mener jeg –? Ja De kjenner vel ikke mig igjen –?»

Det var virkelig noe med den andre som forekom Dorthea kjennt, skjønt hun først ikke kunde ta igjen ansiktet. Det var hesteaktig langt, enda kappeflæsene hang helt nedover pannen, og skjæret fra glørne under gryten gjorde at de store trekk likesom kastet skygger over sig selv, – de lange flate kinner var innhule, nesens stor og rett, underlig kantet i tuppen, haken lang og aldeles flat. Fordi hun holdt sig noe fremoverbøid fra korsryggen av, også nu da hun var gått fra sitt arbeide ved morteren, minnet hun et øieblikk Dorthea på en ubehagelig måte om Sibilla, men denne konen var kjøpstadskledd og talte som et konditionert menneske. Det gikk et lys op for henne:

«Ih jo – det skulde da ikke være – madame Dabbelsteen?»

«Visst så, – tenk at min søte Dorette kunde kjenne mig! Ja De må unnskyld mig, beste madame Thestrup, men jeg husker Dem jo alltid som min yndige lille Dorthea Frazer, min egen kjæledegge var [191] De dengang jeg var i huset hos Deres mamá og prostens de Theilemanns –»

Dorthea hadde sannt å si ikke noen erindring om det, tvertimot hadde det alltid forekommet henne som hun slett ikke likte jomfru Aleth, som morens selskaperinne blev kallt dengang. Men hun var jo bare småpiken den tid jomfruen forlot dem, såvidt hun husket for å overta plassen som husholderske for en eldre prestemann på Kongsvinger-kanten. Det var mange år senere at hun blev gift med kapellan Dabbelsteen, – hun måtte på den tid alt være en gammel pike. Det var riktignok sånn at da Dorthea overtalte sin mann til å engagere student Dabbelsteen, så var det fornemlig fordi han var sønn til hennes mors gamle tro tjenerinne, – Dorthea trodde at jomfru Aleth hadde vært hos henne helt siden major Eckeløffs tid og iallfall i de årene da hun var gift med Dortheas far. Men nu da hun så henne igjen blev Dorthea helt viss på at hun aldrig hadde likt henne.

Madame Dabbelsteen skummet av den bobblende kjøttsuppen og snakket imens:

«Ja det var riktignok en uventet fornøielse – at jeg skulde få se min kjere Dorthea her – madammen mente ikke at De kom til bryllopet. Så dette var sandelig en uventet fornøielse. Og all den godhet De beviste min stakkars sønn, det kan jeg aldrig få fulltakk for! Ja, jeg så jo Deres sønner her ista – nei for et par deilige unge mennesker, især den eldste – det er nok han som heter Claus?»

«Vilhelm er nu da eldst. Men Claus er noe mere storvoksen –»

Det var efterhvert blitt Dorthea så pinlig å tenke på Augustin Dabbelsteen, – så lastverdig som hans bortløpning her i vinter hadde vært, så erkjente likevel hennes rettferdighetssans at han i noen monn blev å unnskyldte: hvilken yngling vilde ikke ha tapt besinnelsen, når han fikk høre slikt nytt om sin elskede –? Man kunde ikke uten videre legge hele [192] skylden for den ulykke, som blev følgen av hans opførsel, på Dabbelsteen. Og dog kunde ikke Dorthea tenke på ham uten en bitterhet så dyp så den smertet henne selv. Likevel syntes hun at hun måtte si hans mor et deltagende ord.

«Ja, det var jo dem som var Deres sønns elever, madame Dabbelsteen. Og på mange måter var han en habil lærer, min mann og jeg vurderte hans gaver som informator. – Vet De noe om hvordan det går den stakkars student Dabbelsteen nu –?»

Men madammen bare sukket og rystet på hodet, så alle de hvite flæsene flakset om hennes mørke ansikt.

Dorthea blev ikke mere enn måtelig fornøid da madame Dabbelsteen oplyste at de to skulde nok dele seng inatt. Imidlertid var det så meget å gjøre i ildhuset så Dorthea holdt ut til slutt, – sammen forlot hun og madammen det som de siste.

Da var det allerede langt ut på natten. Veiret var like vakkert og stille, og de matte gråblå lammeskyer dekket himmelen høit oppe, men et mønster av gyllne render viste hvor månen stod bak skydekket. I den lyse juninatt som alt hellet mot morgen hørtes så tydelig suset av rinnende vann rundt omkring gården og op fra dalen, og i havnehagen dunket det i bakken, og løvet svisset, når en av de mange hestene som var blitt sloppet der brøt gjennom oldersnarene. Alle bryllopgjestene hadde nok gått og lagt sig, men enda puslet folk mellem uthusene, og det var lys i selekammeret.

Det kammerset hvor Dorthea og kapellansenken hadde fått sig anvist soveplass lå i føderådsbyggingen. Ved skjæret av den lille lykten som madame Dabbelsteen satte fra sig på bordet foran vinduet så Dorthea, at de to kvinnene i den andre sengen sov alt fast, – den ene var brudens brorkone, den andre en eldre kone som hun ikke kjente. Fremme ved den lille støpejernspeisen var der redd op flatseng, – tre [193] lyslokkede barnehoder tittet frem mellem skinnfeldene.

«Det var riktig leit at madame Elisabeth skulde få denne ergrelsen med presten,» bemerket madame Dabbelsteen; hun stod og byttet dag-nattkappen med en liten glatt natthette. Den gjorde hennes store magre ansikt endda mere langt og kantet, og nu så Dorthea at nesen hennes var rød, – en underlig klar rødhet, som om hun engang hadde skadefrosset den ille. Det var ikke rart heller, så stor og fremspringende som den var, men det gjorde ikke hennes hule og bleke kinner penere just. «Ja Dorthea har vel lagt merke til, at madammens humør er riktig dårlig – hun er sandelig så amper så –»

«Nå – å, i mamás alder, hun er vel dyktig trett. Hun har hatt meget å stå i lenge nu, til dette gjestebudet –»

«Det kommer jo til å bli en masse folkesnakk om det, at ingen fra prestegården kommer til gildet imorgen. De er da likesom halvveis kondisjonerte her på Lunde – Elisabeth som to ganger har vært frue!» – Aleth Dabbelsteen lo litt, noe maliciøsk, syntes Dorthea. «Da pleier jo alltid presten og frua å bli med hjem fra kirken. Det er rimelig at ikke Elisabeth liker sig nu. – Hvis man så endda kunde være trygg for at han ikke begynner å snakke om det i brudetalen – skjelle og smelle over bøndernes useder. Men det kan man aldrig være trygg for med presten Struwe –»

«Så? Er han da sånn skjennegjest, den nye presten her i bygden?» Dorthea hadde kledd av sig kjolen og de ytterste underskjørter, nu stod hun på strøpelesten og tok på sig nattøien.

«Ja det er jo det at han heller sterkt til Brødremenighetens idéer – han er forresten holstener, er pastor Struwe. Og så blev han meget forarget da han fikk vite at Ingebjørg har vært her hos Ole siden tidlig i våres – hun fulgte med da Lars Gullaug sendte hitover det som hun skulde ha i hjemmefølge. Din mor ^[194] svarte ham at slik var nu engang skikken» – hun snudde sig mot Dorthea, smilte innsmigrende – «ja Dorette min må ikke bli sint på mig, men jeg kan virkelig ikke få til å si madame Thestrup til mitt eget deggelam, *må* jeg ikke få kalle Dem Dorette som i gamle dager, og si du – ja så sa madame Elisabeth at sånn var nu engang skikken hos bønderne her: når man giftet sig med en utensogns og brudens far hadde kostet festensgildet og utredd hjemgiften, så stod det til brudgommen og folket hans å overta piken og alle videre omkostninger ved hennes underhold og ved bryllopet. Og dessuten, når de unge er blitt trolovet for presten, så er ekteskapet bundet så fast som det gjøres fornødent, slik har det vært her i landet fra alders tider av. Nå, men så skreppet jo Struwe op om bøndernes fryktelige usedelighet, og han sier til din mor, at hun som er kommet av høiere stand, hun burde ha gått i spissen her og brutt med denne syndige uskikk – ja det var en *skam*,

sa han, at hun tolererte en slik forargelse i sitt hus, hun som hadde vært en ærverdig geistligs hustru. Men så kan Dorthea stole på at hun gav ham råt for usøddent!» Madame Dabbelsteen klukklo skadefro. «Å hei og hå, som de brukte munn på hinannen! Ja så vilde han vite hvorfor de ikke kunde gjøre bryllop med det samme Ingebjørg Larsdatter holdt sitt inntog på Lunde, og Elisabeth svarer, jo det er ikke her som i prestegården hvor folk må bringe med gaver, et spann melk eller en bimpel rømme, bare de skal tale to ord med han far, – vi bønder får nok vente med å gjøre gjestebud til det blir melk i kuen vår. Jøsses ja som de kunde munnhugges. Men bare nu ikke Struwen tar sin monn igjen imorgen i kirken og skamskjeller Ole og Ingebjørg i brudetalen, – der rår han jo grunnen aleine; enn ikke Elisabeth kan ta til gjenmæle der!» Hun skoggret, så Dorthea blev redd hun skulde vekke noen av de andre som sov i kammerset, og tysset heftig på den gamle.

Nei, tiltalende var ikke Aleth Dabbelsteen – og [195] allikevel! Trods alt rørte det Dorthea besynderlig å høre igjen det kjæle navn som hun hadde gått under i sin barndom, – at det dog var en som kunde huske henne som liten pike og kalle henne sin kjæledegge og sitt deggelam. – Det var jo så naturlig at hennes mor i disse dager var optatt av alt annet enn datterens affærer, men endda kjenntes det som en skuffelse, skjønt Dorthea ikke visste selv hvad annet hun da hadde ventet. – Madam Dabbelsteen krøp op i sengen og la sig ved siden av henne. Hun luktet ikke godt – det var den rare muslukten som ofte henger ved gammelt folk i gamle klær. Og likevel følte hun ikke bare ubehag, da Aleth klappet henne på kinnet og ømt ønsket sin Dorette en god natt. Det hadde ingen kallt henne siden hun blev hjemført av Bisgaard, – han sa Thea, når han vilde være kjerlig. Og det samme gjorde Thestrup, – han hadde hørt at prosten og Christence kalle henne slik.

Madame Dabbelsteen hadde imidlertid kneppet sammen hendene sine og begynnt å be en aftenbønn så lang, så Dorthea sovnet mens den andre endda lå og mumlet –.

*

Sønnene sine så ikke Dorthea noe til før neste morgen, da hun stod ute med de andre foregangskonene for å se brudedefølget ride avgårde, – hun hadde ikke engang kunnet få rede på hvor de var blitt innkvartert for natten. Nu opdaget hun Claus og Vilhelm i skaren av de beredne brudesvenner som lik en æresgarde skulde drage i têtten av det festlige optog.

Ikke uten engstelse så moren at de begge var blitt utstyrt med skytevåben, i likhet med alle de andre ungersvenner; det måtte være bortimot dusinet av dem, og den

urolige gruppen kvernet rundt og rundt, – hestene syntes alt utålmodige. Hun så at Claus red Junkeren, men Vilhelm en fremmed hest – et ungt, smukt dyr som så ut som det kunde være meget livlig. Hun vilde foretrukket at det hadde vært omvendt; [196] den rolige Claus hadde bedre lag med hester. Nå, de var dag tålelig gode ryttere begge to, – ridning og skytteri hadde Thestrup lagt så stor vekt på at de lærte, så det hadde han trods alt selv funnet tid til å øve dem i.

Det var ellers et skjønt og muntert skue, den brogetkleddede brudeskare som holdt forsamlet i solskinet på det høitliggende gardstun. Under dem bredde sig dalen vårlig lysegrønn, nede på bunnen mellom olderkjerrerne blinket elven, og fra den andre siden, hvor skogåsen hevet sig omflorete av en begynnende varmedis, tok nu klokkerne i Herberg kirke til å ringe likesom innbydende.

Men straks efter blev de blide klokketoner helt druknet i dunderet av hestehover og smell av skudd fra geværer og pistoler, hele flokken av brudesvenner sprenget nedover mot gårdsgrinden, trengte hverandre med rop og skrik mellom de digre grindstolper og svingte med hatter og skytevåben, mens den bitende lukt av kruttrøken drev i luften efter dem. Tamburen rørte sin tromme, og de to spillemenn med klarinett og fele stemte op en lystig melodi, som dog blev noe sønderhakkert, fordi de fikk møie med å mestre sine opskremte hester.

Ingebjørg Larsdatter så helt prektig ut med den høie sølvkronen som glittret i solskinet, flaggrende silkebånd og utslått hår, søljer og kjeder over barmen og høirødt damaskes skjørt. Ole red strunk ved hennes side; med sin tresnutete sølvgallonerte hatt, sabel ved lenden og høie sorte kravestøvler, tok han sig nesten militarisk ut. Efter brudeparet fulgte flokken av pyntede terner, – noen av dem hadde fått gutter og unge menn til å leie hestene sine; det var vel ikke godt å styre dem slik de satt i stolsadlerne. Og så kom alle bryllopsgjestene, menn og koner, de fleste ridende, men tilslutt fulgte noen kjøretøier med eldre folk og barn.

Dorthea gikk med de andre som skulde bli igjen [197] på gården, stod ved grinden og så den larmende ferd forsvinne i støvskyer nederst hvor veien bøiet inn i et lite skogholt. Lyden av hovtramp og rullende hjul og smell av skudd gjenglød efter dem, – de overdøvet helt tonene av brudemarsjen. Og der kom fortroppen, brudesvennene, alt tilsyne igjen nede i veisvingen, – små hvite puff av røk ploppet fremdeles om skaren. Men nu hørtes atter kirkeklokkeklangen fra den andre dalsiden tydeligere, og duren av kvernbekken blev igjen hørlig eftersom larmen av brudetoget fjernet sig. Dorthea så over mot det smekke kirkespir som pekte op over løvskogen ved åmotet, – så løftet hun sine øine mot den blå sommerhimmel

og opsendte et inderlig hjertesukk til Forsynet om lykke og velsignelse for den elskede broder.

– Men inne ventet bordene på å bli dekket, maten skulde fordeles på fat og stetter. Piker sprang mellom stabburet og ildhuset, andre kom med kurver fulle av briskehakk og ballblom som de skulde strø på gulvene. Dorthea snudde tilbake over tunet, hvor støyet og kruttrøken langsomt drev vekk, og ilte til sine gjøremål innom hus.

*

Til sending hadde hun foruten den glasserte terten hatt med sig en stor kurv epleskiver – riktignok uten eplestykker i, men de smakte likevel nydelig. Endda bad moren henne bake en portion til, så de kunde få varme munker, som de her kallte dem, iallfall ved det bordet hvor de fornemste gjestene skulde sitte. Dorthea blev da optatt med baksten sin langt utover dagen. Hun fikk selskap i den minste datteren til Ingebjørgs bror; barnet hadde øienverk så de torde ikke ta henne med til kirken. Vesle Abalone Harkelsdatter trøstet sig med å fortære epleskiver, og dessuten hentet hun sig avlettbrott, kringler som gikk istykker og ostesneier hos de andre foregangskonene, så Dorthea begynte å angre på at hun ikke hadde tatt med [198] noen av de mindre barna sine, – det var flere av gjestene som hadde småbarn med i bryllopet. Og her vanket en slik Guds velsignelse av godsaker så hun kunde nok undt sine å få litt med av det.

*

De nyformæltets hjemkomst foregikk ikke mindre larmende enn avreisen. Hovtramp og ringlende ridetøi, voldsom saluttskytning, forkynnte at fortroppen, brudesvennene, var ankommet. De hjemmeværende kvinner strømmet ut for å høre på en parlamentering mellom rytterne og kjøgemesteren, – så godt som en hel komedie var det, for skjønt det dog var brudgommens egen gård, lot de unge mennesker som de måtte akkordere om herberg og bevertning her i huset for Ole Hågensen, hans kone og deres følge. Dette blev da langt om lenge bevilget av kjøgemesteren, efter en hel del skjemtende uttalelser som gang på gang henrev de omstående koner og piker til livlige utrop og undertrykt knis.

Dorthea så at de unge karer, og også hennes egne gutter, var sterkt oprømte, – røde i hodene, dryppende av svette under hatt eller luer, mange grimet av kruttrøken. Vilhelms frakke og bukser bar merker av at han var nok blitt gressrytter en gang under den ville ferd – men det var han visst ikke alene om. Claus hadde et

lommelørklede gjennomtrukket av blod viklet om den ene hånden. De hadde tydeligvis drukket sterke saker underveis, og nu, da de var kommet til enighet med kjøgemesteren, drog denne frem en brennevinsflaske og glass som han lot sirkulere mellom brudesvennene. Så kastet hele hurven omkring og satte avgårde for å møte resten av brudedefølget som var på vei opover Lundebakkene.

Trommeslageren trommet, spillemennene spilte en feiende marsj, Ole red stolt med dragen sabel, og Ingebjørg holdt med den ene hånden fast på sin store sølvkrone som truet med å reise ned i pannen på henne. Etter dem strømmet hele følget inn på gården, opøste [199] og støvet – et lite barn hylte gudsjammerlig, og høie rop fra gjestene og øredøvende spetakkel fra den store skare mennesker og hester hilste brudeparets inntog på Lunde.

I ildhuset blev madame Dabelsteens herlige kjøttsuppe øst op i terriner av blomstret stentøi og blankskurt tinn. Noe gikk også i tarveligere lerpotter som skulde på bordene i føderådsstuen, hvor ungdom og de mindre anseelige gjester blev benket.

Dorthea og Aleth Dabelsteen, som skulde overvåke serveringen i den stuen hvor brudeparet satt tilbords, fikk rundelig tid til å puste ut etter de siste anstrengelser og la sine av skorstensvarmen opplødde ansikter avkjøles. De stod og ventet foran fremskapet, mens gjestene trengte sig langs veggen – kjøgemesteren måtte hente dem frem en for en, mase og dra, innen de vilde innta sine plasser ved det lange bord. Brudeparet satt ikke sammen, men ved hver sin bordende – Ingebjørg ved den nedre. Hun hadde fått børstet og stelt sig, og brudekronen satt atter rett på hennes lyshårede isse, men hun så alt temmelig trett ut, syntes madame Dorthea. Men enda måtte man påhøre en lang bordbønn, fremsagt av klokkeren, og en velkomsttale av kjøgemesteren, før Dorthea og Aleth kunde begynne å øse op suppen.

Solen skinnet inn av de blyinnfattede brunlige glassruter, og den friske duft av bjerkeløvet i peisen og eneren på gulvet blev fort overdøvet av lukten fra de mange mennesker som hadde vært i langvarig berøring med svette hester, av matos og øldunst. Skjenkersvennene gikk flittig for borde. Dorthea opdaget med noen uro at Claus Hartvig tiltalte kruset som en voksen kar og drakk av dramglasset så ofte det kom forbi ham. Men snart fikk hun ikke tid til å se mere efter sine sønner, – de rykende fat med fisk og sul rykket inn, og nu hadde foregangskonene nok å gjøre med å nøde gjestene til å forsyne sig av den gode maten.

[200] Det blev en lang, lang bordsetning, og Dorthea var Aleth Dabbelsteen opriktig takknemlig for hennes råd, å ta solide prøvemunnfuller da de smakte til rettene ute i ildhuset. De bondebrylloper hun hadde vært med til hos deres naboer nede ved verket var meget simplere affærer, – glassverket var jo blitt anlagt i den avsides skogbygd blandt annet for å gi de fattige jorddyrkerne der leilighet til økede inntekter.

Prestefamiliens fravær syntes ikke å forderve bøndernes gode lune. Dorthea mente tilmed å spore en viss aggressiv bondsk selvfølelse hos selskapet: efter at klokkeren til skålen for det kongelige hus hadde sunget de sedvanlige vers, hvori Himmelenes velsignelse blev nedbedt over Christian og kronprinsen, stod kjøgemesteren op og sang en strofe, som hun ikke hadde hørt før:

Giv fred og frugtbarhed, O Gud, i vore dage,
Og vend i nåde bort den velfortjente plage!
Velsign vort næringsbrug, velsign det ganske land!
Let under tunge kår for stræbsom bondestand!
Giv mænd som kunne se, giv mænd som kunne tale!
Thi kongen kan ei se igjennem bjerg og dale.
Ja – kongen vil os vel, og kongens gode søn;
Men bondeplageren, han fåe fortjente løn!

Dorthea kunde ikke bare sig for å smile vemodig, – hvor disse vers vilde ha tiltalt hennes kjere Jørgen!

Rekken av skåler var lang, og hver blev efterfulgt av et salmevers. Dypt beveget nynnnet søsteren tonen med, da gjestene hadde drukket på Ole Hågensens og Ingebjørg Larsdatters velgående:

O! Jesus som
Gjør vin af sorgens å,
Vær dog så from
Og til hvert bryllup kom,
Hvor du bønlig kaldes på;
[201] Lad dog din hjelp og trøst
Vær' udøst
For alle ægte-par
I deres tomme kar;
Lad din nådes rige flod

Give deres sorry bod,
Signe dem og vær dem god!

Ombæringen av skålen, et tinnfat hvori gjestene la ned sine pengegaver til brudeparet, tok heller ikke liten tid, da både han som gikk med skålen, et søskenbarn til Ingebjørg, og kjøgemesteren skulde kommentere hver gave, – den første bekjennetgjorde takkende hvor meget hver enkelt hadde gitt, den siste svarte med skjemtsom lovprisning av giverens rundhåndethet. Og neppe var denne innsamling bragt til ende før det atter blev sendt omkring en tallerken hvorpå gjestene la en gave til bygdens kornmagasin, – en velgjørende innretning som den forrige presten hadde stiftet og som både lensmann Lunde og Lars Gullaug syntes å omfatte med en interesse som vidnet om varm sans for almenvellet. Det var alt ledet langt utpå eftermiddagen, da klokkeren omsider kunde lese fra bordet.

Og nu måtte foregangskonene, mens gjestene trakk frisk luft utenfor på tunet, overvåke stuens rydding til dans. Løse benker og bord blev båret ut, gulvet sopt rent for briskestrø, lys i staker satt frem så de kunde tennes straks mørket brøt frem. Og så først kunde Dorthea og Aleth Dabbelsteen med de andre foregangskonene la hvilen falle på sig inne i kleven, hvor det nu omsider blev deres tur til å få noe med av gjestebudskosten og smake på drikkevarerne.

Dortheas føtter verket efter den timelange ståen og gåen, og hun var likesom ru i halsen av å ha tørstet og slukt støv hele dagen. Morens kraftige skummede øl smakte henne liflig, og hun tok også imot det glass brennevin som Ole bragte henne, i håp om at det [202] skulde virke opstrammende. Men sammen med trettheten og varmen inne i den halvdunkle kleven gjorde det henne så søvnig, så da folket strømmet inn igjen i storstuen, og spillemannen stemte op en feiende springdans, skvatt Dorthea og opdaget at hun hadde fått sig en høneblund der hun satt mellem de andre konene på en umakelig smal veggbenk.

Den arme Ingebjørg måtte danse, – først med kjøgemesteren, men dernest med alle de mannlige gjester som hadde rett til å kreve «en svingom me brura». Imens bød Ole op brudekonerne og brudepikene. Han kom også inn i kleven og opfordret sin søster, men Dorthea måtte smilende tilstå, at springdans kunde hun ikke. I det samme satte felen inn med en annen tone, og så måtte hun likevel følge sin bror inn på dansegulvet og figurere med ham i en nymotens fandango.

Han hadde byttet om storstøvlene med sølvspennte sko, og nedenfor de myrtegrønne skjeggens bukser flaggret under knærne store spragglete hosebåndsdusker. Men til tegn på sin verdighet som nybakt ektemann danset han

med hatten på hodet og sabelen i geheng ved siden, – den raslet og klirret, mens han trampet i gulvet og svinget sig bukkende og henderklappende omkring Dorthea.

«Heisan!» Han la hendene om hennes midje og hvirvlet søsteren med sig i runddansen: «Du e støvandes flink du Dorthea! Neimen va du go teill å danse leill!»

«Det er fordi du fører så sikkert!» Med hendene på hans herder smilte Dorthea op i den unge brudgoms blussende ansikt. Hennes hjerte strømmet over av inderlig godhet for ham – og hun blev helt ør i toppen av den hastige dreien rundt. Endda det nu var helt fullt av dansende par omkring dem, og larmen stod i taket av de mange stampende føtter, gikk det helt fint for dem å komme stuen rundt. Og da de atter stod og figurerte, blev det til en hel pantomime mellem [203] dem, av kokette smil og bøininger fra hennes, skjelske øiekast og dristige tilnærmelser fra hans side. Flere av gjestene stanset, la merke til dem og opmuntret dem med bifallsutbrudd – og neppe hadde Ole sluppet henne, så dukket stedfaren op ved Dortheas side og drog henne med sig inn i dansen igjen.

Den høie kjempesterke Hågen Lunde svinget henne, så Dorthea neppe rørte gulvet med føttene. Et øieblikk fór det gjennom hennes hode – hun hadde jo sorg, – men alle bedrøvelige tanker og bekymringer blev likesom så fjerne og uvirkelige; uimotståelig rev den eggende felelåt og hvirvelen av par omkring henne Dorthea bort fra sitt daglige selv. En lidenskap fra lengst forsvunne dager vågnet op i henne: hvor hun hadde elsket å danse, o Jørgen, o for en fyrig, for en bedårende ballkavaller han hadde vært – det var da de var nygifte nede på jernverket –

– Lars Gullaug fanget henne op med det samme lensmannen slapp henne – eller satte henne ned. Hun fikk igjen pusten litegran, mens Oles verfar trampet taktfast med henne gjennom en noe mere adstadig firetur. – I den skumrende stue syntes nu hele gjestebudet suget inn i dansen som en hvirvelstrøm – Dorthea opfanget et glimt av sin mor, som dreiet rundt med husbonden på Nordre Lunde. Madame Elisabeth struttet av brun brokade, men bar pannelin og silkelue som de andre bondekoner. – En uke bare var det siden hun var midt oppe i de sørgelige og rystende hendelser på Fenstad – ja Aleth Dabbelsteen minnet henne på en besynderlig måte om taterkvinnen som hadde skremt henne så fælt – men pyttсан, Aleth var jo i virkeligheten et godt gammelt skinn – se der danset hun med kjøgemesteren så kappestrimlene flakset om de innhule kinner. Kaptein Cold – o ja visst var han hennes venn, stakkars mann, og Marie Langseth – hun hadde vært en medliderske i deres forviklinger. – Men det var så langt borte, så lenge siden, – nu

kunde hun ikke prestere noen følelser for [204] dem. Hun danset – av hele sitt hjerte begjæret hun nu bare å få danse – mere, mere –. Med øinene søkte Dorthea i vrimmelen Ingebjørgs bror, – hennes neste dans tilkom nok ham, – og han var en staut mann og en god danser, var Harkel Larsson –

– Da var det noen – det var Aleth Dabbelsteen – som tennte lysene på langbordet. Og lysflammerne speilet sig i de mørke øinene til Claus Hartvig; han stod lenet opefter fremskapet og fulgte med et besynderlig uttrykk av kjølig misbilligelse hennes og alle disse aldrende menneskers løssloppenhet i dansen. Det forekom Dorthea som hun blev revet ut av en drøm –. I det samme sprang Claus frem og grep Ingebjørg, som Vilhelm nettop hadde gitt slipp på – Dorthea forstod at guttene var kommet inn for å få den dansen med bruden som de i egenskap av brudesvenner hadde krav på. – Naturligvis, – de hadde aldri før tenkt på sin mor i forbindelse med noe så ungdommelig som dans –.

Leende avverget hun Harkel Gullaugs utstrakte hender: «Ellers takk! Men nu må jeg nok se om mine bestyr –.» Det var visst forresten også på tide å tenke på kveldsmaten til gjestene.

*

Det var en forholdsvis lettvinnt anretning, – alle de hitførte daller og spann med rømmegrøt, og dertil avletter og annet bakverk. Denne gangen skulde det dekkes op i stuen i føderådsbyggingen, så dansen i storstuen kunde fortsette. Men i føderådsbyggingen hadde ungdommen holdt til og danset til tonene av klarinetten. Så her var endda mere uryddig enn i hovedbyggingen, og først efter endel akkordas fikk konene, hjulpet av kjøgemesteren, de løssloppne og ganske kjepphøie unge folk på dør.

De utjagede ynglinger og piker fortsatte dansen på tunet. Klarinettblåseren satte sig op på stabburstrappen, – temmelig i veien for de travle kvinner, – og fortsatte å spille. Men han var dessverre en såre [205] middelmådig musikanter, og en part av ungdommen samlet sig nede foran døren til storstuen og danset helt andre danser til tonene fra felen, som klang ut av den åpne dør.

Hele eftermiddagen hadde både Vilhelm og Claus krysset omkring Tora, den unge piken som var skyllet til lensmannen, og søkt å få danse med henne så ofte de kunde innfange henne. For Vilhelms vedkommende skyldtes det fra først av, at hun var den eneste han kjente fra før, og i begynnelsen generte han sig for å by op de fremmede jentene. Og så var Tora så nydelig og så vennlig. Men snart merket

Vilhelm selv, at han var jo virkelig en god danser, – musikken likesom strømmet inn i hele hans kropp og styrte hans lemmer; enn ikke springdansen, som han aldri før hadde prøvet sig i, voldte ham vanskelighet. Dermed var flauheten som blåst av ham, og hver gang Tora måtte forsvinne, fordi huslige gjøremål la beslag på henne en stor del av tiden, styrte han selvsikker mot den netteste jenten som traff til å stå ledig. Og straks merket han til sin inderlige fornøielse at pikerne vilde gjerne danse med ham. Det var ikke bare fordi han var søstersønn til brudgommen, for det var Claus med. Claus så jo også meget bedre ut. Pikerne fulgte ham da også villig nok ut på gulvet, men så brøt de av meget snart, – Claus kunde i virkeligheten slett ikke danse.

Vilhelm så det med en smule skadefryd. Nu kunde den dumme guttungen ha det så godt. Endda siste julen hadde han hånet Vilhelm som gad hoppe rundt med armen kring en jente «bare fordi du vil øve dig, til du skal gjøre dine hoser grønne hos Tilla Hauss.» Selv nærer Claus en helt barnslig forakt for både piker og baduttspring, som han kallte det. Nu stod han der som fattig Per Eriksen.

Men derefter rettet også Claus hele sin oppmerksomhet på Tora. Hun var altfor snill til å la ham føle hun holdt ham for en klossmajor; tvertom, hun rettledet [206] ham vennlig og tålmodig – gjør sånn og gjør sånn og ikke sånn, se nu gikk det bedre, å han skulde da nok kunne lære å danse –.

Så blev det til at brødrene nesten sloss om Tora, hver gang hun viste sig i stuen. Hun forsøkte på sin blide måte å være rettferdig, danse med dem hver sin gang, og Vilhelm kunde ha funnet sig i det, hvis ikke Claus hadde vist sig krakilsk. Han prøvet å trenge sig på og få danse med Tora også når det ikke var hans tur, og når piken lempelig skjøv ham til siden og gav Vilhelm hendene, glante han efter dem – til han blev knubset til side av noen som han stod i veien for. Og for hver gang han slik blev puffet fra dansegulvet blev han åpenbart sintere, – så gikk han ut, og når han atter dukket op i stuen skjønte Vilhelm at han hadde fått noe å drikke; han var alt temmelig full.

Det var det nu mange som var, da det led litt utpå eftermiddagen, og flere ganger holdt noen av de unge mennene på å komme i tottene på hverandre. Men endda hadde det dog alltid lyktes for kvinnene og de eldre menn å få skilt dem, før det blev til ordentlig slagsmål. Nu mot kvelden hadde nok flere av de bolde svenner måtte erklære sig overvunne av øllets og brennevinets geister. Også noen av de eldre menn var forsvunnet inn på klever og sovelofter. Og langs husveggene, hvor gresset grodde høit og mykt, satt og lå ynglinger; somme kjempet endda tappert mot Jon Blund, men andre lå utstrakt og snorket høilydt. Det var også dem som av

naturen blev tvunget til å avgi hvad de hadde nytt i overflod; tvers igjennem musikken og gildeslarmen hørtes rett som det var den ynkelige låten til noen som måtte rope på Ulrik –.

Solen var sunket bakom åsen. De lange skygger av huser og trær syntes plutselig å flykte og krype sammen til en liten løen dunkelhet innmed vegger og under løvkroner, nu da det milde hvite lyset fra himmelhvelven likesom suget musten ut av alle soldagens [207] farver. De grønne vollene bleknet, og de brune tømmerhusene blev grå, der de stod og speilet kveldslyset i rutene. – Vilhelm danset polspass med en stor brunhåret pike, – hun var vel et hode høiere og dobbelt så drøi som han, men benene hennes fløi som trommestikker og hun snurret rundt så lett og nett som en leke; de danset så godt sammen så de lo hverandre inn i øinene. Ingen av dem hadde lyst til å slutte, så lenge de hadde pust igjen –

– Da kom optoget som skulde gå til kveldsbordet i gammelstuen – med tamburen i spissen, felespilleren og kjøgemesteren med sin stav. Ole og Ingebjørg skred nu frem hånd i hånd foran gjestene.

«Ja døkk lyt da gå inn døkk au, du og bror din,» sa hun som Vilhelm danset med – Anne het hun og var datter på en av Herberggårdene. «Døkk som æ brursveiner» – Selv smatt hun inn på sin plass mellem brudeterne.

Claus stod og hang borte ved slipesteinen, – han så ikke ut som han dugde til å gå noen steder. Hatten sin hadde han mistet; de brune lokker fallt i uorden ned om hans blussende panne. Han hadde knappet op både vesten og skjorten, som han vilde by sitt bare bryst frem til avkjøling –

Med det samme rørte en ved Vilhelms erme – Tora. «Du lyt gå inn nå du au, du som æ brursvein,» sa hun likesom Anne Herberg, og smilte sitt yndige, litt late smil.

«Når ingen nøder mig? Å nei lell, jeg vet da folkeskikk jeg og!» Vilhelm lo lykksalig, slog en arm om Toras skulder. «Ja nei – kanskje du må gå derinn –?»

«Nei vi fer nok veinte vi. De æ berre garmainfolke som ska sitte teill bords nå fyst –»

«Jamen det er jo storartet! Kom Tora, så skal vi danse!»

«E meine du æ gærn du Vilhelm,» lo hun sakte og fristet løse sig ut av hans grep, da han stanget pannen [208] mot hennes barm. Stoffet i den rødstripete trøien

hennes var stivt, og den var knappet igjen med små metallhefter som klemte sig koldt inn i hans hete hud, men inni trøien kunde han kjenne den myke barmen hennes. «Nei slepp nå gutt, e æ trøitt, e greie inte å danse meir nå –»

«Jamen da kan vi jo gå bort og sitte ned ensteds – Tora min søte dukke – vi vil gå og finne et sted hvor vi kan sitte og hvile –»

En gutt hadde overtatt klarinetten, – han blåste meget bedre enn spillemannen. Og all den løse og ledige ungdom og noen eldre mennesker, husmenn og småfolk, som skulde vente til neste bordsetning, blev ved å danse. Tunet var helt hardtrampet og svartsnauet store flekker.

Med et sukk og en hoderysting føiet Tora sig, lot sig av Vilhelm føre langs husveggen utenom de dansende. Da de kom forbi slipesteinen rettet Claus sig op og langet ut efter piken: «D' e min tuj nå,» lallet han, «du sjyllej mei denne – denne dansen – sjyllej veit du.»

«Nei nå orke e inte danse meir, e æ trøitt!» Hun betraktet ham med et overbærende lite smil: «Gu veit – e tru nå mest inte du greie danse meir ikveild du heill, Claus!» Han stod ikke synderlig støtt på sine ben – hver gang han lenset og skulde gripe efter henne, holdt han på å ta overbalansen. Tora gav ham et vennskapelig lite puff som nær hadde veltet hele fyren. Så lot hun sig føre videre av Vilhelm. «Han hadde da fått nok han Claus au,» sa hun og smålo.

«Ja stakkar, han er nok tjenlig til sengen,» lo Vilhelm tilbake.

De slog inn på en gressgrodd sti som førte ut fra gården mellom nøie åkerreiner. Kornet var kommet op så meget så den grå mulden var broddhyllt, skimret fint i grønt. «Det kunde trenges regn nå,» mente Vilhelm.

[209] «Å de kjem sakte regn teill Botalfi. Støtt så bli de styggvær den dagen vi fløtt på setra.»

Budolphi – det var i neste uke alt, tenkte Vilhelm skuffet. Det var meningen at de skulde bli her med moren en ukes tid efter bryllopet var slutt. Men nu syntes han det kunde ikke være noe særlig å være her efter, hvis Tora skulde flytte til seters –.

Hist og her satt og lå folk i det høie gress på reina. Her var meget lysere enn inne mellom husene, de hadde hele den åpne himmelen over sig, og det var som den brede dalen under dem også sendte tilbake lys. Kvelden var så klar så de kunde tydelig se hvert hus og hvert gjerde dernede, og bitte små mørke brikker rørte sig et

sted, hvor folk hadde latt buskaper gå ute på jordet. Det blev så stilt efterhvert som de fjernet sig fra bryllopsgården, og de mange slags larm der borte fløt sammen til en enstonig dur som bare nu og da et høiere rop skar sig ut av. Elvesusen steg op så stille, men de kom nærmere og nærmere den brusende kvernbekken.

Vilhelm blev vår at en skikkelse kom ragende efter dem på veien. Han merket forundret, at det var nok ikke så lyst likevel som han syntes, og stanset for å se hvem det var. Så kjennte han igjen Claus Hartvig.

Claus kom borttil: «Jeg vil danse med Tora – du får bli med mig nu, Tora!»

Piken skjøv Vilhelm litt til siden, stillet sig mellem brødrene. Hun så så smukk og så voksen og myndig ut i sin høitidsdrakt: flettene som hun hadde snodd op omkring hodet var pyntet med roser av sølvagramaner og silkebånd, den rødstripede trøien var utbrodert med små blomstermønstre og sluttet så trangt i ermer og liv så den fremhevet skuldrenes og brystets yndige former, men fra midjen fallt den skåret op i flasquer som det struttende skjørt bar utover hoftenes rounding. Hun forsøkte å stagge Claus, bad ^[210] ham pent gå og legge sig litt nedpå, – det blev nok tid til å danse siden ikveld.

«Jeg går med dere – hvor er det dere to skal av og gjemme dere –»

«Det raker da ikke dig, vet jeg,» sa Vilhelm.

Da Claus lutet fremover – han lignet grangivelig en stangvill stutekalv – deiset han innpå Tora så hun trippet etpar skritt til siden. Vilhelm gav broren en velrettet trykkseksten under ribbenskanten, og dermed knakk han sammen og blev liggende på gresskanten. Tora og Vilhelm gikk videre.

«Du va nå heiller streing ve 'om bror din,» sa Tora og så sig tilbake over skulderen. «Hain ligg der ennå stakkar –»

«Ja det tar han såmenn da ingen skade av,» sa Vilhelm lett henkastet. «Han er jo egentlig bare en rå unge endda –»

«Er'n inte eilst tå døkk, hain Claus da?»

«'men om han er. Han er bare lang for sin alder.»

De var kommet til enden av veien over jordet, nu tok den temmelig bratt ned i kløften hvor kvernbekken kom brusende, det ene lille fossefallet efter det andre ned fra fjellet. En enslig sau flyktet nedover stien, brekende skremt, og forsvant

inn i krattet av løvtrær som grodde frodig i bunnen av kløften. Lenger nede skimtet en blank vannflate gjennom løvet – dammen ved kvernhuset.

«Huff de va gott å svalt her – e æ så heit – æ'nte du heit?» Hun tørket sig over ansiktet med en snipp av sitt forkle.

«Men det er rått her – kjenn, det er aldeles vått i gresset –»

Den bratte gressbakken var blekspettet av marinøkler. Det duftet døvende beskt og friskt av heggeblader og bjerkeløv her langs bekken. Væten drysset ned på deres ansikter, da de kom inn under trærne.

Fremkommet ved den lille kverndammen var de plutselig ute i lyset igjen, og luften kjentes helt lun [211] og stille etter råkulden inne i krattet. Det var vått i gresset her og, men så fikk de øie på en gammel slede som lå like opfor stien, og der satte de sig.

Herfra så de ikke mere av dalen enn noe av den blåmørke åsen på hin siden, men det var likesom de også kunde se det store rummet av luft som lå mellom dem og baklia. Dammen nedenfor var blank og blek – en gang kom det noen små ringer på vannflaten, en liten fisk. Og da de hadde sittet litt, kunde Vilhelm kjenne at den gamle sledebunnen var lun endda efter solvarmen, og det luktet svakt og godt, mel eller høi, av det flisete gamle treet.

Tora hektet op trøien sin, vrengte den halvveis nedover sig, så det øverste av hennes hvite linplagg og de røde selene på livstykket vistes: «Huff e æ så sveitt så de bit i skinne –» hun klorte sig bak på skulderbladene.

«Ja det var svært!» Vilhelm våget sig til å ta innpå halsen hennes. «Du har nå vel også strevet meget idag da –»

«Å jau! Vi har nå starva hardt aille ihop, veit du.» Hun så ham inn i øinene og smilte sitt trohjertige smil, gjorde ikke mine til å trekke sig unda den varme hånden hans, og Vilhelm lot den gli nedmed hennes hals, til det fattet om det ene myke lille brystet hennes –

– Jeg rører ved hennes bryst, tenkte han og husket han hadde syntes det lød så komisk, når de sa det hos Fader Holberg, røre ved hennes bryst, min skjønne jomfru, må jeg føle hennes bryst –. Å det var så godt å få sitte slik og kjæle for Toras søte små pikebryster –. Han rykket tett inntil henne på sledebunnen og la den andre armen sin om hennes liv. Fra armhulene hennes strømmet det mot ham

en godlukt – akkurat den samme lukten som av det våte halvutsprungne heggeløvet –. Bare at det luktet kaldt, men Tora luktet så deilig av varme – et øieblikk trakk han hånden til sig og snuste på sine fingrer. De luktet av [212] solbærblader, som når en har stjålet solbær i haven en solskinnsdag. – Og igjen puttet han hånden inn under linet over hennes barm og lot den hvile der.

«Å Tora – du er så vakker! Jeg tror du er den nydeligste piken i hele bryllopet! Du er meget vakkrere enn bruden –»

«Hå nei lell! E æ nå berre dottra åt ei fattig einkje e da, endda om ho mor æ syskjebåne åt lensmann. Men ho Ømbjør æ eineste dottra på Gullaug –»

«Jamen du er da like smukk fordi om du ikke er rik –?»

«De æ nok inte mange som tykker det,» smålo hun, men blikket fra hennes deilige mørke øine svevet alvorsomt ut i den blå luft over dalen.

«Tora, søte Tora – jeg synes så uendelig godt om dig!»

«Ja detta tru e mest e har formerka» – hun lo sakte, likesom litt spotsk.

Vilhelm krystet henne inn til sig, – det rislet nedefter ryggraden hans som små søte vellystkrusninger. «Får jeg lov til å kysse dig –?»

«Nei *det* får du nå slettes inte,» svarte hun godhjertet mildt, men hun gjorde ikke mine til å trekke sig ut av hans armer, og så tok han om hennes hode og snudde det inn mot sig. Kinnet hennes var så svalt og glatt og mykt, og da hans leber fannt hennes, gled de litt fra hverandre, han likesom kysset inn i den åpne pikemunnen – ør av henrykkelse blev han ved å kysse og kysse –

– til hun plutselig vrikket litt på sig, – Vilhelms siste kyss bare såvidt streifet henne på kinnbensbuen, «gi deg nå gutt, de fer da vera måte me –» sa hun og ristet av inneklemt latter. «Du e da någgå teill påflugan kar du Vilhelm –»

Gutten brøt sammen i latter han og, stupte sig med hodet ned i hennes folderike stakkefang: «Jamen Tora, du kan da like mig – du liker at jeg kysser dig, gjør du ikke det –?»

[213] Hun smilte hemmelighetsfullt: «Du tru det du –» og så grov hun fingrene sine inn i den røde luggen hans, rusket ham heller hårdhendt. «Ja du Vilhelm du –» og hun begynte å pille op piskebåndet hans, løste op hans hår, til det fløt løst om hans ansikt, så fyllte hun sine hender med det og lugget ham eftertrykkelig: «– sett

på måken teill rauhæring – stygg æ hain au, hain Vilhelm ja –» Det lød som et lattermildt kjertegn.

Han fattet om hennes ankel ovenfor spenneskoen – så fin og smal den var! – og leggen i den ru strikkestrømpen så trinn og fast. Men da hånden hans hadde vildret sig opunder de mange stakkene, frem til den nakne varme huden overfor kneet, rykket hun til medett: «Nei Vilhelm – nå lyt du vera folk lell – detta fær du inte låv teill nei –»

Gutten hadde en fornemmelse av at hun mente det visst ikke så alvorlig med sin vegring, han kjælte videre innunder alle disse skjørterne. Da tok pikebarnet ham hårdere i luggen og kjibbet ham til en side: «Vær skikkeleg nå, velt-guten min –»

Forbløffet satt han oprett et øieblikk – men hun så ikke sint ut; hun smilte polisk, trakk trøien sin helt igjen og gav sig til å hekte den: «Vi fær vel gå hematt snart kainskje –»

«Syns du det begynner å bli koldt her – se her –» han vrenge av sig frakken, slengte den rundt skuldrene hennes. Han hadde ikke noe imot å vise frem at den sorte silkevesten hans var med lange ermer, og at det var pipestrimler og blonder på skjorten hans.

«Nå bli vel *du* kaill,» sa hun, men hun blev sittende, fingret på de slepne stålknappene i hans frakke og tittet på dem. Vilhelm fikk armen sin om hennes liv igjen og ordnet frakken så de kom inn under den begge.

– Han som hadde innbillt sig at han elsket Mathilde Hauss – den spisslerke! Han hadde vært så redd at hun skulde le av ham når hun lo, så han hadde mange ganger hatt hjertebanken når han våget sig til [214] å tale til henne. Tora her – når hun lo av ham, så var hun så elskelig godliende, så han fikk bare lyst til å lokke frem mere og mere av denne søte pikelatter. Akk hvor hun var deilig –. Han kom til å huske på at han hadde kysset Tilken en gang i julen, de lekte pantelek – alle de dikkedarer hun hadde lavet –.

Tora sa hverken ja eller nei, men nu syntes Vilhelm at han visste hvad *det* betydde. – Så kysset de hverandre en stund –. Til Tora gav tegnet, at nu kunde det være nok, – hun snudde hodet vekk, og så gav hun sig til å snakke om seterreisen.

«Liker du dig her på Lunde? Er ikke min besstemor gruelig striks til å drive sine folk –»

«Å du veit –» Nu var det så mørkt blitt så han kunde bare *høre* at hun smilte. «Ho fekk nå primi tå dette Landhusholdningselskabet, da ho hadde vove tusen ælne me emse slags ty tå ull og lin frå garen. Du kan tenkje de, jenten' hadd någå tå hårt å ta ti me her på Lunde da. – Ja e vil inte anna sea, ho æ da grei og snill på mange måter au, ho Elisabeth.»

«Har besstemor fått premier, det visste jeg såmenn ikke. Jeg vet at lensmannen fikk en sølvmedalje for avgrøftning og opdyrking av myr her forleden år.»

«Ja de æ inte anna heill berre primi-steill her san. Når døm ha så flusst me tenarhjøl som 'n Håkon, da veit du de går fint. Han far min, han rokk inte rydde hememarka vår, det som vart att av jorda etter skriva å flommen før 'n døydde, 'n hadde fortatt se i steinberinga dama –»

Det måtte være høgstnattes nu, den mørkeste timen i døgnet. Omsvøpt av skumringen fortalte Tora, på Vilhelms deltagende spørsmål, om sitt hjem. Synstevoll hadde vært en stor og veldrevet gård da hennes mor blev gift dit, men året efter, – den eldste broren til Tora var nettop født da – var flomåret i 72. Det meste av innmarken blev begravet under stein og aure, og nesten alle husene på gården tok skade. Tora var født og opvokset i Synste vollhagan, den husmannsplassen [215] som foreldrene flyttet op på, mens hennes far slet for å ryddiggjøre sine jorder efter ulykken. Men han var ikke kommet svært langt ivei da han døde – Tora var dengang 5 år gammel – og det fallt tungt nok for moren som var veik av helse å drive gården så liten som den var. Så kom de yngste barna til slektninger –. Den eldste broren hadde nettop overtatt Synstevoll, og han vilde nok fortsette å rydde, hvor faren hadde måttet gi op. Men så kom Storofsen og ødela alt igjen. Tora visste ikke om hun noensinde skulde få komme hjem til sine egne –.

Vilhelm satt med hånden hennes i sin og klemte den av og til, mens hun fortalte, jevnt og rolig. Hun var like fortryllende, syntes han, nu da hun var alvorlig.

– Det var sulten som endelig drev dem til å bryte op, – de kom i tanker om at de hadde jo ikke fått kveldsmat! Men Tora forsikkert, det visste hun nok råd for.

Vilhelm så at det var alt begynt å bli lysere igjen, da de hånd i hånd vandret markveien tilbake mot gården. Den strakte sig øde og stille i skjæret av månen som nesten ikke gav noe skinn, så lyst var det allerede.

De var nesten fremme ved gården før de støtte på folk, to unge gutter som lå og sov i veikanten.

«Enn hain Claus da – skull du inte sjå etter bror din tru,» mente Tora bekymret.

«Å han må jo vel ha kommet sig hjem på et vis – siden han ikke ligger i grøften noen steder,» sa Vilheim lett.

Da de var kommet inn mellom husene, drog Tora ham med sig ned mot en liten enetages stue som lå inneklemt mellom de større bygninger. Hviskende betrodde hun ham at hun visste, her inne i gammelstuen hadde madame Elisabeth traktert enkelte utvalgte mellom gjestene med kaffe, – hun vilde se efter om det skulde være en skvett igjen på kjelen.

– Det var mørkt inne i det gamle huset – det hadde et åpent ildsted midt på gulvet og ljore i taket.

[216] Fin blå røk fra de døende emmer svevet op mot den åpne luken, hvorfra gresstrå tittet ned i morgenlyset. Fra benkene langs veggen og fra de svarte krokene pustet og snorket det – og Vilhelm husket med en følelse av heftig flauhet, at han hadde forsømt sin plikt som brudesvenn; han skulde jo ha ledsaget morbror Ole til brudekammeret. Men Ingebjørg og Ole måtte ha gått i seng for lenge siden. – Nå han var kanskje ikke den eneste – han hadde iallfall gjenkjennet en av sine kolleger ute på markveien –

Tora hadde funnet en stor spilkum, – og litt kaffe, skjønt mest grugg, fikk hun da hekset ut av kjelen som stod på en kant av åren. Det var lummert inne i rummet og luktet ramt av mennesker og av tobakksrøk – et krus med hele og itubrukne kritt Piper stod på bordet sammen med kurver og bakker hvori det var rester av kakesendinger. Tora samlet på en bakke det som så mest appetittlig ut, fyllte kummen full med melk og stakk et stykke brunsukker inn mellom lebene sine: «Kom da –»

Der var et bislag utenfor stuedøren, og der stod de og holdt måltid. Hun bet over sukkerstykket og gav ham det halve, de drakk hver sin gang av spilkummen og plukket i sig vafler og beter av goderåd og rømmebrød, mens de kniste og smålo av ingen ting.

Det var helt dagslyst da de endelig blev enige om, at nu *måtte* de gå og legge sig. «Får jeg et godnatkyss da Tora –» det kunde ingen se dem her i bislaget. Og nu visste Vilhelm at han skulde ikke vente på svar. Det blev et langt og godt kyss, og hun hadde lagt armene sine om nakken hans, så inderlig trofast. Men midt i det gjespet hun så det knaket i kjevne hennes.

De kom til å le begge to – men så rev hun sig løs og rømte opover tunet. Vilhelm vilde sette efter henne, men merket medett at han var selv morderlig søvnig. Så ruslet han nedover den andre veien for å finne det rummet i ett av stuehusene, hvor han hadde sovet forrige natten.

[217]

10.

Bryllopet gikk sin gang. Tredje dags kvelden reiste noen av gjestene hjem, men storparten skulde bli til sjettede dagen.

Vilhelm var så optatt av å tenke på Tora, så han la lite merke til hvad som ellers foregikk omkring ham. Han var fort blitt på det rene med at han vilde forlove sig med henne. Hvorfor skulde han ikke kunne gifte sig med en bondepике –? Sånt hadde man hørt før; det var mange handelsmenn inne i Christiania som hadde fått sig koner fra landet, og nu hadde jo han bestemt sig til å gå handelsveien.

– I fortellinger og komedier hendte det stadig at helten – oftest var han en ung baron eller noe slikt – forelsket sig i en smukk bondedatter og fridde til henne. Så pleiet det riktignok å gå slik, at piken viste sig å være nettop den rike frøken som hans far vilde tvinge ham til å ekte. Hun hadde rømt ut på landet og levet der i forkledning, fordi hennes grumme far vilde gi henne til en brudgom som hun aldrig hadde sett og fattet avsky for på forhånd. Nå, hovedsaken var jo da at baronen eller hvad han var fridde til den skjønne i den tro at hun *var* et bondebarn –.

Noen ganger dukket den tanken op, at dersom hans far hadde vært i live vilde det kanskje ikke ha gått så glatt for ham å få lov til å trolove sig med Tora Synstevoll. Men Vilhelm jaget den vekk. Han sørget da virkelig opriktig over sin far. Men nu var det likesom så lenge siden han kom bort – det hadde hendt så meget siden den tid. Han vilde heller se det slik, at siden han hadde mistet sin far så tidlig måtte han se til å bli selvhjulpen hurtigst mulig. Og når han altså var nødt til å anse sig som et voksent menneske, hvorfor skulde han så ikke sikre sig som sin livsledsagerinne den piken som han syntes så umåtelig godt om –?

Naturligvis vilde han aldrig gjøre sin mor imot eller ^[218] gifte sig uten hennes velsignelse. Men når hun lærte Tora å kjenne, vilde moren sikkert opskatte hennes elskverdige egenskaper og henrykt omfavne henne som sin datter. Herregud, moren hadde jo vært med og beundret, da besstemoren for de forsamlede koner fremviste hvad hun hadde liggende i kister og skap av ullent og linnen, spunnet og vevet her på Lunde. Og det var da frukten av Toras flid og dyktighet, en del av det iallfall.

Han vilde få Tora til å ta sig kondition i byen, når de selv flyttet til Christiania. I et hus hvor hun kunde erhverve sig en viss politur. Ikke for det, hun var god nok som hun var, det var helt umulig at hun kunde bli søtere og mere inntagende. Men når de skulde bo i byen, så blev det jo mere praktisk at hun fikk litt bymessig sving på sig.

Når alt kom til alt – moren kunde jo ikke uten å fornærme sin mor og sin stedfar og broder Ole sette sig imot et giftermål mellem ham og en nær slektning til lensmann Lunde.

Imidlertid hadde ikke Vilhelm endda fått leilighet – eller courage – til å innvie Tora i sine drømmer om deres felles fremtid. Hun var alltid så optatt med huslige plikter, så det blev ikke stort han fikk sett til henne. En svingom i ny og ne om eftermiddagen. Hun kunde alle de nymotens dansene til fullkommenhet – hadde lært dem av sin morbror. Han hadde vært Holsteinskar, fortalte hun, og var nettop spillemannen som spillet i bryllopet. Men bare en kveld hadde Vilhelm fått hell til å smutte bort fra gården med henne. Da hadde de sittet i en dolp i bakken nedenfor kongeloftet, og han hadde fått kysse henne og holde sin hånd innpå brystet hennes. Men hun torde ikke bli ute så lenge som den første aftenen.

Ellers så levet de jo her på Lunde i en Herrens velsignelse av mat og drikke. Annendags morgen var de tilmed blitt vekket med dram og avletter på sengen. Vilhelm tok nu temmelig forsiktig til sig av de sterke ^[219] saker, – han skulde ikke ha noe av å bli vettløst full som han hadde vært den fryktelige kvelden i våres, da han hadde drukket på Sandtangen. Dessuten syntes han sannt å si ikke at brennevin smakte så forferdelig godt.

Det gjorde derimot Claus, det kunde man ikke unngå å merke. Vilhelm hadde forresten ikke sett stort til broren disse dagene, – han hadde ikke ligget i sengen deres da Vilhelm kom op om morgenen første, – eller rettere sagt andre bryllopsdagen. Claus måtte ha funnet sig en annen soveplass og holdt sig der siden, for nu delte Vilhelm sengen med en rask ung bonde, slektning av Ingebjørg Gullaug.

Om Claus husket at broren hadde lagt ham i bakken den første kvelden, visste ikke Vilhelm. Men han hadde ikke inntrykk av at Claus moret sig noe videre i gjestebudet. De andre unge guttene holdt styrkeprøver, og noen ganger hadde de også skutt til måls efter en skive som var anbragt på veggen til smien ovenfor gården. Claus var med på det, men gjorde just ikke noen glimrende figur – han gikk jo og var endel suset hele tiden, så han skjøt ikke nær så godt som han pleiet.

Vilhelm klarte sine saker meget bedre, endda han ellers ikke var så sikker skytte som Claus Hartvig.

Danse hadde Claus helt gitt op. Når de andre danset, stod han og hang og så på. Og etter at Tora hadde avvist ham ettertrykkelig engang han gjorde tilnærmelser til henne og var temmelig beruset, nøiet han sig med å glo dystert, når han så at hun danset med Vilhelm.

Vilhelm kunde ikke for det, han syntes ikke *bare* synd i Claus. Han likte ganske godt det at han nu hevdet sig som den eldste, den voksne som visste å te sig mellem annen voksen ungdom, og han hadde funnet sig en kjereste, – Tora kunde ikke skjule at hun hadde et godt øie til ham. Bare han fikk leilighet til å snakke ut med henne, så forstod han nok, [220] at den søte pike vilde visst ikke vise ham vinterveien.

– Og Claus stakkar, han var hverken fugl eller fisk. Han var ikke noe barn lenger, men det var påtagelig klart at han var langt fra å være voksen.

*

Det var med den nye sengekameraten sin, søskenbarnet til Oles kone, og to unggutter til, at Vilhelm gikk opover syvende dagen efter bryllopet. De skulde se efter noe på seteren, og de hadde med sig bikkje, børser og fiskegreier. Bondeguttene hadde også berget med sig noen lommelerker med brennevin.

Så da de hadde vært ute på morgenkvisten og fått etpar harer, – Vilhelm var litt kry av at han hadde nedlagt den ene – og siden dradd garn i setervannet, gav de sig til i seteren, åt og drakk og sov. Og det led utpå eftermiddagen før de kom sig til å bryte op. Solen var gått bakom åsen alt, da jegerne kom drivende nedgjennem småskogen like ovenfor gården.

Det var havnehage her, med older og vierbusker, og grunnen bløt av vannsig og optråkket, – bryllopsgjestene hadde hatt hestene sine gående her i uken som var. De var like ved leet til innmarken, – det stod åpent med staurerne nedlagt – da en kvinnestemme hørtes, halvkvalt skrikende: «La vera meg, sie e, – du *fær* inte –» og et grøtet guttemål: «Ikke skap dig, tøs –»

Tispen slet sig ut av hånden til Per Vold, satte stormgjøende inn mellem olderbuskene, til kobbelet fastnet i noe. Per løp efter, Vilhelm i hælene på ham. Bortenfor kjerret, på en liten grønn voll inntil skigaren lå to mørke kropper og

brøtes, – gutten strevet og skulde velte sig oppå den andre – og nu kjennte Vilhelm stemmene –

Per tok hårdt om armen hans: «Nei la vera gutt – detta æ inte någå som vi har å gjera me –» hvisket han heftig. Men han stod bøid, med den ene hånden i halsremmen til bikkja som strevet, vilde slite sig og bort til de to –

[221] Vilhelm så skimtet av noe hvitt – Toras kne og et stykke lår, hun lå med stakkene slått oover. Han slet sig unda hånden til Per. Med et halvkvalt rasende skrik og børsen løftet som en klubbe stormet han ned mot de to.

Claus var alt halvveis over skigaren. Vilhelm drev til ham med børsetrumfen, ramte broren mellem skulderbladene så det sakk i ham. Neste nu traff skohælen til Claus ham i ansiktet, idet den andre svang sig over gjerdet og stakk i renn utover jordet.

Vilhelm så sig om efter Tora, – hun stod rett op og ned og rystet av undertrykt hulken. Tispen hadde kommet sig løs, hoppet bjeffende og loggrende op på henne; hun rørte ved den likesom med rådløse små kjertegn.

«Tora – Tora – har han gjort dig noe – Tora, var han grim mot dig –?» han vilde gripe om henne, støtte henne –

«Slepp meg – slepp meg –!» Med et høit hjerteskjærende skrik snudde hun sig, rømte langsmed skigåren så buskene svisset, idet de lukket sig efter hennes flukt. De hørte at hun stomlet over de nedlagte staurene i leet.

Per Vold drog Vilhelm med sig samme veien som de var kommet. Han tidde som en stokk, men slapp ikke sitt tak på armen til den andre. Vilhelm hadde rotet frem lommetørkledet sitt, prøvde stanse strømmen av blod fra nesen, – det rannt inn i munnen, det var så ekkelt – og nu begynte det å gjøre skammelig vondt i hans ansikt efter den sparken han hadde fått.

Kommet frem til leet så Vilhelm at Tora stod stille et stykke nede på veien over jordet. Den lysegule bikkjeskrotten jompet og drog og vilde videre, gnellende utålmodig, – Tora holdt henne efter kobbelet. Vilhelm vilde efter, men Pers hånd om armen klemte hårdere: «Nei bi nå –»

Vilhelm løftet børsen, ristet den: «Hadde jeg såsannt hatt ladd – jeg skulde ved Gud –!»

[222] «Du skulle inte lagt de borti detta du,» sa Per. Hele den unge bondens person utstrålte en kraftig misbilligelse.

Langt nede kilte de to andre guttene mot gården. Da de var forsvunnet under bakken, så Tora sig tilbake over herden. Vilhelm vilde styrte frem, men Per Vold holdt så fast på ham som noe vondt –

«– men så slipp mig da, menneske – jeg må tale med Tora –»

«Start still, sie e! Tykkjer du inte du har skjemt ut den stakkars jentongen nokk kainskje –»

«Har jeg –?» snøvlet Vilhelm, med nesen full av blod.

«Du skulle ailler ha lagt de frami detta, du Vilheim,» sa Per bestemt, men noe roligere. Men han blev ved å blåholde den yngre, mens Tora langsomt vandret nedover mot gården.

«Jamen du gode Gud, mann! Han var jo i ferd med å gjøre det stygge ved henne –!»

«Å – å.» Per snakket langsomt og uvillig. «Dæ va nå føll inte så ille heiller. Hadde berre inte du steillt teill bråk så –»

– Det demret for Vilhelm, at hans følgesvenn hadde et annet syn på saken – et som for ham var ubegripelig og ukjent. Det var heller ikke lett å snakke, sånn som nesen hans blødde – og det gjorde vondt i ansiktet, og overleben kjenntes tykk og stiv.

Først da Toras skikkelse var forsvunnet, slapp Per Vold sitt tak i ham og gav sig til å legge staurerne igjen i leet. Og så omsider begynte han langsomt å gå nedover han også.

*

Når ulykken først er ute så –. I år og dag skulde Vilhelm komme til å tenke på det ordet, så ofte den usalige slutten på Ole Hågensens bryllopsgilde rannt ham i hu.

Innkommen på tunet styrte han sine fjed bent ned mot vanningstrauet ved stallen. Men knapt hadde han [223] dukket sitt mishandlede ansikt i det mørke og iskolde vann, så rørte en ved hans skulder:

«Men du søde himmel – hvad er nu dette!»

Det var madame Dabelsteen, – i det bleke kveldsskjæret lyste den store hvite kappen om hennes stygge hestefjes.

«Det er ingenting, madame Aleth – jeg har slått min nese bare –» Vilhelm dukket fort ned i vannet igjen og blåste så det boblet.

«– det er jo forskrekkelig som han har skamfært sitt ansikt, lille Vilhelm. La dog mig få hjelpe – jeg kan stille blodet –»

«Jeg klarer mig godt selv – mange takk forresten.»

Madame Dabelsteen satte hendene i sidene, rystet på hodet: «Ja disse gjestebud, disse gjestebud!» Hun sukket smilende. «*Noget* er det nu i det som han sier, pastor Struwe – ja salig Dabelsteen sa det jo også mange ganger – den umåteholdenhet de dyrker her i dalen, med brennevin og øl, når det skal være gilde –. Og der drikken går inn, går vettet ut – og så ender det med optøier og slagsmål, og det som verre er. – Her kommer den kjønne lille Tora rennende som hun var om en hals, med tårerne strilende nedover sine kinner – og nu Vilhelm –» hun bråstoppet. Så smekket hun hendene sammen, smilte fult: «Ih Vilhelm – det er da ikke Tora Ommundsdatter han har vært oppe og toppes med?»

«Hvad er det med Vilhelm – har Vilhelm vært oppe og toppes med noen – men Gud dreng, hvordan er det du ser ut –»

Vilhelm hadde snudd sig, fykende sint, for å svare madame Dabelsteen. Da han fikk se at også hans mor og mormor var kommet til, blev han stående håndfallen. Skrekk, skam, forvirring veltet sig om hverandre i hans sjel – så fikk en ny følelse, som var både forbitrelse og angst, overtaket – skulde han få skylden for sin brors misgjerning –?

Han visste ikke hvad han torde si. Påberope sig ^[224] Per Volds vidnesbyrd om hvad de hadde sett – og blottstille den arme pike –? Det begynte å gå op for ham, at den unge bondes holdning kunde ha meget for sig. Men han skulde da vel i Herrens navn ikke latt Claus få lov til å ødelegge pikebarnet i ro og fred – men han skjønnte, at kom det noe utover om de to oppe ved gjerdet, så vilde det i alle tilfelle gå verst utover Tora. Hvis han sa at han bare hadde forsvart sin festemø – men det var jo nettop det fortvilede at det var hun ikke, han hadde ikke engang fått sagt henne sitt hjertensønske – og han fornam dunkelt at han kunde ikke gjøre henne verre nu

enn tale om sin forelskelse i henne. Og under alt det andre satt den grunnfestede følelsen fra barndommen: man sladder ikke på sin bror.

Høit svarte han: «Ingenting – det er ingenting. Jeg snublet og slog nesen min til blods bare.»

«Men da! La mig få se på dig, – det er besst du blir med inn –»

Madame Aleth fortsatte med sine tilbud om å «stemme blodet». Men nu gikk besstemoren imellem: «Herregud da, Dorthea, du skal vel ikke mase på den voksne gutten, fordi om han har skrapet nesen sin og blør et grann neseblod. Gå op og legg dig rett på rygg du, min dreng, så stanser det nok. – Det er vel forresten på tide at vi alle sammen søker sengen nu; vi skulde jo se til å komme i hverdagsfolderne igjen efter alt dette gildesståket. Håkon gikk og la sig for en stund siden –, – men har de fått kveldsmat?» vendte hun sig til Per og Vilhelm.

Per mumlet noe om at de hadde da spist før de drog fra seteren. Madame Dabbelsteen utropte ilferdig, men det var jo mange timer siden, de måtte da være blitt sultne igjen forlengst «– men jeg kan sende Tora op til dere med mat, hun er sikkert oppe endda, hun kan umulig ha gjort sig ferdig med opvasken så sent som hun kom inn –»

[225] «Det skal du ikke være brydd med, Aleth,» sa madame Elisabeth. «Du trenger nå ikke å bry dig ubedt så mye som du gjør heller» – og Vilhelm gjenkjente i mormorens måte å tale på noe truende som han visste at han hadde hørt før.

De tre koner bød godnatt. «Godnatt min dreng,» sa moren sakte. Hun hadde stått ganske stille, nesten ikke sagt noe, men nettop av denne hennes stillhet sanset gutten, hvor urolig hun var. Hun ante der var noe på ferde –.

«Jau dæ hadde vore bære du hadde hørt på meg,» sa Per Vold sakte, da de kom op på loftet sitt. «Å einn denna Dabbelsteina – ska nå ho leggje snytskafta sitt ti dæ au så –» hans mine var så mørk så Vilhelm våget ikke si noe. – Ikke var han oplagt til å snakke om saken heller. – Per drog av sig støvlene; sindig avførte han sig ytterplaggene og veltet sig inn i sengen.

Rummet de lå på var egentlig bare enslags gang mellem de to stuene i andre høgda av føderådsbyggingen – åpningen ut til svalen hadde ikke dør. Det var deilig og luftig, syntes Vilhelm, – og han tenkte, når Tora kom op med maten til dem, kunde han lett smette ned efter henne. Han *måtte* snakke med Tora, det burde sandelig selv denne Per'n kunne begripe –.

Han slengte sig nedpå sengen utenfor Per Vold; hjertet hans hamret så det var en gru, mens han lå og ventet på at Tora skulde dukke op. Nesen hans og hele ansiktet gjorde fordømt vondt og, – pulsene dunket og det sprenget slik eftersom holdet hovnet op. Ligge stille var han ikke god for, – og bare han leet sig det minste, knaket og skalv hele sengen som den vilde skille sig i sine enkelte bestanddeler. Det var en skrøpelig sammenføiet tingest av en seng som var blitt satt inn på gangen til ham og Claus; til daglig stod her visst ikke annet bohøve enn de digre jernbeslåtte kistene langs veggen.

[226] Han greide ikke å ligge rolig, – spenningen og frykten blev til en uutholdelig tortur etterhvert. *Han* hadde da ikke gjort noe galt, – og samtidig visste han at det var ikke helt meningsløst heller når han nu lå her og følte, den misbilligelse som han kjente strømme imot sig var ikke rent grunnløs. Hver gang han tenkte på Claus blev han ubendig rasende – og når han tenkte på Tora Synstevoll, styrtet han ned i en forvirrende smertelig skamkjennelse – og så kom billedet av hans mor for ham, og samvittigheten stinget ham ganske forskrekkelig. Han husket bare med ulyst på den søte rusen av forelskelse som han hadde svevet i hele bryllopsuken, – det var som han nu led av de skrekkeligste tømmermenn etter den. Men han måtte for enhver pris få snakket ut med Tora –.

Omsider gikk det i trappen. – Og så var det ikke Tora. En eldre, stillferdig jente som han hadde sett svive husimellem under gjestebudet satte en bolle melk og et trefat med påsmurte lefser på gulvet foran sengen: «Værsgod da, nå fær døkk eta da» – og forsvant.

Men Per Vold sov alt. Og Vilhelm hadde ikke lyst til å vekke ham. Den svale søte melken smakte vidunderlig, før han visste av det hadde han nesten tømte bollen. Han fikk også mod på en lefsebuss – det var herlig salt innmatpølse inni rullen. Uvilkårlig tedde livet sig litt lysere for ham –.

Likevel var han forberedt på å bli liggende våken med sine engstelige og triste tanker, – og med sitt verkende ansikt og hodepinen – da han krøp under skinnfelden igjen. Men før han visste av, såg allting bort i søvndimme, og vekk var han –.

*

Neste dagen var prekensøndag i Herberg kirke, og den nærmeste familien – andre var ikke igjen på Lunde nu – skulde følge med ungdommet til høimessen.

Ole, sedat antrukket som nygift mann, kjørte sin [227] Ingebjørg med den svarte koneluen over håret; Per Vold satt bakpå med dem. I den neste store vognen kjørte lensmannen og madammen, deres mor og madame Dabbelsteen, med en av tjenesteguttene på bukken. På Vilhelm ventet en opsadlet hest, – det var etpar menn og kvinner fra gården som skulde ride. Og mellom disse fikk han øie på broren; Claus holdt ganske strunk og uanfektet på Junkeren. Da Vilhelm kom bortover, snudde han sig til den andre siden, og straks efter satte han og noen av de andre rytterne sig i bevegelse.

Tora var ingen steder å øine.

*

Himmelen var blitt overtrukket og solskinnnet borte da de kom ut av kirken. Og allerede før de var oppe igjen på Lunde begynte det å regne. Resten av dagen silte det stilt og jevnt, – det dryppet fra alle tak og av trærne. Og dalen lå halvgjemt i regnskodden. Men endda det igrunnen var temmelig surt og koldt, hadde Vilhelm alltid bakefter en forestilling om at det hadde vært en lummer dag.

Han hetet i hodet og følte sig utilpass – det stive hovne ansiktet hans virket som et ubehag både fysisk og på sinnet. Av kirketjenesten husket han ikke annet enn at han hadde gjemt sig lengst bak på galleriet hvor de unge guttene satt. Noen smuglet en lommelerke bort til ham, og han blev dødelig genert – sås det på ham hvor sjaber han var –? Men han hadde virkelig for en gangs skyld brennende lyst på en støit. Drammen gjorde ham godt – og han så med lettelse at flasken gikk videre fra mann til mann – så var det da ikke fordi han så dårlig ut at han var blitt budt –.

Da de gikk til middagsbordet, kunde ikke han og Claus lenger unngå hverandre, – de måtte sitte ned side om side. Men de vekslet ikke ord, og de så neppe på hverandre – og følelsen av å være tett inntil brorens tette kroppsmasse som også omsluttet, han visste ikke hvadfor tanker, men de dreiet sig sikkert om det [228] samme som hans egne, den øket den prikkende uro i ham, så det blev nesten uutholdelig.

Efter middagen tok han mod til sig, gikk ut for å søke rede på Tora. Forloren og våt drev han rundt på gården i silregnet, – så innom den gamle stuen hvor han og hun hadde vært den første bryllopskvelden og funnet sig mat og kaffe. Det brennte en herlig varme på åren. For enden av langbordet satt noen ungdommer og spilte kort, andre stod omkring og så på. Vilhelm følte sig fristet til å gå inn og slå sig til ro en

stund – det lyste så lunt av ilden. Da opdaget han at Claus var der, og listet sig ut igjen –.

Han skjøv op skuldrene, løp over gården og ned til ildhuset. Men der var døren stengt med lås og slå. Den halvgamle jenten som hadde bragt ham mat kvelden før kom forbi i det samme – hun hadde en fillet sekk over hode og rygg som beskyttelse mot regnet og bar to bøtter i vassele. Hun var mere enn villig til å slå av en passiar med ham: ildhuset brukte de slett ikke til daglig, bare når de bakte og slaktet, ja og så hadde de kokt der til gjestebudet. Men nå som de ikke var flere fremmede, så laget de da maten på kjøkkenet kan du veta –.

På kjøkkenet hadde han vært innom flere ganger alt og ikke sett noe til henne: «Du vet ikke du vel hvor Tora er – Tora Ommundsdatter, jeg skulde gjerne ha snakket noen ord med henne –?»

«Ho Tora, ho æ fell heme på Synstevoll nå, teinkje e. Ho gjekk da idag tileg –.»
Vilhelm syntes at tausen så helt underfundig på ham.

Og igjen blev han overfallt av denne forvirringsskrekken. Det var som når en går i stummende mørke, er redd for å snuble i usynlige hindringer, tomle ned i usynlige fallgruber. – Moren hadde sett så rar ut, syntes han – stille og forstemt. Det var forresten ikke så mange gangene han hadde dristet sig til å se på henne idag –.

Tilslutt listet han inn i hovedbygningen igjen. I ^[229] storstuen stod hans mor og madame Dabelsteen og pakket ned lånt koppestell i store kurver, mens madame Elisabeth satt for bordenden og dirigerte: «fra Holen – det skal være et tinnfat og syv tinntallerkener, – må jeg se, de har bumerket på alt sitt – og fire sølvskjeer –»

Vilhelm smatt inn i kammerset innenfor. Lensmannen lå på sengen og sov sødelig, langpipen hans hang endda i munnviken, pipehodet støttet mot gulvet.

Foran det vesle glaset stod et bord og en lenestol; i hyllen over vinduet lå flere bøker. En mytologi på fransk, – besstemoren hadde vel ført den med sig fra et tidligere livsavsnitt. Bibel og salmebøker. Et håndskrevet hefte med råd for husdyrenes sykdommer. En tysk postille innskrevet med Hågen Halvorsens navn: «Denne bog er af mig ærverved for 1 Spd. ok. tuenne Mk. udi Altena ano D. 1769.» Endelig fannt han et bind: Førsøg i de skionne og nyttige Videnskaber samlede ved et patriotisk Selskab. Han krøp sammen i lenestolen og begynte på en fortelling om Sigrid eller Kierlighed, Tapperheds Belønning.

Egentlig hadde han aldrig før brydd sig større om å lese kjerlighetshistorier. Men denne dagen var det anderledes, – og så foregikk fortellingen i den gamle hedenske tiden da folk trodde på Freya og Thor og Odin, og alle heltene var enten edle kjemper eller ville og blodtørstige skurker. Og den deilige Sigrid Syvalds datter blev likesom Tora – og han selv var Othar. Hundengekjempen, som overfalt prinsessen i skogen og vilde voldføre henne, tenkte han sig uvilkårlig i Claus' skikkelse, men den lumske Ragnhild som noe bortimot madame Aleth.

Jo lenger han leste jo mere betatt blev han. Det blev tidlig mørkt denne dagen, men Vilhelm holdt boken tett opunder det gulgrønne ruteglasset som endda til var overskvettet med muddervannsdråperne av takdryppet utenfor. Han sanset ikke at det hovne blodskutte øiet hans gjorde vondt – pinte bare sitt ^[230] syn for å skjelne bokstavene som tok til å flyte sammen for ham nu –

Han skvatt op da besstemoren kom inn i kleven, – ved den siste rest av dagslyset hadde han forsøkt å komme til slutten på Othars skin-bryllop med Insegunde, og Sigrids sjelekvaler mens hun holdt lyset for dem. Det var uhyre spennende – og skildringen av Jarl Ebbes gård gikk likesom sammen med denne store bondegården her. – Han hadde sprunget op, bød sin mormor stolen, men ventet bare på å få lov til å forsvinne et annet sted hen med boken sin.

«Bi litt, Vilhelm,» sa madame Elisabeth. «Jeg har et ord å tale med dig. Du kan forresten gå og finne din bror – det angår jer begge –»

Vilhelm kjente at han blev blek og kold i ansiktet. Nu kom det som han hadde vært redd for hele dagen – han visste ikke riktig hvad –.

«Jamenn trur du de æ klokt detta, Lisabeth,» kom Hågen Lundes stemme borte fra sengmørket.

«Den Satans kjerringen Aleth har fått lokket ut av Tora hele historien!» Madame Elisabeth hadde satt sig i lenestolen – hennes ansikt lyste som en stor gul flekk i tasmørket. Hun trommet med fingertoppene på bordet foran sig. «En må jo få disse mennesker til å skjønne, de skal bare holde sin munn. Og ikke ta det så tragisk som Dorthea stakkar. Du får nok la mig greie op dette, Håkon.»

«Jaja da.» Lensmannen veltet sig overende i sittende stilling, lette efter støvlene sine. «Du kjeinne fell besst folke ditt sjøl – du lyt vel rå nå au da.» Han drog et dypt sukk.

Det var meget lysere ute enn inne. Vilhelm frøs i de våte klærne da han strøk over gården. Og da han lukket på døren inn til den gamle stuen, slog luften mot ham lun og mett av røk og menneskelukt. Det gløste varmt og rødt på åren. Rundt pråsen som stod og brannt på langbordet dukket ansiktene til kortenspillerne frem, blålig omskyet av røken fra krittpipe. [231] Vilhelm syntes han skulde gjerne gitt ganske meget for å få lov til å stikke sig bort i en krok her inne i varmen og dunkelet. Men han gikk bort hvor Claus stod bakom en av spillerne og kikket ham i kortene. Han rørte ved brorens skulder:

«Mormor vil tale med dig. Du skulde komme inn til henne i kleven.»

Claus Hartvig snudde sig brått, blev mørkerød i ansiktet og gikk ut fort, fulgt av Vilhelm. Ikke før stod de ute under åpen himmel, så snudde Claus sig rasende:

«Jaså! Du har sladdret! Ja det kunde jeg jo nesten ha tenkt mig.»

«Å ditt elendige fæhode! – *jeg* har sgu ikke mælt et mukk – kan du ikke skjønne såpass engang. Forstår du ikke, det er Tora. Du har skremt henne så hun ikke tør være i hus med dig, din – din –. Og noe måtte hun da vel si, om hvorfor hun ikke vilde være her så lenge du er på Lunde.»

Claus Hartvigs ansiktsuttrykk blev underlig barnslig medett – Vilhelm skjønte han var redd han og. Men han forsøkte å kjekke sig: «å – da var det vel ikke bare mig hun trengte å være bange for da». Likevel så han godt nok dukket ut, da han fulgte efter Vilhelm inn i storstuen.

Noen hadde frisket op varmen på peisen. I det flaggrende lysskjær holdt madame Dabbelsteen på å sortere vasketøi fremme ved bordet. Moren var der ikke –.

– Moren var inne i kleven. Hun stod ved besstemorens lenestol. Det tennte lyset som var stillet på bordet foran madame Elisabeth fremhevet hennes sørgelige drakt med alt det hvite på det svarte, og svarte kanter på det hvite igjen, så hennes ansikt virket nesten like gult som den gamles, og hennes øine var rødkantet. Hun syntes endda høiere enn hun var i dette rummet, der det var så lavt under taket, og det var [232] noe ved hele morens gestalt som fikk Vilhelm til å tenke på krenkede helligdommer – dyd, sønnlig plikt og alt såntnoe. – Endda *han* hadde da ikke gjort noe galt – det kunde han iallfall ikke selv innse – men han hadde aldrig sett henne slik før. Moren som det alltid hadde vært så lett å gå til, som han alltid hadde kjent sig så frimodig hos – nu syntes han plutselig at det vilde da være det verste

av alt, hvis historien om Tora skulde legges frem for hennes bedrøvede alvorlige øine.

Besstemoren satt og trommet med en liten tykk og spissfingret hånd på skinnpermen til den boken som han hadde lagt fra sig. De rare kuleøinene gikk fra den ene til den andre av guttene, og de snusmørke neseborene hennes véret utspilte. Men Vilhelm følte straks, hun tok ikke dette på samme måten som deres mor, han merket en viss velvilje strømme imot sig fra den gamle konen, skjønt hun var ergerlig på dem og –.

Hun så staselig, nesten pen ut, når hun var søndagsflidd, med et fint kniplingskantet pannelin inntil ansiktet under den svarte silkeluen og et gulbrunt silkesjalett i kors over brystet utenpå verkenskjolen som var glinsende mørkegrønn og halvveis bymessig på snittet.

«Sett dig, Dorthea, – sett dig, min pike,» sa hun nokså utålmodig til deres mor.

Madame Dorthea nedlot sig på den lille stolen som stod på den andre siden av bordet. Men hun snudde litt på den, så hun blev sittende vendt mot sine sønner.

«Det er jo en kjedelig sak dette her, lille Vilhelm,» begynte mormoren, hun trommet og trommet på boken. «Det er ikke skikk på landet at ungdommen – unge gutter og jenter – omgås så fritt som man bruker det i jeres kretser. Det holdes ikke for passende at de lar sig se sammen eller taler med hverandre så eldre personer ser det. Naturligvis, ved gjestebud hvor det blir danset og drukket endel, der [233] blir jo tonen lett noe friere. Det vet man, og ser gjennom fingrer med. – Men det er allikevel meget, *meget* uheldig for en ung pike, hvis hun blir overrasket i en vennskapelig tête à tête med en gutt. Så bra folk, hvis de ved et uhell kommer over et par unge i en øm situation, de går forbi og later som ingenting. Ja jeg vet jo at du mente ikke noe galt med det, du kjenner ikke skikk og bruk her, kan jeg tro. Men det er ille for den stakkars Tora – hun føler sig utskjemt, hennes rykte her i bygden har fått en flekk, en riktig lei flekk –»

Vilhelm var blitt ildrød i hodet under besstemorens harang. Dette var da vel å sette tingene på hodet – og så torde han ikke si noe, ikke for Toras skyld, og sladdre på Claus kunde han da ikke heller –.

Claus så ut som han følte sig meget lettet. Og Vilhelm tenkte alt med forbittrelse på at til alt det annet skulde han så vel finne sig i at den guttsatan hoverte over ham, såsnart de kom på tomannshånd. Men det aktet han nu ikke å ta imot så helt tamt –.

«Ja Claus har jo heller ikke opført sig som han skulde,» fortsatte madame Elisabeth. «Du har nok forsøkt å være i aller høieste grad nærgående, og det mot en god, ærbar pike –»

«Ja det er jo nettop det,» fallt Vilhelm heftig inn. «Besstemor må tro, jeg gjorde virkelig ikke annet enn jeg vilde hjelpe Tora. Så hun kunde bli fri for hans – nedrige – påtrengenhets.» Nedrig – det var nettop det ordet som han hadde truffet på flere ganger i historien om Sigrid med Sløret, det var det rette, – hele saken var så nedrig, så han kjente det som han kunde gjerne grått av raseri.

«Nå *det* var nu vel ikke så farlig,» sa madame Elisabeth. Hun så på Claus med et ørlite medlidende smil. «Gutten der hadde vel neppe klart å gjøre jentungen større skade, – Tora er håndfast nok. Og Claus er sikkert temmelig uerfaren –»

[234] «Mamá da!» Madame Dorthea snudde sig brått mot den gamle, smertelig forarget. Claus stod mørkerød i hodet og så forbittret på besstemoren, men hun nikket avvergende imot dem begge. «Jaja Dorthea, jeg sier dig jo, jeg er lei for dette. Lensmannen og jeg kan naturligvis sørge for at her i bygden skal det ikke bli drøftet åpenlyst. Men ingen kan jo hindre folk i å tiske i krokene.»

«Da synes jeg det måtte være det beste at Tora reiste sin vei.» Vilhelm kjente at han blev hvit i sitt ansikt under alle fregnerne og blåmerkerne – hvordan vilde hans dristighet bli optatt! «Jeg hadde likevel tenkt å be henne gjøre det. Og få sig kondition – i et herskaps hus – eller i Christiania. For å vente på mig – hvis hun vil ha mig da –»

Nu var det ham som besstemoren smilte medlidende mot. «Det brukes heller ikke mellem bønderne, min venn. At de tillater sine døtre å trolove sig, før frieren er i den stilling at han kan gifte sig. Og det er såmenn meget fornuftig. Innen du kommer så langt, stakkars gutten min, kan både din og hennes forelskeise – hvis hun da er forelsket i dig – være dunstet vekk forlengst –»

«Å det er jeg ikke synderlig redd for.» Vilhelm møtte besstemorens øine med et blick som han håpet kunde kalles stolt. Men madame Elisabeth blev ved å smile – til hun plutselig så mot døren og sa i en arrig tone:

«Hvad vil du her, Aleth – det er ingen som har hatt bud efter *dig*.»

«Nei vel –?» Madame Dabbelsteen gled helt innom døren, blev stående og lute sig mot karmen. «Forresten så kom jeg for å si dig at nå har jeg pakket alt det som du vilde sende avgårde imorgen –»

«Jaja, nu skal jeg straks komme og se på det. – Hvad står du der efter,» sa hun utålmodig, da den andre ikke gjorde mine til å gå.

[235] «Å jo da. Skaffe dig rede på hvad det var dattersønnene dine hadde hatt for sig, det kunde Aleth saktens være god nok til, – det har du alltid syntes det, Elisabeth, jeg var akkurat god nok til å gå dine erinder, nysne for dig, når det var noe du vilde vite. Men ett var det som jeg aldrig måtte få vite nei, og det var hvad Elisabeth hadde i sinde –»

«Jeg tror du primer. Her kommer du drivende som et pisket skinn og opvarter med en historie om Dortheas sønner og datter til søskenbarnet hans Håkon; hadde noen bedt dig om *det*? Har jeg ikke sagt det til dig tusen ganger, – legg ikke nesa di op i det som ikke raker dig, min kjere Aleth, du kunde komme ille ut med det engang, har jeg alltid sagt. Men du er så nysgjerrig som et ekorn, er du!» Madame Elisabeth lo en liten knurrende latter. «Gud vet hvad det er du syns du må få vite nå igjen – hadde du tenkt jeg skulde ta og rise disse lange guttene her kanskje? For det kunde du nok likt å se på ja –»

«At du er ondskapsfull mot mig, det er jeg vant til. Men at du er det mot dine egne barnebarn –! Jeg hørte hvad Vilhelm sa –»

«Det var godt gjort, – gjennom den døren.»

«– og der kan være *meget* i det. Det var nok besst for den stakkars Tora å komme sig herfra. Og når nu hun og Vilhelm synes om hverandre – for det skjønte jeg på henne, hun syntes *meget* godt om Vilhelm Adolf –»

Madame Elisabeth klukklo:

«Å din svermeriske gamle hulder, holder du på med slikt endda! – Det er nu rart forresten, at ikke du er ble'en klok av skade nu heller,» sa hun hvasst. «Ja Margit stakkar, hun var da iallfall arving til en pen liten gård – og denne døgenikt til sønn din hadde sgu aldrig kunnet bli enten prest eller kapellan, han måtte vært glad til kunde han ble'en klokke eller skoleholder. Men nu har du jo sett hvad som kom ut [236] av at hun skulde vente på Gusten din – å Gud nåde oss alle sammen –!»

«Du kunde hjulpet dem, du Elisabeth, som han tagg om, Augustin –»

«Claus og Vilhelm, nu kan I godt gå,» sa madame Elisabeth. «Nei – bli du Aleth, dig har jeg endda en høne å plukke med –»

Claus lot sig det ikke si to ganger; han strøk på dør og ut gjennom stuen som han skulde hatt ild udi rumpen. Vilhelm drog sig efter, adskillig langsommere –

Det var nesten helt mørkt i stuen nu, varmen på peisen en rød glomørje. Vilhelm visste ikke selv hvorfor han stanset. – Han var ergerlig fordi besstemoren jaget ham ut nettop da madame Dabbelsteen tok til å bli spennende –. Han kunde nok likt å få vite om hun hadde noe mere å si om ham og Tora –. Dessuten, det var denne boken han gjerne skulde hatt fingrer i –.

«Jeg vet ikke av annet enn at jeg har hjulpet dig, Aleth, helt fra den første dagen du kom i huset hos salig Eckeløff og mig – for det slektskaps skyld som efter sigende skulde være mellem oss, jeg vet ikke hvor sannt det kan være –»

«Majoren *var* min farbror –»

«Ja det er såmenn meget mulig. Svoger Joachim var en vidløftig herre, selv om han vel nok sommetider fikk æren for mere enn han hadde præstert. Men ihvorsom er, du fikk et hjem i mitt hus, ikke bare så lenge von Eckeløff levet. Men selv efter at jeg var ble'en enke for annen gang – Gud skal vite jeg satt trangt nok i det med mine tre børn. Men jeg beholdt dig hos mig, jeg delte hvad jeg hadde med dig – nei nei, ikke avbryt mig nu – jeg delte mitt brød med dig i de magre år. Og da jeg blev gift med Søren Theilemann, fikk du din rundelige del av våre gode kår –»

«Gjorde jeg kanskje ikke gavn for føden og klærne du gav mig, Elisabeth –!»

[237] «Du vet da det, lille Aleth, – meget dyktig har du aldrig vært. *Jeg* hadde når som helst vært bedre tjent med en ferm og kraftig tjenestetøs enn med en – fantastisk – og overspent mamselle –»

«– og så var du redd mig!» Madame Dabbelsteens stemme blev skingrende. «Du var redd jeg skulde røbe hvad jeg visste om dine hemmelige veier, Elisabeth!»

«Jeg var *ikke* redd. Alt det gale og forvirrede tøieri du fablet op om da – David var død» – Vilhelm oppfattet at besstemoren stanset et ørlite blunk før hun nevnte morfars navn, «hvem *tror* du vilde fest lid til det, dernede hvor alle kjennte dig godt nok til å vite du var bare en halvforvirret månesyk stakkar. Rykter kunde du saktens sette på glid – det gikk rykter nok om Eckeløffs død allikevel, jeg har aldrig tvilt på at noen av dem kom fra dig. Jeg gad aldrig trekke dig til regnskap for det. Du fikk jo se» – den gamles stemme blev besynderlig dypt hoverende – «*mig* skadet de ikke. Jeg giftet mig med David Frazer og lot dem snakke –»

Et øieblikk blev det stille derinne. Og så begynte en å hulke – det var nok madame Dabbelsteen.

«Ja – jeg hadde jo nok sett at du –. Jeg skjønnte hvilke forhåpninger du hadde næret. Skriveren og mamsellen, det kunde vært meget naturlig. Hvis bare ikke du hadde vært som du var, uduelig og uinntagende, vill og voldsom, med hodet helt fordreiet av romanlesning og diktekonst og skitt og kanel – stakkars Aleth, jeg har såmenn aldrig ønsket å gjøre noe verre for dig enn du gjorde det selv. Og da du så endelig *vilde* bli hos mig og David, så nennet jeg ikke å vise dig døren –»

Madame Dabbelsteen gråt og gråt.

«Og alt det du fantaserte om da David var død –. Jeg tok det ikke for annet enn et vanvittig menneskes hjernespinn. Og da du kom igjen, tryglet mig om å få bli hos børnene og mig – hun holdt virkelig meget [238] av jer, især av dig, Dorthea – nåja, jeg tok henne til nåde igjen, hun hadde ingen andre steder å gå hen, folk var jo bange for henne, hun var helt syk i hodet mange ganger –

– Da jeg så giftet mig med de Theilemann. – Det var jo især for jer børns skyld jeg gjorde det – ja lille Dorthea, jeg vet godt I har ment jeg holdt ikke så meget av jer som jeg burde, men det var dog især jeres fremtid jeg tenkte på, at I skulde få rummelige kår i opveksten. Jeg var jo en ung kone endnu – nå, Theilemann var et godt menneske, men med det store hus, jeg fikk ikke tid til å se så meget til jer. Men jeg trodde jeg kunde stole på Aleth, at hun vilde i det minste ta sig omhyggelig av dig, for din fars skyld. Ja det gjorde hun vel forresten også. – Men da Theilemanns gode venn pastor Thue blev enkemann, skaffet vi Aleth situationen som hans husholderske. Jeg håpet jo det skulde føre til at hun blev gift med ham, jeg tenkte, kunde hun bare havne i ekteseng så blev hun vel mindre forstyrret –.

– Nei Aleth, jeg har såmenn aldrig gjort dig fortred. – Og da jeg fikk høre at din mann var kapellan på Mo og at du hadde en sønn, så blev jeg virkelig opriktig glad for din skyld, selv om jeg ikke nettop kan si at jeg lengtet efter å treffe dig igjen. Og dog gjorde jeg det, da du blev sittende enke – jeg besøkte dig, jeg bad dig til mig, jeg gav dig og gutten din mangan handsrekking –»

«Du torde ikke annet,» skrek madame Dabbelsteen med gråt i røsten. «Enn om lensmann din hadde fått vite, du skulde ikke sitted i storstuen på gården hans, om rett hadde vært rett, – i det vesle kammerset med gitter for gluggen, der var plassen din der, Elisabeth Eckeløff –!»

Det smalt i bordet. «Hold munn nu,» sa besstemoren truende. «Vi kommer til det og ja – jeg skjønnte det på denne gale gutten din, han Augustin, at du har fylt hodet hans med noen av disse gamle – [239] diktningene – dine. Ja hvad du kan finne på! Det blir snart halvhundre år siden Eckeløff døde. Tror du at *du* kan skade *mig*, hvad du så farer og prater – å nei mor! Men nu kan det være nok, nu vil jeg være ferdig med dig, Aleth Svendsdatter. Først vil jeg bare vite, hvor meget har du – eller sønn din – sagt til Dorteia her og guttene hennes om disse gamle fablerne –?»

«Ingen ting, ingen ting,» hvinte madame Dabbelsteen. «Men nå skal Dorette få høre hvad du er for en –»

Det ramlet en stol inne i kleven. Vilhelm nådde såvidt å klemme sig inn innerst i vedroa bak peisen før kammersdøren gikk op, og madame Dabbelsteen kom ut baklengs, så nakken hennes slog med et smell mot dørkarmen. Madame Elisabeth maste henne fremfor sig inn i stuen, men hun skrek i vilden sky: «Gud hevner! Gud hevner –! – minns du hvad de sa om Eckeløff, da David kom me'n på en bondeslede – de sa han hadde gjort det selv, for han var i kasseangel, han hadde spillet bort kronens penger – det er det de sier om svigersønnen din idag! Er det noen som vet hvad som bar til den kvelden min farbror blev skutt der oppe ved Ensrudsjøen – ikke mere enn de vet hvad som er blitt av mann til Dorteia. Vådeskudd het det ja, – David Frazer gjorde sin ed på det – du fikk ham til det du, da du skjønnte majoren trodde dere ikke riktig lenger. Den andre skytteren som 'n sa han hadde sett der i uren ved stranden, ham blev det hverken hørt eller spurt til siden. Og fem måneder efter var du gift med David –'

«Hjelp mig å få henne ut –» – Men Vilhelm skimtet morens skikkelse ubevegelig ved klevedøren.

«Ingenting har jeg sagt. Men nå, nå trenger jeg ikke lenger tenke på Augustins fremtid, ham òg har du da fått røvet fra mig. Nå sier jeg hvad jeg vil! At du er en hore, en morderske, en ekteskapsbryterske –»

[240] «Så si det da, si hvad du vil – men ut med dig skal du!» Den gamle konen peste, mens hun presset det skrikende og sprellende mennesket mot utgangen fot for fot. «Lukk op døren da iallfall, Dorteia – stå ikke der som du var klomset –»

Endelig rørte moren sig. Hun gikk over gulvet, lukket op døren ut til regnet. Det så ut for Vilhelm som hun tok i den ene armen til Aleth Dabbelsteen, løsnet taket hennes i dørkarmen, men ellers hjalp hun visst ikke til å få den gale ut av stuen.

De to andre blev stående ved døren et øieblikk. Så sa madame Elisabeth: «Du må gå efter henne, Dorteia, få henne op og iseng. Ellers renner hun rundt og skriker husimellem –»

Moren svarte noe som ikke Vilhelm kunde høre. «Nei nei,» sa besstemoren, «så kan jeg selv –». Aleth Dabbelsteen holdt og bar sig like utenfor – men i det samme madame Elisabeth gikk ut hørtes lensmannens stemme. – Det blev endel parlamentering der på trækken –.

Moren gikk over gulvet i den mørke stuen. Hun syntes å tørke og tørke ansiktet sitt med forkledet. «Nu tar Håkon hånd om henne. Så får han vel bragt henne til sans og samling igjen. At hun har raptuser – det er noe som alle vet. Det blir kanskje besst du går op til henne snart – men du må være forberedt på at hun vil tute dig ørene fulle –»

«Jeg orker ikke – jeg orker ikke se det mennesket igjen mere. Det må da mor forstå –!»

Madame Elisabeth stod litt:

«Er det virkelig mulig at du aldrig har hørt noe om disse gamle – ryktene?»

«Aldrig ett ord!» Dorteias stemme skalv av fortvilelse.

«Ja da var det jo slemt at du skulde komme til å –. Det var slemt at Aleth skulde få en raptus nu ikveld,» gjentok mormoren, likesom litt mere vissen i røsten.

Dorteia slog hendene for sitt ansikt og gråt.

[241] «Så så barn. Du forstår jo da nok det er et vanvittig fruentimmers opspinn alt sammen.»

«Alt –?» spurte Dorteia tonløst.

Madame Elisabeth lot til å betenke sig et øieblikk. Så sa hun:

«Alt – så nær som at min første mann var jaloux på din far. Det var han. Og Aleth var også forelsket i ham.»

«Og så –?»

«Ja,» sa madamen besindig. «Herre Gud, Dorette, du er snart en gammel kone selv – kan dette da gå så fryktelig inn på dig? At din mor har også vært ung engang –

for mere enn firti år siden. Ja vi var begge forelsket i David Frazer.» Det kom noe underlig mett og fornøiet i hennes stemme.

«Det er så det som Aleth har brodert videre på – ut av sin egen åbrye. – Hele resten. – At ikke din far var en lumsk – du kan da selv tenke dig, når du ser på hans smukke trekk – du har jo det lille pastelportrettet av ham –?»

«Det er så utydelig.» Dorthea svelget noen ganger. «Det er rennt vann inn under glasset.»

Madame Elisabeth sa ingen ting.

«Men hvordan har De kunnet utholde det!» brast Dorthea ut. «Å leve – i alle disse år, når De har visst at folk sa dette – skrekkelige – om Dem, bak Deres rygg –! Mamá!»

«Herregud, barn. Hvad folk sier –» hun lo sakte, men ikke som hun var glad. «Det bryr man sig ikke så meget om, når man har fullt op å gjøre med å leve!»

«Men – men,» stammet Dorthea, «enn Deres – enn Deres nuværende mann – hvis han fikk høre om dette –»

«Håkon? –» den gamles stemme fikk igjen den rare mette klangen. «Han er nu da heller ikke noen hjemmeføding, må du huske på. En gammel soldat som Håkon hadde da hørt det som verre var – – men nu skulde du visst heller ta og gå iseng, [242] min pike,» sa besstemoren om litt. «Når du får sovet på det, vil du nok ikke synes det er så slemt.»

«Jeg vil ikke gå op til henne,» hvisket Dorthea heftig.

«Neinei, vil du ikke så vil du ikke. – Kammerset ovre hos Ole – sengen der står jo tom inatt. Jeg skal gå med dig ditbort, om de alt skulde ha lagt sig, ungfølket. Og Håkon får nok gjort Aleth begripelig at hun gjør ikke klokt i å geberde sig som hun skulde være moden for dårekisten.»

Moren syntes å rave, og den andre støttet henne. «Å mor, mor, mor,» gråt Dorthea, idet hun lot sig leie ut. Vilhelm la merke til at hun sa mor og ikke mamá –

Han smøg frem av vedroa, speidet fra døren ut i det regnmørke tun, om farvannet var klart. Så løp han langs husveggen, innunder takdryppet, for å finne et gjemmeded. Langsamt begynte noen tanketråder å løse sig ut av det forvirrede hespelet i hans hode.

11.

Det var et temmelig nedstemt reiseselskap som kjørte ut av grinden på Lunde den andre morgenen etter hin ulykkeskvelden.

Lensmannen hadde bestemt sig til å bli med sin steddatter for å hjelpe henne og ordne de formaliteter som måtte til, før hun kunde bryte op fra Brovold. Derfor kjørte de i den store fine vognen som Hågen Halvorsen hadde latt gjøre efter noen som han hadde sett i utlandet. Fadingen var hengt op på store S-dannede gjenger, så den vugget helt behagelig, og der var polstrede skinnputer både i baksetet og forsetet, og over den bakre delen av vognen var der en kalesche. At han var så fornemt kjørende gav Vilhelm en viss selvfølelse. Og det kunde han trenge til.

[243] Han satt på forsetet midt imot lensmannen og moren, som lenet sig inn hver i sitt hjørne. At ikke Claus var med i vognen var endda en trøst – han kjørte deres egen trille og Junkeren. Moren hadde bestemt det slik: – «*du* kjører med *oss*, Vilhelm.» Han hadde inntrykk av at hun med flid unngikk Claus. Hans opførsel i bryllopet på Lunde hadde hun da også god grunn til å være misfornøiet med. Det var bare det at Vilhelm måtte hele tiden tenke på, hvor meget verre han hadde opført sig –. Hvis moren visste om hans lureri der i peiskroken! Hver gang han tenkte på det, suget det vondt og heftig i mavegropen hans, og hjertet blev likesom litet og sammentrykt. Nu skjønnte han ikke selv at han hadde kunnet gjøre noe slikt. Men mens han gjorde det hadde han ikke et øieblikk tenkt på at det var skammelig –.

Ikke visste han heller hvorfor han hadde gjort det. Kanskje hadde han ventet at de voksne skulde si noe mere om ham og Tora, – Aleth gjenta noen ord av henne sånn at det blev klart at Tora var ikke sint på ham, hun skjønnte at hans tilnærmelser hadde ikke vært uedle, de var noe helt annet enn Claus' nedrige anfall. Eller han hadde håpet hans mor skulde med noen ord tvette hans stakkars nedsølte lille eventyr rent for ham –.

– Han syntes ikke han kunde holde ut å tenke på det nu – og så kunde han ikke la være å tenke på det hele tiden. Det var skrekkelig å måtte skamme sig fordi han hadde vært så enfoldig og lykkelig, – og så kommer de alle, noen med taus

misbilligelse og noen med ord som ramte som ørefiker, og lar ham vite, hvor fryktelig forkjert han hadde båret sig ad, – dumt, anstøtelig, ødeleggende for Tora, som en tåpelig guttunge og som en person helt uten folkeskikk. Han var viss på at han kom aldrig til å glemme de kveldsstundene de hadde sittet sammen så uskyldige og fornøide, – alltid kom han til å huske det søte lille brystet hennes som han holdt i sin hånd, så deilig [244] varmt det kjenntes der de satt i den råkølde dalen ved kverndammen, og åsen på den andre siden bygden var så mørkeblå og langt borte. Og kyssene hennes blev likesom endda fyldigere og bedre fordi det var så ødt omkring dem, så det hadde vært nifst hvis de ikke hadde vært to. – Alltid, når han kjennte den sterke lukten av nyutsprunget heggeløv, vilde den minne ham om det svette linplagget hennes og den lille elven som bruste bakom heggebuskene der i dalen. – Og alltid skulde disse minnene være uadskillelige fra minnet om beskjemmelsen, – at han hadde drømt sig voksen ung mann, og så var han hårdhendt blitt hivd tilbake i slyngelalderens verden, hvor en går i fare for å dumme sig bestandig og måtte ta imot ydmykkelser –.

Morens ansikt var så blekt og trett. Hun satt helt innkrøpet i sitt hjørne under kaleschen og hadde svøpt reisetøiet tett omkring sig, som hun frøs. Det var også en temmelig kald dag, – regnværet hadde gitt sig, men himmelen var overtrukket og luften rå. Om en stund gled morens øine igjen; Vilhelm skjønte at hun var sovnet. Snart efter fallt også lensmann Lunde isøvn.

Vilhelm kunde ikke sove der han satt, – forsetet var nokså smalt, og bak ryggen hans gikk det rett op til kuskebukken. Når vognen slingret og svaïet litt sterkt, var han nærved å bli vippt av pinnen. Noen ganger forsøkte han å snu sig og spørre gutten som kjørte om noe han så efter veien, men det blev så besværlig å snakke oover, og han var redd også for å vekke de to andre. Det var bedre at de sov – han hadde ikke lyst til at de skulde tale til ham.

Han var sky for å tenke på det, men han kunde ikke la være å undre sig, – hvordan måtte det kjennes å få vite at det hadde gått sånne skrekkelige rykter om ens egne foreldre? Da madame Dabbelsteen gav sig til å skrike og rope op, hadde innholdet av hennes ord først nesten ikke gjort noe inntrykk på ham, – [245] han syntes bare at det var uhyggelig og vemmelig med dette gale mennesket som raste, og de gamle konene som sloss – ja for de sloss jo likefrem, hun og hans besstemor. Først bakefter hadde det gått op for ham hvad hun egentlig sa. – Det var naturligvis ikke sannt; han trodde ikke det minste på madame Aleths historier. Det var jo nesten halvhundre år siden dette skulde være hendt. Og Vilhelm greide likesom ikke å forestille sig at noe som lå så langt tilbake i tiden kunde være virkelig. Hvis det ikke

hadde vært for herr Dabbelsteen. Men han husket nu lærerens desperate opførsel den natten da de hadde kjørt vill og var havnet på Lunde, – han husket sin besstemors truende store ansikt som hun stod der i nattdrakten sin, i den grønne silkekoften som fikk henne til å ligne et bjerg. Bathseba, Bathseba Davids hustru, hadde Dabbelsteen skreket, og mormoren hadde ruvet over ham, fjellaktig uhyggelig. – Nu kunde han naturligvis si sig selv, herr Dabbelsteen hadde siktet til noe som han hadde hørt av sin mor. Men selv om det bare var galimatias, det meste –! Minnet om besstemorens massive korpus og om hans egen anelsesfulle frykt for noe han ikke visste hvad var – det blev engstende tydelig. Ihvorsom var – den tunge gamle konen syntes full av hemmeligheter. Bare det at hun hadde vært gift fire ganger og med menn som kom fra vidt adskilte egne i tilværelsen for å la sine livstråder løpe sammen i hennes hånd – det måtte jo ha fyllt hennes svære skikkelse med så meget av viten og besynderlige tanker, at Vilhelm følte han vilde aldrig mere kunne tenke på sin mormor uten en beklemmende utrygghetsfornemmelse –.

Rett som det var måtte han stjele sig til å se bort på sin mor som sov. *Hun* kunde da vel heller aldrig tro at det var *sannt* –? For da blev hun jo datter til en snigmorder og en ekteskapsbryterske, – nei, sånne ting gikk det slett ikke an å tenke –! Og igjen ildnet angsten gjennom ham, så det gjorde vondt under [246] mellemgulvet, – tenk om hun fikk vite at han hadde stått og lyttet i vedroa. Aldrig vilde hun få vite det – men så skulde det altså være slik så lenge de levet, at han skulde gå og vite at hun inne i sig huset tanker som hun ikke visste at han visste om –.

Han så ut på den væteglinsende bergveggen som de kjørte under. Moseputer og roser av lav este, og strenger av vann sprutet nedover berget som så morkent ut, opett av brunrød rust, – det var sånt fjell som en moret sig med å pille sund med fingrene når en er barn. Hjulene skled og skompet over stein, skar dypt ned i gjørmehuller – hestene strevet, og kjøretøiet gynget og svaiet, og de to i hjørnerne under kaleschen rørte sig litt i søvne. Vilhelm begynte så smått å fryse.

– Han hadde aldrig tenkt på det før, – han hadde naturligvis visst bestandig, at foreldrene og alle voksne i det hele tatt hadde sin verden for sig, som barna bare kjente en liten utkant av. Akkurat som de hadde en hel del for sig selv – ja i bøkerne stod det jo om «børnenes verden» –; de voksne var utenfor den, og om ett og annet i den kunde man jo nok si, det skulde også bare manglet at mor eller far hadde fått visst om det! Men det hadde vært så selvsagt at det skulde være slik. Han var viss på at for eksempel Bertel og Birgitte tenkte aldrig på det; de trygget

sig like tillitsfullt og godt inntil moren og de voksne som lunet omkring dem for det. Akkurat som han hadde kjent sig gjemt innunder lune vinger, bare han tenkte på sin mor og sin far. Selv da hans far plutselig forsvant og livet blev fullt av uvisshet og frykt og sorg for dem alle, hadde det ikke fallt ham inn, at det kunde være mere enn farens skjebne på den ulykkelige ferden, enn hans endelig, som var uvisst og uhyggelig. Han visste nok at folk snakket og gisnet en hel del, men han hadde bare syntes det var rimelig, – det var jo en ualmindelig og opsiktsvekkende hendelse at en mann blev aldeles borte slik. Nu kunde han ikke [247] la være å tenke – ja han tenkte ikke at det *var* slik, men det var der altså som enslags mulighet, – det kunde være andre ting i farens liv som ingen kjente til. Eller deres mor kunde vite det, men ingen andre – og enten det var slik eller slik, *han* vilde aldrig få vite noe om det –.

Hun hadde vært gift en gang før, deres mor – det også gikk op for ham nu på en ny måte. Vilhelm Adolf Bisgaard som han var opkallt efter – det hadde likesom bare vært de to store kistene på loftet, med bøker og mange bunker av sirlig manuskript som moren hadde forbudt dem å ta av, når de var oppe og lette efter papir til å lage drager og kruttkjerringer av. Mapper med nydelige vannfarvebilleder av sommerfugler og fryvil, hver med sin larve og puppe ved siden. Horats i hvitt pergamentsbind som de fikk bruke på skolen, men det var fryktelig lett å få blekkflekker på den, og da skjennte moren så kjedelig. Et halsbånd og berlokker av amethyst, – etuiet med det lå øverst i hennes smykkeskrin, og når barna fikk lov å se i det, så sa moren at det hadde vært salig Bisgaards brudegave til henne. – Nu kom han til å tenke på at Bisgaard hadde da vært et *menneske* han og, og deres mor hadde levet hos ham i syv år var det visst, men det var før de var til, og bare moren visste noe om den tiden og den mannen.

Det var som han plutselig skulde ha opdaget, alle mennesker var innesluttet hver i sitt usynlige skall, – usynlig, men like uigjennemtregelig for det. *Han* gjemte på så meget som han hadde oplevet, som han alltid vilde huske, som hans mor aldrig måtte få vite om. Og moren, og besstemoren, og lensmannen der og alle mennesker, de hadde masser og masser av hemmeligheter som de gjemte inneni sitt skall. Det var fryktelig å tenke på igrunnen, for på den måten var det jo likesom man alltid var alene på et vis, hvem man så var sammen med –.

[248] De fór ikke særlig fort med den tunge vognen på veien som var gravet ut av regnet. Flere ganger blev de heftet bort fordi de møtte buskap som skulde til seters. Og på det første skiftet der de hvilte traff lensmannen kjente og blev sittende en lang stund og talte med dem – flere timer visst. Moren og han satt ved peisen

imens, men de snakket nesten ikke sammen. Vilhelm misunnte Claus som var uavhengig, – han kjørte i forveien straks de hadde spist og Junkeren var uthvilt.

De måtte overnatte på det skiftet som lå omtrent halvveis mellom Lunde og glassverket, og dit kom de ikke frem før sent på kvelden – klokken var over ni. Claus hadde spist og var alt gått iseng i enslags mellemgang, der guttene skulde ligge. Han sov da Vilhelm kom og skulde køie.

Det trakk fryktelig i denne gangen, men ikke nok til å døive lukten av gammel skjemt mat på en hylle over sengen. Det var i det hele et ufyselig skifte, dette her. Konen tørnet like ut av sengen, da de kom, og tok imot dem slik hun hadde ligget og sovet, nesten naken. Benene hennes under den fillete stakken var skitne og likesom rutet av blå svulne årer; serken så for vid i halsåpningen så den sakk ned hele tiden og fremviste de skinnmagre skulderknoker og sommetider hennes flate dinglende bryster. Av en eller annen grunn berørte det ham på en ny og pinlig måte å se så meget av en gammel skrotts elendighet. Især fordi hun måtte ha vært pen engang, det kunde en se på ansiktet hennes: det var brunt og skrukket, og håret tustet frem grønnhvitt og stivt av smuss under svartluen, men endda munnen var fallt inn var det noe vakkert ved det, især når hun snudde profilen til.

Han hadde ikke ligget lenge i sengen før loppene begynte å plage ham, og det var nok annet utøi her også. Og Claus tok en ublu masse plass og sov som den skinbarlige gode samvittighet.

Tilslutt begynte han å lese den lange aftenbønnen [249] inni sig. Det var blitt slik denne våren at han var kommet ut av vane med å si de daglige bønnene når han stod op og når han la sig. Han visste det var nok ikke så bra, – og når han gjorde det nu, så var det ikke riktig bra det heller. For han hadde erfaring for at når han begynte på bønnene mens han lå i sengen, så gikk det oftest slik, at han sovnet midt i –. Og det gjorde han nu òg.

*

Madame Dorthea lå på den smale benken inne i stuen og hadde ikke større håp om å få sove noe å snakke om inatt. Blandt annet fordi hun hadde sovet en hel del på kjøreturen. Og hun lå svært umakelig. Endda lensmannen hadde hentet inn vognputene og bredd benken med dem; til å ha over sig fikk hun låne hans egen skinnfeld som han alltid førte med sig på reiser. Og det var sandelig smukt av ham at han det gjorde, og selv la sig med kjørekaren i stuens eneste seng, som var endda

kortere og mere umakelig enn senger pleier å være hos bønderne, og dessuten så høist uappetittlig ut.

Dorthea lå med hånd under kinn, vendt mot peisen, hvor glohaugen litt etter litt mørknet, lyste op igjen med et lite blaff bare for å mørkne endda mere, mens det brennte tre knikket og sank sammen med skrøpelige smålyd.

Ja han var et godt menneske, lensmann Lunde. Og det underlige var at hun syntes, trods alt var hun kommet sin mor nærmere enn noengang før. Kanskje fordi de nu var blitt to gamle kvinner. – Når man selv er gått bak av dansen, så blekner jo de følelser som engang voldte at man stod i så skarpt motsetningsforhold.

Som ved en gjensidig stilltiende overenskomst hadde de latt det avskyelige optrin den kvelden være begravet i taushet. Dagen etter hadde moren tatt henne for sig i enerum og talt om hennes fremtid. Det var i og for sig ingenting i veien for at hun kunde komme [250] hit til Lunde med de små barn; hus og mat hadde de da Gud skje lov. Vilhelm hadde jo alt fått noe å gjøre ved bokholderiet på glassverket, og Claus kunde vel bli anbragt i lære ved handelen eller på et kontor – muligens ved Antonette Bisgaards bistand? Hun selv og lensmannen, ja sikkert også Ole, vilde gjerne ha henne. Der var bare den hake ved det – Gullaugfolket kunde kanskje se surt til det. De var allerede litt misfornøiet fordi ikke Håkon og hun vilde overlate gården til Ole og Ingebjørg alt nu ved deres giftermål. Men hvis Dorthea vilde sende noen av de yngste barn hit, så skulde de nok få det godt i alle måter hos sine besteforeldre, – hun selv hadde god lyst til å få etpar smårollinger i stuen, og Håkon var barnekjer, – han hadde aldrig riktig kommet over den sorgen at de mistet vesle Halvor. Det vilde da passe besst at de tok Rikke og Christen, – det blev vel ikke så lenge til det kom småfolk hos Ole og Ingebjørg, og om det da var litt flere eller færre småbarn på gården, det gikk for det samme. «Ja du kan jo tenke på det, min pike. – Skulde du finne, når det li'er utpå, at det blir for meget for dig med hele den flokken du har, så må du når som helst sende etpar av dem op til oss – velkomne skal de være.»

Dorthea forstod godt at moren mente det oprikelig. Det vilde da heller ikke være likt henne å opoffre sig for noen, hvis hun ikke virkelig hadde lyst til det. Skjønt – overfor Aleth Svendsdatter måtte hun da altså ha vist sig goddædig og tålmodig. For at hun skulde ha holdt på Aleth bare av frykt for hvad den annen kunde sette ut av rykter – det var lite sannsynlig. Det var visst bare altfor sannt at moren aldrig hadde brydd sig synderlig om hvad folk sa. Da var det mere rimelig at hun hadde følt medlidenhet med piken fordi hun var håpløst forelsket i en mann hvis hjerte hun selv hadde erobret. – Dorthea lå og ønsket at hun kunde husket sin far

tydeligere, – men hun husket dog at han hadde vært ung og smukk, mild og [251] god. Det var absurd å tenke på ham i forbindelse med noenslags mørkets gjerninger. – Ja ikke sin mor heller kunde hun da tiltro rent forbryteriske handlinger. Men den blonde unge fader som spillet fløite om aftnerne i mørkningen – aldrig!

Medett kom det for henne at hun hadde sett ham i drømme en natt her i våres. Han – og majoren – de hadde kommet inn i en stue hvor også Jørgen var – de hadde hentet ham ut med sig –

Nei –. Hun forsøkte å skifte stilling på benken, så lærputene under henne rutsjet fra hverandre og skinnfelden holdt på å gå i gulvet. Dorthea stod op, ordnet leiet igjen og la sig med ansiktet snudd mot veggen. Hun måtte prøve å få sig en liten slummer iallfall – når hun lukket øinene og forsøkte å tenke på andre ting enn alt dette urovekkende. Rikke og Christen – nei, dem kunde hun riktignok aldrig sende fra sig, – hvor Rikke skulde bli henrykt over alle de nydelige kaker i kurven fra bestemor –.

Nei – gi sig til å tro på drømme og varsler, *det* kunde hun da ved Gud ikke. Selv om de siste tiders begivenheter hadde rystet hennes nerver aldrig så ille. Det var galt nok at hun hadde latt sig dupere av dette taterkvinnfolket forleden natt. Og selv om hun siden den tid var blitt ytterligere oprevet – ja for Vår Herre skulde vite, *oprivende* hadde sandelig Aleth Dabbelsteens avsindige geberden sig virket –.

At hun og moren aldrig hadde forstått hverandre – det hadde hun jo vært på det rene med helt siden hun var barn. Men derfor å tiltro henne – nei *det* gikk ut over all rimelighets grenser. På sin måte hadde deres mor vel ment det vel med sine børn – iallfall bedre enn hun hadde forstått da hun var yngre. Hun hadde dog virket så hjertelig god, da de tok avskjed imorges – og de femti speciedaler og alt det deilige lerret og ulltøi som moren hadde forært henne var gitt av et godt hjerte – og uhyre velkomment –

[252] – Men overlate henne noen av barna – nei det gjorde hun ikke. Hun hadde ingen å undvære, om det skulde bli aldrig så tungt å få dem fremfødt.

– Vilhelm *kunde* naturligvis bli på glassverket, – men nei, ikke når disse mennesker skulde regjere der – det var da heller ingen fremtid for gutten å gå der som skriverdreng eller lagerbetjent –.

Hun burde kanskje allikevel ha tatt kaptein Colds tilbud om å hjelpe Claus under overveielse. Officerer nød dog alltid som stand en viss anseelse, og det var santt at mange også som mennesker var verdige til den høieste aktelse. Men nei – nu mindre enn noensinde torde hun tenke på å la den gutten velge en livsvei som var så farefull i moralsk henseende. Den smule døsighet som hadde begynt å liste sig inn over Dorthea veg for lysvåken skrekk igjen. Claus syntes altfor godt om å drikke, når han fikk leilighet til det – det var det nakne faktum, og hun kunde ikke lukke sine øine for det. Og så var det denne skrekkelige historien med den unge piken. Tanken på den knuget henne som et mareritt.

– Selv om Aleth naturligvis overdrev voldsomt, når hun fremstillet det som han likefrem hadde forsøkt å voldta Tora. Han måtte iallfall ha opført sig grovt og pågående, siden barnet virkelig var blitt redd ham. Og det var en gutt som endda ikke hadde fyllt sitt femtende år. – Nei min venn, dig sender ikke din mor ut på din egen hånd, mellom de unge krigere i kongens Kjøbenhavn –.

Vilhelm – han hadde vært helt rørende, stakkars dreng, da han stod og forsikkert ganske troskyldig, at han vilde bedt denne Tora om å vente på sig. Ja, han var et godt barn, hennes lille Vilhelm. Ham var hun ikke bekymret for. Selv om han muligens hadde et lett antennelig hjerte. Dette var alt hans annet svermeri –. Nå, men så varte det vel ikke så lenge før han fannt sig en ny gjenstand for sine fremtidsdrømmerier. – *Hans* små historier behøvet hun da Gud ^[253] være lovet og takket ikke å ta sig til hjertet. – Dorthea smilte ømt i mørket, – nei Vilhelms kjerlighetshistorier kunde hun da iallfall foreløbig smile av. – Og hun blev liggende og tenke på sitt hjertebarn, til roen fallt på henne og hun sovnet.

*

Neste morgen, da Vilhelm kom ut med fanget fullt av putene til lensmannens reisevogn, stod Claus der og beskuet kjøretøiets innretning. Vilhelm lot som han ikke tok notis av ham: «– å, kan du flytte litt på dig –» Han la putene på plass og gikk inn efter det andre som skulde i vognen. Men da han kom tilbake, stod broren der fremdeles.

De hadde så godt som ikke vekslet ord siden den kvelden. Og nu til morgens, da de vågnet, urvne efter en kold og ekkel natt, gad iallfall ikke Vilhelm mæle ett ord mere enn han var nødt til. Selv en rikelig portion av den ølosten som moren kokte til sitt reiseselskap hadde ikke greiet å tine ham op mere enn måtelig.

«Du Ville –?» spurte Claus halvhøit efter ham, da han snudde sig for å gå inn igjen.

«Ja. – Var det noe?» forhørte han sig kjølig, da Claus ikke sa mere med det samme.

«Nei det kan være også – nei, jeg vilde bare si dig ett.» Claus rødmet lett, festet sine vakkre øine på broren, noe forlegen: «Jeg er kjed for – for at jeg kom til å sparke dig i ansiktet.»

Vilhelm kjente at han blev helt blek av sinne. Hovenheten hadde lagt sig, men han visste han så nokså fæl ut endda, marmorert blå og grønn og brun i den ene siden av fjeset, og rød i hvitøiet. «Tenk – er du virkelig kjed for det. Jo du er mig en fin en!»

«Du kan da skjønne, Ville – hadde jeg visst at – visst at du og hun – at dere var gode venner så –. Men jeg trodde jo ikke det var annet enn – jeg trodde ikke at du heller mente annet enn fjase med henne!»

Det varte litt før Vilhelm fannt ord: «– at ikke jeg heller –! Og *det* er din idé om å fjase –»

[254] «Ja ja da.» Claus stampet i bakken, men han blev ved å se den andre i øinene. Vilhelm visste igrunnen godt at Claus mente å be om forlatelse, og også at det falt ham ikke lett å gjøre det. «Jeg hadde jo sett at hun lot dig få lov – og det var bare flokseri trodde jeg. Og så blev jeg gæren – fordi hun skulde skape sig så knipsk mot mig –»

«Ja er det ikke som syv satan plager dig. *At* du aldrig begriper hvad man *kan* si eller ikke si. – Vil du gjøre mig den tjeneste å holde kjeft nu!»

Claus så på ham et øieblikk til, bet sig i underleben, – så slog han øinene ned. Vilhelm kjente med inderlig tilfredshet at han hadde gitt den yngre bror en avstraffelse og at Claus følte sig straffet. Gutten snudde sig brått, gikk bort dit trillen deres stod, med Junkeren forspennt allerede. Claus plystret litt, mens han gav sig til med noe ved den.

Straks efter, mens Vilhelm stod inne i stuen og gav lensmannen beskjed om at vognen var klar, hørte han Claus kjøre ut av gården.

*

Igjen blev det sent på kvelden før de nådde hjem til Brovold.

Bertel stormet ut, fulgt av Claus som hjalp sin mor ned av vognen – og så kastet Bertel sig i hennes armer og holdt henne omklamret, idet han brast i heftig gråt.

«Men min skatt – det er jo rent forgalt, – er du oppe på denne tid av natten –». Men Gunhild barnepike forklarte, det hadde vært aldeles umulig å få ham iseng. Helt siden Claus kom hjem i eftermiddags og meddelte at de andre kunde ventes utpå kvelden, hadde Bertel og Birgitte og Elisabeth vært ustyrlige av glede; det var ikke stort mere enn en time siden småpikene omsider hadde opgitt å kjempe mot søvnigheten og funnet sig i at hun la dem.

Dorthea gikk gjennom sitt hus, endda hyllet i hettekåpen sin. Allting var gjort istand så nett og [255] pent: i soveværelset ventet det dekkede bord, og der var tennt lys i stakene foran speilet; hennes egen gode seng stod med fratrukne gardiner og ventet opslått, ren og innbydende. Inne i amnestuen kunde hun se at pikene hadde ryddet op med ekstra omhu. Lille Christen sov søtt i armen til den sovende Johanne, og borte i barnesengen lå alle tre småpikene, yndige og varme slumret de, den lille halvveis omslynget av de større søstres lemmer – og overdynen nede på gulvet som sedvanlig.

Hun var ovenpå og så efter på det gjesteværelset hvor lensmannen skulde ligge; der var også allting ordnet som det skulde være, – av de beste laken på sengen, og ingenting glemt.

Ute på kjøkkenet holdt Ragnhild kokke på og øste op rømmegrøten, og Finchen Wagner steg nettop op av kjellerlemmen med en butelje av hennes fineste kirsebærsaft. De hilste henne hjertelig velkommen hjem, og Finchen kysset henne på hånden, – hennes mørke øine smilte omkapp med munnen, da den undersetsige lille konen på Dortheas forespørsel forsikkert at børnene hadde vært «gode som gull», – og hjemme hos henne selv stod det bare bra til, takk som spør –.

Velkommen hjem – akk, aldrig noensinde hadde det vært så velsignet å komme hjem. – Hvor dette hus var hyggelig, hvor godt her var å være. – Og så var hun bare kommet hjem for å oppløse det; det var ikke til å fatte eller forestille sig –.

*

Neste morgen, hun hadde fått sine pikers rapport om alt som var hendt under hennes fravær, Elen budeie hadde berettet nyhetene fra sitt departement –. «Enn Carl Cold?» spurte hun Gunhild, «hvad dag reiste han hjem?»

Iforgårs aftes kom det bud efter ham. Kapteinen vilde ha ham hjem, – og det var jamen rart nok at han det vilde nu – ja for tenk jomfru Langseth stakkar, det blev da døden likevel det! Og kapteinen [256] gjorde sig istand til å bryte op; han skulde

reise til Danmark med det samme begravelsen var over, på mandag. Det var nu om fredagen som var at jomfruen døde da. –

«O Gud forbarme sig –! Så blev det allikevel enden –.»

Ja Gunhild vilde jo ha fortalt det igårkveld alt, men så kom lensmannen inn i det samme. Jo da, det hendte forrige fredagen det. Hun var nok nesten frisk igjen, – kapteinen hadde fått op en doktor fra Christian', og han hadde også sagt at det gikk bra med jomfruen. Men så skulde de jo flytte på seteren om lørdagen da, og fredag ettermiddag hadde jomfru Langseth funnet på at hun måtte absolutt ned et øieblikk for å se om allting var i orden til ferden. Ja så hjalp de henne da med å få på sig noen klær, og de måtte leie henne, budeien og Magnille, for hun var så veik, hun orket knapt støtte på føttene. Og med det hun skulde gå ned i trappen da, så datt hun rent sammen, og så var det forbi nesten på øieblikket –.

«Å Herre Jesus, hvor grufullt –!»

«Ja stakkars menneske. – Om en nå får si hu hadde sjøl vært ute om det – de er nå stor synd likevel da. Sånt snilt og vakkert og fermt fruntimmer som hu var, Marie Langseth –». Gunhild skjønte at madammen var ikke opsatt på å høre mere om den ulykkelige hendelsen på Fenstad, og så trakk hun sig tilbake.

*

I trappen, i trappen – men det måtte jo være et treff. Man hørte undertiden at folk som hadde gjennomgått et lengre sykeleie med svære blødninger, de blev revet bort på denne plutselige måten, nettop når man trodde at faren var overstått, – ja såvidt hun visste skjedde det ikke så sjelden at første gang de var på benene igjen innhentet døden dem helt plutselig. På grunn av blodtomheten i hjernen, hadde hun hørt, – andre leger sa, fordi man ikke hadde fått ut alt det bedervede blodet, så kunde det danne sig likesom [257] en propp av blodlevrer, og hvis den gikk til hjertet var det døden –.

Forsåvidt kunde jo godt tatersken hatt noe kjennskap til denslags tilfelle og ha forutsett at det kunde gå slik med Marie. – Stakkars pike, stakkars pike – og stakkars Cold, både hans hjerte og hans samvittighet måtte jo martre ham nu, han var langt fra å være et ufølsomt gemytt. Han var ikke et slett menneske –.

– O Gud, hvad nyttet det henne nu at hun alltid hadde hatet overtro og mysticisme – nei ikke hatet, hun hadde snarere foraktet alt slikt, smilt spotsk av det. Det var

først nu hun hatet, – nu da hun følte at dette avskyelige forsøkte å trenge inn i hennes sjel, forgifte den med bedrageriets vemmelige dunster –.

Ja, for alt dette orakelvesen – det var gift! Sorger og ulykker, o Gud, om de var aldrig så tunge – sammen med de økede byrder fikk man dog også forøkede krefter til å bære. Hvis man bare kunde se veien klart for sig, møte ulykkerne med åpne øine, så hjalp fornuften en til å bevare fattningen. Men begynte man først å spekulere på om der bakom den umilde skjebne stod hemmelighetsfulle og uresonnerlige krefter, gav man sig til å speide etter dunkle meninger inne i det ugjennemtregelige mørke – nei da blev livet ikke til å holde ut! Mørket er alltid ondt, gjør en usikker på foten, skyggeredd, ubesluttsom, svak –.

– Og hvad var det dessuten for motbydelige, tarvelige redskaper de betjente sig av, disse mørkemakter som overtroen supponerte. En overnaturlig verden som utsendte sine tilkjennevisninger gjennom vemmelige snyteriske eller halvgale kjerringer, fattede spillkort og lavsjelet sladder –! O fy, det var som deres blotte berøring nedsmittet allting – sorger og lidenskaper, angst og ulykker antok forråtnelsens heslige misfarvning og formløshet – nei! O Gud, ja visst er jeg svak, meget svakere enn jeg trodde. Men bevar mig fra å bli så svak at jeg fester lit til spådommer og [258] tegnsutleggelser – en vederstyggelighet i Herrens øine kaller du jo slikt i ditt eget ord –.

*

Dorthea bestemte sig til å gå i kirken denne søndagen og ta med sig de fem eldste barnene. Lensmannen slog følge. Så idag fyllte de helt forvalterstolen. Og oppe på galleriet var tjenestefolkene fra Brovold møtt opp mannsterke.

Det blev kanskje siste gangen hun satt her i stolen, tenkte madame Dorthea; det var som en avskjed, og derfor høitidelig, tiltross for at pastor Muus som sedvanlig preket meget lenge og kjedelig. Men han hadde en god sangstemme når han messet. Og synet av alle de kjennte ansikter rundt om, som hun i sitt hjerte bad farvel med, orgelmusikken og salmesangen beveget henne inderlig. Flere ganger fylltes hennes øine med varme tårer, mens hun satt i sine egne tanker under prekenen og holdt om Birgitte, som duppet rett som det var. Lille Elisabeth sov fredelig i fanget til Hågen Lunde, – hun og Rikke hadde tillitsfullt sluttet sig til den vennlige kjempe, som overfor disse to helt gikk inn i rollen som hjertegod bestefar.

Solen skinnet søndagsklart, da de kom ut av kirken. Mens madame Dorthea langsomt beveget sig mot kirkegårdsporten, hilsende så på den ene og så på den andre av de grupper som vandret rundt mellom gravene for å se til sine kjerres hvilesteder, tenkte hun sorgfullt – her skulde hennes Jørgen ha ligget. Akk, i virkeligheten betydde det sikkerlig ikke meget, enten vi steder våre venners støv til jorden eller Herren alene kjenner til, hvor et menneskes jordiske levninger smuldrer i skjul av skogen eller på sjøbunnen. Og dog ønsket hun så bitterlig, at hun hadde fått lov til å legge Thestrup i en grav, hvor hun selv engang kunde bli senket ned ved hans side. Skulde hans legeme aldrig bli funnet –?

– Og her var så vakkert ved denne gamle kirken, når solen som nu lyste på de store tette kroner av [259] lind og lønn langs muren, og klokkerne ringet utover den sommerlige bygd. O, det var syndig, at hun bare ett øieblikk kunde tenke slik, – tenke det, skjønt hun gikk her og leiet begge sine småpiker, og de tre guttene var foran henne på stien. Men alle den siste tids rystelser hadde efterlatt en tretthet i hennes hjerte så dyp, så hun kunde ikke hjelpe for det. Men hun mente det naturligvis ikke for alvor – og likevel åndet det dog igjennem hennes sjel – den som kunde blitt her, fått lov til å strekke sine mødige lemmer ved den elskedes side, i mulden der borte under de grønne lindetrær –.

Hennes sørgmodige betraktninger blev avbrutt av at pastor Muus kom bort og hilste på henne. Han vilde endelig at madame Thestrup og hennes følge skulde bli med bort i prestegården og få sig en liten forfriskning. Så kunde lensmann Lunde med det samme bese de ombygninger han foretok der nu – og hadde ikke Lise og Gitta lyst til å være med hans småpiker og leke nede i den fine nye dukkestuen deres? Han klappet vennlig Elisabeth og Birgitte oppå hodene.

Dorthea måtte svare at hun hadde ikke tid, ellers takk. Men hun skulde hjem og binde krans – hun fikk kjøre til Fenstad i eftermiddag for å bringe jomfru Langseth den siste hilsen; begravelsen var jo imorgen.

Den var det ja, svarte presten grettent. Det var en kjennt sak at pastor Muus var temmelig lat, når det ikke akkurat dreiet sig om arbeidet med prestegårdens opdyrkning og forbedring, – å bli nødt til å reise til sine annekskirker i utide yndet han ikke meget. Men kaptein von Cold hadde uttrykkelig forlangt at hans husholderske skulde jordfestes på en hverdag – han vilde vise henne all mulig ære. Nå, men så skulde ikke pastor Muus opholde madammen lenger. Det var bare en sak: han hadde hørt at hun vilde jo la avholde auktion før hun forlot verket. Nu hadde presten tenkt å spørre, om hun ikke underhånd vilde [260] selge ham endel

innbo som han kunde trenge til de ombyggede værelser i prestegården. Det var især den store smukke himmelsengen som hun hadde stående i sitt hverdagsrum – den vilde han og hans kone gjerne erhverve til bispekammerset.

Pinlig berørt svarte Dorthea, at herr pastoren kunde jo komme bort på Brovold en dag, så fikk de snakke om det.

– Hun kunde ikke føre den med sig. Men allikevel – den hadde vært deres ekteseng, paulunet som omhegnet deres ømmeste lykksaligheter, hvor deres børn hadde fått livets gave. Og hvor hun hadde tenkt at de tilslutt skulde lukke sine øine – om Gud vilde, den ene ikke så lang tid efter den annen. – Men hun kunde ikke ta den med sig – og for en ensom enke var den dog bare som et tragisk monument.

Likevel, bispeseng –. Hun svermet ikke for bisper og bispinner, efter det kjennskap hun hadde til dem fra sin prestekonetid. I det hele, hennes opvekst i en prostegård og hennes ungdom i en annen hadde jo gitt henne en smule dégoût for geistligheten –.

*

«Det blir besst at du kjører mig,» sa Dorthea til Claus. Hun tittet tilfreds ned i kurven på sitt verk, den store kransen av alle havens vakkreste roser og sommerblomster, før hun slog snippene av duken sammen om den og la lokket på kurven. «Kapteinen har vist dig så megen godhet, så du bør vise jomfru Langseth den siste ære. Og du og Vilhelm er for unge til at I kan være med i likfølget imorgen.»

Claus så ned: «Kan ikke noen annen kjøre mor. Jeg – jeg har så vondt i maven idag.»

«Har du det, Claus – det merket jeg da ikke noe til mens vi spiste til middag.»

«Nei det er kommet etterpå. Og jeg er viss på at jeg blir dårlig – kommer til å kaste op –»

«Nå – e – er det så ille med dig –?»

«Ja hvis jeg skal se på henne nå så,» sa Claus heftig. ^[261] «Hun har ligget over en uke alt. Og det slipper en jo aldri for, på landet. Å se på liket –»

Dorthea gruet selv for liksynet. Så nikket hun: «nei nei, så får du jo være fri da». Men hun kunde ikke bare sig for å tilføie, litt satirisk: «Det er jo en meget naturlig følelse. Men jeg trodde ellers at du som vilde være krigsmann –»

«Det er vel en annen sak,» begynte Claus hissig. Men moren rakte ham kransekurven, og han skyndte sig ut med den.

*

Så kjørte hun selv. – Nei hun hadde hverken lyst til å se Maries lik eller til å treffe kapteinen igjen, tenkte hun, da hun kom ut av skogen og så den gamle gården ligge på bakken ovenfor myrsøkket. De små vannøiene blinket så blått, og vierbuskenes blader glinset fett og blankt, – nu bugnet hele myren av vill frodighet og blomsterprakt, forglemmigei, smørblomster, florlette skyer av noe slags smått hvitt bloster, glinsende myrdunstuster. Ja det var sommer –.

Buskapen gikk i engen langs myren, så de hadde altså ikke kommet sig til seters allikevel. Kapteinen hadde kanskje bestemt sig til å holde den hjemme fordi den skulde selges, likesom hun selv måtte gjøre.

Inne på Fenstad rådet en viss travlhet, men det var ikke kapteinen som kom ut og tok imot henne. Et fremmed kjøpstadskledd fruentimmer kom frem i døren og bød henne inn. Hennes likhet med Marie Langseth var iøinefallende, skjønt denne var eldre og ikke så vakker. Det var da også den dødes søster, og hennes navn var madame Kaxrud. De utvekslet de sedvanlige hilsener, og madame Thestrup fremførte sin kondolanse.

«Ja dessverre kan jeg ikke be Dem se min søster, – kapteinen lot kisten spikre igjen alt for noen dager siden. Men De vil vel iallfall gjerne se *den*, og legge den nydelige kransen på selv.»

[262] Dorthea trakk et lettelsens sukk og fulgte madame Kaxrud inn i storstuen.

Der stod det svarte skrinet på to bukker – så lite det så ut i den store stuen. Den syntes endda mere øde i det vissne sollyset som sivet inn gjennom de lakendeckede vinduer. Her var også tomt efter kapteinens ting som pleiet å flyte utover til daglig, – bøker, våben, musikkinstrumenter. Clavichorden var vekk. Og portrettet over kanapéen – et felt hvor tømmerveggen var noe mindre falmet eller støvet var nu alt som minnet om fru von Cold. Og her i kisten var hans elskerinnes legeme alt begynt å oppløses, – liklukten var ganske generende, og under kisten kunde Dorthea se at noen nettop hadde tørket over gulvet med en fuktig klut.

Det faltt henne ikke vanskelig å yde Maries støv det sømmelige tåreoffer, da hun la sin krans til de andre som prydet kisten. Det var dog ikke så helt få – seks, og ikke alle bønderne brukte å sende krans. Jomfruen hadde dog nydt sine naboers vennskapelige aktelse tiltrods for det som var uriktig i hennes vandel. Dorthea gråt utvungent med lommetørklede for øinene – og nesen: den døde hadde vært god, smukk, flittig, trofast i sin gjerning – og for det umoralske i sitt forhold hadde hun bøtet med sitt liv, så det hadde den nådige Himmel sikkert tilgitt henne –.

Efterpå måtte hun sitte ned og la sig opvarte av madame Kaxrud med søsterkake og et glass vin. Madammens mann kom også inn, – han var høi, med et magert og skarpt, rødsprengt ansikt og soldatermessig frisyre, lang sortomvunnet hårpisk. En ubehagelig stram lukt utstrømmet fra hans person og blandet sig med liklukten og lukten av støv og vissnende blomster i den lummerhete stue. Søsterkakebetene var ikke greie å få ned, og vinen steg henne til pannen, alt det første glasset. Men hun var nødt til å sitte en stund og også drikke et halvt glass til, før hun anstendigvis kunde ta avskjed med de sørgende.

[263] Kapteinen opholdt sig på sitt værelse, sa madame Kaxrud; han befant sig ikke vel –.

Hun innbillte sig at hun skimtet et ansikt bak ruten deroppe, da hun gikk ut til sitt kjøretøi. Han forsøkte vel å drukne sitt samvittighetsnag i den norske Lethe –. Men det var dog sørget for at Marie fikk en standsmessig begravelse. Hun hadde luktet at det blev brast og bakt, da hun kom forbi kjøkkenet, og likstuen hadde vært helt pent gjort istand – med kranser av tyttebærlyng på laknene foran vinduer og speiler, lysestaker på kisten og briskehakk på gulvet. Nå, madame Kaxrud så ut som hun nok kunde få det til å gå som det skulde.

Hun hadde ikke bekvemmet sig til å spørre efter børnene. Hvad kapteinen vilde gjøre med Margrethe –.

Da opdaget hun, idet hun kjørte forbi gåsedammen, at barnet stod ute på den lille broen som stakk ut i vannet. En gammel vaskebalje lå og fløt like inntil, og Grethe fisket efter den med den ene bare lille foten, mens hun sang høit og lystig ut for sig selv.

Dorthea ropte høit til henne, men den lille lot iallfall som hun ikke hørte. Hun måtte ned av vognen og gå rundt om dammen for å få barnet bort fra den farlige lekeplass. Nu hørte hun hvad Margrethe sang:

Så sender vi bo, så skikker vi bo
Ette hu Inger på Tørje,
Hu skal gjøra væl å komme hit
Og hjelpe frua å sørje,
For nå er kattepusen dau, dau, dau,
Myssene er i spiskammerset
og stjeler smør og brø –

Og først kom alle rottene
I lange sørjekapper,
Og så kom alle myssene
De vrimla ner for trapper –

[264] «Kom hit til mig da Grethemor,» kalte Dorthea. Det var noe så pinlig ved den muntre barnekammervise som hun stod og sang, åpenbart inspirert av hendelsene hjemme som hun ikke forstod noe av. «Vil du ikke komme hen og hilse –»

«Det er mine andunger,» sa Grethe strålende og pekte på familien som stripet gåsedammens lergrå vann på flukt over mot den andre bredden.

«Er det! Men kom bort til mig da – skal vi gå rundt så du kan bedre vise mig dine andunger –»

Margrethe forlot vaskebryggen. At hun var barbent behøvet ikke å tyde på at hun blev forsømt – Dorthea hadde erfaring for at små barn elsker å løpe barføtt om sommeren; Rikke fikk av sig sko og strømper så fort hun et øieblikk var ubevoktet –

Det var en nydelig liten pike, med glatt lysebrunt hår som falt ned om et fint, blomstrende ansikt. Hun minnet litt om en kinesisk porselensfigur, for øinene hennes lå en smule skrått i hodet, og hun halvlukket dem på en egen skøieraktig måte når hun lo. Le gjorde hun nu òg, da hun stakk sin hånd inn i madame Dortheas og betrodde henne: «Moster Marie, vet du hvad hun er – hun er blitt dau!» Det lille ansiktet hennes skinnet av stolthet.

Det kunde ikke nytte å forklare det arme vesen noe, – besst for henne så lenge hun ikke skjønnte hvad hun hadde tapt. Så sa Dorthea bare, «jeg vet det nok, mitt lam – men gå nu op til Magnille, så får du tørt tøy på.»

«Og da skal det være begravels' – begravels' hos oss, med moster Marie –»

«Javisst – og nu baker de kaker til begravelsen. Hvis du springer op på kjøkkenet, så får du sikkert en smakekake –»

Først da hun hadde sett Grethe sikkert innom stuedøren, steg Dorthea til vogns igjen og kjørte videre.

Idet hun svinget inn på skogsveien gjødde en hund, og en skikkelse reiste sig fra lyngen i veikanten. Han [265] kom imot henne med hatten i hånden, – i den grønne jegerkofte, med børsen over skulderen, så han yngre og friskere ut enn sedvanlig; hun syntes også han virket mindre korpulent, og ansiktet hadde mistet sitt opdunstede preg.

«Jeg har sittet her for å vente på Dem, madame Thestrup.» Han la en hånd på vognkanten, så op på henne. «Jeg var i tvil, om jeg skulde gjøre Dem et avskjedsbesøk – eller skulke en plikt som inngjød mig frykt» – han lo selvironisk – «heller skrive til Dem når jeg var ankommet til Kjøbenhavn. – Men så så jeg Dem kjøre op til gården. Og så besluttet jeg å passe Dem op her på tilbakeveien –»

Nå, det var da iallfall bedre enn om han hadde ligget døddrukken på sitt værelse. «Ja – da møtes vi vel kanskje nu for siste gang, kaptein Cold –»

«Det er visst meget sannsynlig. Og vet De hvad, Dorthea – tanken gjør mig så uendelig vemodig! De inntar en større plass enn De visst aner, i mitt altfor rummelige hjerte.» Igjen lo han trist. «Men hvorom allting er, De skal ha takk, kjere veninne, en inderlig takk, for alt hvad De har vært for mig i disse år. Ikke minst,» sa han sakte, «for hvad De har gjort for min arme Marie. Jeg vurderer Deres tappre kamp for å fravriste døden sitt bytte. Men det skulde altså være forgieves –»

«Ja –»

«De har grædt – Deres øine er rødkantede. Akk ja Dorthea – nu synes De vel at jeg er et umenneske –»

«Det vet jeg jo godt at De *ikke* er, Cold.» Hun trakk på skuldrene. «De er ikke anderledes enn menn flest. Men smukt er det *ikke*, det er visst.»

«Nei, det kan De nok ha rett i. Men, la mig minne Dem om Deres egen maxime som De engang citerte for mig: L'amour c'est un plaisir, l'honneur c'est le devoir.»

«For Marie Langseth blev det en dyr plaisir, Cold.»

[266] «Ja, men – i virkeligheten betaler vi alle dyrt for den plaisir, på den ene eller den annen måte, det vet De også, Dorthea!»

«Kanskje. Men så kommer det an på om den kjerlighet vi fikk var *verd* å kjøpe dyrt eller ikke –»

«– og De mener Marie kjøpte den hun fikk for dyrt? Jeg vet nu ikke –. De så hennes søster, ikke sannt, og mannen, garver Kaxrud heter han. – Tror De ikke at Marie var lykkeligere i sitt – illegitime liv her, enn om hun var blitt velaktet madame – med en eller annen Kaxrud –?»

«Kanskje. Men etter hvad De selv fortalte mig, så tenkte De anderledes da De foreslog henne et ekteskap de *convenance* – første gang hun var blitt besvangret av Dem –»

«Det gjorde jeg. Men Marie var som alltid den klokeste av oss to.»

«Og følgen av all hennes klokskap er, at imorgen skal hun legges i jorden.»

«Akk Dorthea! Tror De jeg vilde ha beklaget det, om det var mig som skulde faret i jorden imorgen – hvis det ikke var for den ene tings skyld: for mig har alltid le *devoir*, plikten – *min* plikt, forstår De, som aktivt virkende mann, vært kjerere enn kjerlighetens gleder. – *Alltid*,» sa han sakte, som han talte til sig selv. «Mere enn selv min hustru – og dog tilbad jeg henne – var virksomheten i min *metier* livet for mig!»

«Nuvel, kaptein Cold – så gid De må finne igjen Deres sjelefred i travl virksomhet. Jeg ønsker Dem alt godt, det vet De sikkerlig.»

«Jeg tror det jo, Dorthea.» Han grep hennes hånd og kysset den heftig.

«Og Carl,» spurte madame Thestrup. «Hvad synes han om at han skal reise til Danmark?»

«Han synes *ikke* om det!» Kapteinen lo litt. «Han har virkelig forbauset mig. Jeg ante ikke at drengen henger så inderlig ved Fenstad og alt her. Jeg utmåler fremtiden på Aunsøgård så tillokkende for [267] ham som jeg kan, men han later minsæl ikke til å ha appetitt på å leve herregårdsliv i Danmark –»

«Det er dog hans fødeland –»

«Nå for den saks skyld. Han var jo så bitte et kræ den tid vi kom herop, så han husker intet hjemmefra.»

«Carl venner sig vel snart til det nye liv. Og da vil han saktens ikke bytte med det livet her. – Enn Margrethe,» spurte hun så. «Har De truffet noen bestemmelse om hvor Deres datter skal hen?»

«Kaxruds tar henne til sig,» sa Cold, og hans mine mørknet tydelig. «Det er etter omstendighetene det beste jeg kunde gjøre for Grethe. De sitter godt i det. Og hennes moster er iallfall et rart og flinkt fruentimmer. Hun ligner da Marie en hel del –?»

«La oss håpe det. – Og så, lev vel, og lykke til, kaptein Cold.»

«Lev vel!» Igjen kysset han hennes hånd varmt og lenge. «Lev vel. De elskelige menneske –.»

«– og hils børnene, mine venner Claus og Bertel fremfor alt,» ropte han etter henne, da hun rullet bort. Han stod i veien og svinget sin grønne jegerhatt, da hun så sig tilbake for siste gang, idet veien svinget skarpt innover på skogen. –

12.

Hågen Lunde viste sig som en god støtte for madame Dorthea. Han fikk bragt i orden alle de juridiske formaliteter som måtte til, før Thestrups bo kunde avvikles, – gjorde tilmed en reise inn til Christiania for å forhandle med rette vedkommende der, og satte Dorthea i forbindelse med en prokurator som han kjente og mente at man kunde stole på.

Han takserte sakkyndig besetningen på Brovold og informerte Dorthea om de laveste bud hun burde la godta. Var det noen av dyrene som hun ikke kunde [268] opnå disse priser for, lovet han å overta dem selv; han skulde nok kunne disponere dem med fordel.

Jørgen Thestrup var alltid kommet godt overens med lensmann Lunde når de møttes. Men det lot sig ikke nekte, – der hadde rådet en viss følelse av fremmedhet mellom forvalteren og bonden, – begge var de menn med en utpreget selvfølelse, og bevisstheten om at de tilhørte forskjellige stender innen nationen gjorde at de begge vedlikeholdt en viss avstand sig imellem. Det var likevel nok av broer hvor de kunde møtes i vennskapelig forståelse, – begge var de ivrige patrioter, nidkjere for alle til almenvællets fremme siktende tiltak, omenn hver hadde sitt virkefelt.

Uvilkårlig blev det anderledes nu da Thestrup ikke var mere. Hågen Lunde tok en virkelig faderlig hånd om Dortheas affærer, og hun følte nu at det var et reelt familiebånd som knyttet henne til morens ektefelle. Og i hennes hus inntok han snart en besstefars stilling.

Vilhelm og Claus blev ganske visst ved å tiltale ham som «lensmann», og Bertel var så sky for fremmede, så han talte aldrig uspurtil gjesten. Men de tre små piker hadde aldeles bortskjenket sine hjerter til den nyfunne «Håkon-bessfar». De trippet efter ham hvor han stod og gikk, når han var hjemme på Brovold, sloss om å få holde ham i hånden – og bakefter berettet de moren de selsomste historier som «besstefar» hadde fortalt dem, – skjemtsomme eventyr, fornøielige dyrefabler, men også annet som Dorthea billiget mindre: med forbauselse opdaget hun at selv denne meget oplyste og driftige bondemann trodde på slike vesener

som nisser, hulder og gjenferd av personer som i levende live hadde flyttet grensemerkene mellom bøndernes eiendommer.

Det var en av grunnene til at hun betenkte sig på å sende lille Elisabeth med ham hjem til sin mor. Ellers var det meget som kunde tale for at hun tok imot tilbudet. Det var sannt som Hågen Halvorsen sa, at [269]jentungen var «skrinn og bleik», hun kunde nok ha godt av å komme til Lunde og ete smør og rømme alt hun orket. Og Dorthea hadde ofte sett, at mødre som overfor sine egne børn viste overdreven hårdhet eller koldsindighet blev til gjengjeld de ømmeste og svakeste bestemødre. Det var ikke usannsynlig at hennes mor vilde ta imot sin lille navne med kjerlighet, ja kappes med lensmannen om å forkjæle henne. For det var blitt umåtelig «gromt» mellom Hågen Lunde og Elisabeth.

Hun var egentlig et meget pent barn, – den som lignet Dorthea mest – blåøiet, med hvitblondt silkehår og nydelige trekk. Men skjønt hun aldrig hadde vært sykkelig som Bertel, så holdt hun sig tynn og var alltid svært blek. Hun var også temmelig oppløpen, nesten like lang som den blomstrende, to år eldre søster. Inne blandt de voksne var hun oftest meget stille, men hun kunde være vilter nok når hun tumlet sig ute med barnene fra glassverket eller mellom husdyrene på gården. I skolen gikk det henne dårlig, men hun var jo heller ikke mere enn fem år – skjønt lesehode kom hun visst aldrig til å få. Derimot så det da ut som hendene satt rett på skaft, – strikke, sy og virke på sin lille båndvev gjorde hun riktig flinkt, og hun var en hel mester i å karde ull, for sin alder.

Og nu var hun selv så opsatt på å få bli med Feierfax og «bestefar Håkon» når de reiste. Da Elisabeth begrep at alle dyrene her skulde selges bort – selv sauene og lamungene hennes – gråt hun hjerteskjærende. Men Hågen Halvorsen trøstet henne: når hun kom til Lunde, skulde hun ikke bare få en sau av ham, men en kalv også, og en «liten liten sølvskjei» – og på dreierbenken sin skulde han svarve pene kopper og gode greier til henne, så hun kunde lage sig lekestue like fin som den til prestedøttrene. Alt nu hadde både hun og Birgitte og Rikke hele samlinger av de netteste små treskjeer, bakstefjeler og mangletrær som «bestefar» snittet til dem når de satt ute på [270]vedbakken om kvelden, – han var utrolig fingerferdig slik. Men Elisabeth hadde nok fått flest.

Lille Christen var ikke egentlig syk, men riktig trivelig vilde han ikke bli. Kanskje var Hannes melk for gammel, hun hadde jo først opammet Rikke. Dorthea tenkte mere og mere på om hun skulde overlate Elisabeth til besteforeldrene. Hennes egen fremtid var så usikker, – endnu hadde hun ikke fått bestemt beskjed om hvor

stor pension man vilde tilstå henne. Og selv om flere av Thestrups og hennes gamle bekjente dernede i kystbyen skrev opmuntrende til henne og mente hun skulde ha gode utsikter til å skaffe sig et visst, omenn beskjedent levebrød, hvis hun begynte en pogeskole der, så var det jo likevel på det uvisse endda, det med. Og hun tvilte ikke på at Elisabeth på Lunde vilde få det som «en perle i gull».

*

Da kom Vilhelm en postdag op til middag med et stort brev til henne. Med glad forbauselse så hun på utskriften at det var fra Lauridz Winther. Hun hadde ikke ventet å få svar så fort på det brevet hvori hun meddelte ham Thestrups skjebne. I dyp bevegelse brøt Dorthea seglene.

Randrup Præstegaard d. 28 Juny 1793.

Min Kjere dyrebare Dorothea!

Med den dybeste Gru og Smerte har jeg just af Breve til min Kone fra hendes Cousiner i Christiania erfaret, hvilken frygtelig Skjebnes Slag som har rammet Dem: vor Thestrup er ikke mere! Tre Maaneder ere alt henrundne siden hiin Ulykkesaften da han forlod Dem og sit Huus, og først nu erfare vi det her i vor stille Afkrog af Danmark. Ak kjere Dorothea, hvordan skal jeg kunne tolke Dem min Medfølelse, den Kval det volder mig at tenke paa Deres Hjertevunde, Deres Angst, Deres Savn, Deres Eensomhed! [271] De veed sikkert hvor inderlig jeg tager Deel i Deres Smerte. Ogsaa for mig betyder jo Thestrups Bortgang Tabet af den kjereste Ven jeg nogen Tiid ejed, min Ungdoms Eeneste. De veed jo hvor trofast det Slægtskabs- og Venskabsbaand var, hvormed jeg fra min spædeste Barndom var bunden til min Fætter Jørgen. Ja, fra de fjerne Barndomsdage i Fødebyen har jeg den kjere, nu saa hellige Erindring om Legebroderen Jørgen. Egentlig er dette det eeneste jeg mindes fra Aarene i Trondhjem, hvorledes Jørgen og jeg fordrev de smukke Sommereftermiddage, medens min Fader forrettede Aftensangen i Domkirken. Da henlevede vi lykkelige Timer, legende sammen i den foran Kirken beliggende ruinerede Part af samme. Yndig spillede Soelstraalerne paa det friske Grønsvær som bedækker Jordsmonet mellem sammensunkne Muurpiller. Vi to Smaadrenge plukkede de friske Hindbær som groede paa Dyngerne af nedstyrtede Steenbrokker og legede Tagfat ud og ind gennem Aabningerne i de ærværdige Rester af den gamle Kirkevæg. Med hvilken uudsigelig Længsel forventede jeg ikke min Fætter Jørgens Ankomst, da Moder havde meddelt mig Onkel Thestrups Beslutning om at han skulde fuldende sin Skolegang hos os. Hvor

lykkelige vare ikke de Ungdomsaar vi henlevede sammen i København som Studenter, hvor hoppede ikke Hjertet af Glæde i mit Bryst, da jeg seilede tilbage til Norge for at tiltræde Stillingen som Deres første Mands Kapellan, fordi jeg derved atter skulde komme til at ferdes i den kjere Vens Nærhed.

Tilgiv mig, bedste Dorothea, at jeg overfor Deres Smerte fordyber mig i disse Erindringer om ham, men han var dog saa elsket af os begge! Ej heller er det udelukkende af selviske Aarsager at jeg her gjenopliver Minderne om vort felles Barndoms- og Ungdomsliv, det vil De forstaa, naar jeg nu forelægger Dem mit Forslag angaaende Deres ældste Sønners Fremtid.

Som De vil erindre havde Jørgen og jeg den Aftale, [272] at Vilhelm Adolf og Claus skulde fuldende sin Skoleuddannelse ved Metropolitanskolen og ogsaa boe i vort Hjem, en Indretning som baade Christence og jeg havde glædet os meget til at iværksette. Nu have jo Forholdene som De sikkert veed forandret sig derhen, at jeg sidder som Sognepræst i et avsides Landsbysogn i Nørre-Jylland. Men, kjere Dorothea, dette behøver ej nødvendigvis at volde nogen fuldstændig Forandring i den mellem Thestrup og mig indgangne Aftale. Kort sagt, det er min Bøn til Dem, at De ikke desto mindre sender Drengene herved til Randrup Præstegaard. Min Hustru og jeg skulle modtage dem med aabne Arme, og med den rigelige Tiid som her staaer til min Raadighed (til Randrup hører ikkun een Annexkirke, nemlig Glim), og med min mangeaarige Erfarenhed som Skolelærer mener jeg nok at torde love Dem, Deres Sønners Studier skulde blive skjøttet fuldt saa omhyggelig som om de vare blevne indskrevne ved Metropolitanskolen. At Egnen her er noget eensom lader sig jo ej negte, dog omgaaes vi en Deel med vore Nabopræster og den elskværdige Familie paa Ravensbjerg, Sognets eeneste Herregaard. Ejeren, Justiceraad Verner, er forøvrig fjernt ude min Slegtning, idet hans Mormoder var en Winther, min Bedstefaders Søster. Iøvrig torde det vel ej være aleneste af det Onde, at de unge Mennesker tilbringe de sidste Aar før de skulde dimitteres, i landlig Stilhed, ej udsatte for altfor mange distraherende Indtryk. Jagten er god paa de omliggende Hedestrækninger, og jeg antager at min Jørgens Søner have i en tidlig Alder erhverved sin Faders Smag for Jægerlivets Fornøielser saavel som Fortrolighed med Hund og Bøsse.

Imidlertid, «Ihvad Du gjør, gjør det snart». Disse Ord af Vor Herre og Frelser tillader jeg mig at gjøre til mine, omend i en anden og mere profan Betydning. Det fordeelagtigste maatte det jo være om Deres Dreng allerede inden Udgangen af denne Sommer kunde arrivere her og tage fat paa Studierne. Og

nu [273] erfarer jeg at der frembyder sig den gunstigste Lejlighed for dem til at komme herved paa en nem og ualmindelig billig Maade. De maae nemlig vide at en Deel af mine Sognebørn forbedre sine Indkomster af det karrige, for Opdyrkning egentlig uegnede Jordsmon ved at fabriqvere de berømmelige sorte Leergryder som vistnok, næst Stude til Fedning, ere Nørrejylland's meest bekendte Udførselsobjecter. Og det træffer sig da saa lykkelig, at netop en Søn af den største Gaardejer her i Byen, Seier Andersen Quistgaard, afseiler i disse Dage til Norge med en Ladning Jydepotter, som han hvert Aar afhænder i Christiania, hvorfra de videreforsælges i de omliggende Landdistricter. Kunne nu de tvende Ungersvende indtræffe i Christiania omkring den første August, ville de der blive mødt af min Skipper Anders Quistgaard, Galeasen «Else Marie» af Mariager. Han har lovet mig at oppebie Drengenes Ankomst indtil 15. August og spørge flittig efter dem hos Frue Bisgaard, hvor jeg gaaer ud fra at de ville kunne boe, indtil Skipper Quistgaard bliver klar til at afseile. Han vil da sætte dem i Land paa dansk Grund i Mariager, hvorfra de med Dagvogn kunne kjøre til Viborg, og derfra uden Vanskelighed ville finde Befordring videre hid til Randrup. Skulle Veirforholdene nødvendiggjøre at Quistgaard lægger ind i en anden Havn, noget som dog paa denne Aarsens Tiid er lidet sandsynlig, da har dog Quistgaard lovet mig at han vil være dem behjælpelig med at finde Befordring ad Randrup til. Den rare Quistgaard har erklæret sig villig til at befordre dem begge for den beskeedne Pris af 8 Spd. (dog maae de selv medføre Niste). Udstyrer De dem med et Beløb af 20 Spd., skulde det være rigelig til at dække alle, endog heelt uforudseede Udgifter ved deres Reise hertil.

Og nu, kjere Dorothea, lev vel, inderlig vel. Gud styrke og trøste Dem i Deres tunge Sorg. Maatte Han, som er de faderløses Fader, holde sin Haand [274] over Deres store Børneflokk og give Dem rigelig Velsignelse og Glæde i Deres og Jørgens opvoksende Efterslegt. Derom beder af et fuldt, deeltagende Hjerte Deres altid hengivne Ven

Lauridz Th. Winther.

P. S. Christence forener sine Hilsener og varme Velønskninger med mine. Ogsaa hun byder Vilhelm Adolf og Claus et hjerteligt Velkommen til vort stille Hjem. Vor lille Mine glæder sig ret inderlig til at gjøre Bekjendtskab med de to raske norske Gutter og sender sin Tante Dorothea Hilsener og Kys! D. S.

Madame Dorthea trykket uvilkårlig Winthers brev til sitt bryst; befrielsens tårer fyllte hennes øine. Her var da løsningen på det spørsmål som hadde naget og foruroliget henne aller verst – de to eldstes nærmeste fremtid –.

Ikke var de barn lenger, – akk endda i vinter hadde hun visst ansett dem for å være det. Men heller ikke var de så voksne som de selv billte sig inn at de var. De var i den farlige alder da ynglingen aller mest trenger å bli ledet av sikre mannshender. Ja dette var i sannhet et vennligsinnet Forsyns fingerpek. Kunde hun i de neste to år vite dem trygge i den gode Winthers varetekt, – han var et høisinn og forstandig menneske, en erfaren ungdommens veileder, og ikke minst deres fars minne trofast hengiven – o, da blev det vel en råd siden, når de først var studenter. Alt nu vilde hun se om hun kunde få avsatt et beløp til den tiden kom – hvis auktionen innbragte tilstrekkelig til det. Og hun kunde arbeide – spinke og spare. Det skulde falle lettere nu da hun iallfall på dette punkt hadde et sikkert formål å feste sine øine på. – Som studenter kunde guttene jo også selv ha utsikt til å bidra til sitt livsopphold, – ta huslærerposter noen år eller gi undervisningstimer. Akk, [275] så skulde da kanskje Vilhelm trods alt få leilighet til å følge sin lyst, studere naturhistorien, kanskje bli lege. Og Claus fikk tid på sig til å bli klar over hvad hans evner, som kapteinen hadde talt om, kunde anvendes til på fruktbringende måte.

– Hun hadde neppe tort tilstå for sig selv, hvor denne historien med den unge piken på Lunde hadde berørt henne uhyggelig. Claus' del i den var grim. Og brødrene hadde ikke vært virkelig gode venner siden den gang. – Sommetider sa hun sig selv, at det var jo i virkeligheten barnestreker, – lysten til å spille voksne hadde vel vært den vesentligste drivkraft i hele eventyret. Og mange av de andre småtrekk som engstet henne var jo egentlig bagateller, – men de berørte henne så ille – – som nu det at de her forleden kom hjem og hadde klippet av sig håret – uten å spørre henne om forlov, ja uten engang å nevne saken på forhånd. De bare kom op en dag og hadde gjort det. Det var skoleholderen ved verket som skaffet sig en liten nebeninntekt som frisør og hårskjærer for arbeidsstokken; han hadde i sin ungdom tjent for kammertjener i Kjøbenhavn. Vilhelm hadde hatt et erinde ned til ham for Thommesen, og så var det fallt ham inn at nu vilde han bli kvitt hårpisken som det var sånt mas med å få skikk på om morgnerne. På hjemveien traff han Claus, fortake hvad han hadde gjort – og straks gakk Claus ned og får gjort likeså. Nu gikk de der begge to og så ut à la sansculotte på hodene. –

– Det kunde ikke nektes at det kledde Claus; hans hår fallt av naturen så vakkert, lett bølgende. Men den arme Vilhelm så verre ut, – den uregjerlige røde luggen hans var ikke til å holde styr på. Mere enn noensinde toppet hårkruset sig over

pannen og minnet om en lysflamme. Hun måtte skjenke ham en hel krukke av sin egen pomade, men da kom det bare til å se mørkt og fliset ut, – og fettete dessuten hans tøy bak i nakken.

[276] Thestrup hadde ikke kunnet fordrage den nye moten med kort hår, – han syntes det så så skjødesløst ut. Hun kunde ikke dy seg for å le av ham, naturligvis, men da hadde han protestert indignert: for om han ikke hadde synderlig tid å offere på sin frisure i hverdagslaget, han *kunde* dog når som helst det trengtes få satt sitt hår så han så ut som en soignert herre. Og det var sant, – han hadde alltid sett staselig og elegant ut, når han var i pussen.

– Nå, det var jo i og for seg en bagatell. Men det var denslags bagateller som det etterhvert hopet seg opp så mange av, så hun levde i en evig følelse av utrygghet: hun hadde for liten makt over de to ungdommer til at hun kunde lede deres liv inn på trygge baner; hun vilde neppe oppnå annet ved å forsøke på det enn å gjøre dem utålmodige, – ja i verste fall uopriktige mot seg.

*

De sa meget lite da hun meddelte dem deres onkel Winthers innbydelse. Fra først av virket ingen av dem begeistret, men det skjulte de under en deltagende mine: blev det ikke under de nuværende omstendigheter for meget for mor å la dem bli studenter begge to –?

Alvorlig svarte Dortha at nei, nettopp under disse forhold vilde det jo være et hell for dem å få grunnlaget for en videre utdannelse enn hun ellers hadde kunnet skaffe dem.

«Ja – er det da mors mening at noen av oss bør studere for eksempel til prest?» spurte Vilhelm engstelig, – han førte ordet for dem begge.

Nei det mente hun ikke, hvis ingen av dem følte kallet. Litt etter litt fikk hun, ved å utpeke de mange muligheter som kunde åpne seg for dem, de to unge til å se lysere på den forestående Danmarksreise.

Om aftenen, da hun kom et erinde ut på kjøkkenet, blev hun overrasket ved å høre skrallende lattersalver fra folkene som var samlet der til kveldsmaten. Hun [277] lukket opp døren og opdaget mosjøerne, som marsjerte opp og ned på det lange gulv, hver med sin jydepotte hvelvet over hodet som en hjelm. Claus hadde fått fatt på den dype suppegryten som var så trang i munningen så den satt og red høyt på

hodet hans. Vilhelm hadde funnet en halepanne, – den lå helt nedpå ørerne hans, og stjerten strittet kokett ut til en side. – De blev dyktig flau da de fikk se moren –.

Gud skje lov, tid imellem var de da endda bare børn.

*

Auktionen var fastsatt til tredje august og påfølgende dager. Så det blev ikke mulig for Dorthea å reise med dem helt inn til Antonette, tale selv med potteskipperen og se dem ombord i galeasen. Hun fikk nøie sig med å følge dem et stykke på vei og ta avskjed med dem på ett av skysskiftene underveis.

Hågen Lunde reiste hjem, men han fikk med sig bare Feierfax, ikke lille Elisabeth. Det var dog mere enn Dorthea orket, å se sin flokk med ett slag reducert fra syv til fire. Hun fikk holde de små samlet nu, syntes hun, og det skulde vel også gå lettere, når de to eldste foreløbig var anbragt.

Allerede forrige vinteren hadde hun sydd og strikket til deres Kjøbenhavnsreise, sånn at nu hadde de liggende tilstrekkelig av undertøi og strømper, solid og gjort til å vokse i. Og deres garderobe hadde hun eftersett til bryllopsturen, så de trengte heldigvis ikke meget mere av nytt enn etpar solide ytterfrakker. Til dem kom den gode dyffelslignende vev som moren hadde gitt henne like tilpass. Et hell var det, for megen tid til å fullende deres ekvipering hadde hun jo ikke.

Så rykket Mikkell skredder inn på gutteværelset, og Dorthea sydde dag og natt. Og det var velsignet med en slik travlhet, som hindret henne fra å tenke for meget på annet enn nettop det som hun hadde mellom hendene, og holdt henne sittende oppe så lenge, [278] så når hun omsider kunde søke sengen og lukke sine sviende øine, så fallt hun i dyp og drømmeløs søvn, nesten før hun fikk lagt sitt hode tilrette på puterne –.

– Et vennlig brev fra Christence hadde fulgt på Winthers brev. Gud skje lov. Som hennes mor hadde sagt om Aleth, kanskje det å komme i ekteseng –. Kanskje Christence var blitt mere satt og fornuftig av å få en hustrus og en moders kall å opfylle –.

*

Dagen før guttenes avreise oprannt kjølig og grådisig. Det var en av disse sensommormorgener da en føler, at året har alt begynnt å helle: løvskogen ruver dunkeltgrønn i kanten av slåttengen, hvor de mørknende høisåter vidner om at

Mari Vassause har gjort rett for sitt tilnavn, er blitt etterfulgt av Jacob Våthatt og tilslutt av Olsokbløita –.

Hjerteklemt bivånet Dorthea avskjedsscenerne ute på gården, da Vilhelm og Claus skulde stige til vogns. De små søstre klynget sig skrikende til brødrene, Bertel stod blek og rystet av sinnsbevegelse henne ved trillen, pikerne gråt, og Lars og de andre karerne på gården trykket med alvorlige miner guttenes hender og ønsket dem levvel. Ikke underlig at Claus og Vilhelm var bleke om nebbet og så betatte ut, da de for siste gang kastet blikket omkring sig på de kjere og kjente bygninger som omgav det hyggelige gressgrodde tun.

I det samme de skulde til å kjøre lot skjæra sin skrattende stemme høre fra den ene av de store asketrærne foran hovedbygningen. Så overlytt hørtes dens selsomt treaktige skralle, så alle skvatt litt, og den arme Bertel fór voldsomt sammen.

– De kjørte mellom bygningerne på verket. Overalt kom arbeiderne ut, menn og gutter, vinket og ropte sine hilsener efter de bortdragende. Hans Wagner i skjoteskinn, med oprullede skjorteermer, svinget sin rødbrannte arm idet han kallte høit: «Grüss Gott!»

[279] Så bar det over den gamle trebroen, hvor hjulene romlet hult og dovt på det velslitte plankedekke. Guttene så sig tilbake over herden.

«Ja hit kommer vi kanskje aldrig mere i livet,» sa Claus sakte.

«Det kan vi ikke vite. Det eneste visse er jo, at også vi andre må snart bort herifra, lille Claus. Når alt kommer til alt så vil jo bare dette si, at I bryter op herfra noen uker før vi allikevel skulde vært avsted alle sammen.»

«Jamen det er jo nettop *det*, mor! Hadde det endda vært slik så vi kunde tenkt, at hjemmet vårt var allikevel her på Brovold. Så hadde det ikke vært så –»

«Nei. Men nu er det engang blitt slik, mitt kjere barn.» Dorthea strøk ham kjerlig over hånden. «Så får vi jo forsøke å møte fremtiden med friskt mod, ikke sannt Claus –?»

Claus tok litt tafatt om hennes hånd og klemte den eftertrykkelig.

*

Så blev det allikevel ikke sånn at de kom til å tale stort sammen på turen. Dortheas hjerte var for fullt av alle de ting hun gjerne vilde ha sagt sine gutter, – hun våget

likefrem ikke å begynne på det. Hvis hun ikke kunde mestre sin sinnsbevegelse, – men det vilde være synd, og dessuten ikke sundt for de to unge, hvis hun selv kom til å vise altfor stor rørelse: det kunde bare tjene til å gjøre dem modløse og forstemte. Det naturlige for deres alder var jo dog at de betraktet en slik reise som et tillokkende eventyr, – jo før de kom i den stemning desto bedre.

Men ett var det dog som hun måtte tale med dem om.

Hun kom sig likevel ikke til å si noe om det før til aller sist, – den neste morgenen, like før de brøt op fra Råholt, det skysskiftet hvor de hadde overnattet.

[280] Madame Dorthea satt med sine sønner på benken under det store almetre på gården og betraktet det travle liv som utfoldet sig for deres øine. Landeveien løp midt mellem husene på Råholt. To unge herrer som kjørte sine høihjulede engelske jaktvogner, hver fulgt av en tjener til hest, hadde nettop tiltrukket sig guttenes oppmerksomhet. Borte foran vognskjulet holdt noen menn på og spennte fire hester foran den svære reisevogn, hvori en mannsterk prestefamilie foretok sin flytting fra et kall på Hedemarken til Laurvig, – Dorthea hadde talt med fruene og de større barna kvelden før. Og nu kom Hans og en av skysskafferens gutter bærende med Claus' kiste, – Vilhelms var alt anbragt på trillen som skulde føre dem videre mot Christiania.

«Ja – så er det vel vår tur snart, til å bryte op.» Vilhelm blev helt blek under sine fregner, da han sa det. «Mor er vel hjemme tidlig i aften, nu da det blir bare Dem og Hans og ingen bagage på kjøretøiet.»

«Forhåpentlig. Jeg synes jo ikke om å la de små være alene hjemme – med alle de fremmede omkring husene. Johanne kan vel ikke dy sig for å skulle slå av mangelang sladder med dem, og hun skulde jo helst ikke trekke lille Christen altfor meget ut i dette råveiret –»

«Mor,» sa Claus genert. «Jeg vet at mor – at mor har vært misfornøiet med mig – flere ganger – nu i sommer. Ja jeg vet De har hatt grunn til det også. Derfor så – ja jeg vilde altså be mor om forlatelse for det alt sammen, før vi skilles –»

«Gud velsigne dig, gutten min – det skal være alt forlatt; jeg vet jo, du er da på bunnen bestandig vår egen brave snille Claus. – Men du gledet mig ved å si det –

– Men det er nu allikevel *en* ting som jeg vil tale med jer om, før vi nu om et øieblikk må ta avskjed med hverandre.» Moren satt taus en liten stund. «Ser I, jeg har nok merket at der har rådet en viss, hvad [281] skal jeg kalle det, en

fortrydelighet mellom jer brødre i det siste. Siden I blev uvenner den gang i Oles bryllup, for å være nøiaktig.

– Og det er det jeg vil be jer innstendig om. I må ikke la denne misstemning slå rot i jeres sinn, – O Gud, kjere børn, tillat ikke at en trette, en krenkelse i hissighet forderver det gode broderlige forhold som har rådet mellom jer to, helt siden I var ganske små gutter. I er så unge, I vet ikke endda, hvor lett det er gjort at det ene menneske sårer det annet. – Selv de som er bundet til hverandre med blodets bånd – o det er ikke til å unngå at selv søsken, ja selv børn og foreldre, selv elskende venner, de kan komme til å gjøre hverandre ondt, av tankeløshet, eller i hissighet, – ja ofte helt uforsettlig. Og dog, i all sin ufullkommenhet, er allikevel blodets bånd, slektskapsbåndet, det helligste, det sterkeste, det smukkeste som binder oss mennesker sammen i denne ufullkomne verden –

– Og I er jo henvist til å hjelpe og støtte hverandre endda mere enn brødre flest. Hvem skulde I kunne stole på, hvis I ikke kan stole på hverandre –? Kjere Vilhelm, kjere Claus – I står så alene i verden nu, I har jo nesten bare mig, og jeg formår å gjøre så sørgelig lite for jer. Om Gud vil kan det bli anderledes, lettere for oss alle, lettere for mig og å bli jer en tilflukt og en støtte – men i dette øieblikk vet vi så lite –»

Hun taug, overveldet av sin sinnsbevegelse. Claus hadde lagt sitt hode ned på hennes skulder og gråt høilytt; Vilhelm satt rank og blek, men han tok morens ene hånd og krystet den krampaktig.

«Kjere, kjere børn – vær venner alltid, hold sammen!»

«Om forlatelse Ville,» snøftet Claus inn mot morens erme. «Jeg hadde ikke ment det slik som du tror heller –. Det vet du forresten, jeg sa det jo til dig en gang –».

Vilhelm nikket: «Jeg husker det godt. Og jeg [282] var – jeg var tver og lei og stri, jeg vet det. Du får – du får ikke være sint på mig lenger for det da –»

Dorthea omfavnet og kysset dem gang på gang. Det var avskjedens time; nu måtte hun gi slipp på dem, – skyssen stod ferdig forspennt et stykke borte, og gamle Hans ventet for å få sagt det siste farvel til sine unge venner. Dorthea syntes hennes hjerte måtte breste – men det var dog en trøst i nøden at hun så guttene reise sin vei, utsonet med hverandre, kjerlig hilsende henne til det siste.

Hun vinket med sitt lommetørklede, til hun så skyssen forsvinne nede i bakken. Så slog hun sløret for sitt forgråtte ansikt og vendte tilbake til gården, hvor Hans alt

stod ventende med hennes eget forspennte kjøretøi.

*

Veiret klaret op ut på dagen. Og sommerkvelde var smukk og stille, da hun nærmet sig hjemmet. I det dype himmelrum svam endda de siste bunker av fyldige dunkle skyer som solnedgangen malte med gullkanter og rødbrune skygger. Men det så ut som regnet hadde tenkt å gi sig for denne gangen. Og Dorthea innså at det vilde bety en fordel: det kom flere folk på auktionen da, og kunde den avholdes i det fri, ute på gårdsplassen, så pleiet alltid budene å gå bedre i veiret –.

I dragonstuen var folk oppe da hun kjørte forbi, og der rådet travlhet, – Else ventet nok med rette å gjøre forretninger auksjonsdagene. Denne kippen, som lå som en enklave på glasshyttens grunn, hadde alltid vært Thestrup en torn i øiet. Men en dag som imorgen var det likevel hendig at auksionsgjestene kunde få kjøpt øl og dram der til sin medbragte niste.

Ragnhild kokke, Gunhild og Johanne ilte ut for å møte henne, da hun kjørte op foran inngangsdøren på Brovold. De skulde høre om guttenes reise –.

Dorthea var inne i amnestuen for å se til de små. Rikke lå i dyp søvn i søstersengen, men borte i pikenes [283] seng var lille Christen våken – han karret sig op i sittende stilling, strakte de bitte armer ut efter sin mor, mens han gy-et og gurglet av fryd ved å se henne igjen og lallet sitt rørende «moa, moa, moa –»

Dorthea løftet op sin yngste – det søkkvåte lille noret – og knuget ham inntil sig. Luen hadde han fått skubbet av sig; det svette dunlette barnehåret var kruset og rødlig, – han kom til å bli rødhåret som Vilhelm – «– men de andre, Johanne, hvor er de store –?» Bertel, Birgitte og Elisabeth, de kom til å bli hetendes «de store» herefterdags –.

De var nede hos Scharlachs, oplyste Johanne. Finchen Wagner hadde vært her i eftermiddags for å hente de tingene som madamen hadde sagt at hun og mor Scharlach skulde ha til erindringer efter dem. Og da hun gikk hjem, hadde barna fulgt med henne nedover. Skulde hun kanskje løpe ned og hente dem –?

«Å nei – jeg har lyst til å gå ditned selv. Bare legg dig du Hannemor – dere har hatt travlt idag. Dere kan gå iseng alle tre; jeg skal selv hjelpe småpikene med å bli kledd av – bare Gunhild først vil dekke til oss i sovekammeret. Børnene og jeg kan spise sammen. Men hør, Ragnhild, du kan finne litt godt til oss – tvebakker, og en tykkmelksost, av de ferske med karve i. Og fløtemelk til barna –»

Luften var grønnlig klar nord og vest, og de siste drivende skybanker svarte nu, men østover var himmelen blåmørk, og over alt boret stjerne efter stjerne sig ut av dunklet, høstlig sterktstrålende allerede. En forsinket akerriks snerret inne i kornet.

Det grodde høit på begge sider av veien nu, da Dorthea med sjalet slått op over hodet og skuldrene skyndte sig nedover bakken mot elven, hvis slyng utover flaten kastet himmellyset blekere tilbake. Hun husket på den kvelden på vintervåren da hun hadde ilt nedover i storm og dødningeaktig måneskinn for [284] å søke råd og trøst hos den gamle tysker. Det syntes så evig lenge siden. – Hvor godt at man ikke kan se inn i fremtiden, – hadde hun dengang ant, hvordan skjebnen skulde spille med dem – o, da hadde hun ikke kunnet finne den beroligelse som den gode gamle Scharlach dog hadde bibragt henne hin ulykkelige natt –.

Barakkerne så også helt anderledes ut sommertiden. Mot de rødmalte vegger, som skimret fløilsbløtt i de siste rester av kveldslyset, stod høie skafter av stokkroser med bleke blomsterrosetter, og over bislagene kuplet sig den mørke tyngde av humleranker.

«Herein!» svarte det, da hun banket på Scharlachs dør. Men i kjøkkenet var bare mester Wagner; han satt på kanten av skorstenen – ved skjæret av glørne og et ensomt talglys holdt han på å pusse geværet sitt, mens han lavt og musikalsk fløitet en av de selsomt rørende melodier som disse tyskerne kunde så mange av.

De andre var i haven, oplyste han på madamens spørsmål. Han pekte på den lille døren bakom peisen, madame Thestrup kunde gå ut til dem den veien.

En smule stige førte ned på den smale havegangen kantet med lysblomstrende planter som gjennemskar Scharlachs haug og løp i rett linje ned til lysthuset nær elvebredden. Her duftet kraftig og godt av krydderurtene i gemysebedene – dill, selleri, purløk. Kartoffelsengene svulmet av sortgrønt løv, spettet med blomstenes bleke stjerneflokker. Den fuktige aftenluft blev gjennomkrysset av flaggermusenes sommerlige flyvebaner, og fra lysthuset nederst i haven strømmet mot Dorthea den berusende vellukt av kaprifol – «das Blümlein Je-länger-je-lieber» kallte mor Scharlach den.

De hadde lys på bordet inne i løvhytten – det stod nede i et høit stormglass som omsvermende nattsommerfugler klasket sine dystertfarvede vinger imot. Det

oplyste den gamles ansikt, – han satt med en [285] bok foran sig og leste høit av den, det var en tysk bønnebok, skjønte Dorthea. Og langs benkene rundt bordet knelte ikke bare mor Scharlach og Gottlieb, den yngste sønnen deres, Finchen Wagner med lillegutten sin, men også hennes egne tre barn.

Nu lukket Scharlach boken, la de foldede hender oppå den og bøiet sitt hode. Men sin dype stemme bad han, og innimellem svarte det knelende selskap noen ord.

«Die ewige Ruhe gieb Ihnen, o Herr, und das ewige Licht leuchte ihnen!»

«Dich ziemt Lobgesang auf Sion, o Herr,» svarte mor Scharlach og Finchen, «und dir soll man Gelübde zahlen in Jerusalem, erhöre mein Gebet; zu dir soll ja alles Fleisch kommen!»

«Den Seelen deiner Diener und Dienerinnen möge, o Herr, das Gebet der Flehenden nützen, so dass du sie von allen Sünden reinigest und deiner Erlösung teilhaftig machest. Der du lebst und regierst mit Gott dem Vater in Einigkeit des heiligen Geistes von Ewigkeit zu Ewigkeit.»

«Sie mögen ruhen im Frieden. Amen.»

Dorthea blev stående uviss. Det var noe patriarkalsk skjønt over denne stille husandakt i løvhytten som grep henne, men samtidig kjente hun sig også ubehagelig berørt av at Scharlachs lot hennes børn ta del i en sånn fremmedartet religionsøvelse.

Scharlach fortsatte på norsk:

«Vi ber dig også, kjere Herre Gud, forbarm dig over din tjener Jørgen Thestrups sjel, så at du renser den fra alle synder og nådig meddeler ham din forløsning, så han må kunne inntrede i din himmelske salighet! Hvilen den evige skjenk ham, o Herre.»¹⁹

«Og¹¹⁰ la det evige lys lyse for ham,» svarte Bertels klare stemme. «Måtte han hvile i fred. Amen.»

Dorthea trådte hastig inn i lysthuset: «Godaften,» hilste hun, men kunde ikke for at irritationen preget hennes stemme.

[286] Hele selskapet reiste sig. Birgitte og Elisabeth så et øieblikk forlegne ut, som om de var blitt ertappet i noe uartig – men så styrtet de med små gledesrop mot moren og omfavnet hennes midje. «Mor – er mor kommet hjem!» Men Bertel

betraktet henne underlig usikkert og syntes likesom å vige inn mot den lille brune mor Scharlach.

Dorthea utvekslet de sedvanlige hilsener med forblæseren og hans familie og overbragte guttenes hilsen. Så blåste Scharlach ut lyset, stakk sin bok i lommen og viste vei rundt barakken ut på landeveien. Uten altfor mange ord bød man hverandre godnatt foran Scharlachs dør, – den gjensidige forlegenhet var meget påtagelig.

Børnene tidde stille mens de begynte å gå opover bakken sammen med sin mor. Men så tok Dorthea sig sammen; hun hilste de små fra Vilhelm og Claus, fortalte om sin reise med dem og fannt små pussige opplevelser å berette for børnene. Om presten fra Hedemarken som måtte kjøre i reisevogn med fire hester foran, fordi han hadde så mange barn: «de er dobbelt så mange som I – tror I ikke nok at de må ha det fornøielig som er så mange søsken sammen –?»

«Jamen hvis de er så små som Christen mange av dem? Da kan de ikke ha noe morro med dem,» bemerket Elisabeth snusfornuftig.

«Det er da noe godt tøv, Lisbeth – har ikke *du* fullt op av morro med søte lille Christen – når du synger for ham og leker med ham, så du får ham til å le?»

«*Jeg* kan leke med Christen, og da ler han. Men *han* kan ikke leke med mig,» sa Elisabeth bestemt.

Birgitte og Elisabeth fallt rent i henrykkelse, da de så det lekkre måltid som stod opdekket til dem i morens sovekammer. Det var ikke mange gangene i sitt liv de hadde fått spise til aftens med de voksne, – en bolle havrevelling eller brødterninger i melk ute på kjøkkenet var det daglige traktement. Og her [287] var kavringer og myk karveost, og tilmed hadde Ragnhild satt inn noen skalker av sprengt jur, – en delikatesse som ellers var strengt forbeholdt de voksne.

Bare Bertel var stille. – Slagbenken hans var flyttet hitned nu. Gutteværelset ovenpå var ryddet ut av og stod tomt, der skulde aldrig noen av disse brødrene ferdes mere.

Og Dorthea blev ved å føle sig dypt forstemt, skjønt hun pratet og spøkte med sine småpiker. Rummet var blitt så fattigslig og fremmed siden den store himmelsengen kom bort. Den var blitt erstattet med en simpel treseng – den som hadde stått på Dabbelsteens værelse. Den så barføtt ut, mente Birgitte som var vant til foreldrenes himmelseng omhengt med kapper helt ned på gulvet. Det var egentlig en ganske

treffende betegnelse for det fordringsløse sovested som stod der på sine fire tynne ben. Og Dorthea hadde ikke endda kunnet venne sig til å ligge uten omheng om sin seng, – hun sov ikke så godt om nettene –.

Men for de to småpiker blev det en hel fest å få lov til å kle av sig herinne, hjulpet av moren selv. De gjorde hvad de kunde for å hale ut scenen, men omsider hadde da Dorthea fått dem velbeholdne puttet ned i sengen i amместuen.

Bertel lå snudd mot veggen borte i benken sin, da hun kom inn igjen på sitt værelse. – Følelsen av at dette rummet var blitt hjertelig forarmet overveldet henne igjen – lyset på spisebordet speilet sig i rutene som mørket utenfor likesom presset innpå. – Om sommeren pleiet hun ikke å lukke lemmene for vinduene, – hun likte å se, hvergang hun vågnet, hvor langt natten var ledet, og hvordan veiret tegnet. Men nu følte hun medett trang til å stenge natten ute. Men da hun lukket op det første vinduet for å strekke sig ut efter lemnen, fór hun forskrekket tilbake – der stod en mørk skikkelse nedenunder vinduet –

[288] «Det er bare mig, madame Thestrup –»

«Men Gud, Scharlach, hvad gjør han her i haven på denne tid –»

«Jeg stod just og tenkte, om jeg skulde banke på – hvis det ikke faller Dem for ubeleilig at jeg kommer inn og taler med Dem et øieblikk.»

«Det er sent, men –.» Dorthea betenkte sig et øieblikk. «Jeg tror nok jeg forstår hvad han vil tale med mig om – nu skal jeg komme rundt og lukke op døren for ham.» Likegodt ha det undagjort. Når han selv vilde snakke om det, kunde hun virkelig like gjerne si ham sin mening –.

Scharlach fulgte efter henne inn på sovekammeret. Han blev stående i tusmørket nede ved døren, med luen trykket mot brystet. Dorthea satte sig i lenestolen ved bordet: «Kom han bare herhen, Scharlach, og ta plass, hvis han har noe han vil ha sagt mig.»

«Ja madame Thestrup.» Den gamle nedlot sig på tabureten midt imot henne. «Jeg forstod jo De tok oss det fortrydelig op, at Mutter og jeg lot børnene være tilstede iaftes, da vi bad våres aftenbønner –»

«Fortrydelig – nåja, det kan vi jo kalle det. Han vet, Scharlach, den religion som han og hans kone bekjenner, det er jo en helt annen enn vår –»

«En *helt* annen religion er det nu da vel ikke –?»

«Nånei, så konfession da.»

«Det er det jo unektelig. Men vi går dog somme tider i Deres kirke, madame Thestrup – fordi vi ingen annen har heroppe. Finchens børn er døpt av pastor Muus –»

«Jeg vet *han* går i kirken av og til, og Wagners også. Men mor Scharlach har da visst aldrig satt sine ben der –.»

«Nei. – Nei. Nå men Mutter forstår jo da heller ikke så godt norsk.»

«Er det derfor – nå.»

«Ja, så mente jeg jo, madame Thestrup, siden vi har bedt til Vår Herre i Deres kirke. Så syntes jeg [289] ikke det kunde være så farlig, om børnene herfra bad sin aftenbønn til den kjere Gud sammen med oss.»

Dorthea satt litt og betenkte sig:

«Ja Scharlach – man sier jo, enhver blir salig i sin tro. Det er såmenn ikke mitt ønske å ta hans tro fra ham. Men han kjenner mig dog så godt så han skulde vite, hvor inderlig alskens – svermeri – er mig imot. Også religiøst svermeri – det vil jeg ikke for noen pris ha mine børn innpodet med.»

«Svermeri –» sa Scharlach tankefullt.

«Ja – jeg hørte jo da jeg kom, helt tilfeldig – I bad for de døde –»

«Men vi slutter alltid vår aftenandakt med bønner for de arme sjeler, madame Thestrup.»

«Han sa nyss, Scharlach, at han hadde latt børnene få være tilstede mens I bad jeres aftenbønn. Men det er jo ikke helt sannt, min gode – det var mere enn som så. Jeg hørte med mine egne ører at han bad særskilt for min manns sjel – og Bertel bad med; det er åpenbart ikke første gang *han* har tatt del i jeres bønn for hans far. Hva, Scharlach?»

Scharlach satt og så op på henne med de selsomme mørktglittrende øine under gråsprenge brynhetter.

«Hvad, Scharlach –?»

«Nei,» sa han sakte. «Første gang var det tilfeldig – Bertel kom til å høre at Mutter og jeg bad for forvalterens sjelero. Da han så spurte, sa jeg ham det på norsk, hvad vi hadde sagt – og så vilde han også være med. Og det *kunde* jeg ikke nekte ham, madame Thestrup – jeg hadde ikke hjerte til det! Det er jo dog så fattig, madam, å tenke på en arm sjel som slett ingen ihukommer i bønner – og det var hans eget barn –»

«Hvordan kan han dog si, Scharlach, at ingen ihukommer –! Og at Thestrup skulde være en arm sjel, som han sier – som kan trenge til at noen ber om nåde for sig. Hvorfor det – fordi han er en kjetter formodentlig –?» spurte hun spydig.

[290] «Ach du lieber Gott, madame Thestrup – arme sjeler det er vi da vel alle. Når vi tenker på» – han slo ut med hånden, festet de mørke øine underlig sorgfullt på henne – «at vi en dag skal rykkes ut av dette vårt legemes hylster og stå nøken som en nål, stå som vi er, ansikt til ansikt med den evige Fullkommenhet!»

Dorthea satt taus litt. Så forsøkte hun å ryste av sig det plagsomme inntrykk: «den evige Fullkommenhet – ja det kan jo være godt nok. Men den kan vi dødelige mennesker dog ikke hamle op med – og det forlanger visselig ikke Himmelen av oss.»

«Og dog sier Vår Herre Jesus at vi skal være fullkomne, som vår himmelske Fader er fullkommen. Ja – det er jo egentlig forferdelig å tenke på, det har jeg ofte syntes. Men Han *forlanger* virkelig så meget av oss –»

«Så – å. Jeg kan ikke huske jeg har lest det –. Jeg trodde forøvrig ikke at I papister var så beleste i Bibelen –?»

Scharlach smilte: «Dessverre nei, en bibel har jeg aldrig eiet. Jeg må nøie mig med de stykker som står hos min gamle Goffine. Men han har dog lesten og evangelierne til hver søndag og helligdag i året –»

«Men det står nu vel iallfall ikke noe om at man skal be for de døde – det er jo dog et rent og skjært menneskepåfunn –»

«Jo jo, madame, – det står i Makkabæernes bok, at det er en hellig og hellbringende tanke å be for de døde. Det er lektien på Alle Sjeles dag. Måskje det var et menneskepåfunn, som De kaller det, fra først av, da Judas Makkabæus bad for de fallne av sitt folk og frembar offer for dem. Men så har dog Gud godkjent hans omtanke for de døde, siden det står uimotsagt i den hellige Skrift, at det *er* en hellig og hellbringende tanke å be for dem.»

Dorthea rystet heftig på hodet:

«Nei nei – det er det jeg kaller svermeri. Og har [291] Jesus virkelig sagt at vi skal være fullkomne, så var det vel bare et overdrevet uttrykk, for å opflamme oss til å efterstreve desto ivrigere oppfyllelsen av de gavnlige og ophøiede prinsipper som han har efterlatt oss i sitt testamente. Vise all godhets Ophav tilbørlig ærefrykt og efter evne tjene vår neste – gjør vi det, så tror jeg ikke vi behøver å engste oss for vår evige velferd.

– Og det vil vel heller ikke han bestride, min gode Scharlach, at forvalteren var et hjertelig godt menneske, som alltid bestrebte sig for å gjøre rett og skjel til alle kanter og være sine medmennesker til nytte. Hvis han virkelig kan mene, at Thestrups ånd i dette øieblikk skulde være – arm og uten blivende havn – så han og børnene må trygle om det som en nåde, at Gud vil lukke sjelen inn i den evige hvile i Himmerike – o nei, Scharlach, hvo kunde da bestå –? Da torde jo intet menneske legge sig trygt hen og dø –»

«Akk kjere madam, vi ber jo også om at Han vil rense oss fra alle synder og la oss bli delhaftige i Hans forløsning.»

Dorthea skuttet sig uvillig. Renselse fra synderne, forløsning og Lammets blod – o ja, sånt var det hennes stedfar hadde preket om bestandig. Og så var han dog selv, sine ubestridelige gode sider tiltrods, et pengebegjærlig, matgrisk og ambitiøst menneske. Mens Bisgaard, som slett ikke trodde på all denne mysticisme i den kristne religion, dyrket Guds ophøiede majestet i from ydmykhet og opriktig beundret den Herre Jesus som innstifteren av de skjønneste og fortreffeligste moralske grunnsetninger, dem han selv gjorde sitt besste for å efterleve. At hun hadde følt heftig uvilje ved å måtte være hans kone, at hun hadde hensmektet sine ungdomsår hos ham da han ikke var annet enn en syk og fordringsfull olding – det hadde aldrig gjort henne blind for at Bisgaard var dog også en edel og goddædig mann, en sann menneskevenn, [292] hvis veiledning til åndens og hjertets dannelse hun kunde stå sig på å følge –.

«Scharlach, Scharlach, – alt det der, det er fanatisme og sykkelig overspennethet. En mørk overtro som ikke fører til annet enn å hindre, at religionens høie og klare lys får gjennemtrenge vår forstand og foredle den –»

«De kjere menneske!» Scharlach smilte tungsindig. «Et klokt og godt gemytt, ja det har De, og det hadde forvalter Thestrup, Gud velsigne ham. Men det er jo da ikke nok, madam – at religionen opplyser vår forstand. Forstanden er god å ha og bruke,

men den er dog bare en del av vår ånd – likesom dagen er god og velsignet – men den er dog kun en part av døgnet –»

«Det er *den* part av døgnet, Scharlach, som er gitt oss til å nytte og virke i. Mørket er ondt og stygt – derfor kaller man dem jo også for mørkets makter, alle de heslige gjøglerier som menneskenes fryktagtighet og dumhet og ondskap fremfantaserer. Nei, natten er intet menneskes venn –!»

Scharlach satt og så på henne et øieblikk. Så brast han i latter, lavt og muntert: «Natten intet menneskes venn – men kjere lille madam, hvordan kan De si sånt –! De som selv har fått syv deilige børn –.»

Dorthea rødmet ergerlig. Men den gamles smil var så avvebnende uskyldig – og så måtte hun også smile. Men det var jo ikke noe man kunde svare på – at det var ikke på den måten hun hadde ment det, da hun yttret sitt hat til natten.

«Ach ja, madame Thestrup – visst er Guds velsignede sol og fornuftens deilige lys gitt oss til vårt beste. Men likevel må jo da solen gå ned hver aften, forat vi skal kunne se hvor mange stjerner som står på himmelen – hver av dem en sol, som skal være like stor og smukk som vår egen, har jeg latt mig fortelle. Visst er der farer og mangt ondt som truer oss i mørket – men det bringer da også svalheten, [293] forfriskelsen, hvilen til alt som gror og lever her på jord. Og den gode søvn – og de som holder av hverandre, dem er det jo først natten som rett egentlig bringer sammen, natten er det som avler de nye liv –»

Dortheas øine fyltles plutselig med tårer. Det var jo nok så sannt hvad den gamle sa – hun hadde bare aldrig tenkt det på den måten. At natten kunde vel også ha krav på vår takknemlighet for de gode gaver den er overbæreren av.

«Ikke solen heller formår jo å oplyse sin del av denne verden for oss, uten ved å skjule det som ligger lenger borte – ja for stjernene de er likefullt der på himmelen over oss dagen lang – uten ved å skygge for alt som ligger lenger borte, nettop med sitt sollys. Akkurat som alt det annet som er ute og ferdes om natten – fugler og dyr og alle de lyder som vi ikke hører uten i nattens stillhet – det lever like fullt, om det enn har krøpet i skjul for det sterke solskinn. – Og det er nu da heller ikke slik at dagslyset er kun tjenlig til det som er godt, dessverre for oss syndige mennesker. Tenk på alle dem som dagen er bare slit og møie og bekymring for – og på alle dem som bruker sin dag og sin fornuft til å plage og bedrage og utsuge sin neste. – Akk nei, madame Thestrup – vi kan like snart bruke vår fornuft til det onde som til det gode –»

«Han tar feil, Scharlach,» sa madame Dorthea heftig. «Det ser bare sånn ut! Å gjøre det onde, det kan aldri være virkelig fornuftig. Den ekte fornuft, den er det samme som det gode!»

«Gud velsigne Dem, madame Thestrup!» Scharlach betraktet henne deltagende. «– At hver blir salig i sin tro, som De sa, det mener nu ikke jeg. Det er nok av dem som tror, at ondskaperen er den sanne kløkt – selv om De ikke vil erkjenne at det er sånn. Nå men det har De vel også rett i. Og det tror jeg sikkert, med Deres tro kommer De iallfall aldri til å bli *helt* ulykkelig –»

[294] Han reiste sig: «– men det er blitt sent. Jeg hefter Dem – og De har en anstrengende dag foran Dem imorgen.»

«Ja.» Hun gyste. «– Imorgen begynner det ja. Ja – det kan jo nok være endel sannhet i hans svermeri, Scharlach – for svermeri er det dog. Og trods alt i slekt med alt det uvesen – av tro på spøkeri og nissehistorier og troen på tegn og omen, som menneskenes fantasi har befolket mørket med –»

«Jeg nekter jo ikke heller, der er både godt og ondt i mørket likevel som i lyset. Djevelen og hans engler de er vel på ferde både om natten og om dagen, og de hviler eller slumrer aldri –»

«Ja tror han da også på Djevelen – med bukkehorn og klauver og flaggermusvinger og hele maskerade-utkleddingen –?»

«Jeg tror han er en løgner og løgnens fader – hvadfor mummenschanz og bedrageri han nytter for å skremme oss i sine gildrer, det skal jeg ikke kunne si. Men bak alt det – overtroiske vesen som De forakter så hjertelig – og avskyr med rette, kan det stikke verre makter enn Deres ærlige sjel har mistanke om, madame Thestrup –»

Gamlingen hadde reist sig, og Dorthea stod også op. «Han har minsantten ikke små tanker om sitt eget skjønn på disse ting, min gode Scharlach,» smålo hun. «Nå men – jeg vilde ha sagt, han må ikke fylle børnenes hoder med den slags idéer og forunderlige spekulationer. Men nu faller det jo Gud bedre bort av sig selv. Snart skilles våre veier for bestandig – Scharlach min gode venn!»

«Det er jo ikke så visst, madame Thestrup. Enten De synes om det eller ikke, Mutter og jeg vi vil dog bli ved å be den gode Gud velsigne Dem og Deres barn, rare madam,» sa han sakte; han klemte hennes hånd så det gjorde vondt.

Dorthea lukket ham ut og gikk med noen skritt. Da hun kom utenfor askekronenes svarte skjerm, så [295] hun at himmelen var oversådd med myldrende masser av stjerner. De blaffet og blusset i den lille nattvinden som hadde vågnet og fikk det til å risle underlig og urolig i asketrærnes kroner.

«Jaja, godnatt da Scharlach – og hils mor Scharlach, og Finchen og Wagner og de små –»

Det så ut som det kunde bli mere vind til natten. – Om hun skulde gå rundt og stenge lemmene for soveværelsesvindue utenfra – fra innsiden var det umulig å få lukket dem ordentlig, så de ikke sprang op og slamret, hvis det blåste op. – Men hun torde ikke, ærlig talt, nei hun var ikke riktig modig likevel i mørke –.

De blussende stjernehoper høit oppe i den fløielssvarte og bunnløse himmelkuppel – nei, henne syntes de uhjemlige og beengstende. Soler sa Scharlach, – ja det kunde godt være, men de var ikke hennes kjere fortrolige sol noen av dem. – Det gustet koldt ut av det øde rum, der de vanket på sine utstukne baner. – Hun gikk inn, stengte ytterdøren omhyggelig efter sig.

Sannt nok, natten det var også den milde søvn, beskytteren av trofaste elskendes hulde vellyst, av de livgivende omarmelser på kjerlighetsleiet. – Men, men, men – er ikke det de ting man bør hengi sig under uten å gruble. – Lukke øinene, ikke se inn i nattens Janusåsyn, altfor fullt både av onde og gode ting –.

Dagen, – nu ja, den også var til både for det onde og det gode. Men den var dog vårt hjem, – en ø, beliggende i oceanet av det ukjennte, men belyst av solen og den menneskelige fornuft. Det pustet innover den, både fra trollkjerringenes gemene munn, og fra den fromme gamle svermers stjernehimel. – Hun følte egentlig ubehag ved det ene som ved det annet –.

Hun lot være å sette for lemmene. Så sent som det var blitt – og hun var trett; hun kom til å sovne med det samme hun la sig ned, kjente hun. Og når hun [296] vågnet, vilde det alt lysne av dagen; natten var kort endda, Gud skje lov!

Stilt og fort begynte Dorthea å kle av sig. På toalettbordet lå en opslått bok med permene snudd op – boken med bibelgådene. Småpikene hadde fått låne den mens hun var borte ja –.

Hun tok den op for å legge den på plass i skatollskuffen. Den var opslått¹¹¹ på den siden hvor det stod: Hvo som søger Miskundhed og Retfærdighed, han finder – –

og billedet av barnet som blåser såpebobler, sittende skrevs over et dødninghode. Livet skulde det forestille –.

Fort puttet hun boken i skuffen og smellte den igjen. Så blåste hun ut lyset, listet på bare føtter bort til sengen og drog overbredslet op over hodet sitt, stengende nattens mørke ute med mørket under teppet.

Noter

- [n1.](#) i] *rettet fra: i i (trykkfeil)*
 - [n2.](#) trykket] *rettet fra: trykke (trykkfeil)*
 - [n3.](#) sammenstøt] *rettet fra: sammestøt (trykkfeil)*
 - [n4.](#) Og] *rettet fra: og (trykkfeil)*
 - [n5.](#) av] *rettet fra: at (trykkfeil)*
 - [n6.](#) Så] *rettet fra: Sa (trykkfeil)*
 - [n7.](#) Dermed] *rettet fra: dermed (trykkfeil)*
 - [n8.](#) Dorthea] *rettet fra: Dortha (trykkfeil)*
 - [n9.](#) Herre.] *rettet fra: Herre (trykkfeil)*
 - [n10.](#) Og] *rettet fra: og (trykkfeil)*
 - [n11.](#) opslått] *rettet fra: opstlått (trykkfeil)*
-

Sigrid Undsets *Madame Dorthea* er lastet ned gratis fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no